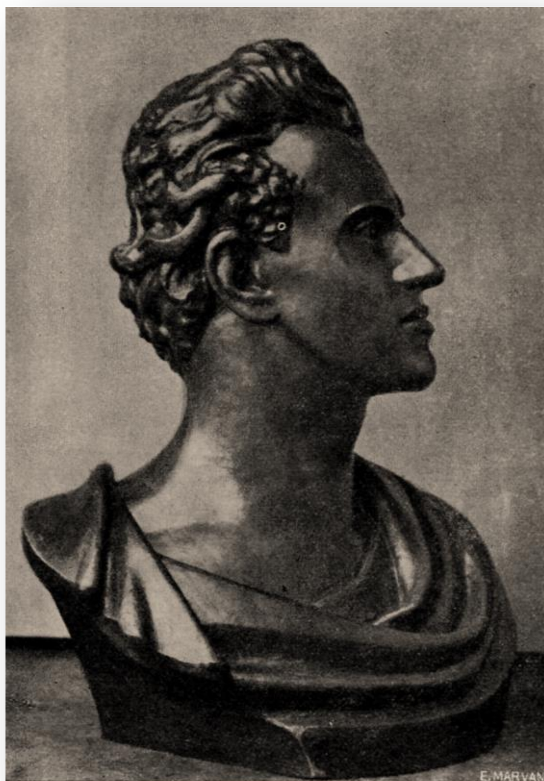
ion drăguşanul

CIPRIAN PORUMBESCU

TOTUL DESPRE UN GENIU

Volumul II

„Iar când bunul Dumnezeu
Va curma spiritul meu
Şi inima-n veci va apune,
Atunci, Doamne-n rai o pune,
Că-i inimă de Român!”

Ciprian Porumbescu

manuscris aflat la
Muzeul Naţional al Bucovinei

Aron Pumnul:

„Frăţiorului Ciprianell”

„Scrisoarea de faţă ne vorbeşte despre unul dintre cei nouă copii ai preotului şi scriitorului Iraclie Porumbescu, care, din Martie 1857, până în Aprilie 1859, a păstorit enoria Boianului. Copilul, Emilian, un „puiul mamei”, prea alintat poate, locuia în gazdă la Aron Pumnul, întocmai aşa cum, în aceeaşi vreme (1857/58), locuiau şi fraţii Şerban, Nicolai, Gheorghe şi Ilie Eminovici la acelaşi Pumnul” (Leonida Bodnărescul). În această scrisoa-

re, se pomeneşte, pentru prima oară, numele... „frăţiorului Ciprianell”.

„Cernăuţi 28 Octomvre c(alendar) n(ou) 1858

Frate Porumbescu!

Am primit scrisoarea, cu data de ieri, ce mi-ai trimis-o, şi mi-am dat nevoinţă să o înţeleg, cât a fost cu putinţă.

Tu mă pofteşti, frate, ca, dacă aş presimţi, după o observăciune întreprinsă, că tânjirea lui Emilian i-ar putea aduce ceva stricăciune sănătăţii fizice sau inimale, să ţi-o spun aceasta, şi să-ţi arăt măsurile carele să le pui la cale. Eu îmi ştiu datoria mea, frate!, şi mi-ar părea rău dacă ai cugeta că eu nu mă interesez de o măsură cu tine despre bunăstarea lui în toată privinţa: deci aş fi văzut lucrul aşa de periculos şi ameninţător în vreo privinţă, cât să fie de neapărată trebuinţă intervenirea voastră, ţi-aş fi făcut cunoscut îndată, fără ca să mă fi poftit tu despre aceasta anume.

Emilian a tânjit după părinţi-şi, şi când a venit întâi la noi, şi a doua oară după re-ntoarcere, şi încă după re-ntoarcere cu mult mai tare decât întâi; însă nicidecum şi nici pe departe aşa de nalt, precum se vede din scrisoare-ţi că îţi închipuieşti tu, ca adică să fie în pericol de a i se ataca sănătatea fizică sau inimală. De asemenea tânjire, cred că nu trebuie să ne prindă mirare, căci ea este o urmare psihologică a schimbării împrejurărilor lui. El, mai înainte de ce a venit la noi, s-a aflat în braţele

părinţilor, care l-au iubit cu toată puterea inimii lor celei simţitoare părinteşti, poate, câteodată, şi peste măsură, şi toată această iubire înfocată i-au arătat-o pe faţă. El a făcut ce a voit şi ce i-a dictat strămurul simţival copilăresc, de a voit s-a jucat, de a voit a şezut, a alergat, a mâncat, căci etatea lui nu cerea vreo ocupaţie serioasă regulată. Acum i s-au schimbat împrejurările – a venit, de la Boian, la Cernăuţi: toate obiectele câte-l înconjură îi sunt noi, asemenea şi ocupaţia este alta, nu numai jocul şi alergarea. Fie persoanele ce-l 'înconjură oricât de bune: ele, totuşi, nu sunt tătuca şi mămuca lui, căci el încă nu este dedat nici cu vorbele, nici cu limba, nici cu purtarea lor aşa ca cu a părinţilor săi, apoi este lege firească că părinţii nu se pot suplini prin alte persoane. Prin schimbăciunea împrejurărilor, a trebuit neapărat să i se schimbe şi starea inimii lui. În loc de mămuca şi tătuca, era Pumnul şi Pumna, către care el nu putea avea acea atragere, alipire şi încredere, care o are prefăcută în toată fiinţa sa către părinţii săi; în loc de jucării şi de petrecerea cea cu totul fără grijă, a venit acum preleginţiele cele micuţe copilăreşti, de 2-3 şire, carele sunt urâcioase pentru că îl atrag de la jucării, dar către care trebuie să i se insufle amoare precumpănită peste aplecarea firească spre jucării; în locul frăţiorului Ciprianell, este acum Nacu, Vasilică, Teon, băieţelul, Aghiliţia, tot persoane străine, pânatunci, şi apoi la fiecare din aceştia alte vorbe, alte mişcări, altă limbă; ba, ce e mai mult, şi casa, şi uşile, şi ograda, şi grădina, toate deosebite de cele cunoscute lui. Deci, din toate acestea se vede luminat că în starea inimii lui a trebuit neapărat să urmeze o schimbare răspunzătoare schimbării împrejurărilor. Dar pe drumul acesta trebuie să meargă fiecare care vrea să păşească către ajunge-

rea menirii sale, care este cultura; dezvoltarea, învăţătura şi deplinătatea sufletească morală.

Deci, de astfel de tânjire să nu se îngrijească nimeni, pentru că ea este firească şi, dacă se face pe-ncetul trecerea dintr-o stare într-alta, atunci nu poate fi nicicum stricăcioasă, ba încă din contra, folositoare, căci începe copilul a se deprinde cu împrejurări feliurite. Apoi, un fel de tânjire trebuie să sufere copiii şi acasă, la părinţi, dacă îi vor lua de la jucării şi-i vor pune la învăţătură. De aici se poate vedea şi aceea de ce a tânjit Emilian, a doua oară mai tare, decât întâi, adică pentru că, nefiindu-i vindecată deplin astă rană, s-a dus acasă şi i s-a desfăcut rana din nou: apoi e ştiut că toată boala reînnoită, până nu s-a vindecat bine, este mai rea decât întâia.

De tânjirea lui Emilian să ai cu atâta mai puţină îngrijire cu cât aceea a dispărut din nou mai cu totul şi va şi dispărea cu totul, dacă nu i se va mai da ocaziune să se tot reînnoiască.

Tu-mi scrii una despre Emilian, şi eu ştiu alta. Tu zici ca să i se dea un cerc mai larg de lucrăţivătate liberă, şi să i se treacă cu vederea zburdăciunile. Eu, din contra, am observat, până acum, mai mult lipsa decât iviciunca acestora, şi în astă privinţă nici că a cerut trebuinţa să zic măcar un cuvânt către dânsul, ci numai în privinţa nenvăţăciunii preleginţielor.

Eu încă sunt de acea credinţă, ca copiilor să li se ierte şi încuviinţeze toată vioiciunea, ba încă unde lipseşte să se producă prin măsuri corespunzătoare, şi să

nu se reţină fără numai încât ar putea fi stricăcioase sănătăţii, iar încât ar fi necuviincioase, să li se dea numai direcţiunea bună, fără să se micşoreze cât de puţin din întinzătate. Acesta îmi este îndreptarul, carele l-am urmat şi-l urmez în educaţiunea copiilor încredinţaţi îngrijirii mele.

Referinţele între părinţii şi gazdele copiilor sunt foarte felurite, din a căror consonanţă sau ne-consonanţă apoi se uşurează sau se îngreuiază privegherea asupra copiilor şi educaţiunea lor. În privinţa aceasta, aş avea să-ţi spun multe, carele nu vreau să ţi le scriu – ţi le voi spune la întâlnire.

Un lucru mi se pare curios. Tu ai fost, luni, la noi şi n-ai zis nici un cuvânt în privinţa lui Emilian, şi apoi îmi scrii, peste două zile, scrisoare în astă privinţă. Lucrul acesta mi se pare că se poate lămuri cu mult mai bine prin graiul viu, decât prin scrisoare. Scrisoarea se întrebuinţează numai unde sunt oamenii depărtaţi cu zecile de mile şi se întâlnesc numai cu anii unul cu altul.

Dorindu-ţi tot binele din inimă curată, sărutând mâinile cucoanei şi înfăţişându-vă complimentele cele mai reverenţioase, din partea soţiei, asemene, şi din a lui Iliescul, şi sărutare de mână din partea lui Emilian, am onoare a mă însemna

Al tău amic adevărat,

A. Pumnul”[1].

[1] *Junimea literară*, Anul XII, 1923, Nr. 10-11, pp. 308-312

Atestatul

Rectoratul seminarial din Cernăuţi dă lui Ciprian Golembiovschi „atestat” pentru anul al IV-lea:

„Sz.159

Atestat

Cum că Domnul Ciprian Golembiovschi alumnul seminarului mitropolitan din Bucovina auzitoriu de teologie dintru al IV-lea an întru învăţătura ritualiilor preotesei, a tipiconului şi a cântărilor bine sau aplecat şi la ispitire într-al 18/30 iulie 1877, dovada de următoriu progres la iveală a dat precum:

din sciinţa ritualiilor preoţeşti ……........................... bine
din sciinţa tipiconului .... bine
din cântări dupre melodia grec .... foarte bine
din cântarea chorală .... foarte bine
din cântări dupre melodia slav .... foarte bine
din cetirea cărţilor bis.în limba rom .... foarte bine
din cetirea cărţilor bis. în limba slav.......................... bine

care cu însăşi subscrierea şi cu
întipărirea sigiliului seminarial o întărim.

Dela Rectoratul seminarial
Cernăuţi într-al 1/13 Octombrie 1877
Filipoviciu, I.”.

Nicolae Petra-Petrescu:

Ciprian Porumbescu. Compozitor român

„În floarea vieţii, ne-nduplecata soartă
Te-a smuls ca pe un crin.
Acei ce te iubiră...
Plâng astăzi cu suspin”.

C. Scrob

Cine a fost Ciprian Porumbescu?

Aceia care l-au cunoscut îl deplâng cu jale, căci el nu mai este.

Aceia care îl vor cunoaşte numai din şirurile următoare desigur vor regreta pierderea lui ca o pierdere naţională.

El se născu, la 2 Octombrie vechi 1854, în comuna munteană Şipot, din Bucovina. Părinţii lui sunt Iraclie, paroh greco-ortodox, şi Emilia, născută Clodniţki. Ciprian era al doilea, din nouă fraţi, din care rămăseseră în viaţă numai trei: Ciprian, Ştefan, acum sub-forestier c. r. în Bucovina, şi Mărioara, pe care Ciprian o iubea peste măsură.

Încă copil de 3-4 ani, micul Ciprian avea un auz şi un simţ muzical deosebit, imitând orice cântec auzea, cu acurateţe şi tact admirabil pentru etatea-i fragedă.

Auzind el, odată, un lăutar sătesc, ce cânta în casa părinţilor săi, la o clacă de tors, nu se dezlipi de dânsul, ascultându-l şi uitându-se ba la degete, ba la arcuş, cu cea mai mare luare-aminte şi, din acest timp, ceru necontenit, de la tatăl şi de la maică-sa, să-i cumpere o violină, ceea ce, se-nţelege, şi urmă, aducându-i părintele său, de la oraş, o vioară de copii.

Pe această vioară Ciprian trăgea toată ziua cu arcuşul – spre supărarea, în sfârşit, a bunei sale maici – cântând din gură: „Măi ciobane de la oi” şi altele, ce auzea cântând servitorii şi servitoarele de casă.

În anul 1860, fiind Ciprian de şase ani şi introdus deja de tatăl său în primele elemente ale citirii şi scrierii, veni la Şipot renumitul artist bucovinean, în prezent directorul Conservatorului din Lemberg, Carol Mikuli, cunoscut de aproape al tatălui lui Ciprian. Acesta, auzind şi văzând intensiva aplicare, cum şi talentul micuţului către muzică, îi scrise „scala”, cu propria-şi mână şi-l învăţă să o cânte din gură. În patru zile, cât petrecu Mikuli în casa părinţilor lui Ciprian, acesta ajunse a şti cânta „terţele” şi „quintele” cu acurateţe şi preciziune deplină.

În comuna Şipot, care e huţulă, adică munteană, ruteană, era şi şcoala numai ruteană, astfel că, în toamna anului 1860, Ciprian fu dus la şcoala poporală română din Ilişeşti, unde se afla moşul său după mamă, în calitate de silvicultor c. r.

Ciprian continuă a arăta şi aici aplecare şi dragoste către muzică. Ilişeştii sunt o comună jumătate română, jumătate germană. La şcoala evanghelică se afla un învăţător, Simon Meier, care cunoştea notele şi violina. Acesta fu angajat se dea micuţului lecţiuni.

Abia începu însă această instrucţiune şi învăţătorul respectiv fu strămutat în altă comună. Ciprian rămâne fără instructor, continuând, de aici, încolo, singur, sau, mai bine spus, repetând ceea ce învăţase.

La 1863, Ciprian nu numai fini cele 3 clase ale şcolii poporale din Ilişeşti, dar, pregătit de demnul învăţător de pe atunci, Demetru Cernăuţan, depuse şi examenul din a 4-a clasă normală, la şcoala capitală din Suceava şi trecu la gimnaziu, tot la Suceava.

Spre nenorocire, aici nu se afla, pe atunci, profesor de violină, decât un organist bătrân de la biserica catolică, anume Valentin, care, pe lângă bătrâneţe, era şi forte greu de auz.

Ce era de făcut? Ciprian ceru necontenit, de la tatăl său, să-i caute un instructor de violină. Se angajă, deci, bătrânul organist, care îi dete lecţii câteva luni.

Pe timpul acesta, veni un ascultant la pretura din Suceava, un tânăr demn, violonist bun, anume Schlötzer. Acesta, aflându-se în vizită la familia unde era încartiruit Ciprian, auzi pe băiat cântând pe vioară. El cunoscu talentul lui, îi plăcu de el şi-l invită se vină la dânsul totdeauna şi să cânte împreună, când vor fi amândoi liberi.

Bunătatea nobilului tânăr, durere, ţinu numai trei luni. O boală nemiloasă de piept îi ciunti firul vieţii. Mai mult îl plânse elevul său, care învăţase a-l iubi şi stima într-un mod extraordinar.

Acum Ciprian rămase iar singur, fără maestru de violină. A se reîntoarce la bătrânul organist nu mai avea plăcere. Făcu, deci, exerciţii în duete, terţete şi cuartete cu colegii săi de şcoală, care erau muzicali.

Veni apoi asupra lui Ciprian o boală cronică de gât şi-l sili, în mai multe rânduri, să lipsească de la şcoală timp îndelungat aşa, că a VII-a clasă trebui se o repete, iar gimnaziul îl fini numai la anul 1873. În toamna acestui an intră la teologie, în seminarul greco-ortodox din Cernăuţi.

Ciprian cunoştea deja şi clavirul, pe care-l deprinsese acasă, cu soru-sa, Maria. În Cernăuţi, dori se înveţe cu dinadinsul şi acest instrument. Tatăl său, cu învoirea rectorului de pe atunci, Filipovici, angajă un maestru de piano, la care studia două ore pe săptămână. Sosind întraceea examenele şcolare, Ciprian întrerupse instrucţiunea de piano. Nu încetă însă, mai încolo, parte singur, din cărţi, parte prin conversare anume căutată cu bărbaţi competenţi din Cernăuţi a studia arta muzicală, în special a compoziţiei şi armoniei. Dovadă că dânsul acest studiu, şi până a asculta mai târziu prelegerile de la conservatorul din Viena, nu-l făcea numai superficial ţi că, ce auzea de la bărbaţi de renume în arta muzicală îşi însuşea cu scumpătate este că, fiind încă în seminar, compuse mai multe piese corale, bisericeşti şi profane, din care primele (şi liturghii complete) le cântă corul seminarial în catedrala arhiepiscopească şi le cântă şi astăzi. Iar din mai multe piese profane de pe acel timp, unele apărură şi tipărite, anume: aria „Dorinţa”, pe versuri de Matilda Cugler, şi „Hora naţională”, ambele pentru piano, apoi cânturi studenţeşti române, dintre care cele mai multe compuse si în text de Ciprian şi cântate şi astăzi de studenţii români, în fine un „Marş festiv” pentru o întreagă orchestră, compus tot pe când se afla Ciprian în seminar, cu ocaziunea jubileului de 25 ani al „Societăţii

de tir” din Cernăuţi. Pentru marşul acesta, teologul Ciprian primi o adresă măgulitore de la prezidiul societăţii.

Ciprian se perfecţionase deja în violină şi violoncel foarte bine. Subiectele de predilecţiune îi erau doinele şi cântecele poporale române. Spre scopul acesta, una, ca să le cunoască, alta, ca să priceapă şi să pătrundă spiritul muzicii naţionale cu nuanţele lui, chema la sine, în timpul feriilor, muzicanţii săteşti (ţigani), de care se află o colonie întreagă în comuna Stupca, unde venise tatăl său ca paroh, la 1865. Între aceştia se aflau lăutari buni, „zicători” şi „zicătoare” din gură, care îi cântau ore întregi acasă, sau mergea el în „colonie”, pe la bordeiele lor, de-i cântau acolo.

Ţiganii lăutari se bucurau, din partea lui Ciprian, de cea mai mare afabilitate şi nu ştiau, bieţii, ce să facă de bucuria, când Ciprian le „da mâna” şi le vorbea cu „cuvinte bune”.

Ciprian era entuziasmat şi electrizat de frumuseţea doinelor şi cântecelor ce le auzea de la ei. De aici îmi esplic că, în timpul din urmă, mă întrebă, de câteva ori, dacă ştiu ţigăneşte, ca să-i compun ceva, la care el să compună muzica. Avea mare aplicare şi la subiectele comice.

De pe timpul când se afla Ciprian în seminar, avem să înregistrăm şi următoarea întâmplare:

Un coleg şi amic al său căzu în alienaţiune (se smintise de fire) şi pătimea sărmanul deja de mai multe

zile, având trebuinţă chiar şi de pază. Într-una din zile, Ciprian luă violina, merse la uşa bolnavului şi întonă o doină, mai întâi pianissimo, trecând pe încetul la mai forte. Bolnavul ascultă, din cameră, câteva minute în tăcere şi atenţiune, deodată strigă: „Ciprian!”, alergă la uşa, o deschise cu putere şi căzu înduioşat pe grumazii amicului său.

Câteva zile după acest incident, fostul bolnav merse la colegi sănătos.

Tot ca teolog, la prima întrunire şi petrecere socială publică a Societăţii academice române „Arboroasa”, al cărei membru era şi el, entuziasmă întregul public cu glumeaţa sa „Cisla”, text şi muzică corală de dânsul.

La 1877, Ciprian termină studiile teologice.

Pe timpul acesta, Ministerul cultelor din Viena avea de scop, să înfiinţeze la noua Universitate din Cernăuţi şi o catedră pentru muzica bisericii orientale. Ciprian era nu numai mitropolitului şi celorlalţi dignitari bisericeşti, dar tuturor profesorilor de universitate, cunoscut de un tânăr talentat şi zelos în muzică, care, mai perfecţionându-se deci în această artă, fiind şi teolog, ar putea uşor deveni profesor pentru catedra respectivă.

I se propuse, deci, atât din partea răposatului mitropolit T. Blajevici, cât şi din a altor profesori de universitate, să concureze (compeţească) după un stipendiu, ca să meargă mai întâi la Conservatorul din Viena, după

aceea, pe un an, la Petersburg, şi pe altul, la Atena, ca să studieze în special muzică bisericească orientală.

Câtă bucuria nu pătrunse inima înflăcăratului nostru june, când i se făcu o propunere atât de dorită. El, care ar fi jertfit totul, numai să se poată perfecţiona în arta-i iubită, se afla la pragul realizării dorinţelor sale. Câte planuri n-a conceput poetica lui minte, atunci, în privinţa muzicii naţionale! Întonez: muzicii naţionale, pentru că el doi idoli avea în viaţă: muzica şi naţiunea.

Pe cât de cu foc iubea el muzica, pe atâta se interesa şi entuziasma de cauzele mari naţionale. Iată un exemplu: La 1871, la festivitatea ce o serbară academicii români la mormântul lui Ştefan cel Mare, la Putna, în Bucovina, Ciprian, pe atunci student (aşa se numeau şi gimnaziştii – n. n.), văzând grandioasa horă, la care se înşiraseră ţărani, boieri, studenţi, feciori, fete, până şi preoţi şi călugări din toate părţile locuite de Români, se duse la „Chir Grigori", renumitul capelmaistru naţional, român din Suceava, care cânta la horă cu capela sa, şi-l rugă să-i dea violina. Chir Grigori, cunoscând pe Ciprian, i-o şi dădu şi acesta continuă hora, acompaniat de capelă, sub aplauzele generale. Terminându-se hora, Ciprian alergă la tatăl său şi, plin de entuziasm, îi zise: „Tată... am cântat Daciei întregi!".

Acum se revenim la prospectele ce se deschideau pentru junele nostru.

Aici mai amintim că o afacere delicată de inimă, căreia îi sta drept piedică preoţia de la sate, încă îi sti-

mula zelul şi propusul de a se perfecţiona în cariera-i plăcută.

„Ciprian petiţionă la acel stipendiu. Senatul universităţii din Cernăuţi îl recomandă, prin referentele adhoc, domnul Doctor V. Mitrofanovici, în prezent profesor de teologie pastorală, recomandă, zic, pe Ciprian cu toată căldura, cu cele mai ponderate motive, bazate pe numeroase compoziţiuni de ale lui, atât bisericeşti, cât şi profane, ce le alătură (acluse) petiţiunii.

Dar omul propune şi cel puternic dispune.

Abia se expedie petiţiunea către Minister, când iată, jandarmi armaţi intră în casa părintească a lui Ciprian, la Stupca, îl iau cu dânşii şi-l duc în închisoare la Cernăuţi. Cauza pentru care este ştiută. Ciprian era, adică, în ultimul an al teologiei, preşedintele Societăţii academice din Cernăuţi „Arboroasa". În anul 1875, în Bucovina se serbase jubileul de 100 ani al încorporării sale către Austria. În Iaşi, se provocă, prin aceasta, o contra-demonstraţiune, în amintirea prinţului Grigore Ghica, care plătise cu viaţa opoziţia sa contra încorporării. Societatea „Arboroasa" era denunţată că stă în corespondenţă cu aranjatorii festivităţii din Iaşi.

Abia se auzi la Minister că petentul, ca preşedinte al „Arboroasei", este primul inculpat, şi i se şi returnă petiţiunea negativă.

Zece săptămâni şezu bietul Ciprian în temniţa din Cernăuţi, cu patru colegi de teologie şi membri ai Socie-

tăţii „Arboroasa”, despărţiţi unul de altul, dar fiecare la un loc cu câte 2-3 criminali de cei mai ordinari, într-o chilie întunecoasă, îngustă şi puturoasă. Ciprian se îmbolnăvi greu, din cauza acelei ticăloase închisori.

În închisoare fu dus Ciprian la 18 noiemvrie 1877 şi scăpă din ea la 5 Faur 1878, neaflându-se nici cel mai mic motiv de culpabilitate. Aflându-se în temniţă, se ruga, atât prin amploiatul său de instrucţiune, c. r. consilier de tribunal Cavaler de Zotta, cât şi prin tatăl său, la preşedintele tribunalului, Demeter Bendella, fratele fostului mitropolit Teofil Bendella, să i-se încuviinţeze violina în închisoare, ceea ce şi urmă.

Aducându-i-se violina, se uită la publicul ce-l avea cu sine, în celulă, compunându-se acel public din doi români ţărani, intonă o doină duioasă. Abia începu însă doina, când unul dintre cei doi ascultători erupse în bocet şi plâns amar. Ciprian îl întrebă ce este, de se tânguieşte aşa tare? „O, Domnule, răspunse el, am avut o unică fiică, fată mare, pe care, o iubeam ca sufletul meu. Aceasta muri, cu câteva zile înainte de a fi adus eu aici. Ea cânta doina pe care o cântaşi şi Dumneata acuşi. Ciprian, auzind acesta, puse violina iară-n scrin (cutia viorii – n. n.) şi singur căzu pe gânduri.

După ieşire din închisoare, Ciprian istorisi acest incident la mai mulţi şi, întrebându-l o persoană de stare înaltă pe ce gânduri căzu dânsul, după ce-şi puse violina-n scrin, răspunse: „Îmi veni în gând aşa: Doamne, dacă cu violina mea am muiat inima unui criminal, de erupse în plâns aşa amar, cât de fericit aş fi dacă-aş avea cu

mine, soţi de celulă măcar o oră, pe acuzatorul meu, pe procuror!”.

Amară a trebuit să fie temniţa!

A treia zi după arestarea lui Ciprian, se duse tatăl şi soru-sa la Cernăuţi ca să-l vadă. Consilierul de instrucţiune numit, domnul Cav. de Zotta, care îl tratǎ pe Ciprian cu toată umanitatea, permise părintelui să vorbească cu Ciprian, dar numai în prezenţa sa, şi numai despre lucruri casnice sau familiare. Într-aceea, trimise un servitor armat şi aduse pe Ciprian în cancelaria consilierului.

– Ce faci, Ciprian, cum te afli?, întrebă tatăl său, cu greu suprimându-şi durerea.
– Bine, tată, răspunse şi el, cu linişte forţată, Şed în chilia mea şi cânt: Gaudeamus igitur… dar domnii ăştia mi-au dat un public, – un public, care nu ştie nici măcar latineşte.

În zadar încercă tatăl său toate mijloacele, ca să-l separe, în temniţă, de criminali, căci nu i-a succes. Întrepusu-s-a şi apărătorul lui Ciprian, Dr. Rott, rugatu-s-a tatăl lui Ciprian şi la deputatul din Senatul imperial din Viena, Dr. Tomasciuc, să intervină la minister; oferit-a proprietarul mare din Stupca, Alecu cavaler de Popovici – onoare memoriei lui, căci astăzi nu mai este –oferit-a, zic, acest demn Român (armean – n. n.), orice cauţiune, ca se pună pe picior liber pe Ciprian: ba şi pre toţi acuzaţii, până la pertractarea finală, n-a folosit! Numai juriul i-a scăpat de închisoarea blestemată, prin verdictul său unanim.

În co-înţelegere cu tatăl său, hotărî Ciprian să studieze filosofia şi fără stipendiu, şi totodată să facă şi un curs la Conservator, ca să se perfecţioneze în muzică. Dar, fiind timpul înaintat, era prea târziu pentru anul acesta, atât la Viena, cât şi la Cernăuţi. Ce să facă? A rămas acasă şi, fiindcă în comuna Stupca, anul acesta, nu s-a aflat învăţător de şcoală, iar locul acestuia îl suplinea, de bună voie, tatăl său, Ciprian preda băieţilor lecţiuni de gimnastică, de cântări bisericeşti şi naţionale, iar acasă îşi petrecea în muzică, cu iubita sa surioară.

Prima lucrare muzicală, după reîntoarcerea din temniţă, fu „Hora detrunchiaţilor", amintire la cuvântul „detrunchiat", care fu supremul delict al „Arboroasei". Din închisoare adusese cu sine: „Suspinul prizonierului", arie şi cuvinte intim analoge cu situaţiunea lui dureroasă, pe care o scrise Ciprian, neavând hârtie, într-o gramatică franceză, ce o avea la sine.

În tomna următore, intră Ciprian în cursul filosofic la Universitatea din Cernăuţi, în anul al 2-lea merse la Viena, unde, fiindu-i studiul special istoria, găsi timp a umbla şi la Conservator, ca elev extraordinar. Ca pe unul care a absolvit teologia, ministerul cultelor îl eliberă de al treilea an al cursului filosofic, extrădându-i-se atestatele de regulată cercetare a colegiilor, de facerea colocviilor cu succes de preferinţă.

Cu finea anului, depuse Ciprian, şi la Conservator, un examen din „armonie" şi „compoziţiune", „violină" şi „contra-bas", cu succes favorabil şi se reîntoarse

acasă, spre a se prepara pentru examenul din filosofie şi altul complet din muzică.

Mitropolitul actual al Bucovinei, Dr. Silvestru Morariu, ştiind de calităţile şi capabilitatea lui Ciprian în arta muzicală, cum şi de stăruinţele de a se perfecţiona în aceiaşi; pe de altă parte, ştiind că tatăl lui Ciprian este un preot fără de nici o avere, prin urmare că numai cu greu mare a susţinut şi susţine pe Ciprian la Cernăuţi şi Viena, chemă pe acesta la sine şi-l îndemnă să mai meargă la Viena şi să se perfecţioneze cu deosebire în muzica ecleziastică superioară. Spre scopul acesta, mitropolitul îi promise că va exopera pentru el un stipendiu din fondul religionar.

Ciprian acceptă cu bucurie această propunere, cu atât mai vârtos că mitropolitul nu-i puse condiţiune ca, făcând Ciprian cursul respectiv, să se şi preoţească numaidecât.

Părintele mitropolit îi exoperă promisul stipendiu, însă ministerul nu încuviinţă mai mult decât 300 florini, dar şi aceştia numai pe un an. Tatăl său a trebuit deci să sacrifice şi în anul acesta tot posibilul din prea modestul său avut, ca Ciprian să nu sufere lipsă la studiu.

După finele anului 1881, Ciprian veni iarăşi acasă, de la Viena, cu un prea frumos testimoiu de la profesorul la Conservator şi organistul de curte imperială, Dr. Krenn, de la care luase lecţiuni în muzica bisericească, teoretică şi practică, şi cu care dânsul participă la toate executările religioase mai însemnate de peste an, în bise-

ricile din Viena, ba conducând şi dirijând, în prezenţa numitului organist, şi executări în biserica Sfântului Mihail din Viena.

În perioada aflării sale în Viena, Ciprian îşi câştigă cele mai vii şi mai extinse simpatii între colegii săi de universitate şi de conservator şi acelea, atât prin caracterul său amabil şi atrăgător, cât şi prin compoziţiunile sale muzicale studenţeşti, nu numai româneşti, dar şi germane, în melodie şi în text, care compoziţiuni şi astăzi se cântă în Viena de studenţi la toate chermezele lor.

Aflându-se Ciprian încă la Viena, fu îndemnat de un amic al său din Braşov să concureze (compeţească) la postul de profesor de muzică la şcolile centrale române de aci.

Pe lângă postul acesta de profesor, mai ocupă, în Braşov, şi postul însemnat de director (dirijor – n. n.) al corului bisericesc de la Sfântul Nicolae. Corul acesta l-a compus în câteva săptămâni şi a cântat în biserică, spre mulţumirea tuturor. Aici trebuie să adăugăm că dânsul era dirigent-maestru.

Scriitorul acestor şiruri făcu cunoştinţa lui Ciprian din August, anul trecut (1882 – n. n.).

El era de statură foarte înaltă (cel mai înalt bărbat din Braşov), zvelt, păr castaniu. Deja atunci, precum se şi vede pe fotografia din fruntea acestui calendar, se putea observa, pe faţa lui, imprimată expresiunea suferinţelor

fizice şi a cugetării profunde. Era de un temperament vesel, glumeţ, avea o conversare simpatică şi prea bun la inimă. Se zice că, fiind student, foarte adesea îşi împărţea veşminte la colegi mai săraci, ducând apoi singur lipsă de ele. Aceste frumoase calităţi îl făcură plăcut pretutindenea. El nu ar fi putut urî pe nimeni, dar nici nu avea un singur inamic personal.

Cântarea lui Ciprian pe violină era, în genere, pe lângă curată, melodioasă şi elegiacă. Doinele le cânta cu o plăcere supremă şi cu o duioşie de tot profundă, cânta şi cânta cu atâta simţ, de cugetai că toate accentele îi vin din profundul inimii Adesea vărsa lacrimi, cântând. Şi avea o comoară întreagă de cântece naţionale din toate părţile locuite de Români.

De aici se esplică pentru ce aproape toate compoziţiunile lui respiră un caracter naţional. El s-a ocupat, de preferinţă, cu muzica mai uşoară – dansuri şi arii, ceea ce provine din împrejurarea că, precum am văzut, până în ultimii trei ani ai junei sale vieţi, a fost mai mult autodidact, iar, pe de altă parte, fiindcă ştia că publicul român este încă pe nivelul primitiv al muzicii, deci voia să înceapă şi el pe nivelul acesta şi apoi, tot succesiv, să progreseze, însă tot în sensul idealului său special, adică în spirit naţional român. Cu muzica clasică este greu a deştepta şi a populariza gustul pentru muzică într-un popor, care se află încă pe prima treaptă a culturii muzicale.

Problema lui pentru viitor era, precum însuşi mi-a descoperit, a se pune în co-înţelegere cu toţi componiştii români mai de renume şi, putându-se, să convină undeva

spre a se sfătui: cum să se pună o bază naturală muzicii noastre naţionale, care bază, zicea el, este în pericol de a fi alterată prin diferite înrâuriri străine. La convingerea aceasta ajunse el, parte prin necontenitele re-cugetări asupra cântecelor poporale, auzite de la lăutari săteşti, cum s-a zis mai sus, parte de la oameni săteni bătrâni, între care cu deosebire se poate aminti Ionică Dascălul, din Stupca, om de 76 ani, care era vestit în cântece bătrâneşti, precum afirmă părintele lui Porumbescu, întocmai ca Ion Creangă în limba poporală română.

Morbul fizic al lui Ciprian probabil că se trăgea de când cu închisoarea din Cernăuţi. Desigur însă zelul lui prea mare, în chemarea de profesor şi director coral, afară de acestea, activitatea lui neobosită în compoziţiuni, în fine şi dispoziţia obişnuită (habituelă) sunt cauzele cari i-au scurtat firul vieţii.

Odată, cu totul pe neaşteptate, prânzeam cu el mai mulţi împreună, ne trezim la masă cu ştirea că l-au consiliat medicii să meargă la Italia. De atunci nu l-am mai văzut cu voie bună.

Înainte de plecare, anunţase trei concerte, dintre care două cu piese originale. Două le-a şi aranjat. La ele a participat un public foarte numeros din Braşov. Compozitorul a fost încărcat de aplauze. Al treilea concert nu l-a putut aranja. A trebuit să plece.

La gară, ne-am luat ultimul adio. A fost o despărţire de tot tristă. Amicii lui ne sileam să facem glume, dar

nu ne reuşeau (succedeau). Eram mai mult tăcuţi. O presimţire tainică ne suprima graiul.

În Italia, la Nervi, după cum spuse însuşi părintelui său, se preumbla adesea pe colinele dimprejur şi asculta, de departe, *ciuciarii* care păşteau caprele, cum cântau cântecele lor poporale italiene, despre care afirmă că au un caracter omogen cu al cântecelor noastre.

Când a plecat spre Italia, nu-şi luase violina, zicând amicului său, prof. L. Nastasi, că-l prea impresionează. Nu trecu însă mult şi telegrafie după ea. „Nu am putut trăi fără draga mea violină", scrise el mai târziu amicului său.

La Nervi, sosindu-i violina, într-o către seară se duse cu ea pe malul mării şi, rezemându-se de un pisc de stâncă, ce străbătea la mal din adâncul mării, privind, în jos, la lina şi vasta albie a mării, şi sus, la înstelatul şi mândrul cer italic, primul lucru ce-l inspiră să cânte, în tăinicia şi poezia momentană, fu că intonă o doină, cum zise răposatul Ciprian: „să o spună Mediteranei şi acesta să o ducă Oceanului", iară în salonul de conversaţiune, cânta Ciprian adesea doine româneşti, care erau foarte plăcute publicului. Cu deosebire, italienii de faţă numeau aceste doine: „Elegii fără cuvinte". Lor li se părea ca şi cum ar fi melodii italiene. Aci era rugat adesea să cânte doine şi arii române.

La Nervi veniră şi compozitorii italieni Boito şi Marco Sala. Auzind aceştia pe Ciprian cântând pe violină cântece poporale şi alte arii româneşti şi aflând că Cipri-

an e român, făcură cunoştinţă mai de aproape cu densul şi cântară împreună melodii româneşti, între care şi „Potpuri”-ul din frumoasa operetă „Crai nou”, care toate plăcură mult numiţilor artişti. Ciprian le dădu amânduror câte un exemplar din horele sale şi din „Crai nou”, primind de la dânşii, în schimb, „Canti popolari Siciliani, Napolitani, Lombardi şi Spanioli”, în şase tomuri.

Aceşti bărbaţi artişti, constatând în Ciprian un june componist latin de multă speranţă, îl invitară să meargă cu dânşii la Genua, să-l prezinte bătrânului şi renumitului compozitor Verdi.

Se-nţelege că Ciprian acceptă invitarea cu cea mai mare bucurie.

Introdus, în Genua, la marele artist şi recomandat de Boito şi Sala, Verdi se bucură mult şi conversă cu dânsul o oră întreagă despre muzica naţională românească, în special. Rugat apoi să scrie unele „motive româneşti originale”, Ciprian şi scrise unele, la moment. Verdi le citi, se gândi şi zise: „cunoscute nu-mi sunt, dar ce lucru!... le simt”.

Ciprian oferi şi lui Verdi din compoziţiile amintite mai sus, pe care acela le primi cu mulţumită, invitând pe Ciprian să mai meargă la dânsul. Ciprian însă, simţindu-se din ce în ce mai slab, cu mare părere de rău nu-l mai putu cerceta.

Clima Italiei, în iarna trecută, a fost excepţional, foarte rece, mai ales nopţile, astfel că, pe cât de binişor se

afla Ciprian ziua, noaptea se răcea din nou, încât l-a cuprins o răguşire şi slăbire totală. De altă parte, simţitor cum era, îl ajunse un dor aşa de mare de casa părintească, încât chiar şi medicii din Nervi şi Genua mărturisiră că dorul acesta îi este periculos sănătăţii. Ca să-i tracă cumva de acest dor, întreprinse, în Faur, o călătorie la Pisa, Florenţa şi Roma. Dar n-a folosit nimica, ba, la Florenţa şi Roma, excitaţiile asupra lucrurilor măreţe artistice, istorice şi clasice, îi stricară şi mai mult.

În 10 Martie a. c. (1883 – n. n.), se întoarse la Stupca, în iubita-şi casă părintească. Aici zăcu trei luni şi, în 25 mai / 6 Iunie, îşi dădu sufletul său bun şi blând în mâinile Creatorului, compunând, încă în pat zăcând, şi cu numai vreo câteva zile înaintea morţii, o piesă, căreia răposatul îi dădu numele „Tempi passati” („Au trecut toate”).

A murit, dar inima, spiritul lui au rămas între noi. Prea numeroasele-i compoziţii – aproape două sute la număr – sunt un monument nepieritor despre zelul şi despre talentul lui nedisputabil.

Literatura muzicală română va înregistra cu fală, între primii săi adepţi, pe acest apostol al ei, care a iubit-o până la ultima răsuflare.

Iată ce scrie „*Czernowitzer Zeitung*” de la 27 Iunie despre dânsul:

„Ciprian Porumbescu, zelosul, prea talentatul muzician şi compozitor, fiul părintelui Iraclie Porumbes-

cu, în Stupca, profesor etc., a repauzat, după îndelungate suferinţe, în comuna sa natală, la 6 ale curentei. În el pierde Bucovina un muzician de cele mai frumoase speranţe. Anul trecut, am avut ocaziune a înregistra succesul ce l-a dobândit cu opereta sa „Crai nou”. Terenul său de activitate era, cu deosebire, muzica naţională şi cea bisericească. Piesele muzicale, publicate până la op. 12, se bucură de o simpatie generală în cercurile muzicale, între lucrările găsite după moartea lui se află numeroase compoziţii, între care o „Rapsodia română”, care va apărea în Lipsca (Apare la Gebauer, în Bucureşti). Societatea academică „Junimea” şi „Seminarul arhidiecezan” au fost reprezentate, la înmormântare, prin delegaţi speciali, care au pus cununi de lauri şi imortele pe cosciugul lui. Studentul în filosofie Popovici ţinu cuvântarea funebră şi o telegramă de la şcolile centrale din Braşov exprimă cea mai profunda condoleanţă rudeniilor”.

Un profesor de la Universitatea din Cernăuţi scrie următoarele întristatului părinte:

„Vestea despre cumplita lovitură ce ai suferit-o îmi veni zilele acestea ca din senin. Pe semne paharul amărăciunilor noastre încă nu l-am băut până la fund, căci unde credem că ne prindem la ceva şi ne bucurăm, tocmai acolo suntem loviţi mai amar! Nu cutez a mă încerca să te mângâi, căci dauna e atât de mare şi nereparabilă pentru noi toţi, încât numai către Dumnezeu îmi pot îndrepta ruga, ca pe Dumneata se te întărească, iar pe noi, naţiunea să o ferească de asemeni dezastre. Cu inima sângerândă, al Dumitale etc.”.

Altă persoană înaltă scrie aşa:

„Cu pierderea scumpului Ciprian suferim şi o pierdere naţională nereparabilă, cine ştie până când? Căci el se apucase să cultive un câmp, ce la noi este ca şi înţelenit, şi în care se încearcă nişte oameni străini, care, ne-având simţ, nici înţelegere pentru natura lui, sunt necompetenţi şi-l denaturează etc.”.

Tot în sensul acesta scriseră, pe lângă mulţi particulari din România, Transilvania şi Bucovina, până şi de alte naţionalităţi, şi societăţile „Armonia”, „Junimea”, „România Jună”, „Seminarul cernăuţean”, în fine „Corpul profesoral” al gimnaziului din Suceava, care toţi exprimară condoleanţe sincere adânc întristatului părinte. Cununi de doliu au mai trimis „România Jună” şi domnişoarele din Braşov, elevele răposatului.

Iar „*Gazeta Transilvaniei*” se esprimă asupra morţii lui Ciprian astfel:

„Cu adâncă întristare venim a înregistra pierderea unuia dintre cei mai zeloşi şi mai talentaţi dintre puţinii noştri cultivatori ai artei muzicale în genere şi ai muzicii naţionale româneşti îndeosebi.

Miercurea trecută (25 Mai vechi) a repauzat, în comuna Stupca din Bucovina, tânărul Ciprian Porumbescu, profesor de muzică la şcolile centrale române de aici (din Braşov) şi director al corului de la biserica St. Nicolae. Mult regretatul răposat a suferit, vreme îndelungată, de o cumplită boală de piept, agravată din ce în ce mai

tare prin neobosita şi poate prea încordata sa activitate. În zadar a consultat pe cei mai experţi dintre medicii braşoveni, în zadar a petrecut iarna trecută în Italia, în zadar şi-a pus toate silinţele nemângâiata sa surioară să-l mai ţină încă în viaţă, în zadar toate aceste! – neîndurata moarte tot l-a răpit din braţele familiei sale, din braţele amicilor săi, din mijlocul neamului românesc, căruia i-a făcut, şi cu atât mai vârtos i-ar fi putut face, de aici, înainte, însemnate servicii pe terenul artelor frumoase. Foia noastră a vorbit, în mai multe rânduri, despre lucrările răposatului Porumbescu, accentuând talentul, zelul şi diligenţa tânărului compozitor”.

Multe calităţi bune a moştenit (erezit) Ciprian de la părinţii săi. Tatăl, părintele Iraclie, paroh şi exarh, este bărbat de o inteligenţă şi cultură superioară. Domnia sa este cunoscut, încă din 1848/9, ca român bun. Atunci a petrecut necontenit în societatea elitei junimii române, emigrate în Bucovina, unde şi rămase vreo şese luni, între aceştia se aflau: Cogălniceanu, Cuza, Alecsandri, Sion, Golescu, C. Negre, care, din urmă, era amic bun părintelui Porumbescu. Tot aci venise, mai târziu, dl George Bariţ, dus în lanţuri din partea Ruşilor.

Părintele Porumbescu a scris mai multe poezii patriotice naţionale, apărute prin diverse foi publice. A conlucrat cu fostul său amic, Pumnul, la unele lucrări filologice şi gramaticale; a colaborat la „Bucovina” răposatului Al. Hurmuzachi, pe urmă a fost corespondent la ziarele „Concordia”, „Gazeta Transilvaniei”, „Federaţiunea” şi „Albina”, combătând în ele, cu multă inteligenţă, mai cu seamă străinismul furişat în biserica or-

todoxă şi despotismul episcopului Hacman, apoi şi nedreptăţile ce le îndurară românii autohtoni în Bucovina, din partea străinilor. În 1855, a publicat un raport detailat şi foarte bine primit de către publicul român asupra descoperirii catacombelor din mănăstirea Putna, în care catacombe se află depuse osemintele lui Ştefan cel Mare. Acest raport a displăcut mult unor persoane superioare şi cauzară, neplăceri autorului lui. Din cauza scrierilor şi sentimentelor sale naţionale române, episcopul Hacman îl trimise în fundăile Carpaţilor, la o parohie slabă şi ruteană – huţulă, ca „să-şi răcorească creierii româneşti”. E de notat că părintele Iraclie încă a fost bun cântăreţ. În copilăria sa, nefiind în Bucovina, pe atunci, şcoli pe la sate, decât în mănăstiri, petrecu în mănăstirea Putnei, unde învăţă şi psaltichia. De aici, înainte, prin gimnaziu şi teologie, fu renumit cântăreţ, atât solist cât şi în cor.

Din bogata şi productiva fantezie a talentatului june (Ciprian Porumbescu – n. n.), vom înregistra lucrările următoare:

A). Compoziţii religioase.

1). „O liturghie” (a sfântului Ioan), în A-dur.

2). „O liturghie tradiţională” (a sfântului Ioan), subscrisă de însuşi componistul cu data 1 Ian. 1875.

3). „O liturghie” (a sfântului Ioan), în C-dur, scrisă şi subscrisă cu data 30 Nov. 1875.

4). „O liturghie (a Sfântului Grigorie), constătătoare din 3 bucăţi: a). „Acum puterile”, b). „Cu credinţă”, c). priceasna: „Gustaţi”.

5). „O liturghie” (a Sfântului. Vasile), pentru postul mare, în G-moll.

6). „Cheruvicul” pentru joia mare: Cinei tale cea de taină.

7). „Cheruvicul” Sâmbetei mari: Să tacă tot trupul.

8). „Învierea ta, Christoase”, în A-dur.

9). „Cristos anesti ec necron”, în A-moll.

10). „Christos a-nviat”, două variaţiuni, în C-dur.

11). Condacul Maicii Domnului: „Apărătoarei Doamne” în G-dur.

12). Luminânda la Paşti: „Cu trupul adormind”, în A-dur.

13). Cântul funebral: „Adusu-mi-am aminte” în C-moll.

14). „Tatăl nostru”.

Notă: Compoziţiile acestea se cântă şi astăzi, în cor bărbătesc de 4 voci, afară de Nr. 1 şi 14, care nu se ştie unde sunt.

B). Compoziţii profane.

1). „Merge unu-ntr-un hotel!.

2). Spovada: „Popa Tanda”.

3). „Sunt un fiu al muzei mândre”.

4). „Kir Iordachi şi Costachi”.

5). „Cât te-am iubit”, cuvinte de Matilda Cugler.

6). Dorinţa: „Aş dori să-ţi spun odată”, cuvinte de Matilda Cugler, tipărită.

7). Cântec de Mai: „A sosit şi Maiul dulce”, în D-dur, tipărit.

8). Romanţa: „Luna surâde”, în C-dur.

9). „Hora Severinuluî”, de Wist, întocmită pentru cor bărbătesc de 4 voci.

10). Cântecul primăverii: „Ceriul limpede zâmbeşte”, în E-dur.

11). Iarna: „Iată ninge”, cuvinte de Xenopol (Adela – n. n.).

12). Cântec vânătoresc: „De cu ziuă până-n seară”.

13). Vecina: „Iată iarăşi la fereastră”.

14). „Mulţi ani”, trei variaţiuni, 2 în C-dur, unul în G-dur.

15). Cântec bachanal: „Aidi să bem”, în C-dur.

16). „Sunt Arboros şi vecinic”, în G-dur.

17). „Cisla”, cvartet vocal, comic.

18). Serenada: „Neguri dese tenebroase”, cuvinte de Iacob Negruzzi, în C-dur.

19). Serenada: „Zefiru-n melodie”, în F-dur.

20). „Curgeţi lacrimi”, cuvinte de Petrino.

21). Sosirea primăverii: „Triumfând soseşte iarăşi / Drăgălaşa primăvară”, în C-dur.

22). „Patria română”, în C-dur.

Notă. Numerele 1-4 se cântă solo, notele lor nu se ştie unde sunt; Numerele 5 şi 6 sunt pentru o voce şi acompaniere de pian. Celelalte sunt cântece corale pentru 4 voci. La Viena, în 1880, a publicat o: **Colecţiune de cântece sociale pentru studenţi români**[2].

[2] Registrul de până aci este împărtăşit de dl David M. Muntean, teolog şi alumn seminarial în Cernăuţi. Partea cea mai mare din aceste piese sunt compuse pe când se afla Ciprian în seminar.

Din compoziţiunile corale germane, de pe timpul când studia la Viena, ni s-au comunicat:

1) „Zur Erinnerung an die Alte Garde“ („În amintirea Vechii Gărzi“ – n. n.).

2). „Potpourri“ aus Studentenliedern“ („Potpuriu de cântece studenţeşti“).

3. „Bundeslied“ der acad. Landsmannschaft „Bucovina”, Gedicht v. Jos. Wiedmann, Musik für Männerchor v. Cipr. „Mephisto“-Porumbescu.

4). Das „Bucoviner Lied“.

5). Das „Lied der Bucoviner“ (als Landsmannschaft.)

6). „Mandarinen Tanz“.

7). „Zulu Lied“.

8). „Die Romanze vom Floh“, Wien 15 Mai 1879.

9). „Der letzte Kuss“, Wien 2 Juli 1880.

10). „Kattergramm”, W. 24 Juni 1880.

11). „Blau”, Stupca 20 Sept. 1880.

12). „Homer’s Odissee”, Stupca 30 Sept. 1880.

13). „Philisterleben”, Stupca 12 Oct. 1880..

14). „Salamuci-Lied”, Stupca 13 Oct. 1880.

15). „Schnurrelied“, Wien 11 Juni 1881.

16). „Mensch, ärgere dich nicht“ („Omule, nu te supăra“), Wien 28 Mai 1881.

17). „Der Comet“, Wien 2 Juli 1881.

18). „Die vier Temperamente“ („Cele patru temperamente“), Wien 3 Juli 1881.

19). „Pythagoreische Weisheit“ („Înţelepciunea lui Pitagora“).

20). „Assagai“, ein Kneipscherz.

21. „Legende vom Schuster und Schneider“ („Legenda cizmarului şi croitorului“)[3].

A 3-a listă de compoziţiuni este, după ani, anume din anul 1876:

1). „Potpourris des chansons nationals roumains” pour le piano.
2. „Cri-cri”, polca française dédiée à ma soeur Marie.
3). „Tabăra română” din Dumbrava roşie, de Vas. Alecsandri; pentru cor bărbătesc. Cernăuţi.

Anul 1877:

4). „Imn festiv” la întronizarea mitropolitului Teoctist Blajevici, cuvinte şi melodie corală.
5). „Quadrille national roumain” pour piano, tipărit.
6). „Quadril” de cântat în cor, cuvinte tot de el.
7). „Pe malul Prutului”, vals de cântat în cor, cuvinte de el.
8). „Suspinul prizonierului”, arie, cuvinte de el. Scriesă în închisoare.
9). „Un andante lugubru”, cuvinte şi muzică pentru cor bărbătesc.
10). „Hai, române!”, poezie de Văcărescu; muzică pentru cor bărbătesc.

Anii 1878 şi 1879:

[3] Afară de Nr. 3, la toate celelalte şi textul e de Porumbescu.

11). „Hora detrunchiaţilor”, pentru violină cu acompaniament de pian.

12). „Ilenuţa”, polca française pentru pian.

13). „Măriorica”, horă pentru pian, dedicaţiune scumpei mele surioare, la ziua ei natală.

14). „Kleeblättchen”, polca fr. für das Piano.

15). „Du bist wie eine Blume” (Eşti ca o floare”), Gedicht v. H. Heine, Musik für Gesang mit Klavierbegleitung v. C. Porumbescu, gewidmet dem Fräulein B. G.

16). „Basme Iaşiane”, vals pentru piano, compus după reîntoarcerea lui Ciprian de la Iaşi.

17). „Marşul Curcanilor”.

18). „Souvenir de Jassy”, polca fr. p. le piano.

19). „Din hop în hop”, polca repede p. piano eu acomp. de violină.

20). „Imn către sfânta Maria”, poezie de V. Alecsandri, arie religioasă.

21). „Altarul mănăstirii Putna”, poezie de V. Alecsandri, arie pentru cor.

22). „Bătrâneasca”, horă lină p. piano.

23). „O seară la stână”, idilă pentru pian cu acomp. de violină.

24). „Retrocessiuni bessarabice”, polca p. piano.

25). „Serenadă” şi „Mulţi ani”, cuvinte şi melodie pentru pian; scumpului meu părinte, la ziua natală, în 9 Martie 1878.

26). „Boala mea”;

27). „Aş fi murit”;

28). „C-un plâns amar venit în lume”, poezie de D. Petrino; muzică vocală cu acomp. pe pian.

29). „Peneş Curcanul”, horă pentru pian, dedicată marelui şi laureatului poet al Latinităţii Vasile Alecsan-

dri. Scrisă şi ornamentată de Eugen Meşeder, care horă a primit-o Vasile Alecsandri şi i-a trimis lui Ciprian o scriesoare de mulţămită foarte măgulitoare.

30). „La lună”, poezie de N. Gane, muzică aranjată p. pian şi dedicată mult iubitei sale surioare Măriorica.

31). „Nachtigallen” („Privighetoarea”), Ged. v. Eichendorf. Gewidmet meinem theueren Bruder Ştefan.

32). „Quintet” pentru două violine, violă, violoncell şi bas. Stupca.

33). „Dorul”, romanţă elegică, pentru violină, cu acomp. de pian.

34). „Aria română”, variată şi aranjată pentru două violine, flaut şi clavir. Stupca.

35). „Trandafirul”, cântec poporal, pentru o voce, cu acomp. de pian.

36). „Mătuşa Anghelușa”, polca franc.

37). „Frühlingsnacht” („Noapte de primăvară”), muzică corală.

38). „Femeia frumuşică”, poezie de D. Petrino. Pentru o voce cu acomp. de pian. Stupca, 15 Mai.

39). „Marş”. Amicilor mei Victor Mihailaş şi Vasile Sângeorzan, suvenire la seara din 12 Decembrie.

40). „Fleurs d’Automne”, vals p. le piano. Stupca, 7 Octobre.

Anul 1880:

41). „Fluturaş de noapte", polca franceză p. piano.

42). „Galgenhumor“, Walzer für Piano.

43). „En miniature”, Polca-schnell für Piano.

44). „Dedicaţiune”, poezie de Vasile Bumbac, melodie pentru o voce, cu piano.

45). „Ich liebte Dich“ („Te-am iubit“), Ged. v. H. Lingg, Musik für eine Stimme mit Klavierbegleitung.

46). „Ochi albaştri”, polca fr. p. piano.

47). „Zâna Dunării”, polca mazurcă, executată la balul român din Viena de Ed. Strauss cu capella sa (Dedicaţiune doamnelor patronese ale balului român. Tipărită).

48). „Camelii”, vals pentru piano, dedicat dnei Therese Ed. Kanitz. Tipărit.

49). „Souvenir de Vienne”, vals p. piano.

50). „Imn de urare” la patronul scumpului nostru părinte, muzică corală, cuvinte tot de el.

51). „Zefir de toamnă”, piesă de salon p. piano.

52). „Cucoana Chiriţa”, horă p. piano.

53). „Reverie” pour le violon avec ac. de piano.

54). „Ballade”, dto dto

55). „Înger de pază”, poezie de Mihai Eminescu.

56). „A căzut o rază lină”, poezie de Matilda Cugler.

57). „Blauäuglein“ („Ochi albaştri“), polca mazur p. piano.

58). „Coloane române", cadril p. piano. Tipărit.

59). Imnul „României June”, cuvinte de A. Bârsean, muzica pentru cor bărbătesc. Viena, 8 Ian.

Anul 1881:

60). „Rămas bun patriei”.

61). „Lăsaţi-mă să cânt”, poezie de M. Cugler.

62). „Pe unde azurii”, polca mazur p. piano.

63). „Odă la vin”, din odele lui Anacreon, de S. G. Vârgolici.

64). „Hofnarrenlied” („Cântecul bufonului”), Ged. v. Adolf Lorm.

65). „Marş funebru”, Viena, 23 Aprile.

66). „Hora Sinaia”, aranjată pentru cor mixt, cu cuvinte.

67). „În dulce vis”, polca mazurcă p. violină. Viena.

68). „Lacrima”, de Şerbănescu, pentru cor, Braşov 14 Octobre.

69. „Alte Garde-Polka”, Text und Musik fur Manner-chor. Wien 19. Juni.

70). „Visul păcurarului”, pentru piano; Stupca.

71). „Marşul cântăreţilor din Oraviţa”, cuvinte şi muzică pentru cor bărbătesc. Stupca, 27 Ian.

72). „Cântecul Margaritei”, pentru sopran şi alt., Braşov, 10 Nov. (Text?);

73). „Românul”, poezie de At. Marienescu, pentru cor bărbătesc.

Anul 1882:

74). Opereta: „Crai nou”. Tipărită.

75). „Hora Braşovului”.

76). „Hora Prahova”. Această horă se ruga de soru-sa, o zi înaintea morţii sale, să i-o cânte pe clavir. Auzind-o, compozitorul lăcrimă, îşi acoperi faţa şi zise cu profundă duioşie: „Dragă mi-ai fost, nu ştiu dacă te voi mai auzi!”.

77). „Fata popii”, poezie de D. Bolintineanu.

78). „La reine Elisabethe”, gavotto p. piano, sub tipar.

79). „Fantome”, vals din motive naţionale. Dedicaţiune menită pentru dna Maria Diatnandi Manole, sub tipar.

80). „Horă de salon# p. piano, dedicată dnei Veturia Neagoe. Sub tipar.

81). „Rapsodia română”. Sub tipar.

82). „Sergentul”, de Alecsandri, p. cor bărbătesc.

83). „Frunză verde foi de nalbă”, p. cor bărbătesc.

84). „Souvenir de Nervi”. Nocturno p. piano. Compusă la Nervi şi foarte bine primită de oaspeţii de cură de acolo.

85). „Păstorii şi plugarii”, de V. Alecsandri, muzică pentru cor bărbătesc. Stupca.

86). „Fulgo”, poezie de Petra-Petrescu, muzica pentru o voce cu acomp. de piano.

87). „Frunză verde de piper”, transcripţiune pentru cor mixt. Braşov.

88). „O dimineaţă pe Tâmpa", romanţă pentru piano. Braşov, 26 Iunie.

89). „Stejeriş”, romanţă p. piano. Braşov, în Mai.

90). „Trei serenade” pentru coruri bărbăteşti, cuvinte şi melodia.

91). „Hai la vale”, cântec poporal p. cor bărbătesc.

92). „Cântec sicilian”, poezie de Alecsandri. Pentru cor bărbătesc.

93). „ Gavotte du Concert”, p. piano[4].

94). „Paraphrase sur une thème roumaine”, p. violină.

---

[4] La Nr. 93-102 n-am aflat anul compunerii.

95). „Elementele musicei vocale”, pentru şcoalele poporale cu exerciţii în cântări bisericeşti şi lumeşti.

96). „Imn festiv” la inaugurarea Societăţii academice „Arboroasa”, cuvinte de Th. Stefanelli, pentru cor bărbătesc.

97). „Salutare Arboroasei”, text şi muzică corală.

98). „Noaptea consolatoare”, poesia de I. A. Lăpedat, muzică pentru cor bărbătesc.

99). „Banchetul”, poezie de Drăgescu, dto.

100. „Numele tău”, poezie de I. S. Neniţescu, pentru cor bărbătesc.

101). „Candidatul Linte” sau „Rigorosul teologic”, comedie în 2 scene, cu o uvertură şi un „final” pentru două coruri şi acomp. de pian[5].

102). „Souvenir de Roma”, vals pentru piano.

103). „Tempi passati” („A trecut timpul”), polcă franceză pentru piano (ultima compoziţie, pe patul morţii. Cu motive jalnice).

Aceste consemnări nu sunt complete. Lipsesc, cu deosebire, compoziţii din ultimii doi ani.

---

[5] Iată ce scrie un corespondent din Oraviţa jurnalului „Familia”, dto 8 Martie 1880: „Muzica dlui Ciprian Porumbescu, tânărul nostru componist muzical, iarăşi a serbat un triumf. În seara de 6 Martie, un public numeros, printre care viermuiau o mulţime de măşti şi costume, care de care mai frumoase, aştepta cu neastâmpăr producţiunea corului vocal din Oraviţa, în piesa „Candidatul Linte”. Domnul Porumbescu, pe cât ştiu, mal întâi în Oraviţa a lăsat să debuteze drăgălaşa sa muză, într-o compoziţie, ţinută în stil mai mare, în ‚Cisla” („Cisla” s-a executat în Cernăuţi, pentru prima dată. Vezi mai sus). Cum a fost aplaudată tânăra sa muză, cum a fost giugiulită, se ştie din raportul de an şi an”.

Dacă considerăm acum variaţiunea şi numărul considerabil de meritoase lucrări, compuse de repauzatul într-un interval atât de scurt, trebuie să recunoaştem că, pe lângă zelul său, am putea zice excesiv, a avut şi un talent extraordinar, poetic, fecund, care pentru viitor ar fi devenit un mărgăritar naţional nepreţuit.

Terminăm cu iubitul nostru Alecsandri:

„Aşa-i soarta, aşa-i lumea:
Tot, ce poartă-un dulce nume,
Tot, ce-i falnic şi frumos
Curând trece, curând moare,
Ca un cântec, ca o floare,
Ca un fulger luminos!”.

Petra-Petrescu”[6].

[6] Petra-Petrescu, Nicolae, *Ciprian Porumbescu. Compozitor român*, în *Amicul poporului pe 1884,* Sibiu 1883, p. 79

Constantin Morariu:

Constantin Morariu, student în teologie. Coleg al lui C. Porumbescu şi întemeetorul Muzeului Porumbescu

Între viaţă şi moarte
Contribuţii la biografia lui Ciprian Porumbescu

„Au trecut 42 ani, de când în 25 Mai (6 Iunie) 1883 s-a stins, în casa parohială din Stupca, cel mai iubit şi mai renumit măiestru violonist bucovinean, Ciprian

Porumbescu, în vârstă numai de 28 ani, 6 luni şi 23 de zile.

Faţă cu acest aşa de rar şi scump talent muzical, până acuma, în neamul nostru, unic în felul său, nu ne-am împlinit încă defel datoria întreagă. Şi ea trebuie împlinită numaidecât. Căci adevăr necontestabil rămâne – cum zice Dr. Valeriu Branişte, în *Schiţa sa monografică Ciprian Porumbescu*[7], că opera întreagă a lui Ciprian, editată cu îngrijire de o mână competentă, va constitui cel mai nepieritor monument, că în această operă palpită cu căldură viaţa unui neam, în ea se află izvoarele vieţii noastre naţionale, ea este comoara care sintetizează produsele latente ale unei evoluţiuni milenare, şi constituie cea mai puternică platformă pentru toată dezvoltarea ulterioară a muzicii noastre. „Ciprian Porumbescu a descoperit comoara aceasta şi a arătat direcţia pentru viitor. Aici rezidă importanţa lui cea mare, pe care nu o putem îndestul sublinia”.

Ca să înlesnim să apară cât mai curând *opera întreagă* a lui Ciprian, ne-am silit de am pus, în Cernăuţi, mai întâi temelia unui *Muzeu Ciprian Porumbescu*, în care să fie adunat tot materialul relativ la activitatea muzicală a răposatului şi în general la cunoştinţa vieţii lui.

Doamna Mărioara Raţiu din Cluj, sora lui Ciprian, ne-a stat, în privinţa aceasta, cu cea mai mare bunăvoinţă la dispoziţie, ne-a trimis tot materialul ce l-a avut, şi ne ajută cu desluşiri şi explicări. Îi mulţumim cu atâta mai

[7] Lugoş, 1908, pag. 6 şi 7

mult, cu cât ne-am convins, din capul locului, că de altfel multe din amintirile de care acum dispunem, nu le-am putea înţelege şi folosi pe deplin.

Se ştie că Ciprian, ca preşedinte al primei Societăţi studenţeşti româneşti din Cernăuţi, *Arboroasa*, a trebuit să sufere în temniţa de acolo, de la 15 Noiembrie 1877, până la 3 Faur 1878, aşa mizerie, încât, în spitalul temniţei, a avut întâiaşi dată, vărsare de sânge. De atunci slăbiciunea lui a tot progresat şi nu l-a părăsit decât odată cu moartea. După achitarea din procesul *Arboroasei*, Ciprian Porumbescu petrece anul 1878 în Stupca, ajutându-i părintelui său, parohului Iraclie, în suplinirea învăţătorului de la şcoala de acolo (căci şcoala rămăsese fără învăţător).

În 21 Iulie 1878, Ciprian a cunoscut-o pe cea de a patra, din cele şase fiice ale pastorului evangelic Gorgon din Ilişeşti[8], de care l-a încătuşat o dragoste atât de înflăcărată şi aproape patologică, încât n-a mai uitat-o până Ia moarte. Iată ce scrie doamna Mărioara: „Bertha era admirabil dezvoltată, avea ochi albaştri ca viorelele. Părul castaniu îi cădea în bucle pe spate. Era simplă, modestă, drăgălaşă şi zveltă. Iubirea dintre Ciprian şi Bertha a fost cea mai curată, sinceră, extraordinară. Ciprian pleca, din Stupca, la Ilişeşti, pe la orele 12 noaptea, ca să vadă fereastra odăii unde dormea Bertha şi să ia o floare din grădiniţa ei, flori sădite de ea. Ştiu că bătrânul Gorgon şi doamna îl iubeau foarte mult. Gorgon era pianist măiestru şi pasionat; cânta cu Ciprian în duet,

---

[8] Celelalte 5 fiice: Iohana, Maria, Ana, Adamina sau Alina şi Melania sau Miţi.

câte 4-5 ore încontinuu, şi, în odaia de alături, Ciprian o găsea pe Bertha cu ochii plini de lacrimi”.

În epistola din 8 Septembrie 1882, adresată surioarei sale, din Braşov, Ciprian scrie:

„Închipuieşte-ţi că, nefiind eu acasă, au fost în locuinţa mea, după cum mi se spune, mai multe copile, ca să vadă portretul Berthei: Brezoianu, a lui Popasu şi altele. Mirându-se de frumuseţea portretului, copilele cică s-au prins cu mâinile de cap”.

În cele ce urmează, începând cu anul 1879, ne mărginim a scoate la iveală ştirile despre starea sănătăţii lui Ciprian şi despre iubirea lui pentru Bertha.

În toamna anului 1878, Ciprian s-a înscris la facultatea filosofică din Cernăuţi şi a locuit, dintr-un început, la unchiul său după mamă, giuvaergiul Sause. Datele însemnate precis în jurnalul său de zi, pe care l-a scris de la 18 Ianuarie 1879, înainte, în limba germană şi în care sunt cuprinse cele două feluri de ştiri amintite, datele acelea dovedesc, în traducerile următoare, de ce tezaur poetic dispunea Ciprian, „ce suflet expansiv avea el şi ce bogăţie de vorbe găsea pentru a-şi descrie emoţiile[9].

31/1 1879: „La ora 6, dimineaţă, mă trezesc plângând. Ah, am avut un vis minunat. M-am visat acasă, în Stupca, într-o odaie, singur cu Bertha. Eu zâmbesc la ea şi ea îmi zice: „Da’ dumneata mă iei în râs!”. „Nu,

[9] Branişte, op. cit., pag. 103.

domnişoară Bertha, îi răspund eu, cum aş putea să te iau în râs, după ce nesfârşit de mult te iubesc?”. Ea se uită la mine pătrunzător şi cu durere. O îmbrăţişez şi o întreb: „Scumpă Bertha, mă iubeşti tu, vrei tu să fii a mea?”. Ea tremura în braţele mele. Un lung şi dulce sărut i-a fost răspunsul. Imediat după aceea, aveam să călătoresc la Cernăuţi şi-mi luam rămas bun, dar nu mă puteam despărţi de scumpa fiinţă. Plângeam amândoi. În sfârşit, ea se smulse din braţele mele, suspinând: „Scumpe Ciprian, eu niciodată nu te-oi uita!”. M-am trezit. Dumnezeule, oare se va realiza vreodată visul acesta?”.

De la 10-16 Martie, Ciprian a zăcut bolnav în pat. La 17/III ziua natală a Berthei; cu o zi înainte, Ciprian a felicitat-o. În 19/III: „După-amiazi m-am simţit aşa de trist şi cumplit de singur şi părăsit”.

În 21/III: „M-am trezit cu dureri de cap. Azi e onomastica bunului şi scumpului meu părinte. Afară, vreme posomorâtă şi rea. Sunt foarte neliniştit şi trist. După-amiazi, dorm puţin, apoi mă scol, sunt foarte slab. Mă culc devreme, căci sunt foarte slab”.

22/III: „Zac în pat până după-amiazi”.

2/IV, iar a visat-o pe Bertha.

La 10/IV, călătorind, de la Cernăuţi, la Stupca, din cauza ploii şi a unui vânt rece, Ciprian a trebuit să poposească la crâşma din Ilişeşti. Acolo a înţeles, de la secretarul comunal Neumann, că copila Miţi a lui Gorgon a murit. Ciprian scrie: „Înmărmurit de groază m-am uitat

la el şi abia am putut să mă încred urechilor mele. Imediat m-am dus la Gorgon şi i-am aflat pe toţi adânc îndureraţi. După o scurtă salutare, la care mi se părea că simţurile mă părăsesc, am rugat să mi se arate răposata. Copilele luară lumânări şi mă duseră în odaia în care buna, scumpa Miţi zăcea palidă şi cu ochii scufundaţi. Zăcea sora credincioasă şi buna amică, cu care eu, de atâtea ori, cântam şi pe care adese o tachinam în ceasuri vesele. Îmbrăcată în haină albă, având văl alb şi cunună de mirt pe frunte, ea visează de zilele trecute din tinereţe, visează de cununia, de norocul ei. Sărmană, sărmană Miţi, acum te numesc Miţi; de câte ori m-ai oprit tu să te numesc aşa, zicând că te numeşti Melania, nu Miţi. O, de aş zăcea eu acolo, în locul tău! Că ţie îţi sta viaţa încă aşa de luminoasă înainte ca soarele, tu ai mai fi putut să trăieşti şi să fii fericită. Cu aşa gânduri mă uitam la înţepenita fiinţă, care îmi încătuşa inima în mii de laţuri. Mi se părea că mă prăvălesc îndărăt şi, cu ochii plini de lacrimi, am şovăit înspre uşă”.

A treia zi, un trimis din Ilişeşti a dat la Stupca veste că Miţi va fi înmormântată înainte de amiazi. Ciprian şi Mărioara, mergând încolo, au sosit tocmai în momentul când cosciugul era slobozit în groapă. Ciprian a plâns, de credea că moare deplâns. Scrisul lui sfârşeşte cu: „Odihneşte în pace, înger scump, odihneşte în pace, scumpă prietenă, şi în curând la revedere”.

1/V: „Sunt încă serios bolnav, tuşesc cumplit şi mă doare şi pieptul. De la 11/V beau apă minerală”.

6/VI: „Am visat-o pe Bertha”.

9/VI: „Am scuipat, de câteva ori, cu sânge. Toată seara am fost foarte deprimat şi m-am culcat devreme”.

11/VI: „Iar am scuipat sânge”.

6/VII: „Astă noapte am avut visuri înfiorătoare despre răposata mea maică, după care aşa de grozav plângeam, că m-am trezit; apoi despre mătuşa Frosina[10], care, de pe catafalc, se mai mişca, cu ochii deschişi, pe când eu vorbeam cu unchiul cât de cumplită e moartea. L-am visat şi pe tata – mulţime de popi catolici veniseră la înmormântare. Noi, mai mulţi, aveam să ieşim în paradă, la petrecanie. Curios că eu mergeam frumos gătit, într-un rând cu Bertha şi Miţi. Aşa de aievea îmi apăru ea înaintea ochilor, încât mi se împrospătară toate amintirile frumoase de mai înainte. Se va părea ciudat că pomenesc acum aşa de puţin de Bertha. De la 6/VI n-am amintit de ea nimic şi cred că cu dreptul. Mi se lămureşte tot mai mult că din frumoasele mele visuri de aur se va alege odată numai praf. Şi totuşi, la împrospătarea acestor amintiri fericite, sufletu-mi e pătruns, ca şi cum mii de îngeri ar fi sălăşluind în inima mea, făcând o muzică divină. După îndelungată vreme, voi simţi iarăşi tristeţe şi durere, întruna însă şi mângâiere”.

13/VII: „Semestrul prim l-am sfârşit în general bine. Afară de boala mea de 6 săptămâni, de guturaiul de plămâni şi de scuipatul cu sânge, am terminat totul binişor. Lux n-am făcut, din contra, am trăit foarte

---

[10] Fiica protopopului George Grigorovici din Ipoteşti, căsătorită cu un văr al părintelui Iraclie.

sărăcăcios şi urât, dar am fost mulţumit şi vesel. Am studiat destul, am dat examene din istoria română, romană şi austriacă. Afară de câteva cântece studenţeşti, puţin m-am ocupat cu muzica. Cât despre afacerea cea mai tainică şi mai profundă a inimii mele, nu pot tăgădui că necurmat m-am gândit la Bertha şi, dacă m-a mişcat cândva vreo scânteie de dragoste, ea a fost menită Berthei. Oricum însă sentimentul acesta nu mai e aşa de puternic şi intensiv ca la începutul anului. Şi de ce? Dacă lipseşti planta de lumină, piere. Dacă nu umpli lampa cu ulei proaspăt, se stinge. Dacă draga mea nu vrea să mă aibă, trebuie să renunţ la toate speranţele, oricât de mult aş iubi-o. Atunci singura mângâiere îmi rămâne numai gândul la ea".

În semestrul al doilea, plângerile că nu se simte bine, tuşeşte tare, îl doare pieptul, e bolnav, se repetă, dar, în 23/VII:

„Când gândesc la scumpul meu cămin din Stupca şi la scumpul Ilişeşti, aşa mi-i de uşor şi de bine! Îmi uit slăbiciunea, necazul, multele mele griji, dar acestea sunt iluzii şi halucinaţii, care odată vor fi spulberate de un aspru vânt de toamnă, sunt icoane de nori poleiţi cu aur, care vor dispărea în neant, sunt lumi fără nici un rost. Şi totuşi, îmi sunt aşa de plăcute. Toată existenţa mea, toate intenţiunile mele, prezentul şi viitorul meu cer totdeauna să le combin cu acel paradis şi cu dumnezeiescul înger cârmuitor în el, şi atunci mă visez aşa de fericit în ideea realizării acestor planuri şi dorinţi ale mele. Corul de îngeri pluteşte în jurul meu, aşa de dulce, aşa de drag, aşa de intim sună cântecul lor şi, în licărirea dimineţii,

învăluită de splendoarea rozelor, se înalţă Scumpa în eterul aromitor de viorele, se avântă în sus, unde se aşează pe un tron de cristale de smarald, şi mă atrage pe mine, uluitul, la picioruşele ei cu încălţări de aur – şi visez, şi visez atât de dulce, şi visez mai departe”.

25/VII: „Sunt foarte slab. Mă scol şi merg la biserică.... După-amiazi dorm puţin, apoi mă duc la medic. Zice că nu e rău cu mine, dar ştiu eu cum îmi este… Sunt foarte trist... Nu mă tem de moarte, ci mă tem să mor. Şi apoi n-aş vrea să mor chiar acuma, pentru că mai am puţină plăcere şi puţină bucurie să trăiesc”.

În 16/VIII, Ciprian s-a dus, cu tatăl său, la Gorgon şi i-au aflat pe toţi acasă: „Copilele sunt foarte drăguţe. Bertha avea o jachetă albă. Ne-am salutat prin fereastră. Bertha e nespus de drăguţă şi eu abia astăzi observ un oarecare interes ce-l are pentru mine. Nu mai descriu acel sentiment plăcut, ce mă surprinde totdeauna în apropierea ei, nici nu voi să vorbesc de acele priviri fericitoare, care îmi intră aşa de adânc în inimă, numai atâta ştiu şi zic, că nesfârşit o iubesc şi în etern voi iubi-o. Se pune la cale ca, lunea viitoare, să ne viziteze în Stupca. Cine să se bucure de aceasta mai mult decât mine”.

Luni, 18/VIII: „Jucam popice şi deodată vedem că vin Mina, Bertha, Lola[11], cu mare larmă şi foarte bine dispuse. Era şi bătrânul pastor cu ele. Eu o tachinam pe Mina, cu graţioasele ei aruncături de popice. Bertha juca cu mine şi pierdurăm partida. Unde-mi era mie jocul în cap? Eu o priveam întruna pe iubita şi scumpa mea

[11] Fiica fostului primar Lichtenberger din Iţcanii-Vcchi.

Bertha, care şi astăzi era atât de drăgălaşă şi frumoasă. Haina de percal verde o prinde aşa de bine. Am mai jucat, apoi am vorbit mult cu Bertha despre cântarea ei la pian, privindu-ne cu nespusă fericire. Când i-am spus cât de cu drag aş vrea s-o văd odată la pian, am simţit cum mi s-a urcat roşeaţa în faţă şi m-am uitat la ea cu aşa entuziasm, încât ea s-a roşit până în vârful urechiuşelor. Am petrecut foarte bine, asemenea şi celelalte copile. Bertha era cumplit de zburdalnică… După ce-au pornit acasă, am rămas foarte trist”.

19/VIII: „Am dormit foarte rău, gândind întruna la Bertha. Toţi nervii îmi sunt cuprinşi de friguri, când gândesc la această scumpă fiinţă”.

23/VIII: Părintele Iraclie îi propune lui Ciprian să meargă la Viena.

7/IX: Tata, împreună cu Ciprian şi Mărioara, pleacă la Ilişeşti şi află familia Gorgon acasă. Petrecând cu copilele, „Bertha”, zice Ciprian, „îmi întinde o floare cu spini, zicând să mă înghimp cu ea. Îi răspund: Pentru dumneata, domnişoară, dacă doreşti, o fac cu plăcere şi, vrând să iau floarea, ea a retras-o cu cuvintele: „Nu, nu vreau să-ţi faci durere!”, Seara aceasta e pentru mine foarte scumpă; am petrecut foarte mult cu Bertha. Stam în salon, toţi, la un loc, copilele mă rugară să cânt ceva, anume *Doina*. Am cântat-o, apoi am cântat „*Tu eşti ca, şi o floare*”[12]. Dumnezeule, ce mi s-a-ntâmplat: Mâna îmi tremura şi degetele mi le apăsam pe strune în aşa fel,

[12] Poezie de Heine, cu o minunat de gingaşă melodie, compusă de Ciprian.

încât tonurile gingaşe şi misterioase vibrau în larga sală, până ajungeau la urechile prea iubitei şi-i vesteau durerea mea, iubirea mea, şi tot mai sus se ridica frumosul ei piept, tot mai repede îi bătea inimioara, ameninţând parcă să-şi spargă zăgazurile. Cântecul se apropie de sfârşit, încă o trăsătură şi – un suspin adânc se aude din scumpul ei piept. Eram aşa de mişcat, că n-am mai putut rămâne în odaie”.

16/9: Ciprian se duce singur la Ilişeşti, află numai copilele acasă: „Asta a fost iar o zi de aur pentru mine. Am petrecut de minune. Bertha era foarte drăguţă. Aproape de orele 6, am pornit acasă, cu inima zdrobită. Pe când mă aflam afară, Bertha mi-a cântat un marş, ale cărui dulci armonii m-au însoţit până la Stupca. Noaptea am avut friguri şi am fantazat cumplit. Capul îmi ardea ca în foc şi sângele îmi curgea prin vine ca plumbul înfierbântat. Ăsta-i efectul iubirii”.

5/10: Vizita de adio la Ilişeşti. Toţi acasă. „Am petrecut, până seara. Cu inima sângerândă am strâns, la despărţire, dulcea mânuţă a scumpei fiinţe. Aş fi izbucnit în lacrimi, dar cu nici un semn nu pot vădi că îngerul acesta mi-i atât de scump. Adio, deci, scumpă Bertha, Domnul să te aibă în paza sa, la revedere!”.

8/10: După-amiazi, călătoria la Viena: „Adio, scumpa mea Stupca, adio, iubiţii mei; adio, scumpete mele câmpii din patrie, rămâneţi cu bine, la revedere!”.

Dintr-un fragment de epistolă, dtto „foi 70” (dată necunoscută): „Am visat-o pe scumpa mea Bertha toată

noaptea. Aşa de cu drag o sărutam, că aşa de intim mă îmbrăţişa şi era aşa de drăguţă, aşa de frumoasă. Când m-am trezit, mi-am simţit inima atât de îndurerată, atât de grea, şi totuşi atât de plină de deliciu. Gândeam numai la ea, scumpa, care e departe de mine şi, Dumnezeu ştie, poate defel nu se gândeşte la mine. Cu sfântă ardoare i-am luat fotografia, am strâns-o la rănita mea inimă şi am sărutat-o de nenumărate ori. O, cât de mult mă doare, când gândesc la viitorul meu, care, fără scumpa fiinţă, se nimiceşte cu totul".

Tot dintr-un fragment de scrisoare, cu dată necunoscută:

„Ceea ce e un *fait a complit*, eu ar trebui să zic Bucovinei, dorinţelor mele fierbinţi, dulcii mele iubite, pentru totdeauna rămas bun. De altă parte, petrec orele cele mai chinuitoare în lunga nesiguranţă, ori de mai pot spera s-o numesc pe Bertha a mea, dacă rămân în Bucovina, după atâta încordare obositoare şi după ce am trecut examenul de stat. Numai ea mă leagă de ţara mea, numai ea mă ţine departe de Braşov, numai ea singură îmi poate da puterea şi curajul de a răbda mai departe şi a duce munca începută până la sfârşit".

În scrisoarea din 28 Mart 1881, Ciprian îi scrie surioarei sale:

„Vineri, în ziua de Bunavestire, am fost în capela curţii imperiale. A fost frumos, acoio-i totdeauna frumos. S-a cântat un *Ave Maria* în sopran şi alt. Îţi spun, dragă Mărioară, că a fost atât de frumos, dar atât de frumos, că

eu niciodată n-am mai auzit aşa frumuseţe. Oamenii aveau lacrimi în ochi şi, la urmă, se auzi numai un suspin general”.

Scrisoarea doamnei A. G.,
mama Berthei, către Ciprian

Ciprian a cerut-o pe Bertha în căsătorie (de la mama ei), în scris, şi tot în scris a primit răspunsul. Iată-l:

„Iubite Ciprian, Aşadar, totuşi! Dumnezeul meu, de ce trebuie să suferim sila de a-ţi face inimă rea dumitale, pe care te stimăm şi te iubim? Dar altfel nu se poate. E în contra tuturor principiilor noastre. Nu ne putem da copila unui preot ortodox, deoarece ştim că ea atunci ar trebui să nu mai creadă în ceea ce noi avem mai sfânt.

Şi de ar fi să apuci dumneata pe altă cale, atunci l-ai supăra pe părintele dumitale şi pe episcopul care te protejează atât de mult. De aceea, decide-te repede, aruncă-te în braţele celei de-a doua iubite a dumitale, caută-ţi mângâierea în muzică. Orice altă carieră nu-i pentru dumneata.

Am prevăzut cele întâmplate şi m-am străduit să te lămuresc, dar dumneata nu m-ai înţeles. De aceea nu fi supărat pe noi. Poţi să mă crezi că ne vine foarte greu, şi bucuroşi te-am fi primit ca fiu, dar asta n-o permite situaţia bărbatului meu.

Am cumpănit noi afacerea, toată ziulica, şi am judecat totul, dar nu merge. Nimic în contra persoanei dumitale; ne desparte numai abisul, pe care-l recunoşti şi dumneata, şi nu vedem nici o punte, peste care l-am putea trece.

Împlineşte-ţi datoria, gândeşte la noi fără ură şi fii asigurat de prietenia noastră.

Drept amintire, Bertha îţi trimite aici portretul ei, cu cele mai sincere dorinţi pentru binele dumitale. Dumnezeu cu dumneata!

A dumitale prietenă maternă A. G.
Ilişeşti, 26/XI 1880”.

La gingaşa poezie amintită a lui Heine:

„Curată şi frumoasă
Ca şi o floare eşti.
Duios privesc la tine,
Căci inima-mi răneşti”,

Ciprian a compus o admirabilă melodie. Doamna Mărioara ne scrie că, „după primirea scrisorii de refuz din partea bătrânei Gorgon, Ciprian i-a trimis Berthei, din Viena, acea melodie, de ziua ei onomastică, legată într-un *envelope* de catifea albă, cu iniţialele aurite, cu un şnur gros de aur împrejur şi cu un bilet cu inscripţia: „Tempi passati”.

Ciprian, profesor în Braşov

După ce Ciprian şi-a terminat studiile la Viena, în primăvara anului 1881, colegii lui l-au îndemnat să caute a căpăta postul vacant de muzică de la gimnaziul român din Braşov. Ciprian s-a şi prezentat la concurs şi a obţinut acel post, la începutul anului şcolar 1881/1882, fiind angajat într-una şi ca dirigent al corului de la biserica Sf. Nicolae de acolo.

S-ar părea că Ciprian şi-a luat cu totul gândul de la aceea, căreia i-a trimis din Viena, ca ultimă amintire, poezia lui Heine. Dar iată ce-i scrie el, din Braşov surioarei sale, cu data de 8/IX 1881:

„Când m-am sculat, azi dimineaţă, era o zi splendidă. Tâmpa (dealul cu fosta statuie a lui Arpad) privea aşa de clar şi verde prin ferestrele mele, cerul râdea aşa de pompos cu cel mai mândru albastru al său, soarele poleia cu aur culmile dealurilor din împrejurime, eu sănătos şi fără griji; nu e deci mirare că gândurile mă duceau la ceea ce-mi e mai drag, mai scump…

După masă, m-am culcat şi am adormit. Când m-am deşteptat, m-a surprins aşa o tristeţe, încât – nu râde – a trebuit să plâng... Am ieşit la promenadă şi, pe la jumătatea ei, cine mă întâlneşte? Împreună cu o damă mai bătrână, Frida, aşa de frumoasă, aşa de plăcută într-o haină deschisă, cu o pălărie mândră şi – după asemănare – aievea Bertha. Dumnezeul meu, Dumnezeul meu! Când am văzut-o, tot sângele mi s-a grămădit la inimă, un leşin

groaznic m-a lovit, credeam că pic jos şi m-am pus pe o bancă, fără s-o mai privesc. După ce a trecut înainte, veni din întâmplare amicul meu Petrescu (Nicolae Petra-Petrescu – primul lui monograf – n. n.) şi mă întrebă de nu-s bolnav, deoarece sunt foarte palid. I-am spus că nu şi m-am plimbat cu el până la capătul promenadei. Întorcându-ne, se întoarse şi Frida. Atunci m-am stăpânit, mi-am încleştat dinţii şi, abia când era cu totul aproape de noi, m-am uitat în ochii ei. Ea roşi peste măsură şi, jenată, îşi tot ciupea umbrela cu degetele. Iar Petrescu îmi zise: „Frate, să te duci acasă, că eşti palid ca păretele, mă tem să nu-ţi vie rău!”. I-am urmat sfatul, temându-mă să nu mă întâlnesc din nou cu fata asta. M-am dus acasă, mi-am luat paltonul şi voiam să merg la cafenea... Am văzut-o iar pe Frida, mergând pe promenadă, la vale, dar nu m-am uitat deloc într-acolo, am ocolit-o. Aşa mi-i de groază, de parcă ar trebui să mor – poate i s-a întâmplat ei ceva râu. N-am dormit aproape deloc. Capul mi-i aşa de greu, cum nu mi-a fost de când am venit de acasă. Starea asta e cumplită. Noaptea m-am temut să nu am un asemenea atac ca acasă, şi mi-am ţinut picuşurile la îndemână. Dar nu s-a întâmplat nimic; am avut numai grozave friguri… Sunt de 14 zile aici”.

Braşov 14/IX 1882:

„Mă aflu, de ieri, într-o dispoziţiune aşa de veselă şi totodată solemnă, cum însumi nu mi-o pot explica. Împreună cu scrisoarea către tine, i-am trimis şi Berthei o scrisoare... Am visat-o pe scumpa copilă, de aceea m-am hotărât să-i scriu. Aşa de plină-mi era inima şi i-am scris cu atâta căldură şi dragoste, între altele:

„Noi ne-am jurat iubire eternă şi, fiindcă soarta ne desparte aşa de fără milă, iubirea noastră a rămas cu atâta mai intimă, a devenit o dorinţă înfocată, tăcută, discretă şi cu atâta mai dulce. Ne iubim cu atâta intimitate şi sfinţenie şi sângerăm de dureri aşa de adânci şi nespuse, încât nu-i mirare că, în disperarea mea, cutez totuşi de a-ţi scrie. Suntem doară una şi nici o putere lumească nu ne poate despărţi; şi dacă eu niciodată nu te voi putea numi soţia mea, dumneata totuşi rămâi unica mea scumpă şi prea iubită Bertha şi nici o femeie alta nu-mi poate smulge sfânta mea iubire.

I-am scris lui Michel[13], aşa de amical şi stăruitor, să ajute cauzei noastre şi el nu mi-a răspuns deloc. Nu cer ca dumneata să-ţi schimbi credinţa, de asta nu-i deloc nevoie pentru căsătoria noastră. Mă încred în Dumnezeu şi în iubirea noastră, că totul se va schimba încă şi trebuie să se schimbe în bine”.

În sfârşit am rugat-o să-mi scrie. Ori de mi-a scrie, mă îndoiesc. O, de-ar avea ceva mai mult curaj. Câteodată îmi vine a crede că de aceea se apără de mine, pentru că nu mă iubeşte, şi află felurite piedici, numai ca să nu curme oarecum brusc relaţiunile dintre noi. Cred că, dacă-l iubeşti pe cineva, îţi place să auzi de el, cu cât mai mult, cu atâta mai cu drag. Pentru mine cel puţin e mângâiere, tărie şi chiar necesitate, numai să gândesc la ea.

[13] Un cumnat al Berthei.

Iată cauza de ce Bertha fu trimisă de părinţii ei la nişte rude din Anglia, unde ea avea o soră bolnavă, şi de unde, după moartea lui Ciprian, i-a adresat Mărioarei, la Stupca, următoarea scrisoare, scrisă în

Iţcani la 20/IX 1883:

Scumpă Marie, / Grea de purtat e nenorocirea ce ne-a lovit. Sufăr nespus. Prin lovitura aceasta e nimicit totul ce am sperat şi am dorit în viaţă. Mi s-a răpit tot ce am numit noroc. O, cât de intim îţi mulţumesc pentru mângâitoarele şire şi pentru icoana scumpului răposat, ancora de care îmi sprijinesc viaţa mai departe, luptând. Ea este menită să-mi ţie pururea vie mângâierea că iubirea nu poate muri; trebuie să fie o revedere, altfel sărmana inimă unde să-şi afle reazemul. De acest gând vreau să mă agăţ şi eu, o, numai aşa pot să port durerea aceasta.

Scumpă Marie, mulţumeşte, în numele meu, şi iubitului tău părinte, pentru mângâierea ce o primesc din partea purtării sale pline de dragoste. Vreau să-i păstrez sfântă icoană şi lucrarea sa ultimă, compoziţiile sale.

De ce nu vrei să-ţi păstrezi portretul meu? Lasă-mă să-mi aflu un loc în inima ta de soră, pe lângă iubirea care e a Lui, şi cugetă la sărmana, sărmana Bertha. Portretul reprezintă doar numai copilul fericit, al cărui noroc s-a stins aşa de curând. Nu pot scrie mai mult, puterea m-a părăsit. Nu trebuie să-mi plâng durerea, trebuie pururi să mă stăpânesc, pentru a o cruţa pe sărmana şi bolnava mea soră. Roagă-te, dragă Marie, la

mormântul Lui şi pentru mine. Ţie ţi-i dat să fii în apropierea lui, tu ai putut să-i arăţi Scumpului iubirea ta prin îngrijire jertfitoare. O, de ce n-am putut şi eu! Mulţumesc încă o dată pentru cele trimise. Scrie-mi din nou, dragă Marie, ajută-mi a purta durerea cu dragostea ta. A ta nenorocită Bertha. De la 26 a acestei luni, intrăm în oraş. Te rog adresează-mi, de atunci: B. O. 32. St. Pauls-Road, Manningham Bradford Yorkshire, England".

Pe când Ciprian zăcea pe catafalc, în Stupca, sosi de la Bertha o cunună de „Nu mă uita" (Myosotis), cu inscripţia pe fundă: „La revedere!".

Dragostea sinceră şi adânc simţită a Berthei se cunoaşte şi din următoarele două scrisori, fără indicarea datei şi a locului, dar pozitiv adresate din Anglia prietenei sale Lola, fiica fostului primar comunal Johann Lichtenberger din gara Iţcani, pe când Ciprian era încă în viaţă.

„Prin ultimele tale şire mi-ai trezit, încă o dată, toată durerea şi m-ai excitat, dar departe de mine fie intenţia de a-ţi face reproş din pricina aceasta. Văd eu doară totdeauna în faptele tale neschimbata prietenie, pe care nu ţi-o pot răsplăti. Ai făcut pentru mine prea mult. Cât de rău îmi pare că soarta cere să nu pot sta faţă în faţă cu acela, căruia toată viaţa mea aş dori să-i fiu cu inima deschisă. O, dragă surioară, mai primeşte o dată sarcina aceasta, scrie-i încă odată pentru mine. Tu eşti mai liniştită, mai pricepută, tu mai iute vei afla cuvinte care nu pricinuiesc durere. Eu aş vrea să-i scriu singură, dar

sunt prea enervată, eu nu pot. În loc de ceva calm, ar trebui să provoc furtună.

Scrie-i lui Ciprian că nu stă în voia mea să-l fac fericit, fiindcă nu dispun singură de mine, ci am datorii ce mi le-a impus viaţă, şi poate îmi lipseşte şi curajul să mă scutur de ele. Purtarea mea faţă de el n-a fost neadevăr, eu l-am iubit din capul locului, de când l-am văzut, şi totuşi chiar atunci am ştiut că nu voi ajunge niciodată la ţinta speranţelor mele. Chiar atunci am vărsat multe, multe lacrimi, şi o iubire, ce-o porţi atâta vreme în inimă, nu poate fi înşelăciune, ci ea rămâne vecinică. Cum să încetez de a-l iubi? El va rămânea totdeauna reazămul meu, dar să fiu a lui nu pot. Asta o cere de la mine soarta, o cer părinţii mei, şi dacă mă voi şi mărita, el să ştie că nu dragostea m-a dus la pasul acela, ci mulţămita ce-o datoresc părinţilor mei, ceea ce-mi va da putere să rămân fidelă hotărârii mele. Supună-se şi el destinului acestuia şi să nu fie slab în lucruri în care o copilă e tare. Cugete cât de mulţi, mulţi oameni trebuie să poarte această soartă grea, şi să nu se gândească la mine cu amărăciune şi răutate, fapt care mi-ar pricinui cea mai mare durere. Iubirea mea pentru dânsul îmi e aşa de sfântă ca şi credinţa mea, şi doară el n-a vrea să piardă ea, prin supărarea lui, timbrul sfinţeniei. Dacă mai târziu mi-a deveni amic, pentru aceasta eu vecinic îi voi fi mulţămitoare, cum îi sunt acum pentru iubirea lui, care mi-a pricinuit atâta durere, dar m-a făcut să cunosc şi întreaga fericire. Sunt mândră de iubirea mea şi a lui. Dacă ţi-ar fi prea greu să-i scrii, arată-i scrisoarea mea, dar nu i-o da, ci arde-o”.

În a doua scrisoare, Bertha aminteşte de călătoria ce stă s-o facă acasă, din Anglia, şi despre Ciprian zice numai: „Da, vorbeşti cu el, Lola, fă-i curaj şi dă-i, prin amiciţie sinceră, iarăşi puterea bărbătească; eu pot numai să tremur şi să mă rog pentru el”. / Preotul **Constantin Morariu**”[14].

Caracterul lui Ciprian Porumbescu şi suferinţele lui

„Cu chipul său falnic şi cu firea sa foarte simpatică. Ciprian îl magnetiza pe oricine, astfel încât puterii lui atractive nu-i putea rezista nimeni. Pe dânsul îl caracteriza cu deosebire simţirea adâncă şi dragostea fierbinte pentru tot ce e bine, frumos şi nobil. Era blând, plăcut la vorbă, foarte onest, de o rară bunătate de inimă, duios chiar, şi atunci când părea a fi revoltat, mai pe scurt abunda de aşa o nobleţe sufletească, încât te pătrundea un fel de jale când gândeai că un om ca acesta e osândit să trăiască în lumea aceasta. Nu e dar mirare că Ciprian răspândea în jurul său, ca floarea cea mai plăcut mirositoare, numai parfumul binelui, frumosului şi a tot ce e măreţ şi nobil. Nu e mirare că în orice societate el era matca, pe lângă care se adunau toţi şi toate ca albinele. Puterea aceasta de cucerire o recunosc şi mărturisesc toţi particularii români şi străini, cu care el a venit în

[14] Morariu, Constantin, *Între viaţă şi moarte – Contribuţii la biografia lui Ciprian Porumbescu*, în *Junimea Literară*, Anul 14, Nr. 8-10, Cernăuţi 1925, pp. 261-273

atingere; o mărturisesc membrii societăţilor studenţeşti Arboroasa, Junimea şi România Jună, al căror membru a fost; o mărturisesc Braşovenii, care l-au cunoscut pe când era la ei profesor, o mărturisesc îndeobşte toţi cei ce l-au întâlnit pe undeva, la felurite prilejuri. Cine l-a cunoscut pe Ciprian şi i-a auzit cântecele din vioară, prin care vrând nevrând îţi storcea lacrimi ; cine-şi mai aminteşte cum el înveselea viaţa tuturor celor dimprejurul său, acela cu bună samă nu-i poate uita niciodată şi îşi simte sufletul legat de fiinţa lui ca de ceva sfânt. Şi dacă mai adaog că Ciprian era şi poet, şi avea mare plăcere şi pentru haz, compunând versuri hazlii, împreună cu melodiile lor, cum sunt, bunăoară, *Cisla*, dar mai ales *Că-i domn cu guler şi cu frac* şi *Bate fieru' pân' ce-i cald*, la auzul cărora nici omul cel mai serios nu-şi poate stăpâni veselia, atunci cred că am spus tot ce trebuie, pentru ca firea măiestrului nostru să fie cunoscută în toată deplinătatea ei. De altfel, firea aceasta o dovedesc şi spicuirile următoare, din scrisorile lui şi din ale altora.

În scrisoarea din 3 Iunie 1883, scrisă din Braşov, părintelui său, Ciprian zice :

„Îmi era o mângâiere nespusă, pe timpul morbului meu (de 12 zile), a vedea, în toată ziua, nenumăratele manifestaţiuni de simpatie, ce-mi arătară Braşovenii. Din toate părţile veneau bărbaţii la mine şi doamnele şi domnişoarele la Mărioara (sora lui Ciprian). Alţii iarăşi îl întrebau pe doctor cum mă aflu şi-mi trimiteau de toate. Şi când am ieşit, prima oară, în cetate, am aflat o satisfacţie deosebită în urările şi felicitările ce le primeam

de la aceia cu care mă întâlneam, iară copiii de la şcoală zâmbeau de bucurie, văzându-mă iarăşi între ei”.

Având să plece la orăşelul italian Nervi spre restaurarea sănătăţii, Ciprian obţinu un concediu, ba chiar şi salariul întreg pe trei luni înainte (care, apoi, i s-au prelungit), iar un comitet de dame i-a dat haine calde, vinuri vechi, mâncări de drum, dovezi, cât de mult îl iubeau Braşovenii pe profesorul lor şi cât de îngrijaţi erau ei de sănătatea lui. Şi-n scrisoarea din 11/II 1882, Ciprian scrie, din Braşov, tot părintelui său: „Doamne, Diamandi îmi sunt aşa de buni! Îmi dau, pentru călătorie de mâncare, vin dulce grecesc, ba chiar şi-un pieptar de flanelă şi ciorapi. În general, toţi sunt ca extaziaţi şi se silesc a-mi ajuta după putinţă”.

Şi, după ce, în 12/12 1882, primeşte în Nervi mireasa sa, cum îşi numeşte el vioara, pe care medicii îi opriseră s-o ia cu sine din Braşov, Ciprian cântă, în salonul de oaspeţi din otelul Victoria, şi seceră aplauzele tuturor.

„Oamenii” – zice el – „cum numai simt că noi cântăm” (el şi un pianist Vienez), „roiesc ca albinele, din toate cotloanele şi depărtările, ascultă ca pe Dumnezeu şi aplaudă ca nebuni”.

Compune, apoi, Gavota, Valsul Fantome, Hora de salon şi le cântă publicului său entuziasmat, care nu se mai poate sătura de aplaudat şi cere necontenit repetarea.

În Nervi, Ciprian a făcut cunoştinţă cu contesa Emilia, fiica generalului de Poppen, din oraşul Reval, în Estonia, cu contesa Hedviga Gernet, tot din Estonia, cu baroneasa Mühlens, cu alte doamne şi cu feluriţi domni. Iată ce scrie Emilia, în 20/10 1883, din Reval către Mărioara, după moartea lui Ciprian:

„Hedviga mi-a transcris cele ce i-ai comunicat dumneata din jurnalul de zi al scumpului dumitale frate şi foarte m-au interesat. Comunicări de felul acesta îmi vor fi totdeauna foarte binevenite. În ele, fratele dumitale se vede cu totul astfel, de cum era aievea, aşa de spiritual, susceptibil pentru tot ce e frumos şi uneori hazliu. Era bolnav, chiar atunci, când plecarăm noi, şi nouă ne părea aşa de rău că nu-l vom mai vedea, speram însă, totuşi, că-l vom întâlni în Florenţa, ceea ce nu s-a întâmplat. Am înaintea mea o fotografie a oraşului Nervi, a gingaş iubitului Nervi. Adesea doresc aşa de mult să-l revăd, şi totuşi nu ştiu ori de n-ar fi prea trist. Oraşul e în amintirea mea aşa de intim împreunat cu fratele dumitale, încât, fără dânsul, nici nu mi-l pot închipui. Foarte mult m-a interesat şi poezia, în care e un sentiment aşa de adânc pentru natură. Ţipătul dureros: „Şi eu, ah, nu-mi aflu pace!” se referă oare la morbul său ori la dorul de casa părintească şi de iubita sa? Dar adică această durere a lui internă n-o puteai cunoaşte, căci el era totdeauna vesel”.

Şi-n scrisoarea din 28/11 1884, Emilia îi scrie tot Mărioarei: „*Gavota* îmi place foarte; *Reine Elisabeth* le place foarte la toţi care o aud. Cineva a şi vroit s-o cumpere, dar aici nu se poate căpăta. Mâine vreau să încep un tablou nou: Pe o masă rotundă, un vas frumos

italian, o foaie de note, cu Inscripţia „Suvenir de Nervi" (compoziţia lui Ciprian), o vioară, cu o ramură de lauri şi, în fund, un palmier. Am primit *Suvenir de Nervi* în ziua de 22/12 1882"[15].

În aceeaşi zi, Ciprian îi scrie surioarei sale despre bătrânul medic polonez Szerlecki:

„După ce i-am cântat ceva, el mă dezmiardă şi mă sărută ca un tată. În practica (praxa) lui de 40 de ani ca medic, şi-a însuşit o cunoştinţă de oameni aşa de exactă şi o judecată aşa de corectă şi perfectă despre felurite lucruri din viaţa omenească, încât nu pot decât numai să-l admir. Zice că am ceva copilăresc în firea mea şi asta trebuie să mă silesc a o păstra, căci mi-a ajuta să trec peste toate primejdiile vieţii. Şi zice că felul meu de a cânta e ca o vorbire adânc pătrunzătoare, care vine din inimă şi duce drept la inimă. Tonurile vioarei mele sună ca o horă îngerească, purtată de miresme aromatice şi de zefiri dezmierdători, o muzică ce pătrunde adânc în inimă, îl ridică pe om peste mizerabilul său cadavru, îl schimbă în om adevărat şi –„do nieba podnosie" – îl înalţă la cer. Aşa îmi vorbeşte bătrânul. E un om aşa de drag. Băbuşca lui e de asemenea foarte plăcută, şi bătrânii se iubesc ca şi cum s-ar fi luat abia de un an".

---

[15] Tabloul pictat de Emilia, în amintirea zilei în care a primit, de la Ciprian, *Suvenir de Nervi*, se află între obiectele trimise de doamna Mărioara Muzeului nostru şi oricine îl va putea vedea. Asemenea, va putea vedea şi îmbrăcămintea de la cutia vioarei lui Ciprian (lucrată de Emilia de Poppen şi Hedviga Gernet şi împodobită cu Iniţialele măiestrului).

Doamna Laura, soţia lui Ştefan (fratele lui Ciprian), mi-a comunicat, nu de mult:

„Minunat lucru! Am avut prilejul să-l ascult, nu o dată, pe vestitul Eduard Strauss, regele valsurilor din Viena, cântând din vioară, dar nici vioara lui, nici a altora, din câţi i-am auzit, nu mi-a pătruns, nu mi-a răscolit sufletul cu atâta duioşie ca vioara lui Ciprian!”.

Cu judecata aceasta consimt cu totul, deplin şi eu, scriitorul acestor şire, care am fost coleg cu scumpul Ciprian, trei ani, în seminarul clerical din Cernăuţi. Avut-am şi eu prilej să-l aud cântând şi să mă conving, pentru totdeauna, că, mai ales cum cânta el *Doina* şi cântecele noastre poporale, n-am auzit şi nu voi mai auzi niciodată.

În broşurică „Ciprian Porumbescu”[16], pe care am publicat-o la 25 de ani de la moartea lui, zic: „Drept cântări bisericeşti, îmi vor rămâne pururea neuitate mai ales melodiile lui Ciprian, din liturghia sfântului Grigorie, „Acum puterile îngereşti”, „Cu credinţă”, „Gustaţi”, şi din Heruvicele din săptămâna Patimilor, „Cinei Tale cea de taină” şi „Să tacă tot trupul”. Parcă şi acum aud melodiile acestea, răsfrângându-se prin bolţile catedralei din Cernăuţi ca nişte imnuri tainice de îngeri, ce numaidecât trebuie să te înalţe către izvorul luminii şi al vieţii”.

Şi oare unde este taina acestei înălţări a sufletului la cer, din muzica lui Ciprian? Îndată vom vedea ce ne răspunde el însuşi.

---

[16] Suceava 1908, pag. 10-11.

După a treia reprezentare a operetei „Crai Nou”, *Gazeta Transilvaniei* din 5/17 Mart 1882 scrie: „Dl Porumbescu posedă, fără îndoială, un talent foarte promiţător şi o fecunditate mare în compoziţiune. Muzica ce a compus-o pentru „Crai Nou” e vie, foarte plăcută şi ne dovedeşte că a studiat, cu multă diligenţă, operele compozitorilor moderni: Offenbach, Genée, Strausz, Suppé, Lacocy ş. a.”.

La acestea, Ciprian răspunde *Gazetei*: „Îmi permit a declara că eu, din toată literatura muzicii moderne, chiar pe componiştii Offenbach etc. îi cunosc mai puţin şi nicicând nu mi i-am făcut obiect de studiu. Dacă este vorba de vreun componist, pe care l-am studiat şi-l studiez şi acum, îmi permit a spune că **componistul acesta este însuşi poporul nostru român**, care stă peste Offenbach” etc.

Dr. Valeriu Branişte observă, prin urmare, cu totul corect că „ruptă din sufletul Românului este muzica lui Porumbescu”[17].

Ca un corolar despre efectul acestei muzici, servească şi următoarele şire, scrise de Ciprian părintelui său, după a doua reprezentare a lui „Crai Nou”:

---

[17] Cf. „Ciprian Porumbescu, schiţă monografică”, de Dr. V. Branisce, Lugoş 1908, pag. 93 – **NOTĂ**: Studiul menţionat, pe care încă nu am izbutit să-l găsesc, purta titlul: Valeriu Branişte: *Ciprian Porumbescu: Icoane din frământările unui suflet de artist*, Lugoj, Editura Autorului, 1908

„Astăzi am ajuns să-mi văd dorinţa împlinită, mi-am văzut visul cu ochii; am avut aplauze frenetice, am auzit chemând sute de voci, pline de entuziasm şi căldură, numele meu, m-am. văzut ridicat, lăudat, măgulit, laureat. Ce să mai zic, ce să mai aştept de la viaţa mea, de la viitorul meu? Puteam să am şi să mă aştept la o răsplată a studiilor şi ostenelilor mele mai mare decât cum am aflat-o? Numele meu este întemeiat, viitorul meu îmi luce cu culorile cele mai vii înaintea ochilor, mi-am câştigat simpatiile acelora cu care am să trăiesc împreună. Se poate un câştig mai preţios, mai îmbucurător decât acesta?

În prima seară, după reprezentare, când mă suiam pe scenă spre a mulţumi publicului, încunjurat fiind de fetiţele şi feciorii care strigau necontenit „Porumbescu!”, îmbătat de vuietul din partea publicului şi căzând cortina, îmbrăţişat din toate părţile de fete şi flăcăi, care, în momentul acesta, îşi uitaseră chiar marginile etichetei şi a bunei cuviinţe, sărutându-mi chiar şi mâinile, aceste momente, când toţi, cu lacrimi în ochi, care de care se întrecea să-mi strângă mai tare mâna, şi eu stam între dânşii, fără de a fi în stare a zice măcar un cuvânt, curgându-mi lacrimile de bucurie peste faţă, aceste momente vor rămânea neşterse în viaţa mea. Publicul era nebun şi aplauda de credeam că nu mai sfârşeşte”.

În 27/12 1882, Ciprian scrie, din Nervi, surioarei sale: „Aşa-s eu acum, ca şi o haină veche, defectă, care, ca s-o poţi folosi măcar încâtva, trebuie s-o tot cârpeşti. Aşa cârpocesc şi eu sărmanul meu corpus, pe cât e cu putinţă. Tocmai când gândesc că totul e în ordine, atunci

iarăşi se rupe în oarecare parte şi, hai, iarăşi, la cârpit! De cinci zile, nu-s tocmai sănătos, medicinez şi am lipsă de doctor. Ce-mi lipseşte? Neajunsuri vechi, care nu se lasă stârpite aşa uşor. Tuşesc foarte, scuip câteodată cu sânge, am friguri, junghiuri, răguşeli, dureri de gât şi alte asemenea podoabe de tot superflue, dar ce să faci? Mulţămită Domnului, azi îmi e mai bine. Am părăsit patul, de ieri, dar abia acum am ieşit afară. Medicul e un om foarte conştiincios şi-mi dă multă mângâiere. Dar nu numai el, ci şi stăpânul şi stăpâna otelului şi toţi iau parte la soarta mea; toţi sunt pentru mine aşa de buni! Când eşti aşa de părăsit, te simţi aşa de singur, zaci pe patul de durere aşa de trist, şi vine chelnerul şi zice că cutare sau cutare domn, cutare sau cutare damă îmi trimit cordialele lor salutări şi mă întreabă cum mă aflu, o, abia-ţi poţi închipui cât de bine îmi face aceasta. O damă din Strassburg mi-a trimis un gavanos cu dulceaţă şi o italiancă, o sticlă cu miere. Amicii mei mai intimi au fost totdeauna la mine, citindu-mi sau istorisindu-mi câte ceva. Stăpânul otelului mi-a adus totdeauna singur medicamentele din Genua şi, după ordinul medicului, mi-a făcut gratuit băile pentru picioare. De mâncare am căpătat ce am voit. Aici e o damă italiană, care are o copiliţă foarte drăgălaşă, de 4 ani, şi se numeşte Egidia, dar îi zic Cecia. Cu dânsa mă joc adeseori şi ea mă iubeşte mult. Când m-am îmbolnăvit, nu s-a putut răbda să nu vie la mine şi să nu-l vadă pe „grand signore"-ul ei, după cum mă numeşte".

În 8/12 1882, Ciprian îi scrie, din Nervi, părintelui său: „Nu ştiu de ce, astăzi, mi-i atât de jale după ai mei: tatăl, Mărioara, Ştefan şi... pădurea Stupcii, azi toată ziua

mi-i în cap –parc-o văd albă şi plină de zăpadă. O, dacă aşi fi acasă, cum aş umbla cu icoana. Doamne, Doamne, oare mai vedea-voi eu scumpa mea Stupca? O, încă numai odată s-o văd, apoi să...”.

În 31/12, mai adaugă: „Astăzi m-a părăsit Cecia, luându-şi rămas bun cordial de la *grand signore*, şi m-a părăsit şi Emilia de Poppen din Estonia, o pictoriţă foarte bună care l-a pictat pe un băiat italian, după natură, şi mi-a dat o copie, cu rugarea să-i trimit la Florenţa compoziţiile mele *Nocturna* şi *Suvenir de Nervi*. I-am promis. Şi o prietenă a ei din Riga, tot în Estonia, s-a dus încă la Florenţa şi m-a rugat să-i dau *Nocturna*. I-am promis. Ea se numeşte Elisa de Gernet”.

Şi tot în 31/12, adaogă: „Azi am expediat şi pachetul pentru ziua de Crăciun. Cum aş fi vrut să mă cos şi eu înlăuntru, ca să pot petrece sfântul ajun acasă. O, cât de unic în felul său este borşul cel bun cu urechiuşe, peştele, poamele, mâncarea mea favorită hribii cu usturoi, plăcintuţele calde cu curechi, hai, cum îmi lasă gura apă – şi, pe când mănânci mere şi zdrobeşti nuci, auzi cum ţiganii cântă sub fereastră şi cum tata zice: „Dă-li, Saftă, câte-o bucată de colac şi câte-un măr, săracii, că or fi degeraţi de frig!”. O, scumpe serbători de Crăciun, scumpă patrie, eu de fel nu pot gândi la voi, fără să simt amară durere. Nu vă puteţi închipui cât de mâhnit sunt când cuget la scumpa mea patrie. O, acuma sunt sătul de pribegire! Braşovul cred că nu-l voi căuta multă vreme. Scrisoarea aceasta are să sosească sigur în ziua de ajun ori poate cu o zi înainte. Atunci poate vor fi acasă şi Ştefan şi Laura. Ca să nu lipsesc nici eu, puneţi, vă rog,

scrisoarea aceasta undeva, pe masă, cu o plăcintuţă înaintea ei, să se pară ca şi cum aş fi eu şi, când veţi ciocni păhărele, ciocniţi unul plin şi cu mine, şi Mărioara să ia din grâul cu miere două porţiuni, una pentru dânsa şi una pentru mine[18] şi, dacă va fi şi Lola de faţă, ea trebuie să golească un pahar cu bere întreg în sănătatea Berthei. Ilinca, dac-a cânta, rog să-i daţi 20 de cruceri extra şi să-i spuneţi că-s de la mine. În ziua de Crăciun trebuie să bea toţi servitorii rachiu, după cum e îndătinat. Safta trebuie să bea un pahar şi pentru sănătatea mea. În ziua de ajun, precis la ora 8 şi jumătate seara, şi în ziua de Crăciun la 1 şi jumătate dup-amiazi, eu voi gândi la voi toţi şi vă rog să amintiţi, în acel timp, şi numele meu; sunt curios, ori de voi sughiţa atunci. În timpul acela, eu mă voi închide în odaia mea, voi gândi la voi şi voi cânta o horă veselă. Doamne, ce nebunatic sunt! Dar nu, vă rog, vă rog foarte să împliniţi aceste mici dorinţi ale mele, şi eu nespus mă voi bucura. În sfârşit, încă ceva. Seara, la mâncatul grâului cu miere, dacă Ştefan va fi de faţă, Mărioara să-i ţie, în numele meu, toastul acesta: „Iubite Ştefan, Eu, fratele tău mai mare, care mă vindec acum în Nervi, doresc ca Domnul să păstreze bogatul tău păr buclat încă mulţi, mulţi ani, şi mai doresc să-mi pui în braţe, cât mai curând, un nepoţel tot aşa de buclat, şi să vă lipsească la toţi orice greutăţi, să aveţi noroc şi să fiţi mulţumiţi”... Ţie, Mărioară, îţi doresc totul, numai nu un maşinist, oameni în care nu te poţi încrede, căci, de câte ori nu pricinuiesc ei cu nebăgarea lor de seamă nenorocirile cele mai mari. Îţi doresc un trup tare şi sănătos, să fii totdeauna bine dispusă, să ai mult apetit şi

---

[18] Toate scrisorile lui Ciprian dovedesc o deosebit de gingaşă iubire pentru soră-sa Mărioara.

cele mai frumoase bulughene cu perje. În sfârşit, scumpului, bătrânului tătic îi doresc să trăiască fericit, sănătos şi mulţumit încă numai până atunci când eu voi fi în stare să şed, cu copiii mei, la masa de Crăciun, aşa cum îi este dat să şadă el acuma. Vă sărut mâinile, scumpe tătuţă, pe voi dragilor frăţini vă sărut de mii de ori şi vă rog, gândiţi la mine!”.

În 19/1 1883, Ciprian îi scrie, din Nervi. părintelui său : „Dumneavoastră vă rugaţi cu toţii pentru sănătatea mea şi pentru binele meu, ceea ce mă mângâie mult. Dar mie îmi pare câteodată: o, ce bine ar fi să nu mai exist, şi parcă nu aflu pentru mine nici o scădere prin moartea mea. Iar pe de altă parte, când cuget la unele şi altele, îmi vine să plâng, şi atunci mă rog şi eu, mă rog cu toată râvna, cad în genunchi şi implor graţia dumnezeiască[19], doară nu m-ar lăsa să mor aşa de curând. Mi-i dor de casă şi de patrie şi mă duc, mă duc, să ştiu că şed pe coperta vaporului, tot vin la Brăila”.

În 20/1 1883, din Nervi, tot părintelui său: „O, Italie, Italie, frumoasă şi dulce mai eşti – ah, dar ce folos? Nu plăteşte toată frumuseţea si dulceaţa ta o ceapă friptă, dacă colea, peste gard, nu pot trece la Stupca!... Numai sănătos să fiu, voi găsi eu drum potrivit spre casă; mă agăţ de un cocostârc, care se întoarce, primăvara. şi mă duc drept până la „Pod la căsoi”, unde mă dau jos”.

[19] În „Muzeul Ciprian”... se află şi o mică iconiţă, „Madona”, de Rafael, pe care răposatul a ţinut-o constant la căpătâiul patului său şi căreia i s-a închinat până la moarte.

Din Nervi 19/2 1882, tot părintelui său: „Nu vă puteţi închipui cât îmi e dor să mă duc, odată, acasă, să şed în căsuţa caldă, lângă sobă, să văd cum cade zăpada şi să mă visez la mândra Italie, unde am petrecut atâtea zile frumoase şi mi-am recâştigat încâtva pierduta sănătate”.

Din Nervi profesorului bucovinean Nastasi în Braşov

În 4/1 1883: „Sănătatea mea e foarte variabilă, odată mă aflu bine, apoi mai rău, dar în general mai mult bine decât rău, mai ales acum, când avem un timp aşa de splendid, ca la noi prin Iulie, cu 20-25° căldură. Numai de n-aş tuşi”.

19/1: „De la un timp, încoace, mă aflu foarte bine, tusea m-a mai lăsat, prospiciez bine şi nu asud noaptea. Mă frotez neîntrerupt cu apă de Mare. De Paşti sper că voi fi în Braşov şi cu reînvierea lui Hristos, voi serba şi eu reînvierea sănătăţii mele. O, Doamne, face-mă-voi încă deplin sănătos?

23/1: „Mă simt mai bine, pe zi ce merge”.

27/1: „Mă simt bine, prospiciez plin la faţă, mănânc şi dorm bine, dar tuşesc”.

13/2: „Mă aflu de tot bine, mă tem numai să nu mă stric, acasă, pe timpul iernii, dar am să mă păzesc ca o fată mare. La Braşov cred că o să vin, o săptămână

înainte de Paşti, ca să-mi instruiesc corul pentru serbători”.

În ziua de 10 Martie 1883 Ciprian s-a întors din Italia la Stupca, în iubita sa casă părintească, unde a fost silit să stea tot închis, din pricina iernii ce a aflat-o în Bucovina. Trei luni a zăcut, a scris încă pe patul morţii cea de pe urmă compoziţie „Tempi passati” şi, în 25 Mai vechi, şi-a dat sufletul.

Moartea acestui atât de tânăr, atât de talentat, atât de bun şi de nobil suflet a lovit ca un trăsnet, din senin toată lumea românească. Căci Românimea întreagă avea mare nădejde în talentul cel aşa de rar, cu deosebire pentru muzica naţională, al lui Ciprian. Românimea întreagă aştepta să vadă acel talent încoronat cu coroana de rege, după cum citim în *Familia* din Budapesta, numărul din 8 Martie 1882, despre compoziţia lui Ciprian, intitulată *Candidatul Linte*:

„Am văzut tânăra muză a dlui Porumbescu. cu zurgălăi ca o zburdalnică fetiţă, jucându-se „Cinel-Cinel” cu cei ce o ascultau, şi am fost încântaţi de dezmierdările ei; cât de fermecătoare însă va fi această copilă, când se va îmbrăca în porfir şi îşi va pune coroana de regină pe cap!”.

Regretul morţii lui Ciprian se desprinde şi din **Epistola Emiliei Poppen,** adresată în 1/10 1883, din oraşul Reval, Mărioarei, la Stupca:

„În prima mea epistolă v-am rugat, deşi vă sunt străină, să-mi daţi mai multe ştiri despre neuitatul dumneavoastră domn frate. Icoana lui îmi stă încă atât de vie înaintea ochilor, şi adese mi se pare ca şi cum aş auzi încă tonul cel plin şi frumos al vioarei lui, care ne-a făcut atâta bucurie, şi apoi mă cuprinde o adâncă durere că ea a amuţit pe vecie. V-am rugat să-mi numiţi o editură, prin care mi-aş putea procura compoziţiile scumpului domn frate al dumneavoastră”.

Şi din a treia epistolă a aceleiaşi, scrisă în 24/11 1883:

„Adesea doresc să puteţi veni încoace, am avea atâtea de vorbit despre scumpul dumneavoastră răposat... Avem, de câteva zile, iarnă grea, pe când anul trecut, pe vremea asta, ne plimbam pe sub palmieri, cu flori de portocale şi cu camelii, la haină. Aşa de mult trebuie să gândesc acum la Nervi. Când am văzut prima dată acel paradis, am fost peste măsură de fericită că sunt împresurată, pe timp mai îndelungat, de splendorile lui. Nu ştiu de l-am fi cunoscut pe scumpul dumneavoastră frate, dacă nu ne-ar fi atras atenţia asupra lui fermecătoarea cântare a vioarei sale... Rapsodia e aranjată pentru pian? ... Aşa de minunat cânta fratele dumneavoastră, încât violina lui o simţeai parcă în inimă; suna aşa de trist, frumos, şi iarăşi vijelios şi focos. N. N. (nume nedescifrabil) şi fiica sa Bmma (care i-a dăruit fratelui dumneavoastră piatra de la Nervi) vor participa, şi ei deprimaţi, la soarta tristă a fratelui dumneavoastră, căci toţi îl iubeau foarte... Ultima după-amiazi, înainte de ce ne-a părăsit, i-am dat, în odaia noastră, un ceai rusesc,

care se părea că mult îi place, şi el a vorbit aşa de amical şi cu atâta căldură, şi ne propusesem să ne dăm de ştire cam în fiecare jumătate de an, cum ne aflăm. Propunerea noastră însă a devenit iluzie înainte de trecerea acestei jumătăţi de an”.

În citata broşurică „Ciprian Porumbescu#... ziceam: „N-a murit scumpul nostru Ciprian, Ci el trăieşte şi va trăi cât vor fi Români pe lume. Ca să trăiască însă vecinic, noi trebuie să strângem numaidecât toate cântecele lui şi să le tipărim. Ar fi un păcat strigător la cer să nu facem acest lucru”. Şi că noi nu ne-am împlinit defel datoria întreagă în privinţa aceasta, dovadă ne dă următorul tablou al compoziţiunilor lui:

I). Compoziţiuni tipărite de Ciprian însuşi

1). O dorinţă, 2), Hora naţională, 3). Hora Broşovului, 4). Reine Elisabeth, 5). Cântec de primăvară; **Valsurile**: 6). Fantome, 7). Camelii, 8). Zâna Dunării şi 9). Tupiluş prin năgăruş, 10). Potpuriul din Crai Nou, 11), Cântece studenţeşti.

II). Tipărite după moartea compozitorului de familia lui, sprijinită de iubitorii de muzică, între cari şe Alexandru de Mocsonyi şi Zeno Mocsonyi de Foen:

12). Nocturna Suvenir de Nervi, 13). O seară la stână, 14). Cadrilul „Coloanele române”, 15). Tempi passati, 16). Rapsodia română, 17). Uvertura la „Crai Nou”, 18). Pe câmpiile Stupcei, 19). Imn de urare, 20). Frunză verde mărgărit, 21). A căzut o rază lină, 22).

Fluturaş de noapte, 23). Fata popii, 24). Baladă, 25). Basme Iaşane, 26). Hora Prahovei, 27). Hora de salon„ 28). O roză vestejită.

III). Tipărite de societatea de cântare Ciprian Porumbescu din Suceavă:

29). Deviza: Pe-al nostru steag, 30). Unui nor, 31). în pădure, 32)- Dup-un veac de suferinţă, 33). O, zi frumoasă, ai sosit, 34). Marşul călăraşilor, 35). Ieri o floare radioasă, 36). Sunt Arboros, 37). Sosirea primăverii, 38). Lacrima, 39). Patria română, 40). Luna Mai, 41). Noapte consolatoare, 42). Cântec Sicilian, 43). Romanţa „Luna surâde”, 44). Imnul „Pe cerul Bucovinei”, 45). Cântec vânătoresc, 46). Serenada „Zefiru-n melodie”, 47). Salutare, 48). Numele tău, 49). Românul, 50). Imnul festiv „În ţara mândră a fagilor”, 51). Odă ostaşilor români, 52). Frunză verde foi de nalbă, 53). Cântecul Margaretei, 54). Serenada „Dormi uşor”, 55). Valsul „La malurile Prutului”, 56). Cât îi ţara românească, 57). Noapte de primăvară, 58). Hora „Bătrânească”, 59). Hora detrunchiaţilor, 60). Peneş Curcanul, 61). Altarul mănăstirii Putna, 62). Potpuri de cântece naţionale.

IV). Compoziţiuni încă netipărite:

a). Bisericeşti:

63). Adusu-mi-am aminte de prorocul, 64). Antifon pentru Vinerea Paştilor, 65). Antifon pentru Sâmbăta Paştilor, 66). Apărătoare Doamne, 67). Avem

către Domnul, 68). Axionul Crăciunului, 69). Axionul Sf. Vasile, 70). Axionul Floriilor, 71). Axionul Paştilor, 72). Axionul Rusaliilor, 73). Hristos a înviat, 74). Hristos anesti, 75). Catavasia la botezul Domnului, 76). Ca pe împăratul, 77). Cu vrednicie, 78). Care pe Heruvimi, 79). Doamne, strigat-am (glas I, II, IV), 80). Împărate ceresc, 81). Is pola iti şi întru mulţi ani, 82). Imn bisericesc, 83). Liturghia simplă, 84). Liturghia pentru băieţi, 85). Liturghia Sf. Ioan Gură de aur, 86). Liturghia Sf. Vasile, 87). Mărire Ţie, Doamne, 88). Mărire Tatălui, Bine cuvintează, 89). Mila păcii, 90). Oratoriul (Luca XXIII, 44-46) pentru Vinerea Patimilor, 91). Pre Tatăl, pre Fiul.., 92). Pre Tine Te lăudăm, 93). Priceasna Paştilor, 94). Psalmul 88, 95). Psalmul 95, 96). Psalmul 100, 97). Psalmul 149, 98). încă un psalm neindicat 99). Sfinte Dumnezeule pentru Vinerea Patimilor, 100). Sfânt, sfânt, sfânt Domnul Savaot, 101). Şi cu spiritul, 102). Tatăl nostru, 103). Unul sfânt..., 104). Vecinica pomenire.

b). Corale:

104). Imnul lui Bumbac, 105). Imnul României June, 106). Imnul lui Ştefan cel Mare, 107). Imnul către Sf. Maria, 108). Imnul nopţii, 109). Ţară mândră şi măreaţă, 110). Marşul imnului economilor, 111). Frunză verde de piper, 112). Hai la vale, 113). Hai să ciocnim, 114). Hai, Române, 115). Român verde ca stejarul, 116). Când noaptea, 117). Un fiu al muzei, 118). Patria română, 119). Tricolorul, 120). Banchetul, 121). Cupletul Dornei, 122). Marşul cântăreţilor din Oraviţa, 123). Gintea latină, 124). Iată ninge, 125). Caută să bem, 126). Sergentul, 127). Două perle, 128). Mii de mii de stele,

129). Te-ai dus, 130). Boala mea, 131). Înger de pază, 132). Reverie, 133). Dedicaţiune, 134). Cântec colegial, 135). Oda vinului, 136). Tabăra română, 137). Hora Sinaiei, 138). Hora Severinului, 139). Hora primăverii, 140). Dorul primăverii, 141). Primăvara, 142). Cântec de primăvară, 143). Mulţi ani, 144). Cisla, 145). Şcoala, 146). Păstorii şi plugarii.

c). Instrumentale:

147). Quintet, 148). Un vis dulce, 149). Pe unde azurii, 150). Ochi albaştri, 151). Mătuşa Angheluşa, 152). Dalba, 153). Nalba, 154). En miniatur, 155). Cri-cri, 156). Din hop în hop, 157). Suvenir de Iaşi, 158). Zefir de Mureş, 159). Ilenuţa, 160). Retrocesiunea Basarabiei, 161). Alte Garde, 162). Klee-Blätter, 163) Abschied von der Heimat, 164). Auf Flocken-Schwingen, 165). Înserat, 166). Flori dalbe, 167). Zefir de toamnă, 168). Suveuir de Viena, 169). Cântec bătrânesc, 170). Marşul „Din pivniţa lui Ştefan”, 171) Marşul „La frontieră”, **Horele**: 172 a). fără titlu, 173 b) fără titlu, 174 c) Mărioara, 175 d) Cucoana Chjriţa, 176 e) Lina Carolina, 177). Către..., 178). Modernă, 179). Bundes.., 180). Lăsaţi-mă să cânt, 181). ??, 182). Cântecul nebunesc, 183). Cântecul veseliei, 184). O dimineaţă pe Tâmpa, 185). Stejeriş, 186). Eşti ca o floare, 187). O, nu mă întreba, 188). Pe tine te iubesc, 189). Fluture de toamnă, 190). Vânt de toamnă, 191), Une pensee fugitive, 192). Dorul, 193). Visul păcurarului, 194). Orfanii, 195). Călugăriţa, 196). Te iubesc, 197). La lună, 198). Marş funebru, 199). Galgenhumor, 200). ?, 201). Din Crai Nou, 202). Gavota de concert, 202). Potpouris des Chansons, nation… 204).

Potpouris national, 205). Bertha, Nocturne, 206). Cuadril, 207). Schützen-Galopp, 208). Floare de toamnă.

Mai sunt vreo 40 de compoziţiuni fără titlu, două operete, anume: „Crai Nou”[20] şi „Candidatul Linte” şi frumoasele valsuri pierdute: *Răsunete carpantine* şi *Un vis de iubire*, total 252 de piese.

Societatea de cântare „Ciprian Porumbescu” din Suceavă a restaurat, în 1908, mormântul patronului ei din Stupca şi a făcut acolo o sfântă liturghie cu sobor şi cu parastas. Cu acel prilej, se proiectase ca Societatea să-şi dea toată silinţa de a publica, cu ajutorul tuturor

---

[20] Între hârtiile trimise de dna Mărioara, pentru Muzeul fratelui dumisale, se află şi un afiş, de cam 1 m lungime şi jumătate de m lăţime, cu următorul anunţ, tipărit cu litere mari roşii şi negre: „Teatru liric, Joi 7 Aprilie (anul nu se ştie), orele 9 seara, Mare reprezentaţiune. Se va juca pentru prima oară în Bucureşti de către Soc. muzicală Mugur, sub direcţiunea maestrului N. Ghermănescu, şi cu concursul dnei L. Brezeanu, I. Klain şi alţii, frumoasa operetă *Crai Nou*, operetă românească în 2 acte de V. Alecsandri, muzica de Ciprian Porumbescu. Distribuţia: Dochiţa, tânără ţărancă, dna L. Brezeanu; Anica, orfană, dna S. Ghermănescu; Leonaş, tănăr, dl I. Klain; Ispravnicul dl C. Ionescu Fix; Bujor, căpitan de jandarmi, I. Damian; Moş Corbu, cimpoier bătrân, dl R. Hammerle; fete, flăcăi de munte, ţărani, ţărance, copii, jandarmi. Cor de 60 persoane. Orhestră de 30 persoane. Reprezentaţia se începe cu partea de concert. Preţul locurilor… Biletele se găsesc de vânzare la magazinul de muzică Gsorg Degen şi în Strada Romană 77”. / Până acum nu se ştia nimic despre o reprezentare a lui *Crai Nou* în Bucureşti. Realizatu-s-a aievea anunţul citat şi din care an datează el? / În broşura sa citată, pag. 93, dl Branişte zice: .Mai românească, mai sinceră nu va fi nicicând aria românească muzicală şi dramatică, decât cum o aflăm in modestul text şi simpla muzică a lui „Crai nou”.

societăţilor româneşti de cântare şi cu orice alt ajutor, nu numai descrierea vieţii pe larg, ci şi toate lucrările muzicale, precum şi toate scrierile răposatului. Dar, în cei 18 ani, care au trecut de atunci, numai de tot puţin s-a putut realiza din cele proiectate.

Acuma, mai ales două motive ne îndeamnă să stăruim a împlini proiectul din 1908. Mai întâi, împrejurarea că, după cum am accentuat la începutul acestei scrieri, Ciprian este, până în prezent, în neamul nostru, unic în felul său, asemenea căruia Dumnezeu trimite la un popor câte unul, poate odată în sute de ani; şi al doilea că el este şi va rămânea pururea matca, pe lângă care sufletele româneşti se vor aduna totdeauna ca albinele, este prin excelenţă cheagul menit să ne ridice, prin incomparabila artă muzicală ruptă din sufletul Românului, peste mizerabilul nostru cadavru şi să ne înalţe la cer, la izvorul luminii şi al vieţii. Cine din noi nu doreşte unirea şi înălţarea aceasta sufletească, mai ales în cumplitele primejdii actuale, când ameninţaţi suntem şi dinlăuntru şi dinafară de atâtea simptome ale morţii?!

Invităm, deci, cu ardoare toată presa românească şi toate societăţile româneşti de cântare să se puie în serviciul adunării de colecte, care să se trimită Muzeului Ciprian Porumbescu, în Cernăuţi, strada Eusebie Popovici 4. Invităm cu ardoare toate băncile româneşti, pe toţi milionarii şi bogătanii români şi toată suflarea românească să contribuie fiecare la dezgroparea nepreţuitului tezaur, de care, încântaţi până la entuziasm, au fost chiar oameni străini de neamul nostru, şi din care, spre marea noastră pagubă, încă mai mult de două treimi

zac îngropate prin un răstimp de aproape jumătate de secol. Aşteptăm cu siguranţă că şi fondul bisericesc bucovinean va contribui, în acest scop, cu atâta mai mult, cu cât din cele 24 de compoziţiuni bisericeşti ale răposatului încă niciuna n-a fost tipărită. Toate sumele, ce vor incurge, vor fi vărsate, cum s-a anunţat în numărul trecut al acestei reviste, în livretul de depunere „fondul Muzeul Porumbescu" (livret No. 111, II), la banca „Meseriaşul Român", şi asupra lor se va tot da socoteală publică amănunţită. / Preotul ***C. Morariu***"[21].

---

[21] Morariu, Constantin, *Între viaţă şi moarte. Caracterul lui Ciprian Porumbescu şi suferinţele lui*, în *Junimea Literară*, Anul 14, Nr. 11-12, Cernăuţi 1925, pp. 387-400

George Tofan:

Ciprian Porumbescu

„O sărbătoare a sufletelor româneşti de pretutindeni, care, în timpul din urmă, se întâlnesc din ce în ce

mai des, deşi încă tot prea rar, a fost sărbătorirea aniversarii de 25 de ani de la moartea compozitorului român bucovinean Ciprian Porumbescu. În centrele mari de viaţă românească ca Bucureşti, Craiova, Sibiu, Braşov, Cernăuţi, Suceava, cum şi în oraşele şi orăşelele de provincie ca Turnu-Severin. Lugoj, Turnu-Măgurele, şi-a avut mult regretatul fiu al neamului nostru pomenirea sa. O serbare frumoasă, demnă de marele cântăreţ, a aranjat Reuniunea de cântare „Ciprian Porumbescu" din Suceava, care cu cinste poartă numele patronului ei, la mormântul lui Ciprian Porumbescu, în Stupca. A fost o serbare, la care au participat toate societăţile culturale din Bucovina. Prietenul de studii, şi mai târziu şi de necazuri al lui Ciprian, părintele Constantin Morariu, a scris, după învierea reuniunii, o scriere festivă, pe înţelesul poporului, care s-a împărţit poporenilor adunaţi la mormântul neuitatului Ciprian. Din aniversarea aceasta, care a străbătut românimea de la un capăt, la altul, arătându-ne ca pe un popor unit în cugete şi în simţiri, vrednic de un viitor mai bun, neam ales şi cu două fapte ce vor rămânea şi vor vorbi şi urmaşilor de pietatea acestei generaţiuni!

Reuniunea de cântare din Suceava a hotărât să împodobească mormântul lui Ciprian şi să se îngrijească de o cruce, iară societatea filarmonici din Craiova a hotărât să deschidă o colecţie publică, din venitul căreia să tipărească cele „mai bine de două sute din frumoasele lui compoziţiuni muzicale"[22], care n-au văzut încă lumina tiparului.

[22] A se vedea: Petra Petrescu, *Ciprian Porumbescu*, în călindarul „Amicul poporului"; Dr. Valeriu Branişte, *Ciprian Porumbescu*, în

Scurta viaţă a acestui suflet ales, a acestui **înţelegător adânc al durerii şi bucuriei sufletului românesc**, este plină de evenimente demne de reţinut.

S-a născut, în comuna Şipot, din munţii ruseşti, la 2 Octombrie 1854. Părinţii săi au fost Iraclie Porumbescu (până la 1881, Golembiowski), paroh în acel sat, şi Emilia, născută Clodniţchi. Iraclie Porumbescu este o figură marcantă din trecutul bucovinean; el a jucat, în anii dezrobirii naţionale, 1848-1849, un rol însemnat. Era un intim al Hurmuzăchenilor şi, ca atare, a avut ocaziunea a face cunoştinţa refugiaţilor politici din Moldova şi Ardeal, ca Alecsandri, Cogălniceanu, Negri, Bariţiu, Pumnul şi alţii.

Iraclie s-a încercat şi pe terenul literar şi ne-a lăsat o sumă de amintiri preţioase din acea epocă de redeşteptare naţională. O parte din scrierile sale au fost publicate de prof. Leonida Bodnărescul[23], altă parte se află în manuscris. A scris şi poezii, dintre care cea mai răspândită, care se cântă şi astăzi, este: *Lui Iancu*, cu versurile: „Auziţi acolo, un bucium răsună”.

Iraclie Porumbescu a avut nouă copii, dintre care au rămas în viaţă numai trei, adică doi băieţi, Ciprian şi Ştefan, şi o fată, Mărioara; astăzi trăieşte numai Mărioara Porumbescu, măritată după dl Liviu Raţiu, în Câmpina.

„Drapelul”, VIII, No. 43 sq şi Constantin Morariu, *Ciprian Porumbescu*, scriere poporală, Suceava 1908.
[23] *Scrierile lui Iraclie Porombescu*, Partea I, Cernăuţi 1898.

În toamna anului 1860, a intrat Ciprian în şcoala primară din Ilişeşti (districtul Gura Humorului), deoarece în Şipot era numai şcoală ruteană. În 1863, trecu examenul de primire în gimnaziul din Suceava, pe care-l sfârşi în 1871, pierzând un an, din cauza unui morb îndelungat. Tatăl lui Ciprian se afla, de la 1865, în Stupca, în apropierea Sucevei, care a fost patria adevărata a compozitorului.

După absolvirea gimnaziului, intră în seminarul teologic din Cernăuţi. La 1875, fu înfiinţată, în Cernăuţi, în amintirea jubileului de o sută de ani de la anexarea Bucovinei la Austria, o universitate; seminarul teologic fu transformat în facultate şi alipit universităţii. Studenţii români înfiinţară o societate studenţească, pe care o numiră „Arboroasa", după numele străvechi al provinciei numită astăzi Bucovina. Societatea aceasta şi-a inaugurat activitatea la 10/22 Decembrie 1875. În această societate, Ciprian Porumbescu a dezvoltat o activitate rodnică, mai întâi ca organizatorul secţiei muzicale, care a procurat multe plăceri sufleteşti societăţii româneşti de pe atunci, apoi ca preşedinte al societăţii. Societatea a fost dizolvată de guvern, în 1877, iară membrii comitetului ei – între aceştia, Ciprian şi părintele Morariu – întemniţaţi. Două au fost cauzele care au provocat această catastrofă, care, pentru Ciprian a devenit fatală, deoarece aici, în temniţa umedă, a contractat o boală de piept, ce l-a pus, în floarea vârstei, în mormânt. Tânăra societate se adresase guvernului român pentru o subvenţie – tocmai atunci votase camera română, în şedinţa ei din 17 Ianuarie 1877, suma de 1.000 lei pentru sprijinirea societăţilor române din Austria – şi primi 200 lei: cu ocazia aniversării tăierii

capului domnitorului Grigore Ghica, pe când în Ccrnăuţi se aranjau serbări cu caracter anti-românesc, comitetul Arboroasei trimise comitetului festiv din Iaşi o telegramă, în care se afla şi faimosul cuvânt „detrunchiat".

Comitetul a fost arestat şi i s-a ticul proces de înaltă trădare. După zece săptămâni de arest preventiv, la an loc cu criminalii de rând, s-a judecat procesul, cel mai senzaţional proces ce s-a văzut în paşnica şi răbdătoarea Bucovină. Acuzaţii au fost achitaţi, pe baza verdictului negativ, dat de juraţi în unanimitate. Acest epizod a zdrobit şi sănătatea fizică şi cariera frumoasă a lai Ciprian. El avea să fie trimis în străinătate, ca să se pregătească pentru catedra de muzici bisericeşti, ce urma să se înfiinţeze pe lângă universitatea din Cernăuţi.

Procesul amintit i-a nimicit acest vis frumos, dar n-a fost în stare a dezrădăcina din sufletul său dragostea pentru neam. După părăsirea temniţei, Ciprian a urmat cursurile la facultatea filozofică din Cernăuţi, iar în 1880 a trecut la conservatorul din Viena. După absolvirea studiilor, este numit profesor de muzici la şcolile centrale române din Braşov şi director al corului de la sf. Nicolae, tot din Braşov. Boala lui însă, agravându-se din ce în ce tot mai tare, el fu silit să plece, după recomandaţia medicilor săi, în Italia, şi anume la Nervi, pe malul Mării Mediterane. Din timpul petrecerii sale aici ne-au rămas câteva însemnări, publicate de el însuşi în „Gazeta Bucovinei" (No. 33 si 34 din 1892 – NOTĂ: Murea, în 1883, dar publica „el însuşi" amintiri, în 1892!). El ne povesteşte pe larg impresia ce a făcut-o asupra publicului străin, care, fără ştirea lui, asista la executarea unei doine

şi insistă apoi asupra întâlnirii sale cu marele componist Verdi. Partea aceasta, fiind deosebit de interesantă, o reproducem şi noi:

„În două ore, am fost la Genua, de unde, cu o birjă, în curând am ajuns la vila lui Verdi. Doi servitori stau la intrare şi al treilea la uşă, pe care o deschise, cu o adâncă închinăciune şi cu cuvântul „aprego!” (adică: poftiţi!). Verdi, încă slab, şedea în salon, într-un fotoliu, şi, de departe, îmi zise în limba franţuzească: „Iartă, domnule şi june amice, că nu mă scol; sunt încă ceva bolnav, dar foarte mă bucur”. Şi, întinzându-mi amândouă mâinile, se uită lung la mine, apoi zise cu bucurie vădită: „Ah, tip romanic, foarte mă bucur! Am auzit, aseară, de la dumnealor, foarte mă bucur!”.

Un fecior ne dădu şi nouă fotolii, iar Verdi, tot cu ochii ţintiţi la mine, mă întrebă, mai întâi, de unde sunt, ce slujbă am, ce boală m-a adus încoace şi altele. Apoi mă întrebă despre români, despre aflarea lor în toate părţile pe unde locuiesc, şi, în sfârşit, despre muzica lor. Răspunzându-i la toate, el mă întrebă din ce instrumente cânt eu. I-am răspuns că din vioară şi din clavir. „O – zise Verdi – cântecele romanice, după firea lor, pe vioară se potrivesc. Fii bun, te rog, acolo, pe pian, e şi vioara; cântă un cântec românesc, să-l aud”.

Eram, se înţelege, nu numai mişcat, văzându-mă înaintea unui Verdi, dar să şi cânt înaintea iui, – parcă nu mă simţeam în putere. El, cum se vede, pricepu sfiala mea şi zise servitorului, ce sta la uşi: „A, apă, dulceţi!”. După ce m-am împrospătat şi am prins la curaj, am cântat

doina. M-am uitat, de câteva ori, la bătrânul maestru şi l-am văzut cu ochii ţintiţi asupra mea. Când am sfârşit de cântat, el zise către Boito (unul dintre presupuşii însoţitori ai lui Ciprian – n. n.): „Mare lucru, cântecul acesta nu mi-i cunoscut, dar toată gama lui o simt şi o pricep!”, Mi s-a părut că bătrânul vrea să se scoale şi să vină la mine. Eu am păşit spre dânsul. El iar mi-a întins amândouă mâinile şl, strângându-le pe alt mele, îmi zise, cu suflet mişcat: „Da, fraţi ne sunteţi. Atestatul că ne sunteţi fraţi vi l-am auzit acum”.

Dar nici clima Italiei n-a putut să întărească trupul istovit al slăbitului cântăreţ şi Ciprian se întoarse, cuprins de un dor nemărginit de patrie, în 10 martie 1883, la Stupca şi, la 25 mai (datele sunt în calendar vechi – n. n.) muri, în vârstă de 29 ani neîmpliniţi.

Talentul său muzical s-a relevat din cea mai fragedă tinereţe. Parte cu instructor, parte fără ajutor şi îndreptare; ascultând cântecele ţiganilor din Stupca, s-a dezvoltat Porumbescu, ajungând un maestru al violinei. Deja, ca gimnazist, ajunsese la o dexteritate mare şi era nedespărţit de vioara sa. Era înamorat de cântecele popo-rale, de melodioasele hore şi de fermecătoarele doine. Cea dinţii compoziţie a lui este „Dorinţa” (cuvintele de Maria Cugler-Poni), apoi „Hora naţională”, „Marş festiv”.

Pe când era în seminar, se ocupa mult cu muzica bisericească şl a produs şi în direcţia aceasta lucruri nepieritoare, care sunt, până astăzi, bucăţi de forţă ale

repertoriilor corurilor noastre bisericeşti, ori şi unde trăiesc credincioşii bisericii noastre.

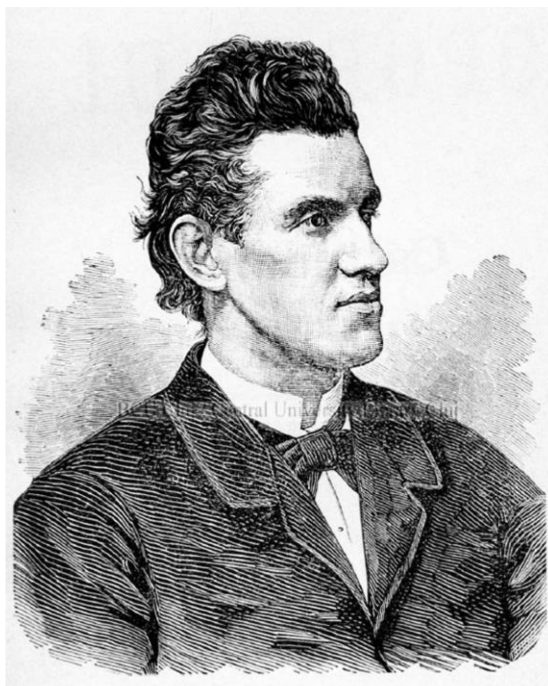
Ca student, în „Arboroasa”, a compus vestita „Cislă”, piesă hazlie de mare efect, „Sunt Arboros”, „Treicolorul”. Cântecele studenţeşti, datate de tinerimea studioasă, la toate întrunirile ei, ca: „În Putna, vechea martoră”, energicul imn „Pe-al nostru steag” şi multe altele sunt munca lui Ciprian, El a scris textul celor mai multe şi le-a pus pe note, editând unica lui cărticică cu cântece studenţeşti, în limba română.

O activitate muzicală deosebit de rodnică a dezvoltat el în timpul cât a fost profesor la Braşov, compunând şi tipărind cântece şi aranjând concerte. Amintesc, din compoziţiile lui, încă „Candidatul Linte” şi opereta „Crai nou”. Cel din urmă cântec al lui, scris pe patul morţii, este „Tempi passati”[24].

---

[24] Tofan, George, *Ciprian Porumbescu*, în *Viaţa Românească,* An. 3, Nr. 7, 1908, pp. 124-127

1908: Ciprian Porumbescu

sărbătorit la Sibiu şi Bucureşti

„**Zile festive**. Sibiul îmbracă adeseori haină de sărbătoare. Aici, alături de paşnicul element german, cultura noastră a putut să-şi ia o dezvoltare tot mai simţită. Netulburate decât de umbra supărătoare a guvernelor,

şcoala, ziaristica şi asociaţiile noastre din Sibiu, graţie sforţărilor unor serii de capete luminate, au putut să realizeze progrese însemnate. Însăşi societatea românească din acest pitoresc oraş s-a închegat în mod considerabil, încât astăzi Sibiul este incontestabil un centru puternic al românismului, muncind din răsputeri pentru viitor şi ţinând totdeauna seama de sacrele tradiţii.

Sărbătorile, la noi, sunt astăzi destul de dese. Suntem un popor destul de exuberant, ca să simţim nevoia exteriorizării sentimentelor noastre. Şi avem o dragoste destul de pronunţată pentru frumos şi arte, pentru ca să simţim poezia sărbătorii. Dar, şi în afară de asta, sărbătorile sunt o necesitate socială pentru noi, căci sunt momentele cele mai potrivite pentru a ne întâlni şi a lega un gând curat sub înrâurirea lor. Un cântec măiestru, un discurs ales, o reprezentaţie dramatică sunt, totdeauna, întăritoare de suflet şi dătătoare de nădejdi.

Rusaliile sunt poate zilele cele mai potrivite pentru astfel de festivităţi. În credinţa popoarelor creştine, ele sunt considerate ca zile de bucurie. Astfel au fost socotite şi la Sibiu, în anul acesta,

Ceea ce ne-a oferit, acum, prilejul de elevaţie a fost brava noastră societate de cântări. Sunt ani mulţi, de când această societate îşi îndeplineşte cu hărnicie şi talent misiunea ei culturală între noi. Concertele ei sunt totdeauna frumoase triumfuri şi ademenitoare puncte de atracţie. Conducătorii ei au fost, totdeauna, talentaţi şi productivi reprezentanţi ai muzicii noastre. Efectele activităţii ei nu s-au văzut numai în lumea restrânsă sibiană, ci în toate

ţinuturile Ardealului, unde membri de-ai acestei societăţi au pornit o mişcare similară. Elevii dlui Dima, de pildă, ai acestui vânjos stâlp al muzicii noastre naţionale, care cel dintâi a ridicat prestigiul societăţii, îşi îndeplinesc şi astăzi o misiune de apostoli, pe acest teren, în Ardealul întreg.

De data asta, un caz special a servit societăţii ca prilej de manifestare. **S-a sărbătorit pretutindeni memoria compozitorului bucovinean Porumbescu** şi noi nu putem să nu ridicăm, împreună cu celelalte societăţi, un imn de înălţare, o rugăciune pioasă pentru marele răposat. În tânăra noastră cultură artistică, talente ca Porumbescu sunt rare şi slăvirea memoriei lor se impune.

Afară de câteva cântece, s-a ales, ca program, cunoscutul „Crai nou", una din cele mai dezvoltate compoziţii ale lui Porumbescu. În stadiul acesta al muzicii noastre de astăzi, „Crai nou", cu toate influenţele ei evident străine, poate fi considerat ca o lucrare de valoare, încât însufleţirea ce a domnit în publicul nostru, în tot timpul reprezentaţiei, era desigur legitimă. Auzind variatele melodii, e sigur că mulţi dintre noi au simţit regretul că autorul acesta a dus în groapa lui timpurie atâtea speranţe.

Dar iată că, în piepturile ascultătorilor, o nouă speranţă porneşte a licări: aici, în mijlocul nostru, trăieşte o tânără forţă muzicală, care, cu ocazia asta, ne-a prezentat o mai vastă şi complicată lucrare. Este dl Brediceanu, ale cărui cântece populare, atât de iscusit armonizate, ne-au atras serioasa luare aminte. Lucrarea dumisale, atât de frumos pusă în evidenţă de corul şi de soliştii

societăţii, a fost primită cu vioiciune şi cu multă nădejde pentru viitor. Şi e incontestabil, că acest succes trebuie să-i bucure pe toţi câţi poartă grijă şi dragoste muzicii noastre.

Noi îl înregistrăm, cu deosebită plăcere, pe cum cu aceeaşi plăcere luăm act de întreaga manifestaţie socială din zilele aceste. În viaţa noastră aşa de amară şi tulburată de atâtea mizerii politice, serbări de acestea cad ca nişte picuri de rouă pe sufletul pribeagului trudit".

„**Cronica literară şi artistică**. Cu prilejul aniversării unui pătrar de veac de la moartea lui Ciprian Porumbescu, Reuniunea română de muzică din localitate a sărbătorit, prin patru producţii corale şi teatrale, amintirea regretatului compozitor bucovinean.

Festivităţile în cinstea lui Ciprian Porumbescu s-au început, luni, în 15 Iunie, printr-un matineu, dat cu concursul capelei orăşeneşti, în sala cea mare a societăţii „Gesellschaftshaus", la care au vorbit frumos, pentru deschidere, preşedintele reuniunii, părintele Dr. E. M. Cristea, şi dl Timotei Popovici, profesor seminarial, despre Ciprian Porumbescu.

S-au executat „Imnul" lui Porumbescu, „Hora", de Dima, şi două compoziţii originale, dintre care una nouă, ale harnicului dirigent al corului, dl A. Bena.

Seara, în faţa unei săli pline, s-a dat, la Teatrul orăşenesc, „Şezătoarea", icoană din popor, cu textul de dnii C. Sandu-Aldea şi Ion Borcia, şi muzica – minunată

împletitură unitară de melodii pe motive româneşti, de dl Tiberiu Brediceanu.

Prin îngrijită studiere a rolurilor, prin pitorescul frumoaselor costume sălăştene, dar mai ales prin frumuseţea ariilor şi corurilor, „Şezătoarea” a stârnit un entuziasm extraordinar în public; s-au oferit flori autorului şi dnei Veturia Triteanu, principala interpretă din „Şezătoarea”; amândoi, au fost purtaţi în triumf, de corişti, entuziasmaţi şi ei.

Dl Iuliu Enescu, regizorul, şi-a dat concursul său preţios nu numai conducând reprezentaţiile, dar jucând şi domnia sa, cu o măiestrie vrednică de teatrele fruntaşe, rolul unui bătrân şiret, Moş Marin; o frumoasă impresie a făcut dl S. Roşca, prin vocea-i de tenor, limpede şi mlădioasă, şi dl Navrea, în rolul poznaşului Stan.

Nu se poate mai potrivită, în rolul mamei Dumitra, domnişoara T. Bogdan, şi dna Iulia Dancăş, o nevastă din şezătoare; iar domnişoara Ana Voileanu a fost o Mărioară plină de farmec.

A urmat „Crai nou”, operetă în două acte de Ciprian Porumbescu, textul de Vasile Alecsandri.

De data aceasta, fetele şi flăcăii au purtat frumoasele costume ale ţărancelor din regat; cântecele şi jocurile au plăcut tot aşa de mult ca şi în „Şezătoarea” ; în „Crai nou”, a dirijat orhestra şi corurile dl Bena, dovedind un frumos talent de conducător, după ce ni s-a arătat compozitor de talent în matineu.

Interpreţii s-au achitat cu multă conştiinciozitate de rolurile lor. Doi tineri teologi, care urcă întâia oară pe scenă, dnii C. Ghişe şi P. Curea, unul în rolul cimpoierului Moş Corbu, iar celalalt într-al ispravnicului, au ţinut încordată atenţia publicului prin jocul lor plin de umor; multe aplauze au cules dna Lucia Barbu, în rolul Anicăi, dl S. Roşca, în Leonaş, şi Enescu, în Bujor.

Prea... elegantă, poate, pentru un rol de ţărancă, dna Veturia Triteanu a avut momente fericite, jucând pe Dochiţa; e de prisos să mai spunem, însă, cum a cântat ariile din „Crai nou”: vocea şi arta dumisale au fermecat săli mult mai mari şi mai pretenţioase decât cea a teatrului de aici.

Au fost înălţătoare cele trei seri, în care s-au repetat „Şezătoarea” şi ‚Crai nou”; dar, ele ascund şi o îndelungată muncă şi pregătire, unite cu multe jertfe, pentru care trebuie să fim recunoscători celor patru conducători ai mişcării artistice din Sibiu: dnii Enescu, Brediceanu, Bena şi dnei Triteanu.

După ultima reprezentaţie; în noaptea de joi, spre vineri, mare parte din asistenţi s-au reţinut la Hermansgarten, unde s-a petrecut până spre ziuă”.

„**Aniversarea morţii lui Ciprian Porumbescu**. Cu prilejul împlinirii a douăzeci şi cinci de ani de la moartea **compozitorului naţional Ciprian Porumbescu**, societatea corală „Carmen” şi-a Împlinit o pioasă datorie, celebrând un parastas în memoria duiosului melodist.

S-a cântat şi o parte dintr-o liturghie de Ciprian, slăvindu-se astfel, într-un chip deosebit, marele compozitor.

De altfel, acest eveniment a avut darul să deştepte luarea aminte a tuturor asupra acestui compozitor, care, deşi dispărut de tânăr, a lăsat o frumoasă moştenire muzicală, din care s-au înfruptat mulţi aşa-zişi compozitori. E destul să amintesc că „Tricolorul” lui Porumbescu e foarte cunoscut într-o imitaţie searbădă. Şi câte ar mai fi încă, mai ales că lucrările lui Ciprian circulă prin manuscrise.

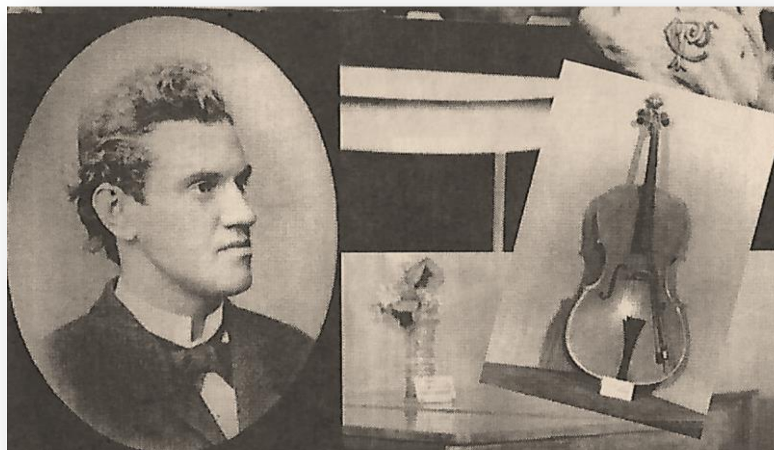
Se impune o cât mai grabnică dare la lumină a operelor lui Porumbescu, atât operetele, cât şi lucrările de caracter religios, cât şi simplele închegări melodice, bucăţile corale brodate pe motive populare.

Societatea „Carmen” va sărbători, cât de curând, pe Porumbescu şi printr-un mare concert, în care se vor executa fragmente din „Crai nou”, dintr-un concert coral, cum şi mai multe piese corale”[25].

---

[25] *Ţara noastră*, An II, Nr. 24, Sibiu 1908, pp. 196-199

Maria Vasilescu

Istoria violinei lui Ciprian Porumbescu

Iraclie Porumbescu: „Era în iunie 1866, mă aflam la Stupca, ca paroh, şi era foamete: bieşii oameni şi mai ales bieţii copii, umblau leşinaţi de foame, căci în ambii ani precedenţi, din cauza unei mari secete, nu se făcuse pâine mai nimica. Aşa era în întreaga Bucovină, însă şi mai rău în părţile ei sudice, dinspre Moldova, în

care parte se afla şi comuna rurală Stupca, căci şi Moldova era, într-acei ani, pălită de una şi aceiaşi soartă ca şi Bucovina.

Onoare şi binecuvântare memoriei pe atunci răposatului proprietar al Stupcii, Alecu de Popovici, recte Niculiţă, care, cu generoasa soţia sa, Elena, născută contesa Logotheti, aflătoare încă în viaţă, deşi hambarele lor deveniseră deşarte, în urma nevoiaşilor doi ani posteriori, cumpăraseră pâine – era coreţul de păpuşoi 14 florini – şi dădu sătenilor săraci, de trei ori pe săptămână, iar copiilor, în toate zilele, masă liberă la curtea lor.

Într-acel timp de grea nevoie, văd într-o zi, la curtea ogrăzii mele, vreo câţiva oameni, cu femei şi copii. Stăteau şi se uitau spre casa mea, iar un bătrân cărunt şi gârbov, dintre ei, rezemat pe o cârjă, dându-şi vechea pălărie unuia dintre cei mai tineri, să o ţină, intră în ogradă, având în mâna stângă o… violină. Mi se păru că e un ţigan sărăntoc şi ceilalţi, de la poartă, tot aşa. Ieşii din casă, pricepând că vin bieţii aceştia la cerşit, şi, cu cuvântul „Poftim!”, întind mâna bătrânului, să-i dau ceva.

– Mulţumesc, domnule părinte, răspunse moşneagul. Deie-ţi Dumnezeu mărire şi sănătate, dar cu atâta, vai, nu mi-e destul (aici arată cu mâna spre poartă) şi mai mult nu pot cere, şi nici n-am cerşit, până acum. Of, dar cum a dat Dumnezeu vremi grele peste creştini, nu-i câştig nici într-un fel: nu-i de-a ne scăpa zilele din această grea cumpănă!, suspină bietul bătrân greu, şi apoi continuă:

– Mi-au spus scripcarii de aici că Sfinţia Ta ai un băiat ce cântă la vioară; cumpără aceasta (ridicând vioara spre mine), cumpăr-o, mă rog, că vremurile ei s-au trecut pentru mine, cum s-a trecut şi vremea mea…

Un suspin lung şi adânc urmă acestor cuvinte ale moşneagului; se plecă pe cârjă, cu ochii aţintiţi pe vioară, ş-apoi, mai îndreptându-se ceva şi ridicându-şi ochii de sub stufoasele-i sprâncene cărunte spre mine, zise:

– Din mână cinstită mi-a venit scripca aceasta, în mână cinstită să ajungă; cumpăr-o, că-i de soi, e scripcă domnească!

– Şezi, moşule, colea, pe trepte!, zisei şi luai vioara în mână, mă uitai la ea: pieptu-i era spart, coardele, urechea şi tarniţa-i lipseau. Întreaga violină era, la vedere, numai o vechitură nearătoasă; atâta că era de o formă sprintenă şi fudulă, iar gardinile de împrejur se vedeau atât de bine, sleite la un loc, încât se părea a fi una.

– Cum, moşule, întrebai pe bătrân, cum de zici că scripca asta-i domnească şi că ţi-a venit din mână cinstită; cum ţi-a venit?

Moşneagul, care se pusese pe treapta de jos a casei – ce văzându-l cei de la poartă, vreo 7-8 la număr, intrară şi ei în ogradă şi se aşezară într-o depărtare modestă, jos, pe pământ – zice:

– D-apoi povestea vioarei aceştia e cam lungă; însă, dacă ai vrea s-o asculţi, ţi-oi spune-o…

Puse, apoi, vioara pe genunchii săi, se uită la ea, suspină şi-apoi zise:

– Era pe vremea „bejeniei”, acum 30-4o de ani. Eram un băietan ca de 26 ani şi cântam, nu prea rău, în scripcă şi din gură. Cântam şi singur, ţinându-mi un frate al meu mai mic hangul; dar mai mult cântam cu tatăl meu, de-i ţineam eu hangul; ierte-l Dumnezeu, că tatăl meu era un meşter vestit. În Moldova noastră era rău: un Ipsilanti făcuse răzmeriţă mare, avea să intre turcul în ţară şi boierii fugiră care încotro, lăsându-şi moşiile în seama lui Dumnezeu şi a bieţilor oameni. Pribegiră mulţi dintre ei şi încoace, în Bucovina. Acum nu ştiu sau că numai în treacăt, ori şi pe mai multă vreme, se opriră mai mulţi din acei boieri bejenari şi la stăpânul nostru, cuconul Canta, colea, la Horodniceni, că eu acolo-s făcut. Într-o după-amiază, mă cheamă boierul nostru – Dumnezeu să-l ierte, că era un boier creştin! – ne chema prin un fecior de la curte, să venim, eu şi tatăl meu, cu scripcile într-acolo. Ne duserăm şi feciorul, venit după noi, ne arătă unde să mergem, adică la ceardacul din dosul curţii, spre pomăt şi grădină, unde, mergând noi într-acolo, văzurăm mai mulţi boieri pe lângă o masă, la vin şi la ciubuce, iar cucoanele. Deoparte, la sfat. Cum mă văzu boierul nostru, strigă:

– Ai venit, Trifule – că Trifu îl chema pe tatăl meu – ia, zi-mi una, dar ştii, de cele din călcâiul inimii, şi aşa, ca să placă la cucoane şi la boieri, de care ştii tu că-mi plac şi mie!

Noi ne încordăm strunele şi tatăl meu cântă un cântec, două, una – o chindie, şi una de-a codrului, iar eu îi ţineam hangul. Parcă plăcea boierilor zicala noastră, că ne aruncară la irmilici, dar voie bună nu vedeam nici în faţa boierilor, nici în faţa cucoanelor, ba unul dintre boieri, mai tânăr, se plimba prin cerdac, cu capul plecat; mai sta, ne asculta şi iarăşi se plimba, se vede că-i foarte supărat. Stăpânul nostru, pentru că voind să aducă pe musafirii săi mai la voie bună ori numai pe acel tânăr, ce era mai supărat şi nu grăia nici un cuvânt, zise către mine:

– Măi Stănică, ia trage tu hora aceea, ştii tu, aceea ce plăcu aşa tare boierului Cănănău, când a fost la mine. Moş Trifule, ţine băiatului hangul! Băiete, dar să mi-o zici, măi!, sfârşi boierul cu glas tare.

Cântai acea horă şi încă băt binişor, care, nesfârşind-o bine, îmi şi zburară irmilici şi sorcoveţi din cerdac, cu „bravale”, de mi se părea că-i din toate gurile, ş-ale boierilor, ş-ale cucoanelor.

Atunci stăpânul nostru, parcă vesel c-a plăcut zicala noastră musafirilor săi, bătu în palme, un fecior veni şi-i porunci să umple paharele. Boierii ciocniră şi închinară; cel tânăr şi supărat însă veni, pe scări, la mine. Îmi luă scripca din mână şi se uită la ea, fără a zice ceva, se uită apoi la mine, apoi mă netezi pe cap şi pe obraji şi-apoi îmi zise, cu glas moale, ca jalnic:

– Nu ştii tu cântecul „Sărmanei turturea”?

– Ştiu, cucoane.

– Ia, zi-mi-l din scripcă şi din gură!...

Aveam glas bun, după cum ziceau oamenii, apoi, şi cum zisei eu, îmi umbla bine şi arcuşul… Cântai cântecul turturicii, şi din gură, şi din scripcă, ţinându-mi tatăl meu hangul, dar aşa de cu tact, aşa de lin şi de potrivit, că-i auzeai parcă numai calea spre ziuă – prin somn.

Boierii şi cucoanele, cum luai eu seama, îşi ţinură ochii spre mine, cum eu, cu obrazu-mi cam plecat spre vioară, cântam, ce să zic, cântam din toată inima.

Aici suspină moşneagul şi zise rar şi aşezat;

Ah, tinereţilor, tinereţilor, unde sunteţi? Raiul v-a făcut, raiul v-a luat!

– Aşa..., iară, acolo, în cântec la „Of, sărmana turturea, cum ş-a pierdut soţia”, boierul cel tânăr şi supărat, ce stătu, toată vremea, cât cântai eu, rezemat de stâlpul porţii ceardacului, cu capul plecat, cu ochii cătând în pământ, îşi ridică capul. Înfipse ochii în mine; mă uit eu, ochii lui erau plini de lacrimi şi când repetai „of, of-of, sărmana turturea” şi cântam aceste cuvinte, pare-mi-se că nu cu inima în sân, ci-n gură şi-n arcuş, acel boier tânăr, cu lacrimi în ochi, se repezi în casă şi, de acolo, veni cu o scripcă în mână şi, pe când boierii ceilalţi şi cucoanele mă lăudară, după sfârşitul cântului, şi-mi aruncară bacşişuri, el, boierul cel tânăr, veni la mine şi, ştergându-şi ochii cu batista, îmi zise:

– Ţine, copile, ţi-o dăruiesc; să ţi-l cânţi pe ea cântecul turturelei, cum l-ai cântat acum!

Şi, dându-mi scripca, slobozi ochii şi faţa în jos, îşi puse mâna pe ochii şi faţa în jos, îşi puse mâna pe şi pe mine, la inimă:

– O, căci turturică mi-a fost şi am pierdut-o!”...

Zise şi se duse repede, nu înapoi în cerdac, ci-n gradină şi-n pomăt.

Aci tăcu bătrânul şi, după o pauză, continuă:

– Scripca aceea, iat-o, aceasta-i! Mal bine de treizeci de ani a desfătat ea, cu glasul ei cel dulce, auz şi inimi, şi de ţărani,şi de preoţi, şi de boieri, ba, multe lacrimi a stors; cu dânsa m-am hrănit şi eu, şi baba mea, Dumnezeu s-o ierte! Cu dânsa am crescut şi hrănit cei doi feciori şi cele două fete – aici arătă moşneagul spre cei ce şedeau colea, pe pământ – şi încă trei copii, pe care mi i-a luat Dumnezeu. Dar, de vreo zece ani, încoace, de când mi-au înlemnit degetele acestea, a înlemnit şi inima în mine: nu mi-a mai fost arcuşul pe dânsa, la viaţa-mi muli, şi ea, biata, îmi ţinea hang mut, aninată în cui, şi nepoţii, jucându-se cu dânsa, când nu eram acasă, au stâlcit-o; dar sunt meşteri, or tocmi-o şi iarăşi **va** fi ce-a mai fost. Iar coconaşul dumitale, ce aud că cântă în scripcă, crede-mă, n-o bănui că i-ai cumpărat-o, va îndulci şi el pe mulţi şi pe dumneata.

Ciprian, fiul meu, care se afla atunci în clasele gimnaziale inferioare, avea vioară şi încă bună. Dară istoria violinei şi cuvintele bietului moşneag, apoi şi aspectul celor al săi, ce şedeau acolo, pe pământ, mă făcură de o cumpărai cu o bagatelă, cc-o ceru moşneagul. Mai dădui bătrânului şi glotaşilor săi ceva de ale mâncării, şi ei, mulţumindu-mi, se duseră mai departe, în drumul lor!...

Cunoşteam pe domnul cavaler de Goian, prezent procuror de Stat la tribunalul din Suceava, ca virtuos în violină. Mă adresai deci dumisale cu rugămintea să-mi recomande, la Viena, un maestru de violine, căruia i-aş trimite una stricată, spre reparare. Dumnealui îmi răspunse că cunoaşte, şi la Viena, atari maeştri, însă unul şi mai bun ar fi la Lemberg, cu numele Martin Richter, căruia, de o voi trimite, mi-o tocmi violina cum se cade. Făcui aşa **şi,** după câteva zile, capăt de la acest maestru un răvaş, în care el îmi scria, că violina ce **i**-am trimis-o, dacă e ca să fie reparată după felul eu, acea reparare va costa 30 florini. Însă poate aş fi plecat s-o vând şi atunci el îmi dă pe ea o sută florini. Această vorbă mi se păru cam suspectă: că dacă jupanul Martin îmi oferă acel preţ, ca să-i dau eu cât cere. Mă adresai **ia**răşi la domnul Goian şi, spunându-i ceea ce îmi scrie Martin Richter, îl întrebai că ce să fac? „Dă-i – zise domnul Goian – cât cere, el nu te înşeală. Richter mi-a lucrat şi mie, îl ştiu de om foarte onest”. Scrisei, deci, lui Richter, să-mi repare violina bine, că-i voi da 30 florini. În cinci ori şase săptămâni, îmi veni vioara reparata şi, lângă dânsa, o scrisoare de la Richter, prin care îmi spunea că dacă poate aş fi apreciat acum să i-o vând, el îmi dă 150 florini pe ea.

Ce să fie?, cugetai eu; cântai la violină şi-o cercetai cu de-amănuntul. În fine, mă uitai prin „paragroff” şi văzui, pe fundul violinei, o ţidulică lipită, ce, de vechime, era galbenă întunecată, ca culoarea fumului; pe ţidulică era tipărit abia vizibil: „Fecit Cremomae Nicolaus Amati 1626”. Acum pricepui de ce-mi oferi maestrul de violine Richter 150 florini pe ea! Însă cum că dărui o atare violină „cremonesă” respectivul boier „tânăr şi întristat” junelui scripcăraş, ce-i cântă „cântecul turturelei”, las să aleagă cititorii singuri, cum li s-o părea mai potrivit.

*

Pe această violină cântă neuitatul Ciprian, în nefericita-i închisoare, când un hoţ din cei închişi cu dânsul, într-o celulă, auzindu-l, erupse în plâns; pe această violină cântă el la Nervi, în Italia, „Doina”, Mării Mediterane, ca ea s-o ducă, cum zise el, pe undele sale, Oceanului şi acesta să spună lumii care acorduri sunt mai dulci şi mai scumpe românului; această violină, în fine, o numi el, bietul, până în ultimele ore ale vieţii sale, „mireasa mea”. Când scriu, această violina este în proprietatea dlui dr. George Crăiniceanu din Bucureşti”.

Frătăuţul Nou, Bucovina.
Martie, 1890.

*

De curând, această vioară, ce, timp de 24 ani, a fost în posesia dlui dr. Crăiniceanu, este răscumpărată de

doamna Mărioara Ratiu, sora mult regretatului Ciprian Porumbescu, pentru fiul dumisale, Ciprian Raţiu, care de pe acuma promite a călca pe urmele unchiului său, şi care sperăm că, cu ajutorul lui Dumnezeu, va duce la desăvârşit succes operele genialului Ciprian Porumbescu, a cărui viaţă a fost secerată de timpuriu de moarte, întocmai ca o floare ce, abia deschisă, moare săgetată de bruma nopţilor răcoroase ale toamnei!...

Având fericirea să aud linele şi duioasele acorduri ce izvorăsc din această vioară , ce numără 28 ani, care, cu toate că era mânuită de mâna diletantului Ciprian Raţiu, ce e abia de 12 ani, totuşi n-am putut să rămân nemişcată la atâta comoară dulce, ce se împrăştia în valuri fermecătoare şi, fără voie, când a avui în mână, cătai la ea co o privire cucernică, ca la un talisman sfânt, ce ar părea că mai păstrează în ea, după atâta vreme, o părticică din viaţa ideală a celuia ce, sub elanul dragostei de români, a îndurat atâta, având-o ca tovarăşă nedespărţită, care ca o „adevărată mireasă", i-a împrăştiat, prin notele duioase, în care se concentra simţirea înaltă a poetului, i-a împrăştiat toate durerile amare" / Gara Câmpina / **Maria Vasilescu**"[26].

[26] Vasilescu, Maria, *Istoria violinei lui Ciprian Porumbescu*, în *Universul literar*, Anul XXVIII, 1911, No. 14, p. 2, No. 16, p. 3

Liviu Marian:

Ciprian Porumbescu

„Între artiştii români care au merite deosebite pentru promovarea muzicii noastre naţionale, ocupă un loc de frunte şi compozitorul bucovinean Ciprian Porumbescu.

Născut la 2 Octombrie st. v. 1854 în comuna Şipote, ca fiu al preotului Iraclie Porumbescu, un distins publicist şi foarte bun cântăreţ, talentatul Ciprian a arătat, încă de mic copil, o deosebită dragoste pentru muzică, în special pentru vioară. Cu drag asculta cântecele lăutarilor săteşti.

Primele lecţii de vioară le-a luat la un muzicant neamţ, Simen Meier, învăţător în comuna Ilişesti, unde începu a învăţa la şcoala primară: Avea, pe atunci, abia şase ani!

În 1863, trecu la liceul din oraşul Suceava. Acolo avu, pe rând, ca profesori de vioară pe bătrânul organist **Valentin**, de la biserica catolică, şi apoi pe judecătorul **Schloetzer**, din nefericire însă numai pentru scurtă vreme, întrucât amândoi muriră.

Chiar ca elev de liceu, Porumbescu era acum stăpân pe vioară, cu toate că învăţase aproape singur acest instrument. Despre cântecul său la vioară din acea vreme ne spune prietenul şi colegul său, preotul Constantin Morariu, următoarele: „N-o mai pot uita niciodată, căci ca dânsa n-am mai auzit şi, cu bună samă, nu voi mai auzi alta atât de măiastră, mai ales în cântarea doinei şi a cântecelor noastre populare”.

La 1873, Porumbescu trece la facultatea de teologie din Cernăuţi, unde continuă, în parte singur, în parte cu ajutorul altora, studiul vioarei, al violoncelului şi pianului. Din timpul petrecerii sale aici avem şi cele dintâi compoziţii ale sale, pe care le-a executat personal,

ca dirijor al corului teologilor seminarişti. Sunt cântece bisericeşti şi laice, mai mult uşoare improvizaţii ocazionale.

Chiar din acea vreme, petrecând mult la ţară şi între lăutarii satelor, Porumbescu a început a aduna melodii populare, pe baza cărora a scris, mai târziu, multe compoziţii, brodate pe motive naţionale româneşti.

Până în 1877, când termină facultatea teologică, Porumbescu a fost sufletul mişcării muzicale româneşti din capitala Bucovinei, unde a dirijat diferite coruri, în special pe cel al primei societăţi studenţeşti „Arboroasa", întemeiată la 1875, anul întemeierii Universităţii cernăuţene.

Porumbescu a fost şi un înflăcărat naţionalist. În octombrie 1877, când se comemora, la Iaşi, aniversarea tristă a omorârii Voievodului Grigore Ghica, care se credea cp a plătit cu viaţa străduinţele sale curajoase de a zădărnici răpirea Bucovinei de la sânul Moldovei – societatea studenţească „Arboroasa" a trimis o telegramă de condoleanţă ieşenilor. Porumbescu şi alţi patru colegi ai săi, care trimiseseră telegrama, fură arestaţi, pentru această „crimă de înaltă trădare" faţă de Statul austriac şi stătură întemniţaţi, alături de criminali ordinari, trei luni de zile, când fură achitaţi de Curtea cu juri.

Părăsind temniţa, unde suferise şi trupeşte, şi sufleteşte, Porumbescu scrie „Hora detrunchiaţilor", adică a Bucovinenilor desprinşi cu sila din trunchiul Moldo-

vei. Este prima sa compoziţie muzicala cu tendinţe iredentiste.

În toamna anului 1879, Porumbescu urmează, la facultatea de litere din Cernăuţi, cursul de istorie, iar de la 1880 îl continuă la Viena, unde cercetează şi Conservatorul.

Orhestra celebrului compozitor vienez Eduard Strauss îi face cinstea să-i cânte frumosul său vals „Camelii”, care farmecă pe vienezii iubitori de muzică şi dans.

Tot la Viena, Porumbescu şi-a tipărit şi o colecţie de cântece studenţeşti, care se cântau la întrunirile cercului studenţilor de şa „România Jună”. Aceste cântece, aşa de populare în Bucovina de altădată, au devenit naţionale-româneşti, ca de exemplu „Cântecul tricolorului”, „Pe-al nostru steag e scris unire” şi altele, la care Porumbescu a scris şi textul.

În 1881, Porumbescu este profesor de muzică şi dirijor al corului bisericii Sf. Nicolae din Braşov. Cu toată firea sa debilă şi sănătatea zdruncinată, din timpul petrecerii sale în temniţa din Cernăuţi, Porumbescu a desfăşurat o foarte bogată şi asiduă activitate muzicală la Braşov. A scris şi publicat o mulţime de piese muzicale şi a dat o serie întreagă de concerte foarte bine apreciate. Dar, în urma muncii acesteia, continuă şi obositoare, se îmbolnăvi de plămâni şi, la sfatul medicilor, plecă în Italia, unde se stabili pe coastele Mării Mediterane, la Nervi.

Din corespondenta sa poetică = duioasă, cu tata, sora şi prietenii săi transpiră o nostalgie puternică după patria îndepărtată şi fiorul dureros, la gândul că i se apropie sfârşitul tinerei sale vieţi, pe care o iubea cu tot focul cald al inimii sale simţitoare, de artist pasionat.

Medicii îi interziseră, la plecarea în Italia, orice muncă, chiar şi pe cea muzicală, ba îi opriră chiar vioara, tovarăşa sa dragă şi nedespărţită, de pretutindeni. Numai astfel nădăjduiau ei că tânărul îşi va putea reface puterile slăbite.

Stingher, chinuit de gândul bolii sale, de nostalgie şi plictiseală, Porumbescu insistă disperat, pe lângă prieteni, să-i trimită singura mângâiere ce i-o mai putea oferi viaţa: iubita sa vioară, fără care simţea că nu va putea trăi.

Era în decembrie 1882, când o primi. Cu ea la subsuoară, se îndreptă spre malul mării, pentru a înfrăţi acordurile ei, departe de lume, cu glasul talazurilor înspumate ale Mediteranei.

Înserase. Lumea ieşise la plimbare, sub cerul blând şi înstelat. Singur, pe un vârf de stâncă, Porumbescu începu a cânta cântecul cel mai drag şi scump al neamului nostru: străvechea doină.

Cu încetul şi pe nesimţite, se adună în jurul său o lume întreagă de ascultători curioşi, care urmăriră cu evlavie mută plânsul vioarei maestrului necunoscut.

Şi, când acesta se opri, obosit, din visarea sa dulce, care-l transportase în gând pe câmpiile Bucovinei îndepărtate, un ropot zgomotos de aplauze şi strigăte entuziaste de „bravo” îl chemară la realitate.

Printre numeroşii admiratori, erau oameni de seamă, ca de exemplu Camillo Boito, vestitul compozitor şi critic muzical, prietenul lui Verdi; poetul italian Marco Salle; generalul rus Totleben; ministrul Boetticher şi alţii.

A fost un mare triumf pentru Porumbescu acest concert improvizat şi, totodată, un omagiu spontan adus geniului muzical al poporului nostru, a cărui doină nu răsunase încă, până atunci, sub cerul senin al Italiei surori.

La invitaţia Iui Boito, Porumbescu îl vizită, la Genova, pe marele Verdi, care avu pentru el cuvinte de caldă şi entuziastă apreciere.

În Italia, Porumbescu mai făcu scurte voiajuri de plăcere, în cursul lui 1883, la Pisa, Florenţa şi Roma. după care se înapoia, în martie, în Bucovina, în satul Stupca, unde tatăl său era preot.

Ajuns acasă, Porumbescu căzu, din nou, bolnav şi, după trei luni, se stinse de ftizie, la 25 mai st. v. 1883, în vârstă de 29 ani neîmpliniţi încă.

Activ întotdeauna, Porumbescu a compus şi pe patul morţii. Cea de pe urmă compoziţie a sa, cântecul trist de lebădă este „Tempi passati”.

Moartea lui Porumbescu n-au plâns-o numai bucovinenii, ci întreg poporul român a vărsat lacrimi la mormântul proaspăt al marelui artist şi compozitor, iar cunoscătorii şi iubitorii de muzică românească din ţări străine s-au grăbit să trimită condoleanţele lor îndureratului părinte al compozitorului.

Presa română, cât şi cea străină, de atunci, a relevat, cu această ocazie, în mod elogios şi i-a apreciat după merit opera.

Cât timp a fost Porumbescu în viaţă, nu s-au tipărit din compoziţiile sale decât zece piese şi o colecţiune de cântece studenţeşti. După moarte, tatăl său şi soră-sa, doamna Mărioara Raţiu, din Câmpina, au mai tipărit alte şaptesprezece piese, iar Reuniunea de cântări „Armonia”, din Cernăuţi, alte trei, în colecţia ei de cântece, în total abia 30 piese din cele peste 230 ale compozitorului.

În 1907, a luat fiinţă, în Suceava Bucovinei, Reuniunea de cântare „Ciprian Porumbescu”, în al cărei program de activitate intră şi popularizarea operei lui Ciprian Porumbescu. Ea a comemorat, în 1908, aniversarea de 25 ani a morţii lui Porumbescu, la mormântul său, în Stupca. Cu această ocazie, familia Raţiu, ca moştenitoare a operelor muzicale ale lui Porumbescu, a pus la dispoziţia numitei reuniuni manuscriptele acestuia şi a autorizat-o să le publice într-o ediţiune specială critică.

Reuniunea a şi început publicaţia, la 1910, şi a continuat-o până la 1914, când ea a fost oprită de război Au apărut, până acum, 11 fascicule, cu 25 piese, dintre care cele mai multe sunt coruri bărbăteşti şi mixte, o samă cu acompaniament de pian. Restul cuprinde trei hore şi un potpuriu de cântece naţionale pentru pian. Celelalte rămâne să se tipărească acum.

Ca text la compoziţiile pentru voce, Porumbescu s-a folosit de cântece populare şi de versurile lui Bolintineanu, Alecsandri, Matilda Poni, Lepădatu, Vasile Bumbac, T. V, Stefanelli şi alţii. La foarte multe, a compus el însuşi textul.

Personalitatea muzicală a lui Ciprian Porumbescu este dublă: el este artist executant, viorist, şi totodată compozitor.

În ce priveşte pe artistul executant de vioară, Porumbescu a fost, dacă ţinem samă de critica muzicală contemporană, de aprecierile străinilor, în special cea a lui Verdi şi altele, fără îndoială un mare maestru, un Enescu bucovinean pentru vremea sa şi poate relativ superior acestuia, dacă socotim vârsta în care a murit şi posibilitatea dezvoltării, pe care a oprit-o brusc în loc moartea sa prematură.

Compozitorul Porumbescu a fost poate mai prejos de artistul Porumbescu şi lucrul se explică uşor.

Cu tot talentul său precoce, moştenit din părinţi, fiind mai mult autodidact, deci fără şcoală continuă soli-

dă, la înălţimea talentului său. cu numai un an de conservator şi aproape fără de cunoştinţa contra-punctului, Porumbescu, care a început prea din timpuriu a compune, şi din cauza bolii şi morţii sale premature. nu a putut ajunge culmea dezvoltării şi perfecţiei, nu ne-a putut da o operă muzicală de valoare egală, solidă, definitivă.

Porumbescu s-a inspirat, din frageda copilărie, din muzica lăutarilor şi cântăreţilor ţărani ai satelor noastre; a cunoscut, apoi, muzica vieneză şi, în sfârşit, pe acea italiană, în chiar patria lor. În compoziţiile sale se resimt câteştrele din influentele amintite.

Fire sentimentală, impresionabilă, temperament poetic, liric prin excelenţă, Porumbescu pune preţ, înainte de toate, pe melodie.

Armonizarea, aranjamentul tehnic trec lia el pe planul al doilea. În privinţa aceasta este mai superficial decât urmaşii săi savanţi, cu şcoală sistematică, îndelungată, ca de exemplu compatriotul său Tudor cavaler de Flondor.

Melodia sa este peste tot uşoară, zglobie, senină, adesea ultra-sentimentală. În privinţa aceasta, poate fi comparat cu Alecsandri în poezie, după care a venit Eminescu, care, ca şi urmaşii lui Porumbescu, în muzică, amplifică, cizelează, aprofundează forma şi fondul poeziei româneşti.

Lui Porumbescu îi plac totdeauna efectele de virtuozitate, cadenţele şi floriturile. E interesantă, în privinţa

aceasta, asemănarea sa mare cu autorul său muzical favorit, belgianul Bériot, compozitor fără deosebită profunzime, în schimb însă foarte melodic şi plin de efecte tehnice.

Opera lui Porumbescu este foarte bogată şi variată. Şi poate presentimentul morţii apropiate l-a făcut să lucreze aşa de mult şi grăbit, fără să aibă timpul pentru acea perfecţiune artistică, la care ne îndreptăţea pe deplin talentul său excepţional.

Totuşi, lucrările sale postume ne dau indicaţii suficiente despre ceea ce ar fi putut crea el, cu vremea în artă, dacă i-ar fi fost îngăduit să trăiască şi să se dezvolte normal, liniştit.

A început cariera sa de compozitor muzical cu cântece studenţeşti, aşa cum se obişnuiesc ele la universităţile germane, şi care au fost adoptate şi de studenţii români de la Cernăuţi şi Viena. Influenţa germană în aceste compoziţii este evidentă şi firească.

Cântecul şi muzica populară naţională şi-au imprimat timbrul lor puternic asupra horelor şi doinelor sale, cât şi asupra unor cântece şi coruri cu motive populare.

Corurile lui Porumbescu însemnează primul pas înainte în activitatea sa de compozitor. Aproape toate sunt bărbăteşti, unele mixte, cu solo şi acompaniament de pian sau orchestră.

În multe din ele, ca de exemplu, în: „Altarul Mănăstirii Putna”, „Tabăra română” (fragment din: „Dumbrava Roşie”), aflăm acum trecerea la muzica sa dramatică, de mai târziu.

Fiind însuşi virtuoz la vioară, Porumbescu a dat atenţiune cuvenită şi muzicii instrumentale. A scris piese pentru vioară şi pian, ca: „Balada”, „Dorul”; altele numai pentru piano (piese de dans, ca: hore, valsuri, polci etc.); în sfârşit, a aranjat o serie de piese, în special romanţe, pentru voce şi pian.

Piesa „O noapte de primăvară” este aranjată pentru Vioară, sopran, bas şi piano, iar „Rapsodia română”, pentru orchestră.

Culmea activităţii sale de compozitor a atins-o Porumbescu în opereta sa „Crai nou”, care i-a stabilit definitiv faima şi valoarea în literatura muzicală română. Ea a fost jucată şi aplaudată în aproape toate centrele mari româneşti. În ea descoperim, încă o dată, cele trei elemente care au influenţat scrisul său muzical: cel popular-românesc, cel vienez şi cel italian. A fost însă o împerechere, o contopire realizată în mod fericit, din care ar fi răsărit desigur, cu timpul, dacă trăia compozitorul, mult dorita operă românească.

Amestecul acestor trei elemente îl aflăm realizat, cu virtuozitate de artist, chiar în diferitele melodii din opereta sa. Muzica uşoară din „Crai nou” este cea cunoscută, din opereta vieneză contemporană, lui Porumbescu.

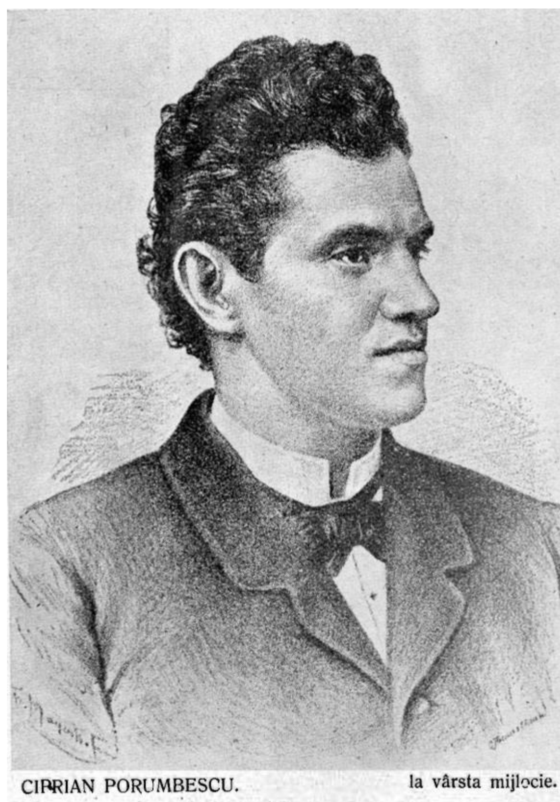
„Crai nou”, ca şi alte operete româneşti mai recente, ridică o chestiune principială: poate fi înfăptuită opereta noastră naţională?

Răspunsul poate fi mai curând negativ, întrucât rămâne o problemă grea muzicală, nerezolvată încă practic de compozitorii noştri, ori de caracterul serios, melancolic, grav al muzicii noastre naţionale populare se pretează, ca bază de clădire, pentru operetă, a cărei origine este eminamente străină. De altfel, şi un Tudor Flondor, şi alţii mai recenţi, de după Porumbescu, au recurs, fără jenă, în operetele lor la elemente străine, fără a fi fost totuşi mai fericiţi în realizarea operetei noastre naţionale decât tânărul lor precursor Porumbescu.

Trebuie încă relevată muzica bisericească a lui Porumbescu: diferite imnuri liturgice, „Hristos a înviat” şi altele. Totuşi, **firea sa zglobie, setoasă de viaţă**, nu era potrivită pentru acest gen serios, care păstrează la el un caracter pronunţat laic, foarte înrudit cu cel al muzicii bisericeşti catolice. De altfel, el **este de origine polonă** (deci catolică), numele său familiar fiind o traducere verbală a polonezului „Golembiovschi”. În compoziţiile sale bisericeşti, Porumbescu nu a egalat pe alţi compozitori ai noştri de specialitate, ca de exemplu Muzicescu şi alţii.

În scurta sa viaţă, marele artist, care a fost Ciprian Porumbescu, a dat tot ce a putut să dea neamului şi artei sale iubite.

Mort în pragul maturităţii, după ce făcuse abia primul pas însemnaţi în cariera sa de compozitor, cu solidul şi complexul „Crai nou”, el rămâne totuşi o figură importantă în analele tinerei noastre istorii muzicale, un luceafăr strălucitor, spre care suntem datori să ne îndreptăm cu recunoştinţă privirile noastre umezite de lacrimile regretului. / **Liviu Marian**”[27].

CIPRIAN PORUMBESCU. la vârsta mijlocie.

[27] Marian, Liviu, *Ciprian Porumbescu*, în *Universul Literar*, An XLI, Nr. 28, Bucureşti 1925, pp. 10-12

Ion Grămadă:

Din viaţa lui Ciprian Porumbescu

„Nu l-am cunoscut şi n-am avut norocul să-i aud vrăjita lui vioară, dar, cu toate acestea, din vraful lui de scrisori îngălbenite, din comunicările scumpe ale priete-

nilor, ale părintelui şi ale surorii sale, se desprinde încet figura lui blajină, cu un aer copilăresc în toate mişcările şi faptele lui, iar din nemuritoarele lui cântece, în care vibrează bucuria şi jalea neamului meu, îi simt sufletul nobil, de o bunătate iară seamăn.

Casa parohială din Şipotele Sucevei, în care a văzut lumina zilei Ciprian Porumbescu, în 2/14 octombrie 1853, a fost descrisă, cu umor… ereditar, de Iraclie, tatăl: „Locuinţa mea de atunci numai aşa aş putea-o numi casă, dacă tot casă-i acea clădire din patru pereţi de bârne necioplite şi neunse, cu crăpăturile dintre bârne neastupate decât cu muşchi de pădure, cu un cuptor mare şi cu o fereastră în faţă, cu alta micuţă înspre ogradă; jos, fără nici o podea”.

E lungă şi dureroasă povestea vieţii lui scurte şi zbuciumate.

S-a născut în comuna Şipot, în singurătatea munţilor huţăneşti, în anul 1854. Tatăl său, Iraclie, era preot acolo.

Când era Ciprian copil mic, a văzut, odată, la o clacă de tors, pe un lăutar sătesc, ce cânta din vioară şi, toată vremea, nu-şi dezlipi ochii de la mişcările degetelor şi arcuşului bătrânului, ci-l privi necontenit, cu cea mai mare uimire şi luare aminte. De acum înainte, părinţii lui nu mai avură pace, căci într-una îi necăjea să-i cumpere şi lui o vioară pentru copii, şi i-au cumpărat, iar el scârţâia toată ziua din vioară „*Măi ciobane de la oi*” şi

alte cântece simple din popor; **poporul i-a fost primul său maestru de muzică.**

La vârsta de şase ani, îi dădu Carol Miculi**,** un renumit componist bucovinean, iar, mai pe urmă, directorul Conservatorului de la Leov, cele dintâi lecţii de muzică sistematică, pe care le-a urmat, mai târziu, şi cu alţi învăţători, între care şi Valentin, un bătrân organist din Suceava.

Mutându-se, mai apoi, tatăl său, parohul Iraclie, în satul Stupca, care are o colonie întreagă de ţigani lăutari, Ciprian petrecea zile întregi cu aceşti rapsozi ai cântecelor noastre, întocmai ca Liszt, şi deprindea o mulţime de arii bătrâneşti de la dânşii, iar cele mai multe de la bătrânul lăutar Ionică Dascălul**.**

În anul 1866, se stârni în ţară o foamete straşnică, de mureau oamenii cu zile, şi iată că, într-o zi, se opri la poarta preotului Iraclie o familie de lăutari ţigani, şi un bătrân îi întinse preotului o vioară veche, ruinată şi iară strune, în schimbul unei bucăţi de pâine:

– Părinte, din mână cinstită mi-a venit scripca asta, în mână cinstită să ajungă!

Şi bătrânul povesti jalnica şi frumoasa istorie a viorii, pe care o primise în dar, ca băiat mic, pe vremea bejeniei, de la un boier tânăr, care-şi pierduse soţia. Vioara era făcută în Cremona, pe la 1826**,** de Nicolaus Amati**.**

La memorabila **serbare de la Putna,** în anul **1871,** când se desfăşura o horă uriaşă, la care cânta vestitul taraf de lăutari al lui Moş Grigore (Vindireu) din Suceava, Ciprian, mişcat până la lacrimi, luă vioara din mâna bătrânului lăutar şi cântă el mai departe hora, în aplauzele furtunoase ale acelei imense mulţimi de Români din toate colţurile pământului românesc. Sfârşind hora, Ciprian merse la tatăl său şi-i zise plin de entuziasm:

– Tată!... Am cântat Daciei întregi!

După absolvirea liceului din Suceava, Ciprian urmă cursurile teologice în Cernăuţi, unde se dedică, cu tot dinadinsul, studiului muzicii, compunând o sumedenie de cântece, mai ales naţionale şi studenţeşti.

Odată, înnebunind în seminar un coleg al său, teolog şi el, Ciprian merse la uşa bolnavului şi începu să cânte o doină aşa de lină, de gândeai că auzi privighetorile, colea, în zorii de ziuă. Bolnavul ascultă, câteva minute, în tăcere, apoi strigă deodată:

– Cipriane!, şi, alergând la uşă, o împinse cu putere şi căzu, înduioşat, la pieptul prietenului său.

Peste câteva zile, se însănătoşi.

Povestesc prietenii lui că Ciprian cânta, adeseori, singur din vioară, închis în odaia lui, de răsunau vastele coridoare ale măreţei reşedinţe mitropolitane, iar de mergeau înlăuntru, îl aflau gânditor şi plângând...

De pe vremea aceea e şi cântecul „*Tricolorului*”**,** cu vestita strofa „*Iar când, fraţilor, m-oi duce...*”.

La petrecerile şi serbările vesele şi serioase ale studenţilor de azi, se respectă, întotdeauna, cu evlavie, frumosul obicei ca să se scoale toţi în picioare, când se cântă strofa aceasta, în semn de pietate pentru marele maestru şi ca venerare pentru steagul neamului nostru.

Vacanţa primă după absolvirea studiilor teologice o petrecu Ciprian acasă, în Stupca. Tatăl său, Iraclie, trăia bine cu familia pastorului evanghelic din Ilişeşti, care avea trei fiice. Făcând Ciprian cunoştinţă cu dânsele, îi plăcu mai ales Bertha, cea mijlocie, o blondină cu ochi albaştri. Urmarea acestei cunoştinţe a fost frumoasa compoziţie „*Du bist wie eine Blume*”**,** de **Heine,** pe care i-o dedică Berthei.

La nunta părintelui Bârgăuan din Ilişeşti a fost şi Ciprian de faţă, unde se-ntâlni cu iubita lui, care-l întrebă:

– Domnia ta vei fi preot? zise ea, uitându-se la el cu duioşie. Ciprian tăcu, iar ea urmă:

– Să te rogi pentru mine lui Dumnezeu!... Puţine cuvinte, dar pline de înţeles.

Fiindu-i starea lui de viitor preot o piedică pentru o eventuală căsătorie, el se hotărî să urmeze cursurile de filosofie şi conservatorul din Viena, căci tocmai avea să

capete un stipendiu din fondul religionar, dar nenorocirea îl păştea din urmă.

Ciprian Porumbescu era preşedintele societăţii „Arboroasa", al celei dintâi societăţi de studenţi români din Cernăuţi, când se serba, în întreaga Bucovină, jubileul de 100 de ani de la încorporarea ei în Austria.

În Iaşi**,** se serba, ca un fel de contra-demonstraţie, amintirea morţii lui Grigore Ghica, iar „Arboroasa" trimisese o telegramă de condoleanţă primarului Iaşului pentru parastasul ce se ţinea atunci. Faptul acesta, apoi şi împrejurarea că „Arboroasa" a primit 600 coroane de la ministerul de culte din Bucureşti pentru sporirea bibliotecii societăţii, atrase asupra lor fulgerele de răzbunare ale guvernului hiperpatriot.

– Trădători de patrie!, acesta era epitetul cu care au fost stigmatizaţi cei din „Arboroasa"**.** Studenţii valahi au trădat patria! În puşcărie cu dânşii!

Un regiment de oaste înconjură reşedinţa mitropolitană şi seminarul teologic, unde se aflau locaţiile „Arboroasei", căci sc zvonise că în pivniţele reşedinţei se află arme şi muniţie. Era mare fierbere în tot oraşul, la uşa fiecărui dormitor e postat câte un soldat cu baioneta pe puşcă. Se făcură percheziţii straşnice şi se află... nimic compromiţător.

Bine a zis, mai pe urmă, apărătorul studenţilor, avocatul Dr. Rott, că patrioţii au împuşcat cu tunul după vrăbii.

În seara zilei de 15 Noiemvrie 1877**,** au fost închişi capii revoluţiei (!!!), seminariştii **Zaharie VORONCA, Constantin MORARIU, Orest POPESCU** şi **Em. SIRETEAN,** fiind duşi la închisoare, în trăsură închisă, de secretarul Straucher. Au fost băgaţi în celule separate, nişte locuinţe infecte şi pline de pestilentă, cu hoţii şi ucigaşii, la un loc, de te înăduşeai în aerul cel greu şi nesuferit.

Ciprian nu era în Cernăuţi, atunci, ci petrecea acasă, în satul Stupca.

„Ziua arestării lui Ciprian a fost o Duminică! Dimineaţa, Ciprian era foarte vesel. Tata s-a dus la biserică. Era toamnă şi o zi foarte frumoasă. Pe la 9 şi jumătate ore, m-am aşezat la pian şi am cântat diferite bucăţi, duete pentru pian şi vioară de (indescifrabil) şi, la urmă, am încercat admirabila „Baladă” pentru vioară şi pian, compoziţia lui Ciprian, care am publicat-o eu, după moartea lui. Tata – pianul era lângă fereastră – privirea de la fereastră era spre strada care mergea prin sat. Deodată aud un zgomot – mă uit spre Ciprian, văd că i-a căzut arcuşul din mână şi dânsu-i palid ca un cadavru. îmi zice: „Vine jandarmul cu vornicul din sat – vine, dragă Mărioară, să mă aresteze”. Eu încep să tremur toată şi să plâng în hohote, văzând jandarmul cu baioneta strălucind în zarea soarelui. Tata, sărmanul, s-a sculat de la masă, unde lua cafeaua, şi era aproape să cadă, dacă nu-l susţineam eu cu Ciprian. N-au trecut 5 minute şi iată jandarmul zicând:

– Im Namen des Gesetzes werden Sie arretiert und mussen sofort mit mir nach Czernowitz („În numele legii, sunteţi arestat şi trebuie să veniţi, imediat, cu mine la Cernăuţi”).

Ciprian, palid, dară cu o voinţă fermă, s-a îmbrăcat; eu-l ajutam, căci îi tremurau mâinile şi, după o sărutare şi îmbrăţişare cu sărmanul tată bătrân şi cu mine, care nu-mi puteam astâmpăra plânsul, a plecat cu o căruţă ţărăneasca” **(**Scrisoarea Mărioarei Porumbescu-Raţiu, adresată părintelui C. Morariu**).**

Înainte ce porniră, puse jandarmul patroane în puşcă, zicând:

– Să nu crezi, cumva, că asta-i glumă!

Până la pertractarea procesului de înaltă trădare, căpătă şi el închisoare preventivă, într-o celulă separată. Trei avocaţi, **Dr. TABORA, Dr. ROTT** şi **Dr. ATLAS,** luară apărarea studenţilor români ca **o cauză de onoare,** fără să-i fi rugat cineva, atât de vădită era nevinovăţia acestor martiri.

În zadar încercară cei trei avocaţi şi parohul Iraclie ca să li se dea celor arestaţi altă închisoare, mai puţin barbară; în zadar puse cauţiune nobilul boier Alecu cavaler de Popovici**,** din Stupca, întreaga sa avere, numai să nu capete studenţii închisoare preventivă, ci să fie liberi până la dictarea verdictului judecătoresc. Presupusul că erau vinovaţi fu întărit şi prin pâra secretă, la curtea de apel din Leov, a unuia din prefecţii lor seminariali...

Tribunalul nu putu fi înduplecat şi bieţii rămaseră mai departe în grozavele celule să respire miasmele otrăvitoare. Ca să se mai înveselească, ceru Morariu să i se permită flautul în închisoare, iar Ciprian – vioara. Celulele le erau alăturea, iar, când voiau să-şi dea semne de viaţă, Morariu scotea signale lungi din flaut, şi, atunci, Ciprian îi răspundea, în chilia vecină, cu sunete tremurate de vioară.

În celula lui Ciprian se mai aflau şi doi ţărani români, criminali. Într-o zi, cântă Ciprian o doină sfâşietor de tristă. Abia începu, însă, doina, când unul din cei doi arestaţi izbucni în bocet şi plâns amar. Ciprian îl întrebă ce este de se tânguieşte aşa de tare.

– Of, domnule, răspunse el, am avut o unică fiică, fată mare, pe care o iubeam ca sufletul meu. Aceasta muri, câteva zile înainte de ce am fost adus eu aici. Ea cânta doina pe care ai cântat-o şi Domnia ta acuma...

Auzind Ciprian aceasta, puse vioara iar în scrin şi căzu singur pe gânduri.

Povestind el, mai târziu, unei persoane de stare înaltă întâmplarea cu puşcăriaşul, această persoană îl întrebă ce gândea Ciprian în momentul când şi-a pus vioara înapoi în scrin. El răspunse:

– Îmi veni, atunci, în gând aşa: Doamne, dacă cu violina mea am muiat inima unui criminal, de izbucnise în plâns aşa de amar, cât de fericit aş fi dac-aş avea cu

mine soţ de celulă, măcar o oră, pe acuzatorul meu, pe procurorul!

„Povestea cum veneau arestaţi la uşa lui şi-l ascultau cu sfinţenie, când cânta din vioară. Odată, a venit o femeie frumoasă şi tânără, care se zicea că şi-a omorât soţul, împreună cu un fecior din sat, din Boian sau de lângă Boian. Femeia aceasta de o frumuseţe rară, înaltă, bine făcută, cu ochi mari ca mura, sprâncenele încadrate, guriţa ca o fragă, corpul mlădios, foarte frumoasă, venind la uşă, i-a zis:

– Cuconaşule, te rog să-mi cânţi o doină, căci cânţi atât de frumos, te ascult zilnic, celula mea este lângă a Dumitale, şi pun urechea la zid, ascultându-te cum cânţi din vioară!

După ce i-a satisfăcut dorinţa, femeia plângea în hohote. S-au fost strâns toţi cei arestaţi, până ce profosul cu sila i-a gonit în celula lor. Ciprian deprinsese un fel de telegraf la zidul femeii acesteia, care se chema Elisaveta, şi aşa a aflat toată biografia şi istoria vieţii ei. Când a ieşit Ciprian din penitenciar, Elisaveta i-a sărutat mâinile şi i-a zis că atâta mângâiere a avut, acuma, însă, vede numai osândă şi deznădăjduire înaintea ei. Eu i-am trimis o pereche de ghete şi o năframă frumoasă” **(**Din scrisoarea Mărioarei Porumbescu-Raţiu**).**

Trei zile după arestarea lui Ciprian, merse la Cernăuţi şi tatăl său, Iraclie, împreună cu Mărioara, sora lui Ciprian, ca să vorbească cu dânsul în temniţă. Numai cu mare greu le încuviinţă întâlnirea consilierul Zotta**,** Ro-

mân şi el. Trebuiau să vorbească numai de afaceri familiale şi, între altele, îl întrebă tatăl său, înăbuşindu-şi durerea:

– Ce faci, Cipriane? Cum te afli?

– Bine, tată, răspunse el cu linişte silită. Şed în chilia mea şi cânt „Gaudeamus igitur” („Să ne bucurăm deci”)... Dar domnii ăştia mi-au dat un public... un public care nu ştie nici măcar... latineşte!

Veni şi iarna, şi ei tot în temniţă erau, în vreme ce cercetările judecătoreşti urmau mai departe. Într-o zi, comunică consilierul Zotta că Plevna a căzut în mâna Românilor, şi, atunci, între zidurile cele reci, în celulele înguste, mai licări o rază de bucurie pe feţele celor închişi.

– A căzut Plevna!, îşi ziceau ei şi, în ziua aceea, temniţa a văzut multă voie bună, şi multe cântece au răsunat într-însa.

Chiar şi Crăciunul l-au făcut în temniţă, iar Doamnele Române le-au trimis o mulţime de bunătăţi. După două luni şi jumătate de închisoare, începură pertractările la tribunal, care durară trei zile şi al căror sfârşit fu că juraţii îi achitară pe toţi cinci.

Venind Ciprian acasă, din închisoare, se duse, într-o seară, iarăşi la pastorul Gorgon, unde se întâlni, deocamdată, cu Bertha, care află, a doua zi, sub nucul unde şedea ea de obicei, mai multe frunze de nuc, pe care erau

scrise cu un bold următoarele cuvinte: „Du bist wie eine Blume”.

În Viena, unde urma cursurile şi la filosofie, şi la conservator, a dus, deşi aproape lipsit de mijloace, o viaţă veselă, adevărat studenţească. Era sufletul studenţilor din „România Jună” şi, când intra el în sala de întâlnire, era totdeauna primit cu urale:

– Trăiască Mefisto! (După o poezie a lui Ciprian, intitulată „Mefisto”).

Prietenii lui povestesc şi acum că nu arareori intra cu dânşii într-un birt, cu vioara subsuoară, ca să petreacă cu toţii vesel. Peste câteva minute, se şi împlea birtul de oaspeţi, care erau atraşi de vrăjita lui vioară, iar ca re-compensă îi dădea birtaşul lui Ciprian şi tovarăşilor săi să bea după pofta inimii...

Întors de la Viena acasă, aflǎ de la o prietenă a Berthei că aceasta l-a portretat cu ac şi cu mătase pe un corn de basma, ce o purta la gât, şi aşa de bine încât, dând şi sora ei cea mai mare, odată, de acest portret, cu-noscu în el pe Ciprian şi zise cu alteraţiune, drept spaimă, surorii sale:

– E acesta ordinul tău?
– Da!, îi răspunse Bertha.

Soră-sa nu zise nici un cuvânt, o lăsă singură şi se duse de la ea. De aici a dedus o prietenă de-a Berthei,

precum şi părinţii lui Ciprian, că şi sora cea mare a Berthei îl iubea.

„Având să plece Ciprian la Braşov ca să ocupe postul de profesor de muzică la liceul de acolo şi cel de conducător al corului de la biserica Sfântul Nicolai din loc, era, de dimineaţă până seara, tăcut şi, oareşicum, neliniştit. Băgarăm de seamă că tot se uită pe fereastră, parcă ar aştepta pe cineva.

Veni noaptea, el dormi puţin, se sculă dis de dimineaţă, se spălă, se îmbrăcă şi începu a cânta pe violină. Noi eram încă în pat. Deodată, auzim ieşind pe Ciprian repede pe uşă, afară; eu mă scol, mă uit pe fereastră, văd servitoarea pastorului stând deja singură în ogradă, Ciprian se întoarse iute în casă, în odaia clavirului. Îmi fulgeră ceva prin gând...

– Tătuţă, strigă copila (Mărioara), vină în casa cea mare; ceva este cu Ciprian; a căzut pe pat şi parcă plânge amar...

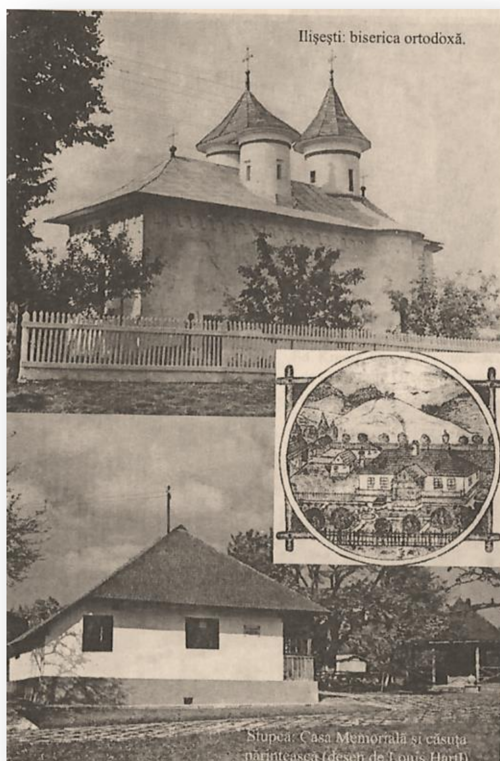
Mă repezii, era aşa.

– Ce-i, Cipriane, ce ţi s-a întâmplaţi zisei plecându-mă asupra lui.

El, bietul, plângea amar şi numai îmi arăta cu mâna o epistolă ce zăcea jos, lângă pat.

Străpung primele cuvinte, caut la iscălitură – numele bătrânei, iar cuprinsul:

„Iubite Cipriane. Aşadar, ce am prevăzut şi de ce m-am temut e întru adevăr aşa! Însă o mare prăpastie e între noi – rămâi, deocamdată, la amanta Dumitale violină! Noi te stimăm şi te iubim; dar împreunarea Dumitale cu Bertha e, durere, ne-posibilă”[28].

[28] *Junimea literară*, anul V, nr.9-10, Septemvrie-Octomvrie 1908

Ion Grămadă:

Ciprian Porumbescu la „România Jună”

„Era pe timpul grandioasei serbări de la Putna, în 15/27 August 1871, serbare aranjată de societatea noastră. Pe la sfârşitul festivităţilor, după masa festivă, bogată în discursuri entuziaste, a urmat, pe tăpşanul din faţa mănăstirii, hora, hora mare a tuturor Românilor, Ungu-

reni şi Moldoveni, Bucovineni şi Munteni, tineri şi bătrâni, bărbaţi şi femei, preoţi şi mireni... toţi prinşi in horă. Cânta Chir Grigori din Suceava, cu taraful de treizeci lăutari, cânta ca pe vremea gloriei româneşti... Şi pe când se juca hora mai cu foc, se desprinse din mulţime un tânăr plăpând şi înalt şi cu foc nemărginit în privirea-i visătoare, luă din mâna lui Chir Grigori violina şi continuă el să conducă marele taraf de lăutari, trăgând cu foc accentele voioase ale horei, de răsunau codrii şi văile de atâta veselie fericită.

Terminându-se hora, tânărul puse violina jos şi merse de-a dreptul spre un preot, care stătea alăturea şi privea, cu ochii înlăcrimaţi, la horă, îl îmbrăţişă şi zise extaziat:

– Tată... am cântat Daciei întregi!.

Acest tânăr înalt şi plăpând, cu foc în privirea-i visătoare, era Ciprian Porumbescu, tânărul student, căruia abia îi mijeau mustăcioarele”[29].

Aceasta, după cât se ştie, a fost prima ocazie, când Porumbescu a venit în contact cu societatea noastră. După renumitul proces de înaltă trădare al societăţii studenţeşti „Arboroasa” din Cernăuţi, în 1878, proces în care a fost implicat şi compozitorul nostru, Porumbescu părăsi oraşul Cernăuţi şi merse, în toamna anului 1879, la Viena, încunjurat de aureola de martir al „Arboroasei” şi însoţit de numele de compozitor al „Cislei”, pe care o

[29] După N. Petra Petrescu, în Calendarul „Amicul poporului”, din 1884.

cântaseră studenţii din „România Jună” cu un an mai înainte.

Cum sosi în mijlocul lor, înjghebă imediat un cvartet, în care dl Andrei Bârseanu era tenor II. Acest cvartet executa, la şedinţele societăţii, diferite cântări corale mai uşoare. Repetiţiile se făceau în localul societăţii (I Sonnenfelsgasse, etajul IV), adeseori însă şi în suterenul otelului de France. Dintre cântăreţii cvartetului făceau parte, pe rând: C Porumbescu, apoi dnii Voina, Dan, Calinciuc, A. Bârseanu şi alţii[30].

Cele mai multe cântări, pe care le executau, erau compoziţii de ale lui Ciprian Porumbescu, publicate, la 1881, în broşurica lui „Cântece studenţeşti”, parte originale, parte prelucrări, care şi astăzi se află în mâna studenţilor noştri ca cea mai bogată colecţie de cântece studenţeşti pentru întruniri sociale[31].

Într-o scrisoare a lui Porumbescu, cu data, din Viena, 14 Noiembrie 1879[32], se află următoarele date, privitoare la activitatea lui muzicală, pe timpul petrecerii sale în „România Jună”: „De Sâmbătă, într-o săptămână, e şedinţa generală a societăţii „România Jună”; exersez cu băieţii coruri şi vreo câteva piese muzicale; am compus şi o orhestră mică. Între altele, se va executa o piesă

---

[30] După o scrisoare a dlui Andrei Bârseanu, cu data, din Sibiu, 6 septembrie 1911.
[31] Idem; apoi Dr. Valeriu Branişte: *Ciprian Porumbescu, schiţă monografică,* Lugoj 1908, pg. 82
[32] Comunicată se sora compozitorului, dna Mărioara n. Porumbescu, din Câmpina.

de mine: *Fata de la munte*, cu variaţiuni de vioară şi acompaniament de orchestră”.

Orhestra era compusă astfel: Vasile Halip (flaut), Mihalaş şi Moldovan (vioară), Pompiliu Pipoş (violă) iar „capelmaistrul” Ciprian bombănea dintr-un „celo”, care se află şi acum în proprietatea „României June”. Vai de cel ce nu lua sama, căci pe loc căpăta una cu arcuşul peste degete![33].

La repetiţiile de cor ale societăţii, s-a ivit ideea că ar fi bine ca şi societatea „România Jună” să aibă imnul ei propriu, după obiceiul societăţilor germane. Nu trebuie să uităm că tinerii studenţi din Viena trăiau încă supt puternica impresie a succesului lui Vasile Alecsandri, din 1878, cu „Cântecul gintei latine”, pentru care Porumbescu scrisese, o nouă melodie, mai uşoară ca cea italiană.

Ca să-i imite în toate pe cei din Montpellier, s-a pus, din partea societăţii „România Jună”, un premiu de vreo 2 galbeni pentru textul cel mai reuşit. S-a ales şi un jurui, care să judece valoarea versurilor ce se vor prezenta, împreună cu inevitabilul plic cu motto şi cu numele autorului.

Din pricina premiului, se aşteptau mai multe texte din partea membrilor societăţii, îndeosebi din partea dlui Sever Mureşanu, actualul profesor la şcoala de Arte Frumoase din Iaşi, care, ca şi dl Andrei Bârseanu, slujea pe

---

[33] Din amintirile dlui Vasile Halip, maestru silvic în Ilişeşti (Bucovina), care le-a trimis dnei Maria Raşiu, n. Porumbescu, pentru folosul „României June!.

atunci lui Apollo. Iată însă că, la terminul fixat, se prezentă un singur text, cel al dlui A. Bârseanu, fără plic şi fără motto. Domnia sa îl scrisese, în înţelegere cu regretatul Porumbescu, care i-a recomandat ritmul „Cântecului gintei latine”.

Fireşte că membrii juriului erau cam nemulţumiţi, mai ales dl Ioan Paul, acum profesor la Iaşi, cu cele trei strofe ale dlui Bârseanu, care păreau prea abstracte şi prea depărtate de societatea „România Jună”, ce avea să fie preamărită. Porumbescu însă zise: „Mie îmi plac, şi am şi aflat melodia potrivită pentru ele!”.

Declaraţia lui puse capăt discuţiei. Juriul declară imnul de „provizoriu”, până se va ivi alt talent mai recunoscui, iar dl Bârseanu renunţă la premiul pe care-l merita pe bună dreptate.

La două-trei zile, Porumbescu distribui coriştilor notele cu imnul cel nou, a cărui melodie mulţumi pe toţi. Imnul avea să se cânte la o şedinţă festivă a societăţii.

Ca să-i împace pe toţi, Porumbescu mai adăugase o a patra strofă, care cuprindea, între altele, şi versul: „Iar scumpa Românie Jună”. Dar seara, la festivitatea ţinută în salonul unui restaurant şi la care asista, din partea poliţiei, comisarul Toma, Porumbescu le spuse cântăreţilor: „Cântăm numai primele trei strofe!”.

Entuziasmul era mare, iar când cei de faţă îl provocaseră pe autor să-şi citească imnul, în auzul tuturor, acesta de asemenea citi numai cele trei strofe, compuse

de dânsul, dar şi acestea, inofensive cum sunt, provocară unele observări din partea comisarului poliţienesc, mai ales sfârşitul strofei a treia, pe care se trudea să-l înţeleagă şi nu putea[34].

Astfel a văzut lumina zilei imnul acosta, care, graţie melodiei pline de viaţa, se cântă şi acum în multe părţi ca „imnul unirii”, fără să-şi mai aducă cineva aminte că a fost şi este imnul societăţii „România Jună”" din Vicna, scris de dl A. Bârseanu.

Cu ocazia marii Expoziţii naţionale din 1906, la Bucureşti, s-a cântat, la uriaşul concert, la care au participat, în „Arenele Romane”, 1.500 de persoane, sub conducerea dlui Kiriac, şi imnul „României June”, cunoscut sub titlul: „Pe-al nostru steag”, devenind, de atunci, bun comun al întregului neam românesc, iar azi e aşa de popular şi de iubit, încât, atât din pricina scurtimii ritmului şi a melodiei solemne, dar mai ales din cauza mândriei şi a speranţelor noastre, întrupate într-însul, face concurenţă lui „Deşteaptă-te Române”. Textul original al acestui imn este următorul:

„Pe-al nostru steag e scria unire,
Unire-n cuget şi-n simţiri,
Şi supt măreaţa lui umbrire
Vom înfrunta ori-ce loviri.

Acela-n luptă grea se teme
Ce-n lume e rătăcitor,
Iar noi, uniţi în orice vreme,

[34] Dl A. Bârseanu, scrisoarea citată.

Vom fi, vom fi învingători.

Am înarmat a noastră mână
Ca să păzim un scump pământ:
Dreptatea e a lui stăpână,
Iar domn e adevărul sfânt.

Şi-n cartea veciniciei scrie
Că ţări şi neamuri vor peri,
Dar mândra noastră-mpărăţie
Etern, etern va înflori.

Învingători, cu verde laur
Noi fruntea nu ne-mpodobim,
Nici scumpele monede de aur
Drept răsplătire nu dorim.

Ştiind că-n viaţa trecătoare
Eterne fapte-am împlinit
Şi chinul morţii-ngrozitoare
Bogat, bogat e răsplătit”[35].

Câtă vreme a fost Porumbescu membru activ al „României June”, el a mai compus şi alte două piese muzicale, care au apărut în editura societăţii noastre, şi anume „Marşul din pivniţa sf. Ştefan”, o polcă mazur „Zâna Dunării”, pe care a dedicat-o, cu prilejul balului „României June” din 1880, patroneselor balului, iar cealaltă compoziţie e valsul „Florile dalbe”, cu titlul schimbat, apoi, în „Camelii”; acest vals a fost închinat, în semn

[35] Strofa a patra n-am aflat-o nicăieri – n. I. G.

de omagiu, Doamnei Theresa Eduard Kanitz, una din patronesele şi mecenatele balului.

Doamna Kanitz i-a dăruit lui Porumbescu o foarte frumoasă călimară aurită. Renumitul componist Johann Strauss, care n-a cântat nicicând valsuri străine, a făcut, o dată, abatere şi a cântat valsul „Camelii”, la balul „României June” din 1880.

Deşi Porumbescu era numai student, faima de componist i se răspândise în toate colţurile pământului românesc şi astfel vedem că, în 17 Noiembrie 1880, primeşte, de la societatea de lectură „Iulia” a junimii române de la universitatea din Cluj, o adresă foarte măgulitoare, ca să trimită, pentru corul societăţii respective, piese noi româneşti, de 4 voci bărbăteşti, pentru că Porumbescu „e unul din cei mai aleşi compozitori tineri români”[36]. Nu ştiu ce piese a trimis; probabil că se vor fi aflând şi acum în arhiva fostei societăţi.

În societatea noastră, el era poreclit „Mefisto”, de către camarazii săi, şi, timp de doi ani, a redactat o publicaţie umoristică, plină de spirit, numita „Pipăruşa”, care făcea concurenţă publicaţiei mai vechi, „Urzica” [37].

[36] Actul Societăţii „România Jună” Nr. 1057.
[37] Din scrisoarea dnei Mărioara Raţiu n. Porumbescu. Pseudonimul lui Ciprian, la acea gazetă, era Handrin Lunginburtă. „Pipăruşa” era scrisă cu mâna de C. Porumbescu şi cuprindea o mulţime de glume cam libere şi... pipărate. Nu-i mirare, deci, că el singur a scris următoarele versuri: / „O studioşi, studioşi, / Cur estis tam porcoşi”.

Dar nu numai în mod practic, ci şi teoretic, s-a ocupat Porumbescu de muzica românească, în decursul petrecerii sale în „România Jună”, căci vedem că, în 3 Ianuarie 1880, a ţinut şi o conferinţă, „Muzica la Romani”, a cărei critică o făcu prietenul său, dl A. Bârseanu.

A avut însă şi nemulţumiri cu societatea noastră; sărman şi puţin ajutorat de bătrânul său tată, Ciprian fu silit să împrumute, de la „România Jună” o sumă de 60 coroane, pentru trebuinţele lui, punând amanet 130 exemplare din broşura lui de cântece studenţeşti şi obligându-se, totodată, cu cuvântul de onoare, că va plăti cât de degrabă această sumă. În 1880, comisia revizuitoare observă însă că comitetul are prea mare încredere „în parola singuraticilor membri”, făcând aluzie la Porumbescu. Nu ştim dacă a plătit sau nu datoria amintită, deoarece broşurelele s-au vândut, rând pe rând, chiar şi după moartea lui Porumbescu. E foarte probabil ca el să le fi dăruit societăţii, după ce şi-a achitat datoria.

Din vremea cât a fost Ciprian membru al „României June”, vom povesti unele episoade necunoscute încă, dar de un deosebit interes biografic pentru cel mai mare componist român. Porumbescu purta, vecinic, la dânsul un carnet cu linii de note şi, când mergea pe drum, şuiera vreo melodie ce-i trăsnea prin minte, şi atunci pe loc se oprea, scotea carnetul din buzunar şi scria 2-3 tacte, ca să fixeze cântecul, valsul sau marşul ce-i suna în urechi.

Prietenii lui din cor şi din orhestră erau numiţi de dânsul „Die alte Garde” (vechea gardă), care era o socie-

tate improvizată, fără statute studenţeşti. Sâmbătă seara, se întâlneau in vreun loc, unde petreceau şi cântau după pofta inimii. În onoarea acestei *garde* a compus Ciprian vreo câteva cântece studenţeşti, unele în limba română, iar altele în cea germană. Din cele din urmă, unele au fost tipărite chiar în „Comersbuch”-ul studenţilor germani din Viena. Cea mai frumoasă, mai plină de foc şi dă mândrie e cea intitulată: „Zur Erinnerung an die Alte Garde” (“În amintirea vechii gărzi”), von Mefisto, care-i porecla lui Ciprian Porumbescu, din vremea anilor săi de student:

„**Vechea noastră gardă**.

Ce scânteie deodată
Din noaptea înstelată,
Atât de viu,
Cu luciu roşa auriu?
Ce trece-n fundul zării
Ca negară-nserării,
Semeţ păşind,
Cu viers vioi cântând?
E vechea noastră gardă,

Cine-ntârzie-adese
La încărcate mese,
La chef şi vin,
Golind pocalul plin?
Şi-nfruntă vijelie
Şi-a zeilor urgie,
Mereu voioşi,
Cu foc şi curajoşi?
E vechea noastră gardă.

A cântecului calme
Cine-o atinse-n lume?
Şi-al cui cuvânt
E sfânt pân-la mormânt?
Cine pentru onoare,
Şi pentru ţară moare,
Purtând cu drag
Al gardei mândru steag?
A noastră veche gardă!

Tradus de Nicu Dracinschi.

Într-o Duminică, Porumbescu, împreună cu prietenii săi, se hotărâră să facă o excursie la Laxenburg. Erau vreo 30 de inşi, toţi membri ai „României June”. Pe la jumătatea drumului însă-i apucă o ploaie straşnică. La proxima staţiune, se coborâră din trenul urban şi se duseră să caute un restaurant, „scut de ploaie”.

Toate restaurantele erau însă tixite. Din întâmplare, dădură de o grădină, cu pavilioane pline de lume. Ce era de făcut? Iată că răsare înaintea lui Ciprian, care era înalt aproape de doi metri, un „piccolo” numai de-o şchioapă, şi-l întreabă ce doresc domnii.

– Aveţi vreun local liber?

– Da, Domnule Doctor, mai e sala cea mare.

– Mergi la stăpânul tău şi pofteşte-l să ne deschidă sala!

Nu durează mult şi vine birtaşul. Ciprian îl roagă să le deschidă sala, stăpânul însă replică, scuzându-se, că sala-i prea mare şi apoi n-are cine să-i servească etc., dar Ciprian îi reteză scurt vorba, spunându-i că, peste o jumătate de oră, sala va fi plină de lume, numai să-i lase pe prietenii săi înlăuntru.

Birtaşul i-a lăsat, iar chelner le-a dat pe „piccolo" cel de-o şchioapă. Cum se văzură cei treizeci de Românaşi înlăuntru, se aşezară la masa cea lungă, din mijlocul sălii, şi comandară bere, în căni de câte 5 litri una, apoi începură să cânte cântece de-ale lui Porumbescu, încât se strânsese lumea de nu mai putea încăpea în sală. Spre seară, sosiră şi 60 de turişti, uzi ca nişte peşti, şi luară loc la altă masă. Văzând că Românii cântă, cerură şi ei permisie să cânte ceva. Cum auzi Ciprian că mai sunt cântăreţi în sală, îi pofti imediat la masa lui, şi-apoi să fi auzit cântece şi să-l fi văzut pe Ciprian diriginte!

Se veseliră astfel până după miezul nopţii, până ce-i aviză birtaşul că ultimul tren spre Viena pleacă în 10 minute. Când veni la plată, birtaşul nu primi nici un ban, deoarece coriştii lui Porumbescu atraseră lumea cea imensă la birt. Băură şi ei, o dată, berc foarte scumpă, pe un preţ foarte... ieftin.

Altă dată, *garda* lui era „tufă" de parale. Ciprian îl trimise pe dl Vasile Halip[38] la pictorul bucovinean Epaminonda Bucevschi, ca să împrumute bani. Piciorul era însă şi el „tufă". Halip mai stătu ce stătu, uitându-se la Bucevschi cum pictează, când deodată se deschise uşa şi

[38] Loc. cit. la pg. 72

intră lunganul de Ciprian, cu vioara subsuoară, apucându-se la harţă cu dl Halip, că de ce nu vine mai repede cu paralele, deoarece-l aşteaptă „vechea gardă”, friptă de sete. Cum află pricina întârzierii dlui Halip, că adică Bucevschi n-are bani, îl păli pe Ciprian o profundă melancolie, ce-i sfâşia inima. Se puse, apoi, pe un scăunel de picioare (taburet) de-i ajungeau genunchii până sub barbă, şi şezu câteva minute. Apoi se sculă, deschise cutia violinei – căci în ziua aceea, după masă, era repetiţie de orhestră – scoase vioara şi trecu în odaia de alături, unde se puse pe un scaun şi zise o doină aşa de tristă, de-ţi părea că geme vioara ca un om rănit. Dl Halip povesteşte că o astfel de doină n-a mai auzit, până atunci, nici de la Ciprian, nici de la nimeni altul. Dumisale şi pictorului Bucevschi începură să le curgă lacrimi pe obraji, pe când, în odaia de alături, Ciprian singur plângea, dar numai pentru scurtă vreme, căci îndată schimbă doina într-o „tropoţică” repede şi plină de viaţă, încât cei doi începură să sară prin odaie ca muşcaţi de şarpe.

„Hai, că ne aşteaptă!”, zise Ciprian, împachetând vioara şi luându-şi rămas bun de la Bucevschi. Într-un restaurant, pe Marokkanergasse, îi aştepta „garda”: Mihalaş, Sângeorgean, Pipoş şi încă vreo câţiva, între care şi un văr de-al lui Porumbescu, unul Mali, care era cadet în armată. Ciprian comandă supă, friptură şi bere pentru „gardiştii”[4] lui însetaţi. După ce se veseliră, Porumbescu chemă birtaşul, un omuleţ cât un muşuroi.

Ciprian se sculă, păşi doi paşi spre dânsul şi-i vorbi:

– Domnule birtaş, am mâncat foarte bine şi am băut de ajuns, însă... suntem studenţi, adică n-avem parale. Fii bun şi creditează-mi; îţi las pardesiul meu, căci ştiu că nu-l vei îmbrăca.

Birtaşul sc uita uimit când la pardesiu, când la Ciprian, şi deodată începu să râdă cu hohot:

– Jean!, o sticlă de Gumpoldskirehner!

Chelnerul aduse vinul, iar birtaşul se puse la masă cu „gardiştii", cărora le turnă vin prin pahare, închinând apoi în sănătatea lui Porumbescu, care i-a făcut mult haz cu pardesiul. Mai sosi o sticlă, iar după 4 ore, „oaspeţii" se depărtară, mulţumindu-i Neamţului celui de omenie pentru amabilitatea sa.

Pe stradă, întâlniră o trăsură elegantă, care se opri la 20 de paşi, înaintea lor, în dreptul unei porţi, păzită de un portar în livrea şi cu baston în mână. Cum se opri trăsura, portarul luă tricornul de pe cap şi salută cu reverenţă. Din trăsura aceea voia să coboare o copiliţă de 10 până la 12 ani şi, cum sta ea pe scara trăsurii, Ciprian o zări şi, în câţiva paşi, fu lângă dânsa, o fixă cu privirea şi, prinzând-o cu mâna de bărbie, cât ai bate-n palme o sărută.

Portarul şi lacheul rămaseră încremeniţi de obrăznicia străinului, care o luă imediat la fugă, pe stradă. În urma lui alergau lacheul şi o droaie de băieţi gălăgioşi, ca să-l prindă pe lunganul de Ciprian, de care râdea fetiţa c-o poftă nespusă.

La o răspântie, un sergent puse mâna pe fugar şi, aducându-l înaintea casei în care întrase copilita, îl întrebă pe portar ce s-a întâmplat. „Vechea gardă” stătea însă deoparte şi aştepta să vadă ce o să se întâmple.

Sergentul îl arestă pe Porumbescu şi-l duse la secţie. „Garda”, după dânşii, foarte întristată. La secţie, sergentul dădu să intre întâi la comisar, dar Ciprian îl înhaţă de guler şi-l trase înapoi:

– Eu am să intru întâi, iar dumneata după mine, căci doară dumneata m-ai arestat.

După scena aceasta întrară înlăuntru. „Garda” aşteptă afară, curioasă şi nerăbdătoare. Dl Halip voi să intre şi domnia sa, dar sergentul îl dădu afară. De la o vreme, însă, au izbutit totuşi să intre cu toţii la comisar, unde-l aflară pe Ciprian într-o odaie luminată – căci înserase – şezând pe un scaun, înaintea comisarului, şi explicându-i acestuia teoria… contrapunctului!!!

La despărţire, comisarul îi puse în vedere lui Ciprian şi prietenilor săi că au să fie citaţi la judecătorie, ca să-şi dea sama, dar niciunul dintr-înşii n-a primit, până în ziua de azi, nici o citaţie, căci părinţii copilitei, care era dintr-o familie nobilă, auzind că Ciprian e student, l-au iertat, cu atât mai mult că toată întâmplarea i-a pricinuit fetiţei mai mult haz, decât supărare.

Împreună cu Epaminonda Bucevschi, Ciprian fusese, odată, invitat la un bal de artişti ai societăţii „Albrecht Dürer Verein”, unde au petrecut admirabil.

După bal, o societate de vreo 50 de persoane a plecat, împreună cu Porumbescu, la o cafenea, unde Ciprian i-a scris fiecăruia din cei 50, pe biletul de intrare, câte o melodie nouă, compusă în clipele acelea, şi pierdută tot atunci, pentru totdeauna![39]

„Bună influenţă a avut asupra lui Ciprian Porumbescu” societatea „România Jună”, „de pe acele vremuri, asociindu-se îndeosebi cu Ardelenii, dintre care s-a împrietenit mai ales cu dl Andrei Bârseanu, actualul preşedinte al „Asociaţiunii” şi membru al Academiei Române.. Curentul (junimist) asanator a avut o excelentă influenţă asupra dezvoltării lui Ciprian Porumbescu, care, în urma educaţiei sale muzicale de până aici, era cu sufletul legat de produsele poporului. Direcţia ce a urmat-o, până acum, mai mult inconştient, a început să devină tot mai conştientă, până s-a cristalizat ca program al vieţii şi lucrării”[40] sale.

Trecând, în 1881, la şcolile româneşti din Braşov, în calitate de profesor de muzică, el nu uită de fosta lui societate şi de curentul junimist ce stăpânea într-însa, căci, în acelaşi an, cu ocazia serbării „României June” în cinstea „Junimii” din Iaşi, Porumbescu, împreună cu dl Bârseanu şi cu alţii, salută telegrafic societatea:

„Salutăm pe cei adunaţi în onoarea „Junimii” din Iaşi: mai curând sau mai târziu lumina trebuie să iasă învingătoare. Trăiască „Convorbirile”!

---

[39] Dintr-o scrisoare a dnei Maria Raţiu n. Porumbescu, cu data, din Câmpina, 5 Septembrie stil vechi 1911.
[40] Dr. V. Branişte, o. c., pg. 81 şi 82

Peste doi ani, în 6 Iunie nou 1883, nemiloasa boală ce-i subminase sănătatea, închise ochii pe veci, în salul Stupca din Bucovina, şi atunci „România Jună”, în semn de pioasă aducere aminte şi recunoştinţă pentru cel ce a muncit atâta pentru dânsa, a trimis un reprezentant la înmormântare, ca să pună, din partea societăţii, o cunună de flori pe mormântul nefericitului artist, care acum doarme liniştit, umbrit de trei tei şi de tricolorul românesc, aşa de frumos cântat de dânsul.

Când s-a împlinit, în 1908, un sfert de veac de la moartea lui Porumbescu şi toată lumea românească îi serba amintirea morţii lui timpurii, iar şi-a adus aminte „România Jună” de fostul ei membru activ şi a convocat o şedinţă festivă în onoarea celui stins în floarea vieţii. Dl Dr, Virgil Cioban, capelanul militar greco-ortodox român, a oficiat un parastas, în capela românească, iar la şedinţa comemorativă, preşedintele societăţii a relevat momentele cele mai însemnate din viaţa zbuciumată a artistului, despre a cărui însemnătate pentru arta naţională au vorbit, cu căldură, domnii general Al. Lupu şi Dr. Lazar Popovici. Unele din cântecele lui Porumbescu, care, de la moartea lui şi până în ziua de azi, au delectat şi au înălţat sufletele atâtor rânduri de studenţi, au fost cântate, la acea ocazie, cu măiestrie de domnişoara Topliceanu la pian, şi de domnii C. Şandru şi I. Crişan, toţi elevi ai Conservatorului din Viena.

Cu ocazia festivităţii acesteia, societatea a cumpărat un dulăpaş pentru violoncelul regretatului artist, relicvă scumpă, care, vreme de 25 ani, s-a păstrat în „România Jună”, aruncat şi trântit prin pod şi în toate colţurile,

mutat apoi, cu societatea, dintr-un cartier în altul, fără să-i dea cineva atenţia cuvenită. În orele libere, membrii societăţii cântau pe strunele lui fel de fel de cântece, ba, odată, se luase chiar hotărârea ca să se vândă unui anticar, aşa că numai graţie unei întâmplări fericite a putut fi salvat pentru totdeauna de pierzare"[41].

Viena, Hofburgtheater

[41] Grămadă, Ion, Grămadă, Ion, , în „România Jună" din Viena (1871-1011), Arad 1912, pp. 71-83; *Ciprian Porumbescu la „România Jună"*, în *Junimea Literară*, Anul 9, Nr. 2-3, Cernăuţi 1912, pp. 33-39

Constantin Morariu:

Cântecul ne-detrunchiaţilor...

Până când o să mai fie
Pe pământ o armonie,
Până când o să-ndulcească
Încă limba românească
Graiul fraţilor din lume
Ce-s de-un sânge şi de-un nume;
Pân-atunci, la poli să fim,
Detrunchiaţi nu ne numim!

Până când frumoasa horă
Şi cu doina, a ei soră,
Prin văzduh vor răsuna
Şi suspine-or alina;
Până când datini străbune,
„Voi sunteţi Romani!”, ne-or spune,
Pân-atunci ori und-să fim,
Detrunchiaţi nu ne numim !

Nu-i putere omenească
Ce-ar fi-n stare să oprească
Cursul inimilor pline
De tezaure divine,
Căci divin e să iubeşti
Grai, cânt, datini părinteşti,
Şi-ale noastre cât iubim,
Detrunchiaţi nu ne numim!

Preotul **Constantin Morariu**”[42].

„În pofida tuturor urgiilor imperiale-regale din acele amare zile, teologul C. Morariu: nu se sinchisea atunci să-şi cânte Cântecul nedetrunchiaţilor”[43].

---

[42] *Junimea Literară*, Anul 16, Nr. 3-4, 1927, p. 69
[43] *Junimea Literară*, Anul 16, Nr. 3-4, 1927, p. 70

Constantin Morariu:

O amintire din viaţa lui Ciprian Porumbescu

În 1875, inaugurându-se Universitatea din Cernăuţi şi fostul Institui teologic prefăcându-se în actuala facultate teologică, studenţii români de la toate facultăţile au înfiinţat Societatea academică „Arboroasa”. Ciprian,

ca dirigent al corului societăţii, era sufletul şedinţelor sociale. Amintesc, de data aceasta, un lucru nou despre el.

În 1876, întrecându-i noi, teologii, la număr pe toţi colegii de la celelalte facultăţi, ne-am pus mai înainte la cale şi l-am şi ales preşedinte al „Arboroasei" pe Ciprian. Colegii „civilişti" (de la celelalte facultăţi) au uneltit însă atâta, prin consilierul de tribunal Vasile, fiul arhimandritului arhidiecezan Silvestru Morariu Andrievici, împotriva nou alesului comitet, încât numitul arhimandrit mi-a spus mie, ca secretar al „Arboroasei", că ne trimite interdictul Consistoriului de a mai participa, ca membri, la „Arboroasa", dacă noi, comitetul cel nou ales, nu vom demisiona, ca să se aleagă alt comitet, cu un preşedinte „civilist" în frunte.

Comunicându-i aceasta lui Ciprian, el m-a obligat să anunţ demisia noului comitet pe tabla neagră de la Universitate şi să fixez termenul pentru altă alegere, la care s-a ales comitetul dorit de studenţii celorlalte facultăţi.

La aceasta nouă alegere, pe mine m-au ales iarăşi secretar, cum am fost de la început, şi pe Ciprian l-au ales vicepreşedinte. El însă, ambiţios cum era, s-a retras cu totul din societate, împreună cu toţi colegii săi din anul al patrulea, între care erau cei mai buni corişti, tenorul prim Calistrat Coca, tenorii David şi Ţurcan, basistul Mihai Ferlievici, şi astfel „Arboroasa" o încheiase cu frumoasele ei „conveniri", sindrofii sociale de mai înainte.

Neunirea aceasta mâna apă pe moara potrivnicului nostru rector seminarial, Filipowicz, din a cărui cancelarie, de câte ori îi duceam anunţul în scris pentru participarea noastră la vreo şedinţă a „Arboroasei", niciodată nu ieşeam, fără ca el să-mi fi zis: „Ce vă trebuie dumneavoastră societate la un loc cu „civiliştii"? Ei să-şi aibă societatea lor şi dumneavoastră a domniilor voastre deosebit!". I le povesteam lui Ciprian acestea uneltiri de dezbinare, îl rugam, îl conjuram să-şi calce pe inimă şi să nu părăsească societatea, dar în zadar. Abia în urma unei ruşinoase demisionari a preşedintelui „civilist" al „Arboroasei", Ciprian i-a luat locul, după vreo patru luni, începând a face minuni în direcţia înaintării societăţii. Şedinţele noastre sociale nu mai erau acum simple „conveniri" studenţeşti, ci manifestaţii ce grupau în jurul lor cel mai distins public al Cernăuţilor şi al provinciei, cum dovedeşte, corespondenţa din *Familia* 1877, pag. 201, căreia redactorul Vulcan i-a dat titlul „Un concert românesc din Bucovina". Mergeau trebile, de părea că nu-i a bine!...

Şi binele ne-a şi părăsit în scurtă vreme! Căci, în toamna anului 1877, a început cunoscutul proces penal al „Arboroasei". Ciprian, smuls din casa părinteasca de la Stupca, fu adus de un jandarm, pe jos, din Stupca până la temniţa din Cernăuţi!... În temniţa aceasta a contractat şi germenul prematurii sale morţi. / Preot C. Morariu"[44].

---

[44] Morariu, Constantin, *O amintire din viaţa lui Ciprian Porumbescu*, în *Junimea Literară*, Anul 12, Nr. 1-3, Cernăuţi 1923, pp. 33-35

Arboroşenii. Sus: Eugen Siretean, Orest Popescul. Jos: Constantin Morariu, Ciprian Porumbescu, Zaharia Voronca

„Procesul „Arboroasa”

Juriului din Cernăuţi i s-a pus, de tribunalul c. r., în cauza societăţii academice „Arboroasa”, următoarele întrebări:

I-a întrebare. E acuzatul Ciprian Golembiowski, numit şi Porumbescu, culpabil că el, în calitate de preşedinte al fostei societăţi academice „Arboroasa” din Cer-

năuţi, împreună cu alţi membri din comitet, a decis, în o şedinţă din Februarie IS77, ca, în vederea votului dat de Camera României, în 17/29 Ianuarie 1877, pentru alocarea unei sume de 1.000 lei noi ca ajutor de împărţit societăţilor române din Austro-Ungaria, să se trimită către ministrul de culte al României o adresă de mulţumire şi de cerere de ajutor, redactată astfel:

„Excelenţa etc... română, şi care adresă s-a şi trimis către ministrul de culte român; mai departe, că el, ca preşedinte al numitei societăţi „Arboroasa”, împreună cu alţi membri din comitet, a luat, în şedinţa din 30 Sept. (12 Oct.) 1877, deciziunea *„ca să se aducă la serbarea*... Voronca”, în urma cărei deciziuni Zaharia Voronca a predat, în 13 Oct. 1877, la biroul telegrafic din Cernăuţi, telegrama cu următorul conţinut: *„Primăria Iaşi*... Comitetul” – este dar Ciprian Golembiowski culpabil că, prin aceste, şi-a exprimat, în public, dinaintea mai multor omeni şi prin scrieri răspândite, nu numai dezaprobarea sa că Bucovina, o parte de odinioară a Moldovei, s-a anexat de Austria, dar că consideră această încorporare a Bucovinei de Austria ca un act arbitrar de forţă, ca nelegal şi dispreţuitor al guvernului austriac, şi că, în sfârşit, deşi numai în realitate despărţit, se declară totuşi ca fii ai mumei comune, adică ai Moldovei, este el dar culpabil că a căutat, în public, dinaintea mai multor oameni şi prin scrieri răspândite să provoace dispreţ şi ură contra integrităţii imperiului şi contra administraţiunii statului austriac?

A II-a întrebare. E acuzatul Zaharia Voronca culpabil din caauză că el, ca vicepreşedinte... (ca şi la între-

barea I), a căutat să provoace dispreţ şi ură contra integrităţii imperiului şi contra administraţiunii statului austriac?

A III-a întrebare. E acuzatul Constantin Andrievici, numit şi Morar, culpabil din cauză că el, ca membru în comitet ... (ca şi la întrebarea I)... statului austriac?

A IV-a întrebare. E acuzatul Orestes Popescul culpabil din cauză că el, ca membru (ca şi la întrebarea I)... statului austriac?

A V-a întrebare. E acuzatul Eugen Sireteanu culpabil din cauză că el ca membru... (ca şi la întrebarea I)... austriac?

După un rezumat, dat de preşedintele tribunalului, s-au retras juraţii în camera lor, spre a-şi da părerea. Peste două ore şi jumătate ţinură dezbaterile lor secrete.

Juraţii, reintrând în sală, primul-jur, baronul Vasilco (român) a dat cetire verdictului, care răspunde cu **nu** la toate întrebările. Acuzaţii fură, precum este deja cunoscut cetitorilor, imediat eliberaţi" (*Telegraful Român*)"[45].

---

[45] *Steaua României*, Anul II, Nr, 41, Iaşi 23 februarie 1878, p. 2

Ion I. Nistor

Un proces politic la Cernăuţi în 1878

…Universitatea germană din Cernăuţi şi-a început activitatea în Octomvrie 1875, având ca primul ei rector pe Constantin Tomaşciuc de la facultatea de drept. Colegiul profesoral, la cele trei facultăţi de teologic, drept şi

filozofie, se compunea din 18 profesori, dintre care jumătate erau Români. Numărul studenţilor înscrişi la noua universitate era de 208, dintre care: Români 53; Evrei 51; Ruteni 41; Germani 31; Poloni 28; Cehi 4. Dintre cei 53 de studenţi români, 34 făceau teologia, 11 dreptul şi 8 filosofia.

Studenţimea aceasta se constitui îndată în societăţi sau corpuri academice, după obiceiul german. Pe lângă cinci societăţi studenţeşti străine, între care una cu numele „Dacia”, se înfiripă atunci îndată şi o societate românească: „Arboroasa”. Această primă societate studenţească la universitatea noastră a luat fiinţă la îndemnul lui Tudor Stefanelli, care, într-o scrisoare din 1912, arată că „principiul ce l-a călăuzit la alcătuirea statutelor şi la formarea societăţii a fost ca tinerii studenţi să fie feriţi a aluneca pe calea altor societăţi străine, care transplantau în Bucovina obiceiurile societăţilor germane din Viena, Gottingen, Jena etc., obiceiuri care la dânşii se bazau pe tradiţiuni de sute de ani. Românii din Bucovina aveau alte nevoi specifice şi de aceea, pentru satisfacerea lor, trebuia să se înfiinţeze „Arboroasa”.

Scopul urmărit de societare era „perfecţionarea reciprocă a membrilor pe terenul naţional, literar şi cultural, prin prelegeri literare, prin îndeletnicire în arta oratorică, prin întreţinerea unui cabinet de lectură şi a unei biblioteci, prin aranjarea de petreceri, serate literar-declamatorice-muzicale, precum şi prin sprijinirea membrilor lipsiţi de mijloace şi căutarea lor gratuită, la caz de boală”.

Înfiinţarea „Arboroasei” a fost primită cu mare însufleţire de opinia publică românească de pretutindeni. Gazeta „Albina” din Pesta salută cu bucurie înjghebarea noii societăţi, zicând :

„În timpul acesta, în care germanizarea şi slavizarea purcede mereu contra noastră, formarea acestei societăţi este de o mare importanţă şi fiindcă studenţii tuturor facultăţilor, adică teologi, jurişti şi filosofi, s-au unit între-olaltă şi au formal acea societate, sperăm că generaţia viitoare a preoţilor şi intelectualilor noştri din Bucovina se vor deosebi mult de generaţia prezentă şi societatea „Arboroasa” va fi o şcoală bună şi roditoare pentru interesele noastre”[46]. La 17 Februarie 1876, noua societate îşi inaugură activitatea prin un mare festival-comers, la care luară parte intelectualii români din Cernăuţi. Corespondentul din Cernăuţi al „Familiei” lui Vulcan, din Pesta, observă că de la această manifestaţie naţională românească se absentase boierimea bucovineană, care deţinea atunci puterea politică în Bucovina, fiindcă dânsa instinctiv şi-ar fi dat scama că noua mişcare naţională a tineretului ar fi îndreptată împotriva atotputerniciei puterii lor bucoviniste[47].

Şedinţele literare ale „Arboroasei”, cu cântări, declamaţiuni şi disertaţii din domeniul istoriei şi literaturii române, atrăgeau din ce în ce tot mai numeros public românesc, contribuind astfel la strângerea rândurilor, la deşteptarea simţului de solidaritate şi a conştiinţei naţio-

---

[46] *Albina*, XI, 1876, no 11
[47] *Familia*, XII, p. 83

nale, cuprinzând cercuri tot mai largi şi câştigând, în cele din urmă, boierimea românească.

„Arboroasa” întreţinea legături cu societăţile surori din Ardeal, şi anume cu „Petru Maior” din Pesta, cu „Alexi Şincaiana” din Gherla, cu „Inoceţiu Clainiana” din Blaj, cu societatea „România Jună” din Viena, cu „Uniunea” din München, cu „Uniunea Română” din Paris şi cu „Clubul studenţilor Universitari” din Iaşi, o adevărata „Românie Mare” a studenţimii române de pretutindeni, o unire mare „în cugete şi în simţiri”, unire pe care imnul festiv al „Arboroasei” o cerea membrilor săi. Se anunţase chiar şi apariţia unui „Almanah Literar al Arboroasei”, care însă n-a mai apărut, din cauza dizolvării forţate a societăţii. Dizolvare forţată zic, fiindcă în Noiemvrie 1877 membrii comitetului societăţii fură implicaţi într-un odios proces de *înaltă trădare* şi de turburare a ordinii publice, iar societatea fu dizolvată.

În anul 1877, când dorobanţul român îşi primea botezul de sânge la Plevna, luptând eroic pentru dobândirea independenţei ţării sale, guvernul austro-ungar devenise foarte nervos şi bănuitor. Oamenii politici din Austro-Ungaria începură probabil să-şi dea seama că, prin dobândirea independenţei sale, România, un al doilea Piemont, nu se va putea dezinteresa multă vreme de soarta Românilor de peste hotare; dar scris este că omul de ce se teme nu scapă. De aceea, organele de siguranţă din Bucovina primiră ordine severe, să observe de aproape manifestaţiile româneşti din această provincie.

Pe de altă parte, însărcinatul de afaceri al Austro-Ungariei la Bucureşti primise instrucţiunile cuvenite de a urmări cu atenţiune politica guvernului român faţă de Românii din Austro-Ungaria. În şedinţa Camerei Române, din 17 Ianuarie 1877, deputatul Petre Grădiş-teanu propuse şi Camera vota o subvenţie de 1.000 lei pentru societatea „România Jună" din Viena, iar afară de aceasta se mai votă un credit de 1.000 lei, pe seama Ministerului de Instrucţie din Bucureşti, pentru subven-ţionarea şi a altor societăţi culturale româneşti de dincolo de Carpaţi. Grădişteanu încheie expunerea sa cu următoa-rele cuvinte:

„S-a vorbit mult despre românism şi despre simţă-mintele intime, care ne leagă pe noi toţi cu Românii din România neliberă. De aceea, noi ne simţim datori să dovedim dragostea noastră prin fapte, şi anume pe terenul literar, unde nici pizma stăpânitorilor nu va putea avea nimic de bănuit#.

Dar Petre Grădişteanu s-a înşelat, crezând că piz-ma guvernului austro-ungar nu va găsi nimic de bănuit în legătură cu această subvenţie, care deveni fatală pentru societatea „Arboroasa". Comitetul societăţii, aflând des-pre deschiderea acestui credit, se grăbi de a solicita o parte din el pentru „Arboroasa", adresând, în Februarie 1877, Ministerului de Instrucţie din Bucureşti, următoa-rea cerere:

„Excelenţa Voastră,

Primirea propunerii stimatului domn Petre Grădişteanu, în şedinţa înaltei Camere a României, din 17 Ianuarie 1877, ca să se încredinţeze Ex. Voastre 1.000 Iei, care să se împartă între societăţile române din Austro-Ungaria, după buna Domiei Voastre chibzuinţă, ne simţim îndatoraţi să aducem mulţămitele noastre cele mai profunde pentru mărinimiozitatea manifestată de către înalta Cameră Română pentru fraţii detrunchiaţi de comuna maică şi. cu atât mai mult, ca tânăra noastră societate „Arboroasa”, care are lipsă de ajutoare materiale, ar putea printr-un sprijin atât de mărinimos să ajungă mai uşor întru realizarea devizei noastre...

Prin alăturarea statutului şi a raportului anual al „Arboroasei”, rugăm pe excelenţa Voastră să primiţi prea graţios această petiţiune.

Ciprian Porumbescu / Constantin Morariu
Preşedinte / (L. S.) / Secretar

Trăiască naţia românească!”[48].

La cererea aceasta, Ministerul Instrucţiei din Bucureşti a remis societăţii „Arboroasa” un ajutor de 250 lei, care îi deveni aşa de fatal. Că membrii societăţii nu-şi dădeau seama că ar comite, prin aceasta, vreo faptă ilegală, rezultă din faptul că, în raportul anual al societăţi pe 1877, se aduce mulţumită publică Ministerului din Bucureşti, „care a binevoit a trimite, prin adresa sa, din 5 Sept.

[48] Constantin Morariu: *Procesul Arboroasei*, în *Făt-Frumos,* V, p. 160

1877, No. 9113, suma considerabilă de 250 franci". Remiterea acestei subvenţii ajunse, mai apoi, la cunoştinţa guvernului austriac, care îndrumă cuvenitele cercetări confidenţiale, precum vom vedea mai la vale. Acestea se petreceau în primăvara anului 1877.

În toamna aceluiaşi an, primarul Iaşilor Nicu Gane, făcea cuvenitele pregătiri pentru comemorarea centenarului de la moartea lui Ghica-Vodă (12 Octomvrie 1877). Atunci s-a şi dezvelit bustul voievodului martir, dăruit de Domnitorul Carol, şi aşezat în grădina beilicului, unde se săvârşise crima decapitării. Comitetul societăţii „Arboroasa" se sesiză de această tristă comemorare şi se crezu dator să adere la ea, cel puţin prin trimiterea unei telegrame. Şi astfel, comitetul „Arboroasei", ce sc constitui atunci, cu Ciprian Porumbescu, ca preşedinte, şi cu Constantin Morariu, Zaharie Voronca, Orest Popescu, Eugen Siretianu etc. ca membri, întrunindu-se în ziua de 12 Octomvrie 1877 în şedinţă, hotărâră să trimită primarului din Iaşi următoarea telegramă:

„*Arboroasa*, societatea junimii române din partea detrunchiată a vechii Moldove, aduce condoleanţa membrilor săi pentru Domnitorul decapitat. Comitetul"[49].

Cuprinsul telegramei şi expediţia ei întări pe guvernanţii austrieci în bănuiala lor, că societatea „Arboroasa", care primeşte subvenţii de la Bucureşti, unelteşte împotriva integrităţii statului austriac. În urma unor anchete sumare, societatea fu dizolvată, iar în noaptea de 15 Noiemvrie 1877, membri fostului ei comitet, şi anume

[49] C. Morariu, l. c., p. 161

Ciprian Porumbescu, Constantin Morariu, Zaharie Voronca, Orest Popescu şi Eugen Siretianu fură arestaţi, din ordinul parchetului, prin comisarul Benno Straucher, şi ţinuţi 2 luni şi jumătate în arestul preventiv, până la judecarea procesului de înalta trădare şi turburare a ordinii publice, la 3 Februarie 1878[50]. Dezbaterile procesului, în fata curţii cu juraţi, a ţinut trei zile, 1-3 Februarie. Curtea era compusă din Dimitrie Bendella preşedinte, Getzlinger şi Goian membri şi Atanasie Pridie grefier.

Ministerul public era reprezentat prin Th. Mehoffer. Apărarea era susţinută de avocaţii Iosif Roth, Iacob Atlas şi Alex. Tabora. Banca juraţilor avea în fruntea ei pe Alexandru Vasilco. Gazetele locale, „Czernowitzer Zeitung” şi „Bukowina”, ambele germane, ţineau în curent publicul cu mersul dezbaterilor. Pe banca acuzaţilor erau Ciprian Porumbescu, Constantin Morariu, Zaharie Voronca şi Orest Popescu. După interogarea martorilor şi rechizitorul procurorului, care interpretează termenul „detrunchiat” în sensul de doborât cu forţă, ajunge la cuvânt apărarea. Avocatul Iosef Roth spulberă, într-o splendidă pledoarie, toate punctele de acuzaţiune ridicate de procuror, arătând că Bucovina făcuse de fapt parte din Moldova, că Ghica Vodă fusese decapitat de Turci şi, ca Italienii din Tirol şi Cehii din Bohemia, care au participat la congresul panslavist de la Moscova, au manifestat în mod cu mult mai drastic simţămintele lor iredente şi nimeni nu s-a găsii să-i tragă în judecată pentru trădare de patrie sau pentru turburarea ordinii publice. El conchise pentru achitarea acuzaţilor[51]. La aceiaşi

[50] C. Morariu, în *Făr-Frumos*, IV, p. 175
[51] C. Morariu, l. c., p. 161 urm şi 196 urm.

concluzie ajunseră şi avocaţii Atlas şi Tabora. După **dezbateri de un sfert de ceas**, Alexandru Vasilco comunică verdictul de achitare al juraţilor, luat cu unanimitate de 12 voturi. Sala izbucni în urale, intonând cântecul: „Deşteaptă-te Române”. Astfel s-a terminat primul şi ultimul proces de înaltă trădare intentat Românilor din Bucovina de guvernul-austriac.

Dizolvarea societăţii şi arestarea studenţilor români a trezit vâlvă mare în presa românească din Ardeal şi din România. „Familia” din Pesta, şi „Curierul” (no. 76. Noiemvrie 1887) din Iaşi aduseră protestul energic contra acestor acte de prigoană faţă de Români. Dar oricât, articolul cel mai energic şi hotărât, în procesul „Arboroasei” a apărut în „Românul” din Bucureşti, probabil din pana lui C. A. Rosetti, directorul cotidianului bucureştean. Articolul acesta a produs mare senzaţie la legaţia austro-ungară din Bucureşti, care l-a tradus în parte şi l-a trimis Ministerului de Externe din Viena. Însuşi preşedintele Consiliului de Miniştri, principele Auersperg, s-a sesizat de cuprinsul acelui articol, în următoarea adresă, pe care, la 8 Februarie 1878, o trimise guvernatorului Bucovinei, Ironim Alesani. Iată cuprinsul adresei principelui Auersperg, în traducere română:

„Ministerul de Interne. No. 349

Domnia Voastră,

Cu raportul Domniei Voastre din 13 Noiemvrie anul trecut, No. 1083 prez., aţi relevat ca rezultat al anchetei contra fostei societăţi „Arboroasa”, şi împrejurarea

că societatea aceasta a stăruit, în Bucureşti, pentru obţinerea unei subvenţii din dotaţiunea votată de Camera Română pentru astfel de scopuri şi că a şi obţinut 250 lei.

Ministerul de Externe cezaro-crăiesc, care a fost înştiinţat despre aceasta, s-a simţit îndemnat să culeagă informaţiuni mai precise asupra destinaţiei pe care dotaţiunea sus pomenită o are şi dacă şi alte societăţi din Monarhia Austro-Ungară au fost eventual împărtăşite ca subvenţiuni similare. Ancheta făcută în acest scop a dat următorul rezultat:

În şedinţa Camerei române, din 17 Ianuarie 1877, deputatul Petre Grădişteanu[52] făcu propunerea, cu ocazia dezbaterilor asupra Ministerului de Instrucţie, să încuviinţeze societăţii „România Jună" din Viena o subvenţie de 1.000 lei şi, afară de aceasta, să se pună în buget o nouă sumă de 1.000 lei, pe care Ministrul de Instrucţie să o poată distribui, după buna sa chibzuinţă, între alte societăţi româneşti de dincolo de Carpaţi. Grădişteanu încheia expunerea sa cu armatoarele cuvinte: „S-a vorbit mult despre Românism şi despre simţămintele intime care ne leagă pe toţi Românii din România neliberă. Noi ne simţim obligaţi să dovedim dragostea noastră prin fapte, şi anume pe tărâmul literar, unde însăşi pizma stăpânitorilor nu va avea nimic de bănuit".

Propunerea Grădişteanu a fost acceptată de Cameră. Cu privire la distribuţia sumei de 1.000 lei, ce fusese pusă la dispoziţia Ministerului de Instrucţie, nu s-a putut

---

[52] Om politic şi avocat, născut 1841, mort în 1919, membru al partidului naţional-liberal, susţinător al aspiraţiunilor naţionale.

afla nimic, afară de cei 250 lei, trimişi societăţii „Arboroasa”.

Eu pot să mă unesc deplin părerii emise de Ministrul de Externe cezaro-crăiesc, cu această ocazie, că cuvintele rostite de Grădişteanu, în şedinţa publică, pentru motivarea propunerii sale, ca şi purtarea „Arboroasei” împrăştie orice îndoială asupra tendinţelor menite să înlesnească aducerea la îndeplinire a propunerii sus amintite tendinţe, cărora avem toate motivele de a ne împotrivi cu hotărâre. Felul acesta de a vedea găseşte confirmare şi prin glasul opiniei publice din România, care se foloseşte de dizolvarea „Arboroasei” pentru a polemiza contra politicii noastre interne pe un tot cu totul inadmisibil.

Este deci evident că, în legătură cu primirea unei subvenţii de natura amintită, stau scopuri politice şi că, prin urmare, societăţile subvenţionate intră în tărâmul politic, şi anume într-un mod care atinge şi periclitează interesele superioare ale statului. De aceea, aplicarea art. 24 din legea din 15 Noiemvrie 1867,. F. L. Imp. 134, contra lor apare pe deplin justificată.

Presupunând că Domnia Voastră, cu ocazia anchetei contra „Arboroasei”, aţi cercetat dacă nu există cumva şi alte societăţi care primesc subvenţii din sus amintita dotaţiune, cu onoare Vă rog să-mi aduceţi la cunoştinţă rezultatele obţinute şi dispoziţiile ce a-ţi luat eventual în privinţa aceasta.

Un excerpt dintr-un articol, apărut în „Românul”, din luna trecută, privitor la dizolvarea „Arboroasei” şi la subvenţionarea ei urmează, în traducere, ca să binevoiţi a Vă uita în el, menţionând că totodată şi guvernatorul din Austria de Sus a primit cuvenitele instrucţiuni în privinţa aceasta.

Viena, la 8 Februarie 1878.

Pentru Ministrul de Interne / Preşedintele Consiliului de Miniştrii / (ss) Auersperg”.

„…Studenţii români de la noua universitate se constituiră în curând într-o societate academică, sub numele cu totul neofensiv de „Arboroasa”. Scopul societăţii era de a întreţine şi dezvolta spiritul naţional, de a procura membrilor ei ocaziunea de a se perfecţiona pe tărâmul literar, de a sprijini, prin subvenţiuni pentru studii, pe membrii lipsiţi de mijloace. Societatea progresă foarte repede. Menirea ei şi izbânda ei îi atraseră de îndată ura şi persecuţiile străinilor de tot puternici în această provincie românească. „Arboroasa”, prin con cursurile ei literare, prin dezbaterile ei ştiinţifice şi chiar prin petrecerile plăcute, ce le dădea pe fiecare lună, atrăgea aderenţi numeroşi: spiritul naţional se simţea ridicat, limba română, părăsită, vai!, de mulţi dintre inşii fii naţiunii române, începu să reintre în drepturile sale. Trebuia dar a se da acestei societăţi lovitura de moarte pentru că astfel opera de deznaţionalizare putea să fie compromisă. După deşarte încercări de distrugere, prin intrigă, se întrebuinţă contra ei puterea brutală.

Un pretext, care el însuşi este un ultragiu aruncat celor mai sfinte simţăminte, o telegramă de condoleanţă adresată de societate, cu ocazia ceremoniei făcute la Iaşi, în memoria lui Grigore Ghica, precum şi o adresă de mulţumire, pentru un mic ajutor de 250 lei, primiţi de societate de la ministerul instrucţiunii publice din România, fură de ajuns împilatorilor pentru ca să se decreteze dizolvarea societăţii, să i se confişte vreo 4.000 lei şi să arunce în temniţă pe cinci dintre cei mai de frunte studenţi români, sub acuzările absurde de înaltă trădare şi de turburare a ordinii publice.

Sunt mai mult de două luni şi jumătate de când acest act de violenţă a fost săvârşit. De atunci, cei 5 arestaţi aşteaptă, în mijlocul celor mai aspre tratamente, ziua judecăţii: disperând de a le putea stabili culpabilitatea, autoritatea ce i-a arestat amână, din zi în zi, judecata, spre a-i putea ţine cât mai mult sub cel mai neomenesc regim preventiv.

Astfel crede Austria că va face pe populaţiunile supuse sceptrului său să guste fericirea de a face parte dintr-un stat civilizat, astfel îşi afirmă ea misiunea-i civilizatoare în Orient?

O asemenea purtare nu este oare o adevărată orbire? Astăzi, când drepturile naţionalităţilor încep să devină aproape tot atât de precise ca şi drepturile omului, astăzi când un stat ca Austria nu-şi mai poate găsi puterea decât în gravitarea voluntară în juru-i a diferitelor elemente cel compun, astfel trebuie să fie oare tratate naţionalităţile, care sunt atâţia membri neapăraţi exis-

tenţei imperiului? Astfel mai cu deosebire trebuie să fie tratate acele naţionalităţi care au arătat totdeauna cea mai nestrămutată credinţă regelui şi principelui lor, împăratul Austriei?

Apoi chiar din punctul de vedere al deznaţionalizării – dacă poate să fie cineva atât de nesocotit, încât să se mai gândească, astăzi, în Europa, la deznaţionalizare – chiar din acest punct de vedere, oare nişte violenţe ca cele din Bucovină nu trebuie fatalmente să aibă un efect cu totul contrar, decât acela pe care-l aşteaptă de la dânsele aceia ce le-au comis ?

Am văzut ce fructe a dat jubileul răpirii Bucovinei, o deşteptare a simţământului naţional, care poate altfel nu s-ar fi produs. Persecuţiunile la care sunt supuşi astăzi Românii din Bucovina vor avea negreşit de urmare o deşteptare şi mai puternică.

Din toate punctele de vedere este, dar, bine pentru imperiul habsburgilor ca naţionalităţile ce-l constituiesc să nu aibă asemenea cauze de nemulţumire, dreptatea să nu fie numai pentru una, ci pentru toate, deopotrivă ; căci toate, deopotrivă cu naţionalitatea ungurească, şi cu mult mai mare credinţă decât dânsa, şi-au vărsat sângele şi comorile pentru menţinerea imperiului. Fiecare secol are misiunea sa.

Secolul trecut a avut misiunea emancipării omului. Secolul nostru are misiunea emancipării naţiunilor.

Cine s-a încercat a merge contra curentului a fost zdrobit.

Austria a făcut de două ori această experienţă. Cârmaciul dibaci intră în curent şi profită de dânsul, spre a merge mai repede şi mai lesne".

Guvernatorul Bucovinei Alesani, referindu-se la adresa Ministrului de Interne, din 8 Februarie 1878, publicată mai sus, face investigaţii la „Societatea pentru cultura şi literatura poporului român din Bucovina" pentru a constata dacă n-a primi! cumva şi ea subvenţie de la Bucureşti, din donaţiunea de 1.000 lei. Asupra acestei anchete, Alesani raportează la Viena precum urinează :

„Excelenta Voastră,

Referindu-mă la înaltul emis din 8 februarie, no. 349, am onoarea de a raporta respectuos că, afară de societatea dizolvată „Arboroasa", în Bucovina fiinţează numai o singură altă societate specific românească, şi anume „Societatea pentru cultura şi literatura română". Această societate dispune de un capital fundaţional însemnat, de 20.000 florini, iar în fruntea ei stau funcţionari cezaro-crăieşti ca consilierul de tribunal Pitei, adjunctul la tabulă Goian, profesori de universitate (Repta, Calinescu) şi alţi bărbaţi, care, cu tot zelul lor pentru limba şi literatura romăna, au prea multă experienţa şi sunt prea precauţi şi în majoritatea lor nutrind sentimente prea bune, ca, prin vreo cerere de subvenţie din partea lor, de la guvernul român, să se compromită politiceşte. Ultima dare de seamă, tipărită, asupra gesti-

unii acestei societăţi este din anii 1874 şi 1875 şi-n aceasta nu se găseşte la venituri nici un post care să arate bani incurşi din România. Pentru anii 1876 şi 1877, darea de seama încă n-a apărut.

Cum nu există nici o suspiciune că numita societate ar cere subvenţii pe la uşi străine, şi cum una ca aceasta este foarte puţi probabil, dacă se ţine seama de felul cum este alcătuit consiliul de administraţie, cred că nu greşesc dacă mă abţin de a întinde cercetările şi asupra arhivei societăţii, fiindcă astfel de măsuri ar produce aci mare senzaţie, iar în cazul unui rezultat negativ, precum se şi prevede, prestigiul guvernului ar rămâne în suferinţă.

Cu ocazia cercetărilor ce s-au tăcut în hârtiile societăţii dizolvate „Arboroasa", s-au descoperit adrese compromiţătoare, provenite de la societatea teologilor din Blaj, „Inocenţiu Micula Claniana"[53] şi „Alexi Şincainiana" din Gherla[54]. Hârtiile acestea au fost comunicate Ministerului de Interne ungar, cu adresa din 16 Noiemvrie 1877, No. 1083, prez., ca să dispună cele legale.

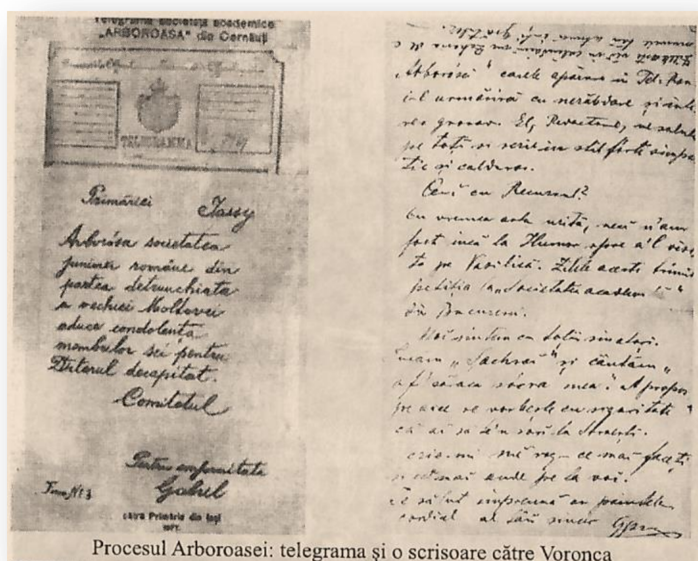
[53] La 6 februarie 1876, societatea „Inocenţiu Clainiana" din Blaj trimitea „Arboroasei! Salutul ei, exprimându-şi „sentimentele dureroase asupra despărţirii Bucovinei de Ţara marelui Ştefan Voievod".

[54] Societatea „Alexi Şincaiana" din Gherla tuna şi fulgera contra „infernului pangermanist, care omoară românismul, din care cauză tinerimea universitară română are datoria să lupte cu săbii de foc contra pangermanismului negru, care propagă întunericul spiritual în această ţară nenorocită, Bucovina".

Este admis să presupunem că aceste societăţi şi poate încă şi alte asociaţii române din Ungaria şi Transilvania, ca şi societatea „România Jună”, amintită în înaltul emis din 8 februarie 1878, Nr. 349, vor fi beneficiat de subvenţia de 2.000 lei, votată de Camera Română, pe seama Ministerului de Instrucţie, pentru subvenţionare societăţilor româno-austriece.

Primiţi Excelenţă etc.,

Cernăuţi, 23 febr. 1878. / Hieronymus Alesani”.”[55].

Telegrama societăţii academice „ARBOROASA” din Cernăuţi

TELEGRAMMA

Primăriei Iassy

Arboróra societatea junimei române din partea detrunchiata a vechei Moldovei aduce condolenţa membrilor săi pentru Domnitorul decapitat.

Comitetul

Pentru conformitate
Gabriel

către Primăria din Iaşi 1877.

Procesul Arboroasei: telegrama şi o scrisoare către Voronca

[55] Nistor, Ion I., *Un proces politic la Cernăuţi în 1878*, în *Junimea Literară*, Anul 20, Nr. 1-4, Cernăuţi 1931, pp. 3-27

Silvestru D. Voinescu

„Crai nou”, la Piteşti, din 1910

„În vara anului 1970, profesorul C. Albu îmi povestea că, la venirea lui în Pitești, se mai vorbea despre spectacolul cu **opereta „Crai nou“ a lui Ciprian Porumbescu**, pus în scenă de Teodor Săvulescu şi Panait Constantinescu și jucat la teatrul „Uclar”, în jurul anului

1910. Despre acest spectacol mi-au vorbit şi alte persoane (Sevasta Săvulescu ș.a.). Ar fi prima operetă organizată de iubitorii de muzică din Piteşti. Nu am găsit însă nici un document scris, care să ateste autenticitatea acestei informaţii şi nici pe cineva, printre bătrâni, care să fi cântat sau jucat în acest spectacol…

Dintr-o informaţie, pe care o am de la Atanasie Constantinescu (astăzi pensionar, fiul lui Panait Constantinescu) şi pe care o pretinde certă, rezultă că tot în această perioadă, 1911-1918, Panait Constantinescu, împreună cu Vasile Georgescu, impiegat de mişcare la C. F. R., violonist şi dirijor de cor, antrenând un grup de entuziaşti din Pitești, au pus în scenă **„Crai Nou“**, cu toată ocupaţia austriacă.

În anul 1927, **opereta lui Ciprian Porumbescu** este reluată în Piteşti, de data aceasta de „cercul studențesc argeșean”. De pregătirea muzicală s-a ocupat Nicolae N. Brînzeu, în perioada aceea student la Conservatorul din București. Până la sfârşitul anului 1927 şi în primul pătrar al anului 1928, se vor da o serie de spectacole de succes cu opereta „Crai Nou”. În rolurile principale au jucat : Marioara Ionescu (Constantineanu) şi Titel Penescu”[56].

[56] Voinescu, Silvestru D., *Un secol de activitate corală în Piteşti*, Piteşti 1971, pp. 70, 71

Mihail Gr. Posluşnicu

Ciprian Porumbescu

„**Geniul musical se naşte**; fără, însă, un mediu prielnic de dezvoltare şi progres, rămâne necunoscut, se pierde în marea masă.

Românii bucovineni au dat genii în toate ramurile activităţii lor, datorit faptului că, la timp, din copilărie, educatorii le-au apreciat, conştient, dispoziţiunile fireşti, în anumitele lor direcţii artistice sau ştiinţifice.

Dacă preotul Iraclie Porumbescu, tatăl muzicianului, şi-a dezvoltat muzicalitatea în sens bisericesc, ş-apoi, mai târziu, în sens laic, e faptul că Iraclie, numai de 5 ani fiind, arhimandritul Ghenadie Platenchi, egumenul mănăstirii Putna, recunoscând în băeţaşul pălimarului Atanase din Suceviţa[57] un pronunţat talent musical, îl ia din braţele mamei sale Varvara, şi-l încredinţează unui psalt din Moldova, la care învaţă „azbuchiile" şi notele greceşti de psaltichie, după cum însuşi Iraclie zice, „*mă învăţa dară cu mult greu, chin şi vai, psaltichia*". Dar, mai departe, în memoriile sale, tot Iraclie zice :

„*Mă iubea bătrânul arhimandrit, poate şi de aceia, că trecusem cam curând peste greul slovenirii cu buchi, la cetire şi peste sumedenia de* chendime, Iporoiuri *şi* Ipsili-uri!... *Cu şase ani cântam deja în biserică, începând treptat, de la ţinerea isonului, când cântau călugării şi ajungând la* axion, *pe care îl cântam înaintea icoanei Maicii Domnului*"[58].

„Aveam talentul la cântare şi, cu şapte ani, am cântai în biserica mănăstirii Putna un axion *pe psaltichie, atât de bine, că boierul Roznovan, cel bătrân, care venise la Putna să se închine la mormântul lui*

---

[57] Aici s-a născut Iraclie, la 9 martie 1823

[58] Vezi: *Schiţa bibliografică a lui Iraclie Porumbescu*, de Leonida Bodnărescu, partea I, pag. 5, 85

Ştefan Vodă, auzind cântarea mea, a unui băiat, îmi dete şase galbeni”[59].

Între anii 1841-1843, la Lemberg, fiind în clasa a VI-a de liceu, ca să-şi câştige existenţa, ocupa funcţiunea de dascăl la biserica ortodoxă[60]. După terminarea studiilor filosofice (cl. VII şi VIII), la 1847, Iraclie Porumbescu călători prin munţi, pe la ţară, adună cântece şi poezii poporale pentru colegul şi contemporanul său, Vasile Alecsandri.

Într-o seară, a luat Vasilc Alecsandri pe Iraclie cu sine la plimbare şi, după cum vedem din amintirile acestuia, i-a zis, între altele, şi acestea:

Cearcă, caută, ascultă şi întreabă de tradiţii între poporul din care eşti, şi, mai ales, în care ca preot vei trăi. Tot din ce în ce mai mult te vei îndulci de mărgăritarele preţioase şi încântătoare ce le are poporul nostru, strânse la sânul său şi acele mărgăritare preţioase şi într-adevăr fermecătoare sunt poezia neamului românesc. Cel mai scurt cântec, cea mai mică poveste, să nu o bagatelizezi, să nu o ignorezi, ci să o scrii: Ele sunt ori frânturi din întreguri mai mari, ori conţin aşa, în sine, un întreg sintetic, pe care analiticul le va desfăşura şi dezlega.

Atrasă odată atenţia lui Iraclic asupra acestui tezaur, a devenit cel mai fervent cultivator al avutului naţional, ce trăia ascuns în popor şi sub această influenţă

---

[59] Vezi: Idem, pag. 97
[60] Vezi: partea I, pag. 6

a crescut şi compozitorul Ciprian Porumbescu. Nu ferindu-se de frumoasele melodii din popor, ci adunându-le şi cultivându-le cu tot dinadinsul.

Fiind Iraclie bun cântăreţ şi dispunând de un mare repertoriu de cântece populare, culese de prin văile şi munţii Bucovinei, a crescut tânărul Ciprian în aceste accente dulci ale melodiilor naţionale din cea mai fragedă copilărie. Direcţia, în care a pornit dezvoltarea artistică a lui Ciprian, i-a fost dată deja din casa părintească, care răsuna de suspinul codrilor, jalea văilor şi şopotul izvoarelor, închegate în melodiile poporului nostru[61].

În acelaşi an, Iraclie intră în seminarul diecezan din Cernăuţi, aducând aice, cu sine, cântece naţionale, pe care, *fiind cântăreţ foarte bun,* cu drag le cânta, dimpreună cu bunii săi colegi. De aici, înainte, începură a se cânta cântece naţionale pe la petrecerile preoţeşti, nu numai de către lăutari, dar şi de către aluminii seminarişti. În seminar rămase Iraclie patru ani, adică de la 1846-1850, acest timp, *pe lângă că compunea singur melodii frumoase,* se încerca şi în scrierea de poezii[62].

Leonida Bodnărescu, în „Biografia lui Iraclie Porumbescu”, reflectând asupra valorii poetice a poeziei „Lui Iancu”, de Iraclie, spune: *„După părerea mea, este poezioara aceasta, şi ca fond, şi ca formă, atât de desăvârşită şi, pe lângă aceasta,* melodia ei aşa de frumoasă şi înveselitoare, *încât merită a fi citită de toţi*

---

[61] Vezi: *Ciprian Porumbescu*, de Dr. Val. Branişte, pag. 25

[62] Vezi: *Schiţa bibliografică a lui Iraclie Porumbescu*, de Leonida Bodnărescu, portret I, pag. 7

cu mare atenţiune, mai ales unde ştiu că Iraclie Porumbescu, autorul poeziei, e, totodată, şi componistul acestei melodii frumoase”[63] (**NOTĂ**: eroare, melodia e veche şi o culeseseră surorile Hurmuzachi, pentru a fi armonizată de Mikuli, înainte de 1849, sub titlul „Pe o stâncă naltă” – n. n.).

Iar despre poezia „Imnul şcoalei”, spune: „*Poezia aceasta era pusă în note, tot de Iraclie Porumbescu, şi cântată de elevii de la şcoala poporală din Frălăuţul-Nou.*

Afară de poeziile publicate, Iraclie a mai scris „Imnul festiv” sau Cântecul sărbătoresc „*Ramuri de oliv uniţi*”, împreună cu melodia lui, în cor. Despre această poezie, spune dl Bodnărcscu: *îmi aduc aminte că am cântat-o şi eu, odată, cu colegii mei, în casa răposatului şi neuitatului meu profesor, Ştefan Ştefureac*”.

Iraclie Porumbescu şi soţia sa Emilia, din cei nouă copii, pe care îi aduseseră la viaţă, rămaseră numai cu trei – doi fii, Ştefan şi Ciprian şi fiica lor, Mărioara. Ştefan era şi el talentat, colegul său, preotul de mai târziu Constantin Morariu, spune că, pe când, ca elev al liceului din Suceava, cânta în corul bisericii Sf. Ioan, profesorul de cântare, Ştefan Nosievici, îl avea drag pe Ştefan, pentru glasul lui ales şi îl gogolea ca pe un copil[64].

---

[63] Vezi: *Iraclie Porumbescu*, de L. Bodnărescu
[64] Vezi: *Biografia lui Ciprian Porumbescu*, de Preotul Constantin Morariu.

Iată ce spune doamna Mărioara Raţiu, născută Porumbescu:

„*Toată familia noastră a fost muzicală, fiecare căuta să-şi exprime, în diferite forme,* simţul musical. *Tatăl meu, în tinereţe, cânta cu flautul şi avea o voce admirabilă. Mama mea cea iubită avea auz muzical, prindea orice melodie şi cânta din gură foarte frumos, Ştefan era autodidact la toate instrumentele – mai mult piano şi voce – avea un tenor admirabil, cânta din gură şi se acompania singur la piano. De multe ori acompania, după ureche, pe fratele* lui, *Ciprian*”.

De altfel, concomitent cu educaţia culturală şi muzicală a fraţilor Ştefan şi Ciprian, sora lor, Mărioara, încă de la vârsta de şapte ani, luă, cu bătrânul pianist şi organist Valentin, lecţii de piano la Suceava, pe care le-a continuat la Cernăuţi cu vestita Hedviga Piontkovshi[65], apoi, la Braşov, cu Geyfacy. Ceea ce i-a dezvoltat, însă, mai cu seamă, dexteritatea de pianistă au fost studiile şi exerciţiile îndelungate, înfăptuite cu fratele Ciprian. Mai târziu, sora lor, devenită, prin căsătorie, Mărioara Raţiu, a fost, timp de 32 de ani, profesoară de piano la Buzău şi Bucureşti[66].

Un sâmbure de artă era, deci, adânc înfipt în firea întregii familii a lui Iraclie şi care n-aştepta decât momentul prielnic ca să crească, să se dezvolte. Nu se

---

[65] Eleva lui Carol Miculi, fostul director al Conservatorului din Lemberg.

[66] Astăzi trăieşte, văduvă, la Cluj, cu copii ei, Livia Cionca, doctor în medicină, şi Ciprian Raţiu, avocat.

putea ca din casa lui, din Stupca, unde Ciprian văzu prima licărire de lumină, la 2 Octombrie 1854, sau, mai târziu, în casa parohială din Şipote, pe Suceava[67] (**NOTĂ:** iarăşi eroare, Ciprian născându-se la Şipote, nu la Stupca – n. n.), de pe creasta Carpaţilor, să nu pornească acel val de artă pură; când, printre viligiaturiştii săi, se numără, pe lângă alţi muzicieni, şi Carol Miculi, directorul conservatorului din Lvov (**NOTĂ:** ulterior, pentru că deocamdată trăia la Cernăuţi, unde-l adusese şi pe Liszt – n. n.), îndrumătorul prim al lui Ciprian, armean de origine, descendent al unei vechi familii bucovinene.

Carol Miculi, observând predilecţia micului Ciprian pentru muzică, s-a ocupat de el. În câteva zile, ajunse să descifreze şi să cânte intervale apreciabile.

Că preotul Iraclie Porumbescu cultiva muzica, sub toate formele ei, cu multă profunzime, că studiase istoricul ei, la toate popoarele, ne-o dovedeşte povestirea ce i se atribuie[68], despre celebrul celist François Adrien Servais[69], supranumit „Paganini al violoncelului”.

---

[67] Spre deosebire de o altă comună, Şipote pe Siret.

[68] Vezi: Rev. „Junimea literară”, de Leca Morariu.

[69] *François Adrien Servais,* născut la Hall, aproape de Bruxelles, la 6 Iunie1807, mort în acelaşi oraş, la 1866, fiu de muzicant, de la care luă primele lecţiuni de muzică; apoi intră la conservatorul din Bruxelles, unde luă lecţiuni de Cello de la prof. *Platel.* După ce debută la Paris, cu un succes strălucit, întreprinde turneuri concertante, în anii 1845-1848, în Anglia, Suedia, Germania, iar în Rusia primi numele de „Paganini al violoncelului”. / La 1848 devine profesor la Conservatorul din Bruxelles. A publicat trei concerte şi

În călătoria sa – spune Iraclie – în anul 1841, *la Petersburg, el luă drumul, prin Constantinopole şi Teheran. La Constantinopole, întrebând el, la curtea Padişahului, de va vroi să-l audă, la care i se răspunse, prin ceremonialul suprem, că da, însă el să nu şadă la cântarea cu violoncel şi nici violoncelul să nu-l razeme pe parchet, ci să îl ţie doi sclavi în mâini.* Servais, *auzind acest moft bizar turcesc, se mânie foc şi se duse din Constantinopole fără a da vreun răspuns ceremonierului*”.

Iraclie Porumbescu mai povesteşte o a doua aventură a lui Fr. A. Servais, avută cu un colonel persan, la Teheran, şi spune că originea acestor povestiri o are de la Carol Miculi, profesorul şi directorul conservatorului din Lvov, care venea, în fiecare vară, la preotul Iraclie, în comuna Şipotele, din munţii Carpaţi, pentru aer[70].

Copilăria lui Ciprian Porumbescu. În asemenea mediu de distragere intelectuală şi sufletească, Ciprian Porumbescu avea prilejul ca, prin instinct, să-şi asimileze din spiritul muzical al familiei sau din contribuţia artistică a viligiaturiştilor muzicali, tot ceea ce, mai târziu, a contribuit la dezvoltarea geniului său.

Aşa fiind, preotul Iraclie Porumbescu are grijă să dea imbold chemării fiului său şi, la vârsta de şase ani, îl

---

16 fantesii pentru Cello şi orchestră, piese pentru Cello şi piano, duete pe motive din opere etc.

[70] Vezi: Rev. „Junimea literară” din Cernăuţi, Iulie 1923, de L. Morariu.

încredinţează specialiştilor muzicali, urmând, în acelaşi timp, cursurile primare din satul Ilişeşti, unde ia şi primele noţiuni de vioară, cu învăţătorul Simon Maier. Terminând cursurile primare înainte de termenul reglementar, urmează cursurile gimnaziului din Suceava, şi, în acelaşi timp, continuă studiile de vioară, mai întâi cu acelaşi bătrân organist şi pianist, Valentin, apoi cu magistratul Schlotzer, de la judecătoria din Suceava, un abil violonist-diletant. Preotul Constantin Morariu spune că Schlotzer l-a auzit, odată, pe Ciprian, cântând la gazda lui şi, cunoscându-i talentul, i-a plăcut şi l-a poftit să vie totdeauna la dânsul şi să cânte amândoi împreună, când vor avea vreme. Dar bunătatea lui Schlotzer nu ţinu decât vreo trei luni, căci o boală de piept îi scurtă firul vieţii şi Ciprian îl plânse ca pe un adevărat prietin. El rămase, acum, iarăşi fără învăţător şi asupra lui mai veni şi o boală grea de gât, din pricina căreia, a trebuit să lipsească, timp îndelungat, de la şcoală, aşa că gimnaziul l-a sfârşit abia în anul 1873.

Crescut în satul lui natal de părinţii săi, care ar putea fi puşi alături de aceia care au dat lumii pe Goethe, el de mic se arată un băiat deosebit; iubea tot ce era *românesc, cântece, jocuri, chiuituri*, până şi colibele celor uitaţi de soartă şi apăsaţi de pajura cu două capete îi păreau mai măreţe ca palatele ce se ridicau maiestos în văzduh.

Sub influenţa unei asemenea educaţii naţionale, primită în casa învăţatului său tată, clericul Iraclie, simţirea românească a lui Ciprian explodează la orice manifestare românească.

„Era zi de mare sărbătoare la mănăstirea Putna, în 15 *August* 1871. Se *aniversau* 400 *de ani de la moartea gloriosului Domn, ce-şi doarme somnul de veci în acest sfânt lăcaş. În acest scop, tânăra societate studenţească „România Jună” face ca, pe tăpşanul din faţa mănăstirii Putna, Românii de pretutindeni, Ardeleni şi Moldoveni, Bucovineni şi Munteni, tineri şi bătrâni, bărbaţi şi femei, preoţi şi mireni, să se adune la această sărbătoare naţională. Toţi veniseră aci să-şi descarce sufletul de piatra grea a suferinţei, la mormântul „sfânt” al eroului dispărut, de mulţi secoli.*

Erau de faţă mulţi din bărbaţii învăţaţi ai culturii româneşti: G. D. Teodorescu, Grigorie Tocilescu, Mihail Eminescu, Ioan Slavici, Al. Xenopol, M. Cogălniceanu, *şi alţii.*

După serbarea religioasă şi după vorbirile ocazionale, pe pajiştea dinaintea mănăstirii se întindea o horă... Muzicanţii cântau... şi toată lumea de la serbare sălta ritmic în lanţul acestei hore, care îi cuprinsese pe toţi.

Cânta trubadurul Bucovinei, Grigorie Vindereu, *din Suceava, cu taraful de treizeci de lăutari, cânta ca pe vremea gloriei româneşti. Şi, pe când se juca hora mai cu foc, un tânăr plăpând şi înalt, cu foc nemărginit în privirea-i visătoare, sta la o parte, privea la cei „fericiţi”*[71] *şi părea că se gândea la dezlegarea unei probleme grea din cale afară. În ochii lui adânci se putea*

[71] Vezi: „România Jună” de I. Grămadă pag. 71.

vedea bucuria ce îi stăpânea sufletul, în momentele acelea... dar se putea ceti şi indignarea, revolta, ba chiar ura contra acelora care veniseră la Putna nu ca să-şi plece genunchii la mormântul „atletului lui Hristos”, ci ca să spioneze, să urmărească gesturile fraţilor uniţi pentru câteva ore.

După vreo câteva momente de muncă sufletească, acel tânăr porneşte... merge la banda lăutarilor... smulge vioara din mâna trubadurului... şi, conducând el taraful de lăutari, începe să cânte atât de fermecător, atât de cu foc, de răsunau codrii şi văile Putnei de atâta veselie fericită, ce aduceau accentele vii ale horei româneşli, încât toată lumea adunată îşi îndreaptă privirile spre muzicanţi...

Ochii lui luceau ca două mărgăritare; pieptul îi sălta mai tare ca altă dată, iar pe fruntea lui senină porniseră la vale multe şiroaie... Se obosise...

Deodată arcuşul alunecă din ce în ce mai furtunos pe strune, ochii i se umeziseră, aruncă violina din mâini şi, cu vocea tremurândă, glăsui:

– Acum pot să mor, căci am cântat la întreaga Dacie.

Acest tânăr înalt şi plăpând era Ciprian Porumbescu. *După acest nobil gest, se făcu, ca prin minune, o tăcere mormântală, iar Porumbescu se retrase din mijlocul pelerinilor...*

Era fericit... căci, prin arcuşul care atinsese strunele viorii, el îşi descărcase sufletul lui tânăr, dar încărcat cu grijile neamului său înlănţuit de tiranii seculari”[72].

Viaţa de student a lui Ciprian Porumbescu. Imediat după terminarea studiilor liceale, în anul 1873, se înscrise la seminarul teologic din Cernăuţi şi la Universitate, unde întreprinde o activitate muzicală care i-a servit, mai târziu, drept bază la perfecţionarea culturii sale muzicale.

„Acolo, zice preotul Constantin Morariu, *el ajunsese a fi maestru nu numai în cântarea din vioară, ci şi din clavir sau din violoncel, învăţând mereu şi singur, din cărţi şi de la alţi bărbaţi măiestri în muzică, compoziţie şi armonie. În seminar, munca lui Ciprian începuse a da şi roade frumoase, căci el compuse sau alcătuise liturghii întregi şi alte cântări sfinte, ce corul seminariştilor le cânta în catedrală, şi compuse şi „Dorinţa”, pe care le şi tipări. Compuse şi cântări lumeşti, dintre cari „Hora naţională”, asemene valsul „Răsunete carpatine” şi valsul „Un vis de fericire”.*

Pasionat în simţirea muzicală, dă avânt pornirii sale şi, în scurtă vreme, la 10 Decemvrie 1875, pe când frecventa încă facultatea teologică, luând exemplul studenţilor de alt neam, înfiinţează societatea academică

[72] Vezi : Rev. „Cultura poporului” din Cluj, din 7 Sept. 1925, „*Un cântăreţ a neamului*”.

„Arboroasa”[73], din membrii căreia alcătuieşte un ansamblu muzical de voci bărbăteşti. Până la 1877, „Arboroasa” merge progresând, atât muzical, cât şi din orice punct cultural, având conducător muzical şi preşedinte efectiv al societăţii pe Ciprian Porumbescu.

Din suma de 1000 lei, votată de Parlamentul românesc din Bucureşti, pentru ajutorul societăţilor culturale româneşti din Austro-Ungatia, membrii „Arboroasei” cer şi obţin 200 lei pentru biblioteca societăţii lor.

În închisoare. De la sfânta Mitropolie a Moldovei din Iaşi porneşte, *în sunetul unui marş funebru al fanfarei militare*, procesiunea funerară la mormântul Domnitorului Moldovei Grigore Ghica Vodă, aceasta, ca un răspuns la marile serbări ce Austriecii le dădeau, în aceiaşi zi, la Cernăuţi, pentru comemorarea a o sută de ani de la anexarea Bucovinei la Austria[74].

În şedinţa plenară din 1 Octomvrie 1877, studenţii bucovineni trimit o telegramă de aderare la manifestarea naţionalistă de la Iaşi.

Fapta le-a fost fatală, semnatarii telegramei, membri ai societăţii „Arboroasa”, Zaharia Voronea, vicepreşedintele „Arboroasei”, şi autorul telegramei, Constantin Andrievici-Morariu, autorul adresei către ministrul

---

[73] *Arboroasa* şi *Plonina* sunt vechile numiri ale provinciei bucovinene. Numele de *Bucovina* s-a adoptat după capturarea ei de Austrieci.
[74] Vezi : I. C. Negruţi: *Cântecul lui Gr. Ghica*, An. ac. s. II, tom. 22, 76

român, Orest Popescu[75], casier şi platnic al telegramei, şi Eugen Sireteanu[76], bibliotecarul, ridicaţi de poliţie din reşedinţa mitropolitană, în frunte cu preşedintele lor, Ciprian Porumbescu, care e adus pe jos, sub baionete, tocmai de la Stupca[77], la 15 Noemvrie 1877, sunt daţi judecatei şi aruncaţi în închisoare, de unde n-au fost eliberaţi decât după verdictul negativ al juraţilor din 3 Fevruarie 1878[78].

„*Păţit-am apoi multe, bune şi rele, zice* Iraclie Porumbescu, *până şi închişi am fost, odată,* 6 *săptămâni la Lvov, iar altă dată, 24 de ore la Cernăuţi. Ambele dăţi, sub titlul de delicte politice. Aşa şi bietul* Ciprian, *sub pretext că, fiind preşedinte al societăţii „Arboroasa", ar fi stat în legătură secretă cu jubilanţii centenari ai decapitatului Domn Ghica din Iaşi. Ieşind el, apoi, din temniţă, a adus cu sine germenul morţii*"[79].

Aci, în temniţă, ca rezultat al stării sale sufleteşti, a scris cântecul „Suspinul prizonierului"[80].

Guvernul austriac, prin ministerul cultelor din Viena, în faţa acestei puternice organizaţiuni naţionaliste,

---

[75] Arhimandrit al mănăstirii Suceviţa.
[76] Fost paroh la Şerbăuţi.
[77] O afirmă contimporanul lui C. P., profesorul Severin Procopovici din Suceava.
[78] Dr. V. Branişte, în lucrarea sa „Ciprian Porumbescu", descrie, destul de amănunţit, dezbaterile acestui proces politic. Vezi pag. 63-80
[79] Vezi: *Scrierile lui Ir. Porumbescu,* de Leonida Bodnărescu, part. I, pag. 87.
[80] Vezi: „*Ciprian Porumbescu*", de preotul C. Morariu, pag. 27

cu tot verdictul juraţilor, simţindu-se incapabil de a luă vreo măsură aspră pentru reprimarea mişcării, lansează ştirea mincinoasă că ar fi avut de gând ca, la noua universitate cernăuţeană, să înfiinţeze o catedră de muzică bisericească greco-orientală şi al cărei titular fusese destinat a fi muzicianul Ciprian Porumbescu. Cum însă Ciprian, prin faptul deţinerii sale în închisoare, e compromis, ministerul e nevoit a renunţa la acest binefăcător şi românesc proiect. În faţa acestor demagogisme, lansate din oficina guvernului austriac, toţi, cei naivi, începură a detesta acţiunea comitetului „Arboroasei", tinzând, astfel, la slăbirea simţului naţional din sânul studenţilor români.

Cu toată restricţia autorităţii austriece şi cu toată decăderea celor naivi, Ciprian Porumbescu a rămas neclintit în credinţele şi simţimintele sale româneşti şi, musicalmente vorbind, după terminarea studiilor sale desfăşoară o activitate artistico-muzicală care a rămas o mândrie a Bucovinei.

Paralel cu studiile filosofice, de la Universitatea din Cernăuţi, Ciprian urmează şi termină, cu succes, studiile muzicale, de multe ori auto-didactice, pe care, din lipsa unei şcoli speciale de muzică în Cernăuţi, le îndeplinea cu muzicienii zilei. Unul din profesorii săi a fost şi muzicianul bucovinean **Isidor Vorobchevici**, profesor de cântare la institutul teologic, devenit, apoi, odată cu înfiinţarea Universităţii cernăuţene, facultate teologică.

Cu acest muzician, Ciprian Porumbescu termină studiile muzicale, de la care obţine, la 18 Octomvrie

1877, un Certificat, cu următoarea calificare finală: *„posedă un talent musical evident care, printr-un studiu continuu pe terenul ştiinţei musicale şi prin o adevărată aprofundare a fiinţei şi a scopului acestei arte sublime, ne îndreptăţeşte la cele mai frumoase nădejdi*”[81].

Sub auspiciile mitropolitului-muzician Silvestru Morariu-Andrievici, Ciprian Porumbescu se duce la Viena, unde-şi perfecţionă specialitatea.

La Viena. În toamna anului 1879, cu un ajutor bănesc acordat de mitropolitul Silvestru Morariu-Andrievici, din fondul religionar, se duce la Viena, unde, cu profesorul de conservator şi organist al curţii Dr. Franz Krenn[82] şi cu Louis Schlosser[83], studiază *armonia, compoziţia, violina şi contrabasul.*

În 1881, termină studiile de perfecţionare şi se întoarce acasă. În timpul cât a stat la Viena, compune valsul „Florile dalbe” sau „Camelii”, dedicat dnei Teresa Kanitz, prezidentă de onoare a societăţii studenţilor

---

[81] Acest certificat se află în original, depus în muzeul musical de la Conservatorul de muzică din Cluj, înfiinţat de prof. Al. Bena, actualmente director al acestui conservator.

[82] *Franz Krenn,* originar din Austria de jos. Născut la 26 Febr. 1816, mort la 18 Iunie 1897. Organist şi şeful capelei Sf. Mihail din Viena. A scris 15 *liturghii,* un *Te-deum,* cântate, oratorii pentru orgă şi piano, quartete, simfonii, metode de orgă, metodă de canto, un tratat de teorie şi armonie.

[83] Savant muzical, autor al operelor „Das Leben ein Traum“, 1893, „Die Braut des Herzogs“, 1847, „Die Jahreszeiten“, autor de simfonii, quartete pentru coarde şi un considerabile număr de lieduri. Mort la 1886, în Viena.

români din Viena „România Jună”, a tipărit, de asemenea, şi o colecţie de cântece studenţeşti, precum şi imnul „Pe-al nostru steag”.

Îndemnat de protectorul său, Mitropolitul Bucovinei, Ciprian Porumbescu se dedă, în ultimul an de studii muzicale, la practicarea cântării religioase. În acest scop, în prezenţa profesorului său, Dr. Krenn, conduce corul bisericii Sf. Mihail din Viena.

Încununat cu aureola de martir al „Arboroasei” şi însoţit de numele de compozitor al „Cislei”, pe care o cântaseră studenţii de la „România Jună”, cu un an înainte, Ciprian Porumbescu era deja posesorul unei distinse consideraţiuni artistice, calitate pe care i-o popularizaseră, cu toată lărgimea de suflet, studenţii români din Viena[84].

Cum sosi în mijlocul lor, înjghebă, imediat, un quartet, în care făceau parte studenţii români Voina, Dan, Calinciuc, Andrei Bârsean şi alţii. Studiile şi repetările corale le făceau în localul „României June” din Viena, str. Sonnenfelsgasse, mai des, însă în camerele „Hotelului de France”. Repertoriul era format din coruri uşoare, *bonvivante,* alcătuite, ad-hoc, de Ciprian Porumbescu, colectate şi tipărite în broşura „Cântece studenţeşti”.

Pentru şedinţa generală a „României June” din Viena, din Noiembrie 1879, înjghebase deja o orchestră, care avea să execute compoziţia sa „Fata de la munte”, cu variaţiuni de vioară şi acompaniament de orchestră. În

[84] Vezi: Vol. „România Jună”, de I. Grămadă, pag. 72.

orchestră se aflau studenţii români Vasilc Halip (flaut), Mihalaş şi Moldovan (vioară), Pompiliu Pipoş (violă) iar, „capelmaistrul Ciprian bombănea dintr-un cello. Vai de cel ce nu lua seama, căci pe loc căpăta una cu arcuşul peste degete”[85].

La Braşov. Întors de la Viena cu documentele culturii sale muzicale, obţine catedra de muzică de la liceul din Braşov şi postul de director al corului bisericii Sf. Neculai din Schei. „Acolo, în Braşov, zice preotul Const. Morariu[86], el a lucrat mai mult decât oriunde, înveselind lumea. Muncea bietul şi muncea zi după zi, deşi cu sănătatea zdruncinată încă din temniţa din Cernăuţi, unde a căpătat vărsare de sânge, tipărea cântece după cântece, da concerte peste concerte, şi gazetele româneşti şi străine erau pline de laude pentru dânsul şi pentru drăgălaşa lui muzică”.

Lucrarea compoziţională în care Ciprian Porumbescu îşi concentrase o bună parte din genialitatea sa atât de productivă este prima operetă românească a Bucovinei „*Crai nou*".

Revistele şi cotidianele contemporane româneşti se întrec, care de care, în evidenţierea valorii artistice, şi colaborarea literară-muzicală a lui Vasile Alecsandri şi Ciprian Porumbescu. De la prima reprezentare a acestei opere, 27 Fevruarie 1882, trăinicia renumelui geniului muzical al lui Porumbescu se asigurase de-a pururi.

[85] Din amintirile silvicultorului Vasile Halip din Ilişeşti-Bucovina.
[86] Vezi: *Musica bănăţeană* din acest volum.

Alături de Braşov, cele mai multe din oraşele Bucovinei şi Transilvaniei îşi asumă un punct de onoare naţională în a pregăti şi a reprezenta această operă. În Bucovina, la Cernăuţi, Societatea muzicală „Armonia", de sub preşedinţia lui Vasile Morariu, reprezintă, pentru prima oară, „*Crai nou*" la 6 Mai 1898. Cu acest prilej, iată ce spune ziarul „Patria" din Cernăuţi, No. 123 :

„*Este cu neputinţă a asculta cuvintele lui* Alecsandri *sau muzica lui* Porumbescu *fără a rămânea adânc fermecat, nu de* arta ca artă, ci de a vedea lumea ca Român, *a o înţelege româneşte, în secretele sale şi a o perpetua în sufletul românesc*".

Ziarul „Patria", în continuarea recenziei asupra reprezentării lui *Crai nou,* spune:

„*Cei moderni vor vedea, poate chiar în aceste momente, cele mai mari defecte ale presei. Textul lui Alecsandri va fi pentru cei moderni un libret acomodat, iar tehnica compoziţiunii lui Porumbescu va fi foarte primitivă.*

Concedem că modernii vor avea dreptate, din punctul lor de vedere. Dar ce sunt modernii? Simţiri reci, harfe zdrobite!

Ce-i opereta modernă? Un text fără duh şi o muzică fără suflet. O tehnică bine socotită pentru excitarea simţurilor, atât ca formă cât şi ca conţinut, de aceea nici nu trăiesc mult aceste produse moderne, simţurile se tocesc şi caută iritante noi, mai rafinate şi mai

surprinzătoare. La Alecsandri şi Porumbescu vom căuta în zadar acest rafinament al tehnicii şi senzualismul excitant, căci acestea lipsesc cu desăvârşire. Dar ce aflăm la ei este viaţă din viaţa care alcătuieşte un popor.

Uvertura lui Porumbescu, cu horele sale, cântecul bătrânesc, ditirambul, doina, haiduceasca sa, melodie eroică şi lina romanţă de dragoste, este un complex de fire tot atât de variate din sufletul poporului, este sinteza unui trecut viforos, în care numai vigoarea internă a naţiunii a putut crea acea forţă, care a rezistat tuturor tempestăţilor".

Iată însă că, de la data celor înserate în ziarul „Patria", au trecut atâtea decenii şi, totuşi, nu vedem o schimbare, o întoarcere către glasul conştiinţei noastre româneşti. Cu uşurinţă condamnabilă se ignorează opera muzicală românească, înfăptuită în cursul secolului al 19-lea, lucrări de valoare, care se identifică în concepţie cu întreaga noastră viaţă de neam. Suntem în România întregită. Avem cea mai mare instituţie de artă muzicală, *Opera Română.* E timpul să ne renaştem şi pe acest drum.

Dar „necazurile vieţii" nu le poate uita, boala de piept îl sapă nemilos şi, lovit în moralul său, se hotărăşte a pleca în Italia.

Iată ce scrie, despre Ciprian, Petra Petrescu, în studiul său ,,Ciprian Porumbescu, compozitor român"[87]:

---

[87] Vezi: Amicul Poporului, Calendar din Sibiu pe 188J. pag. 69.

„*Prânzeam cu el mai mulţi împreună. Odată, cu totul pe neaşteptate, ne trezim la masă cu ştirea că medicii l-au sfătuit să meargă în Italia.* De atunci nu l-am mai văzut cu voie bună. *Înainte de plecare, anunţase trei concerte... Două le-a şi dat. La ele au fost de faţă foarte multă lume din Braşov... Al treilea concert nu l-a putut da, căci a trebuit să plece. La gară, ne-am luat cel de pe urmă rămas bun. A fost o despărţire de tot tristă. Noi, amicii lui, ne sileam să facem glume, dar în zadar. O presimţire ne sugruma* graiul”.

Din staţiunea climaterică şi balneară ,,Nervi”, de pe coasta Mării Mediterane, din Italia, iată ce scrie Ciprian:

„*Medicii, domnii Neagoe şi Baiulescu, plecând eu, din Braşov, la Nervi, nu-mi îngăduiră să iau vioara cu mine. Cu greu, deci, dar neavând ce să fac, m-am dus fără ea. Însă, ajungând la Nervi, acolo, după câteva zile, mă cuprinse aşa un dor după vioară, încât mi se păru că n-aş duce-o fără ea. Am scris deci prietenului meu, profesorului Nastasi din Braşov, rugându-l să-mi trimită vioara. El însă mi-a răspuns că doftorii nu-i lasă să mi-o trimită, ca să nu-mi stric şi mai mult sănătatea, cântând din ea, ori poate chiar apucându-mă de vreo muncă muzicală. I-am scris şi a două, şi a treia oară să mi-o trimită, făgăduind că nu voi munci de fel, nici nu voia cânta ceva greu*”

„*În sfârşit, pe la începutul lui Decemvrie* 1882, *îmi aduseră scrisoarea de la poştă că mi-a sosit vioara. Era seara, pe la amurg. Am iscălit iute recipisa şi l-am*

trimis pe galopeanul pensionatului „*Concordia*”, *unde eram încartiruit, să mi-o aducă. L-am aşteptat pe galopean cu haina mea pe braţ şi cu mare nerăbdare.*

Cum mi-a adus vioara, eu, fără s-o mai despachetez, am luat-o subsuoară, şi am grăbit cu ea la Mare. Întunecase, dar oaspeţii încă n-au fost ieşit la primblarea ce o făceau seara. La Mare, m-am coborât de pe ţărmure, jos, lângă apa ei. Era o seară plăcută, să o pui la sân, cum zice Românul. Aerul lin, Marea liniştită şi cerul aşa de curat, încât nici măcar un singur fulguşor de nor nu se vedea pe el. Stelele din bolta senină, măreaţă şi încântătoare, se oglindeau, aşa de frumos, în adâncul Mării, de mi se părea că am un cer deasupra mea şi altul la picioarele mele. Întreaga fire parcă dormea un somn dulce şi liniştit. Atunci, scoţând vioara din scrinaş[88] *şi cercându-i strunele, am gândit, oare ce să cânt*! *M-am răzimat cu spatele de un pisc de stâncă, ce străbătea din fundul Mării, la ţărm, şi, tot gândind, mi-am zis în sfârşit:* „Ah! ştiu ce să cânt, voi cânta acestei Mări Mediterane ce e mai drag şi mai scump Românului, ca Marea să ducă acel cântec Oceanului şi Oceanul să spună lumii care cântec e mai scump şi mai drag neamului meu...

Am cântat, pare-mi-se, ca niciodată până atunci, aşa de lung şi cu aşa de adâncă simţire „*Doina*”. *Am zis că aerul şi marea, şi întreaga fire erau ca într-un somn dulce şi lin şi, cântând eu, mi se părea că acordurile vioarei mele ajungeau departe, peste apa Mării, şi, de acolo, se întorceau iarăşi la urechile mele, la inima mea,*

---

[88] Cutia pentru vioară.

şi încă mai dulci şi mai duioase, de cum le scoteam eu din draga mea Cremoneză!

După ce am sfârşit, am suspinat din adânc şi am vrut să şed jos. Dar ce zăresc în spatele meu. O damă, culcată pe haina ei, şi cu capul răzimat pe o mână. „Domnule", zise ea către mine, în limba franţuzească şi cu un glas fraged şi parcă rugător, „Domnule, ce cântec atât de trist şi pătrunzător ai cântat dumneata acum?". *Încâtva surprins şi vrând să-i răspund, aud, sus, pe ţărmuri, sute de mâini bătând din palme şi mulţime de guri strigând* „*bravo, bravo*!", *iar unele zicând, în limba franţuzească*: „Domnule, dumneata eşti un măiestru!"... *şi, între aplauze, mai aud un glas bărbătesc, grăind tot franţuzeşte*: „Domnule, dumneata eşti un Român!". *Şi mai surprins de cum eram, am. răspuns* „Da". „De unde?", *mă întreabă tot acel glas.* „Din Bucovina", *răspund eu. Glasul acela, cât am putut vedea prin zare, era al cuiva ce sta, ţinându-se de braţ cu altul,* „*Ah!*", *zise acel glas mai departe,* „eu cunosc Doina, căci Doina se cheamă ce a cântat Dumnealui; am auzit-o, dar nu din vioară, ci din fluieraşe, pe câmpiile Bulgariei, unde o cântau ostaşii români". *Şi, apoi, întorcându-se către cel cu care se ţinea de braţ, zise*: „Doina, cântecul cel mai drag şi mai scump al Românilor, cuprinde în sine întreaga lor istorie, suferinţele lor de veacuri, durerea şi nădejdea lor". *Şi acela care a vorbit aşa era generalul rus* Totleben[89], *celălalt, cu care se ţinea de braţ, era ministrul din Berlin,* Böttlicher.

---

[89] Unul din generalii comandanţi ai armatelor ruso-române în războiul contra Turcilor, din 1877-78.

Atunci eu am zis către dama ce se sculase din spatele mele: „Aşa este, domnişoară, cântecul ce l-am cântat acum e cântecul naţional al neamului meu românesc şi se cheamă Doina”. *I-am ajutat, apoi, dându-i mâna, să se urce pe ţărm, în sus, de unde eu, printre mulţimea de domni şi de doamne, care-mi ziceau „bravo” şi „mulţumim, Domnule!”, am mers în odaia mea din hotel*”.

O vizită la marele muzician Giuseppc Verdi. „Eram foarte tulburat şi am vrut să ies, să-mi fac primblarea, după sfatul medicilor, când iată, că cineva bate în uşă. „*Poftim*!”, zic eu. Intră doi domni, un tânăr şi altul mai bătrân. „*Nu bănui domnule*!”, zise cel bătrân, scoţându-şi şi dându-mi carta sa de vizită, ceea ce făcu şi celălalt. „*Eu sunt”* – aici îmi arată numele său, pe carte *„şi dumnealui e amicul meu. Te-am auzit cântând*” – aici începu a mă lăuda – apoi urmă, mai departe: *„Aşadar eşti Român şi încă şi muzician. N-ai avea bunătatea să te osteneşti, cu noi, până la* Verdi?[90] *El se află în vila sa de lângă Genua. Dumnealui, în convorbirile noastre despre confraţii noştri din vechea Dacia, a arătat, de mai multe ori, arzătoarea dorinţă să audă cântecele naţionale de ale Românilor, care se trag de la vechile colonii ale împăratului Traian”.* Auzind eu aceasta, îmi veni să-l

[90] Giuseppe Verdi – compozitor muzical mondial – născut la Roncole, la 10 Oct. 1813, sătişor aproape de oraşul Busseto (Parma) Italia, mort la Milano, la 27 Ianuarie 1901. Cu o bursă a oraşului şi cu ajutorul bogătaşului Barozzi, fu trimis la conservatorul din Milano. Nu fu însă primit, constatat fiind că e lipsit de talent. Îi dădu însă lecţii profesorul de piano Lavigna, de la Scala. E autorul unui *considerabil număr de opere,* care, astăzi, fac recordul celor mai mari teatre din lume.

întrerup din vorbă, dar, la sfârşit, zisei: *„Prea bucuros, domnilor; ar fi chiar o mare fericire pentru mine, să văd şi să-l cunosc pe marele* Verdi”. *„O bine dară”* – ziseră cei doi – *„noi chiar acum mergem la el, să vedem cum se află, căci era cam bolnav, şi să-l întrebăm când putem veni cu dumneata la dânsul. Apoi, mâine, dimineaţă, îţi aducem răspuns”*. Cu o „noapte bună”, cei doi se duseră. Eu m-am uitat la cărţile lor de vizită şi pe una, ce mi-a dat-o cel bătrân, am citit numele Camillo Boito, vestitul critic[91] beletrist şi conlucrător al lui Vcrdi, iar pe cealaltă sta Marco Salle, de care auzisem de la colegii mei italieni din Viena că e poet italian”.

Am ieşit la plimbare şi am văzut o corabie, plecând în sus, spre Genua.

A doua zi dimineaţă, pe când eram încă în pat – căci tuşisem mai toată noaptea! – intră în odaia mea o copiliţă ca de 5-6 ani, cu un buchet de flori în mână. Era Cecilia, fiicuţa unei dame din Verona, ce se află bolnavă, ca şi mine, la Nervi. Acea copiliţă drăgălaşă se ţinea lipcă de mine, la primblările mele, şi cu nevinovăţie copilărească mă numea „Mare domn”. În dimineaţa aceea, copiliţa vine la mine şi-mi dă buchetul, zicând : „*Na, mare domnule, domnişoara de aseară, de la Mare, îţi trimite*”, apoi fugi pe uşă. „*Ce-i asta*?”, socot eu, slab ca vai de mine. Mă uit la buchet, el era de flori de portocale şi de viorele. Mai purtându-l în mâini, văd, între flori, un

---

[91] Probabil fratele celebrului compozitor *Arigo Boito,* autorul operelor: *Mefisto, Nerone* şi *Orestiada* etc., apreciat poet şi literat, traducătorul, în italieneşte, a celor mai multe librete din operele clasice.

bilet şi pe el numele „*Emilly de Poppen*”, iar dedesubt, scris cu plumbul, „*din Reval în Estlandia*".

Să nu fi fost aşa de bolnav, nu ştiu de n-aş fi zis: „*Asta-**i** cu bucluc*!”, dar mă podidi tusa... M-am sculat, m-am spălat şi frotat, apoi, îmbrăcându-mă, m-am dus în salon, la dejun. Cei dintâi ce-mi dădură „bună dimineaţa” erau Boilo şi Marco Salle. Boito zise: „*Dejunează, domnule profesor, şi, dacă îţi e cu plăcere,* putem să ne pornim, căci Verdi ne aşteaptă” (se vede că mă căutară în lista oaspeţilor, de ştiau că-s profesor). Am dejunat cu grabă, m-am dus în odaia mea, de m-am îmbrăcat cu hainele cele mai bune şi m-am coborât la vale. Boito şi Salle mă aşteptau lângă hotel. !Haidem!”, zise cel dintâi vesel. Ne-am dus la Mare, unde aştepta o barcă, în care am trecut, pe o scândură. În două ore, am fost la Genua, de unde, cu o birjă, în curând am ajuns la vila lui Verdi. Doi servitori stăteau la intrare şi al treilea, la uşă, pe care o deschise cu o adâncă închinăciune şi cu cuvântul „aprego!” (adică: poftim!). Verdi, încă slab, şedea în salon într-un fotoliu şi de departe îmi zise în limba franţuzească: „*Iartă, domnule şi june amice, că nu mă scol; sunt încă ceva bolnav, dar foarte mă bucur*”. Şi întinzându-mi amândouă mâinile, se uită lung la mine, apoi zise cu bucurie vădită: „*Ah! tip romanic, foarte mă bucur! Am auzit, aseară, de la dumnealor, foarte mă bucur*!”. Un fecior ne dete şi nouă fotolii, iar Verdi, tot cu ochii ţintiţi la mine, mă întrebă, mai întâi, de unde sunt, ce slujbă am, ce boală m-a adus încoace, şi altele. Apoi mă întrebă despre Români, despre aflarea lor în părţile pe unde locuiesc şi, în sfârşit, despre muzica lor. Răspunzându-i la toate, el mă întrebă din ce instrumente

cânt eu. I-am răspuns că din vioară şi din clavir. „*O,* zise Verdi, *cântecele romanice, după firea lor, pe vioară se potrivesc. Fii bun, te rog, colo pe pian e şi vioara; cântă un cântec românesc, să-l aud*”.

Eram, se-nţelege, nu numai mişcat, văzându-mă înaintea unui Verdi, dar să şi cânt înaintea lui, parcă nu mă simţeam în putere. El, cum se vede, pricepu sfiala mea şi zise servitorului, ce sta la uşă: *„A, apă dulceţi*!”. După ce m-am mai împrospătat şi am prins la curaj, am cântat „Doina”. M-am uitat, de câteva ori, la bătrânul măiestru şi l-am văzut cu ochii ţintiţi asupra mea. Când am isprăvit de cântat, el zise către Boito: „*Mare lucru, cântecul acesta nu mi-i cunoscut, dar toată gama lui o simt şi o pricep*!”. Mi s-a părut că bătrânul vrea să se scoale şi să vie la mine. Eu am păşit spre dânsul. El iar mi-a întins amândouă mâinile şi, strângându-le pe ale mele, îmi zise cu suflet mişcat: „*Da, fraţi ne sunteţi. Atestatul, că ne sunteţi fraţi, vi l-am auzit acum*!”[92].

Pr. Const. Morariu spune că, în această întrevedere, Ciprian ar fi înmânat câteva din compoziţiile sale marelui Verdi, care l-ar fi invitat să-l mai viziteze.

Dr. Valeriu Branişte, în monografia „Ciprian Porumbescu”, se îndoieşte de autenticitatea faptului că Ciprian ar fi vizitat pe compozitorul G. Verdi, de aceea, pe lângă afirmările din „Gazeta Bucovinei” şi ale scrieitorului Const. Morariu, iată că Petra Petrescu, în studiul

[92] Vezi: „Gazeta Bucovinei” No. 33 şi 84 din 1892, precum şi schiţa biografică a lui Ciprian Porumbescu, pag. 22, de preotul Const. Morariu.

său „Ciprian Porumbescu, compozitor român”, publicat în „Amicul Poporului”, calendar din Sibiu pe 1884, la pag. 69, confirmă, în totul, afirmările vizitei lui C. Porumbescu la G. Verdi.

De altfel, aceste afirmări sunt întărite de o scrisoare a Doamnei Mărioara Raţiu, sora lui Porumbescu, şi alta a dlui Vasile Halip, din Ilişeşti-Bucovina[93].

Ultimele clipe din viaţa lui Porumbescu. Cu tot sfatul medicilor din Braşov, că aerul din Nervi îi va fi prielnic, Ciprian, totuşi, faţă de sfatul contrar al medicilor din Nervi şi Genua, e nevoit a se reîntoarce în ţară, după ce, în Fevruarie 1883 vizită, mai întâi, oraşele Pisa, Florenţa şi Roma.

Întorcându-se în ţară, în casa părintească din satul copilăriei sale, în Stupca, după o grea şi trudnică suferinţă de trei luni, moare, în ziua de Miercuri 6 Iunie ora 3 din noapte (stil nou – n. n.).

Ţinând seama de precocitatea geniului său, de cantitatea şi calitatea operelor sale muzicale, făurite într-un interval aşa de scurt, gândindu-ne la spiritul naţionalist de care, Ciprian Porumbescu era dominat în activitatea sa, moartea sa timpurie, la 29 de ani, e o ireparabilă pierdere naţională.

Încurajat, în suferinţa rănii sale sufleteşti, de numeroasele aderări părtaşe la doliul românismului, exarhul şi parohul Iraclie Porumbescu, între multele răspunsuri

[93] Vezi: „Junimea literară” No. 6 şi 7 din 1920, de Leca Morariu.

de sinceră manifestare, la 16 Octomvrie 1884, scrie președintelui Reuniunii de cântări din Reșița-Montană, următoarele:

„Îți mulțumesc, stimate Domnule, pentru știrea că nu uitați Dumneavoastră, acolo, pe bietul Ciprian; iar pentru aceasta, că nu-l uitați și-i verificați memoria, prin acordurile compozițiunilor lui, vă mulțumesc cu toată căldura inimii mele.

Ciprian – îmi scrie laureatul nostru Alecsandri – *luă o comoară de armonii cu sine în mormânt. Fiți buni, Domnilor, și susțineți în viață măcar ce i-a permis soarta a lăsa aici, deasupra mormântului; fost-a căci tot tonul ce l-a pus pe hârtie, o așa-i, așa-i Domnule, o mărturie adevărată că muzica pentru aceia atât de mult iubește, pentru că prin ea poate servi așijderea atât de mult iubitei sale națiuni. „Voi să-i spun Mediteranei", zise bietul băiat, când primi violina sa, la Nervi, în Italia, și merse cu ea la malul mării, în seara înaintată, să cânte acolo prima oară*. „Voi să-i spun Mediteranei și ea să ducă Oceanului ce-i palpitul cel mai intim și mai sacru al inimii mele și al întregii mele națiuni" – *și cântă o Doină – cum – zise el* – „pare-mi-se că n-am cântat-o încă în viața mea"[94].

Iată ce scrie preotului Iraclie Porumbescu, Isidor cavaler de Onciul, preot și profesor universitar:

---

[94] Vezi: Istoricul reuniunii de cântări din Reșița-Montană, prof. J. Velceanu.

„*Vestea despre cumplita lovitură, ce ai suferit-o, îmi veni zilele acestea ca din senin. Pe semne paharul amărăciunilor noastre încă nu l-am băut până în fund, căci unde credeam că prindem la ceva şi ne bucurăm, tocmai acolo suntem loviţi mai amar. Nu cutez a mă încerca să te mângâi, căci dauna e atât de mare şi de nereparabilă pentru noi toţi, încât numai către Dumnezeu îmi pot îndrepta ruga, ca pe Sfinţia Ta să te întărească, iar pe noi, neamul românesc, să ne ferească de asemenea nenorociri*".

Presa contemporană din Bucovina înregistrează, cu durere, tristul eveniment. „Gazeta Transilvaniei" şi alte gazete româneşti, chiar şi gazeta nemţească din Cernăuţi, „Czernowitzer Zeitung" din 27 Iunie 1883, iar domnişoarele române din Braşov, după cum spune preotul Const. Morariu, fostele eleve ale lui Ciprian, trimit părintelui Iraclie portretul fiului său, în mărime naturală, în ramă aurită şi ornat cu tricolorul românesc, brodat în mătase. Spre îndeplinirea dorinţei, exprimată în versurile sale:

„*Iar când, fraţilor, m-oi duce*
De la voi şi-a fi să mor,
Pe mormânt atunci să-mi puneţi
Mândrul nostru tricolor!".

Pe mormântul său s-a înfipt, în adevăr, o tablă de metal, în formă de steag, cu culorile naţionale: roş, galben şi albastru.

Societatea „România Jună” din Viena, în semn de pioasă aducere aminte şi recunoştinţă pentru cel ce-a muncit atâta pentru dânsa, a trimis şi ea un reprezentant, ca să depună o cunună de flori pe mormântul nefericitului artist, care doarme liniştit, umbrit de trei tei şi de tricolorul românesc, aşa de frumos cântat de dânsul.

Cea mai plastică expunere, asupra genialităţii lui Ciprian Porumbescu, ne-o redă, atât de savant, Sanctitatea Sa, Miron, primul patriarh al ţării româneşti, în cuprinderea următoare:

„Ieşind afară, la câmp, vedem, adeseori, în fânaţele întinse sau în lanurile mănoase, ridicându-se, din loc în loc, câte un copac măreţ şi dominând, prin ţinuta-i maiestoasă, întreaga împrejurime.

Cam aşa e şi în viaţa popoarelor. Unii bărbaţi, prin însuşirile alese, sădite în sufletul lor de geniul neamului, prin talentele ce le au, se ridică din mulţimea celorlalţi muritori pe un piedestal, la înălţimea căruia privesc cu respect toţi, câţi le înţeleg rostul muncii, ce-o dezvoltă pentru binele obştesc, ori străduinţele lor pentru îndrumarea poporului pe plaiurile, ce duc sus, la aerul şi-n atmosfera curată, unde are putinţa a-şi dezvolta în deplină sănătate însuşirile, cu cari l-a înzestrat Dumnezeu.

Despre asemenea bărbaţi, zice strămoşul nostru Tacitus, că sunt suflete mari, care nu apun deodată cu trupurile lor. O glie de pământ rece acoperă, în satul Stupca, din Bucovina, trupul fericitului compozitor

român Ciprian Porumbescu; *dară, cu toate acestea, sufletul lui n-a dispărut, ci trăieşte şi azi între noi, şi încă în toate ţinuturile locuite de Români, de la Maramureş până la Marea Neagră şi de la Hotin până la Cuvin, lângă Dunăre; ba, în zilele din urmă, acest suflet plin de avânt parca înviat la o nouă viaţă.* Porumbescu *n-a putut să moară, căci el a ştiut să atingă cele mai fine şi cele mai ascunse coarde ale inimii întregului neam, şi, prin aceasta, să producă astfel de acorduri, uneori dulci şi duioase, altădată puternice şi maiestoase, care în veci vor însoţi şi călăuzi neamul românesc, ca un vuiet tainic de codru, ca un murmur neadormit de izvoare, insuflându-i, şi-n împrejurările cele mai grele, mângâiere, curaj şi însufleţire*”[95].

Opera muzicală. Opera muzicală a lui Ciprian Porumbescu se cifrează la aproximativ 300 piese şi se divizează în: *muzică de ansamblu vocal laic, religios, muzică instrumentală de solo, duete, terţete, quartete şi orchestră.* Gavote, valsuri, polci, mazurci, galopuri, cadriluri, potpuriuri naţionale, rapsodii, variaţiuni şi studii pentru piano.

Cea mai mare parte din lucrările sale sunt manuscrise, care, din această cauză, parte din ele, s-au împrăştiat, iar restul au rămas familiei.

---

[95] Din discursul ţinut, cu prilejul serbărilor organizate de Soc. de cântăreţi din Sibiu, în Mai 1908, al cărei preşedinte era actualul patriarh, Dr. Elie Miron Cristea, asesor consistorial. / Tot cu această ocazie, prof. Timotei Popovici a conferenţiat despre opera şi viaţa marelui dispărut. / Vezi: Anuarul reuniunii din Sibiu pe anul 1907-1908, pag. 31 şi 38

Prima publicaţie muzicală e o „colecţiune de cântece sociale pentru studenţii români", compuse şi dedicate junimii academice române, cărticică format 24°, tipărită la Viena, în 1880, şi conţine 20 de cântece pe o singură voce, cu text românesc, parte populare, parte originale. Între aceste cântece, se găseşte şi imnul ,,Pe-al nostru steag", sub titlul „Imnul unirii". Revista „Convorbiri literare" No. 1, din 1880, făcând recenzia acestei cărticele, are cuvinte de laudă pentru „talentul deosebit al tânărului autor".

Reuniunea de cântare „Ciprian Porumbescu" din Suceava a avut grijă să adune şi să publice o parte din operele patronului ei spiritual.

A apărut fascicula I a ediţiunii acesteia, continuând deviza: „Pe-al nostru steag e scris unire" şi următoarele opt coruri bărbăteşti : *La un nor, În pădure, Dupun veac de suferinţă, O zi frumoasă a sosit, Marşul călăraşilor, Ieri o floare radioasă, Sunt arboros*, şi *Sosirea primăverii.*

În anii următori, până la 1913, au apărut, în editura numitei reuniuni, unsprezece broşuri, conţinând mărgăritarul compoziţional al inspiraţiilor lui Ciprian Porumbescu, cuprinzând piese de ansamblu de voci bărbăteşti şi cor mixt, după cum urmează:

Coruri bărbăteşti: 1. *Lacrima,* 2. *Patria Română,* 3. *Luna Mai,* 4. *Noapte consolatoare,* 5. *Cântec Sicilian,* 6. *Pe cerul Bucovinei.* 7. *Cântec vânătoresc,* 8. *Zefiru-n*

melodie, 9. *Salutare,* 10. *Numele tău,* 11. *Românul,* 12. *Imn festiv,* 13. *Tricolorul,* etc., etc.

Cantatele: 1. *Altarul mănăstirii Putna,* cu accomp. de piano, 2. *La Malurile Prutului,* cu acc. de piano.

Coruri mixte: 1. *Frunză verde mărgărit,* 2. *Cât îi ţara Românească,* 3. *Noapte de Primăvară,* cu acc. de piano, etc. Restul, un considerabil număr de manuscrise, rămase nepublicate, sunt, în mare parte, împrăştiate fără urmă. Cele rămase, prin bunăvoinţa doamnei Mărioara Raţiu, sunt depozitate în arhiva Reuniunii de cantori „Ciprian Porumbescu" din Suceava, în muzeul „Ciprian Porumbescu", înfiinţat în Cernăuţi, de preotul Const. Morariu, şi în muzeul Conservatorului din Cluj.

Muzică de cameră: violină cu piano, terţete, şi quartete de coarde cu piano; *lieduri* cu text poetic german; *cântece şi romanţe*, cu text român; *creaţiuni patetice* şi *anacreontice*; *muzică religioasă* corală: cinci liturghii pentru cor pe una, două, trei şi patru voci bărbăteşti sau voci mixte; axioane, heruvice, chenonice, tropare, psalmi, pricesne, etc.; *muzică didactică,* metode de muzică vocală şi cântece de copii. Peste o sută de Coruri laice. Două operete: „Candidatul Linte" şi „Crai Nou".

Deşi Porumbescu era numai student, atât la Conservator, cât şi la Universitate, faima de componist i se răspândise în toate colţurile pământului românesc şi, astfel, vedem că, la 17 Noiemvrie 1880, primeşte de la Societatea de lectură „Iulia" a Junimii române de la Univer-

sitatea din Cluj, o adresă foarte măgulitoare, ca să trimită, pentru corul societăţii respective, piese noi româneşti, deoarece Porumbescu ,,e unul din cei mai aleşi compozitori români”.

După toate probabilităţile, se vor fi găsind încă, în arhivele acelei societăţi, manuscrise muzicale de ale lui Ciprian Porumbescu[96].

Asupra felului de viaţă, asupra particularităţii sale de a se comporta în cercurile studenţeşti, volumul „România Jună”, de Ion Grămadă, redă cu toată plasticitatea multe episoade humoristice din viaţa lui Ciprian Porumbescu, mai cu deosebire, pe seama înălţimii sale, căci **era înalt de aproape doi metri.**

În ceea ce ne interesează, cu deosebire, se spune că Porumbescu purta vecinic la dânsul un carnet, cu linii de portativ, şi, când mergea pe drum, fluiera vreo melodie, ce-i procura inspiraţiile momentane, se oprea pe loc, scotea carnetul din buzunar, îşi nota concepţia, fixându-şi astfel cântecul, valsul sau marşul ce-i suna în urechi[97].

Istoricul cântului „Pe-al nostru steag”. Alături de „Imnul Regal” al lui Ed. Hübsch şi Vasile Alecsandri, alături de „Deşteaptă-te Române”, al lui Anton Pann şi Andrei Mureşeanu, imnul care a pătruns în sufletul românului, ne-a săltat inima în cele mai înălţătoare momente

---

[96] Vezi: „România Junii”, volum de I. Grămădă, p. 76.
[97] Vezi: Idem, pag. 72

ale neamului nostru, e, fără-ndoială, şi imnul „Pe-al nostru steag”, al lui Ciprian Porumbescu şi Andrei Bârsan.

În Viena, la repetiţiile de cor ale Societăţii „România Jună”, s-a ivit ideea că ar fi bine ca şi această societate să aibă imnul ei propriu, după obiceiul societăţilor germane. Nu trebuie să uităm că tinerii studenţi din Viena trăiau încă sub puternica impresie a succesului lui Vasile Alecsandri, din 1878, cu „Cântecul gintei latine”, pentru care Porumbescu scrisese o nouă melodie, mai uşoară ca cea italiană.

Ca să-i imite, în toate, pe cei din Montpellier, s-a pus, din partea Societăţii „România Jună”, un premiu de vreo doi galbeni pentru textul cel mai reuşit. S-a ales şi un juriu, care să judece valoarea versurilor ce se vor prezenta, împreună cu inevitabilul plic, cu motto şi cu numele autorului.

Din pricina premiului, se aşteptau mai multe texte din partea dlui Sever Mureşanu, profesorul de mai târziu al Şcolii de Arte Frumoase din Iaşi, care, ca şi Andrei Bârseanu, slujea pe atunci lui Apollo. Iată însă că, la termenul fixat, se prezintă un singur text, acel al lui A. Bârseanu, fără plic şi fără motto. Îl scrisese A. Bârseanu, în înţelegere cu Ciprian Porumbescu, care i-a recomandat ritmul, „Cântecului gintei latine”.

Fireşte că membrii juriului erau cam nemulţumiţi, mai ales unul din ei, Ioan Paul, mai târziu profesor la Iaşi, apoi la Universitatea românească din Cluj, cu cele trei stofe ale lui Bârseanu, care erau prea abstracte şi prea

depărtate de Societatea „România Jună”, ce avea să fie prea mărită, Porumbescu, însă zice: „Mie îmi place şi am aflat melodia potrivită pentru el”.

Declaraţia lui puse capăt discuţiei. Juriul declară imnul de „provizoriu”, până se va ivi alt talent mai recunoscut, iar dl Bârseanu renunţă la premiul pe care-l merita pe bună dreptate.

Peste vreo două-trei zile, Porumbescu distribui coriştilor notele, cu imnul nou, a cărui melodie mulţumi pe toţi. Imnul avea să se cânte la o şedinţă festivă a Societăţii.

Ca să-i împace pe toţi, Porumbescu mai adăugase o a patra strofă, care cuprindea, între altele, şi versul „iar *scumpa Românie Jună*”... Dar, seara, la festivitatea ţinută în sala unui restaurant şi la care asista, din partea poliţiei, comisarul Toma, Porumbescu le spuse cântăreţilor: „Cântăm numai primele trei strofe!”.

Entuziasmul era mare, iar când cei de faţă îl provocară pe autor să-şi citească imnul, în auzul tuturor, acesta, de asemenea, citi numai cele trei strofe, compuse de dânsul, dar şi acestea, inofensive cum sunt, provocară unele observări din partea comisarului poliţienesc, mai ales sfârşitul strofei a 3-a, pe care se trudea să-l înţeleagă şi nu putea.

Astfel a văzut lumina zilei imnul acesta, care, graţie melodiei pline de viaţa, se cântă şi acum în multe părţi ca: „Imnul unirii”, fără să-şi aducă cineva aminte că

a fost şi este imnul Societăţii „România Jună” din Viena, scris de Andrei Bârseanu.

Cu ocazia marii expoziţii naţionale din 1906, la Bucureşti, s-a cântat, la uriaşul concert, la care au participat, în Arenele Romane, 1500 de persoane, sub conducerea dlui D. G. Kiriac, şi imnul „României June”, cunoscut sub titlul „Pe-al nostru steag”, devenind, de atunci, bun comun al întregului neam românesc, iar azi e aşa de popular şi de iubit, încât, atât din pricina scurtimii ritmului şi a melodiei solemne, dar mai ales din cauza mândriei şi a speranţelor noastre întrupate într-însul, îi face concurenţă oricărei conceperi muzicale cu caracter patriotic.

Textul acestui imn e prea cunoscut; de remarcat e numai că, la origina, versurile strofei a 4-a, sunt astfel concepute:

Şi-n cartea veciniciei scrie
Că ţări şi neamuri vor pieri
Dar mândra noastră-mpărăţie
Etern, etern va înflori.

Aceasta, desigur, ca să complacă tuturor acelor ce căutau nod în papură.

Versurile strofelor 5 şi 6 sunt următoarele:

Învingători, cu verde laur
Noi fruntea nu ne-mpodobim,
Nici scumpele grămezi de aur

Drept răsplată nu dorim.

Ştiind că-n viaţa trecătoare
Eterne fapte-am împlinit
Şi chinul morţii-ngrozitoare
Bogat, bogat, e răsplătit.

Versurile strofelor 7 şi 8, adică adaosul poetic al lui Ciprian Porumbescu nu s-a putut afla[98].

Între manuscrisele muzicale pierdute, desigur se aflau şi acele partituri corale ale „Imnului României June", devenit, apoi, „Imnul Unirii", „Steagul nostru" sau „Pe-al nostru steag", pe care Ciprian Porumbescu le-a scris pentru acel cor bărbătesc, format din studenţii români ai Vienei, care avea să concureze la premiul instituit de Societatea „România Jună" din Viena.

Dacă melodia acestui imn a putut, totuşi, să supravieţuiască, se datoreşte faptului că Ciprian Porumbescu a avut grija s-o publice în *colecţia sa de cântece sociale.*

În anul 1897, dl Timotei Popovici, profesor la liceul din Braşov[99], luând melodia din colecţia menţionată, o armonizează pentru cor bărbătesc şi o execută, astfel, cu corul liceului braşovean.

---

98 Din povestirile lui Ioan Grămadă, în vol. „România Jună", pag. 73, 74, 75.
99 Astăzi profesor la Şcoala Normală din Sibiu.

De aci, publicându-l sub această formă armonică, în calendarul „Amicul poporului” din Sibiu, în 1904 s-a răspândit pretutindeni.

Până la această dată, după cum spune dl Timotei Popovici, se pare că nu a fost cunoscut aproape nicăieri în Ardeal, şi mai puţin în ţara românească: „aceasta o deduc şi din faptul că, în broşurile publicate de Reuniunea muzicală din Suceava, 1910, fascicula I, vine sub titlul „Deviză” şi cu melodia simţitor schimbată”.

În felul armonizării dlui Timotei Popovici, a fost publicat în diferite colecţii, şi sub această formă a fost executat de corurile, în masă, din Ardeal şi Banat, la Expoziţia din Bucureşti, din 1906, în Arenele Romane.

Tot din acest punct de vedere, iată ce spune Sfinţia sa preotul Nicolae M. Popescu, în şedinţa Academiei Române din 3 Iunie 1925:
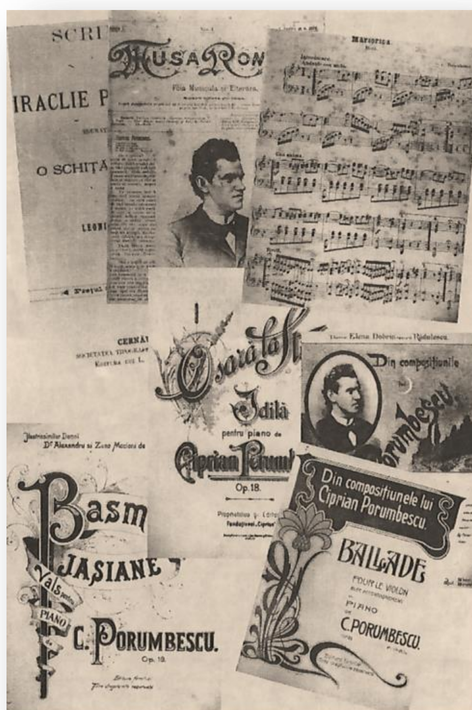
„*De la Universitatea din Cernăuţi, unde trei ani audiase cursuri de istorie, Onciul merge la Viena. Aici era în* 1879, *când asculta interpretare de texte vechi româneşti la filoromânul* Ioan Urban Jarnik. *Aici* Onciul *se desăvârşeşte în metoda de cercetare istorică. În Viena,* Onciul mai *găseşte, pe lângă profesori excelenţi, şi o viaţă studenţească cu sentimente puternice româneştii în Societatea „România Jună”, pe care o ilustrase* Eminescu *şi alţii, care dăduse calda serbare de la Putna. Pentru a învedera influienţa bună, ce a avut această societate asupra educaţiei naţionale a studenţilor din ţinuturile alipite, iată că vă citesc o pagină din cuvântarea lui* D.

Onciul, *la pomenirea în Academie, a lui* Andrei Bârseanu.

Cu duioşie îmi reamintesc anii de studii la Universitatea din Viena, unde, în acelaşi timp cu răposatul (Andrei Bârseanu), am urmat Facultatea de filosofie şi eram membri în Societatea „România Jună”, la ale cărei şedinţe literare eram amândoi nelipsiţi, el preşedinte al comisiunii literare, eu ca vice-preşedinte. Din iniţiativa comitetului, se ţinu un concurs pentru un imn propriu al societăţii, care, până atunci, avea drept imn „Deşteaptă-te Române”. La cercetarea manuscriselor înaintate, a fost aclamai cu însufleţire, imnul „Pe-al nostru steag e scris unire”. Noul imn al „Românie June”. Autorul era Andrei Bârseanu, *iar compozitor muzical al acestui imn,* Ciprian Porumbescu, *pe atunci, student la Universitatea din Viena şi membru al Societăţii în sânul căreia organizase un cor excelent. Neuitată îmi este şedinţa în care prima dată s-a cântat imnul nostru, deşteptând un entuziasm extraordinar. Era anul* 1880. *Treizeci şi şase de ani, pe urmă, în seara marii zile* de 16 *August* 1916, *când goarna chema feciorii români la luptă, pentru dezrobirea Ardealului, primul cântec de luptă ce l-am auzit răsunând în parcul de la Călimăneşti, unde mă aflam pentru cură, era „*Pe-al nostru steag e scris unire”.

Nu pot descrie adânca emoţiune ce m-a cuprins, atunci, la auzul acestui imn, care mi-a încălzit sufletul în tinereţe şi mi-a întinerit bătrâneţile în acel mare moment de însufleţire.

În sunetul lui, un mănunchi de studenţi români au pornit la luptă pentru cultura naţională, în sunetul lui, ostaşii români au pornit la luptă pentru dezrobirea neamului, în sunetul lui s-a înfăptuit unitatea naţiona-lă”[100].„[101].

[100] Vezi: Anal. Ac. Rom., şedinţa 43, pag. 9-10.
[101] Posluşnicu, Mihail Gr., *Ciprian Porumbescu*, în *Istoria musicei la Români*, Bucureşti 1928, pp. 455-477

„**Fotografia**, aflată la medicul sucevean Dr. Arthur Kreutz, mărită de 10 ori şi retuşată de maistrul fotograf Kleinberger din Cernăuţi, pe cheltuiala *Junimii Literare* (4.000 lei), „îi înfăţişează pe următorii elevi ai anului 1869/70 de la liceul din Suceava: ***Cyprian Golembiowski*** (= Ciprian Porumbescu, cu **numele obârşiei sale polone** încă neromânizat), elev de clasa a VI-a (violonistul cu vioara sprijinită în picior), Michael Kip-per, elev de cl. V-a (flautistul), Elias Pollak, elev de cl. V-a (celălalt violonist), Eduard Kreutz, elev de cl. V-a (violoncelistul) şi Gheorghe Hnidei, coleg cu Porumbescu, pe cl. A Vl-a (chitaristul).

„Făceau muzică uşoară. Erau adese la *serenade* pe sub cele fereşti. Nedespărţit de ei era vestitul Moş Grigori Vindireu", ne comunică (la 22 Iunie 1924), dl Victor Morariu, după informaţiile dlor Severin Procopovici (profesor, Suceava) şi Dr. Arthur Kreutz (Suceava). Iar sora lui Ciprian Porumbescu, Dna Măria Raţiu-Porumbescu (Câmpina, Jud. Prahova) ne scrie, cu data de 20 Ian. 1925: „Fotografia fratelui meu m-a impresionat foarte mult. Am şi eu una, şi încă bine conservată. Cred că toţi sunt morţi acum: Dr. Kipper, Pollak, Grorge Hnidei, Kreutz şi... Ciprian, care a aranjat şi condus cvintetul acesta, în etate de 15 sau 16 ani. De multe ori, ca copilă de pension, am asistat la repetiţiile şi producţiunile lor. Chipul *lui* în grupul acesta e atât blând şi atât de mult al lui! Tata adora fotografia aceasta, şi i-a scos, într-o fotografic specială, capul. O am şi fotografia aceasta, unde încă era plin de viaţă şi de sănătate, neatins de grozava

boală şi neatins de iubirea (Bertha) care şi ea trebui să-i devină fatală”[102].

[102] Lupu, Al., *Un portret inedit al lui C. Porumbescu*, în *Junimea Literară*, An. 12, Nr. 11-12, Cernăuţi 1924, p. 486

Repere ale epocii vieneze

Liviu Andrei: Ciprian Porumbescu

„E semnificativ faptul cum, în chiar pagina aceasta fidelă de iconografie reprezentativ românească, s-a găsit aşa puţin loc, până acum, pentru numele muzicanţilor noştri ctitori. Şi se explică, desigur, prin aceea că era foarte greu de făcut un discernământ just al valorilor care au lăsat în domeniul melosului opere de creaţie şi care au determinat etape notorii în evoluţia muzicii noastre. Situaţia e penibilă de mărturisit. O cercetare obiectivă şi

amănunţită pe drumul plin de capricioase meandre al trecutului nostru cultural ne arată cum, în timp ce toate manifestările artistice, pornind de la o seismografiere mult obligată a tehnicii străine, a reuşit să închege specificul sensibilităţii noastre în procedare destul de adecvată cerinţelor timpului. Numai muzica s-a păstrat în stadiul unui diletantism minor, care nu reuşea adesea să fie nici măcar mediocru, marcând, bonom, contribuţii ieftine, dulcegi şi stârpite de balastul ucigătoarei lor banalităţi, Trebuie, în sfârşit, citate numele: fie Alexandru Flechtenmacher cu „Scara mâţii”, „Tuzul calicul” ori cu „Uvertura naţională”, scrisa, a la Bellini, fie Eduard Wachmann, cu „Contesa Butoi”, „Contesa Salamandra” şi „Hapurile Dracului”, fie, în sfârşit, Eduard Caudella, cu „Vlăduţu mamii”, „Olteanca” şi „Beizadea Epaminonda”, au toţi cultură muzicală aleasă, calităţi de virtuoşi şi de dirijori şi, totuşi, când e să se manifeste cu lucrări originale, nu dau decât nişte copii inepte după cele mai vulgare modele străine, pe atunci la modă. E drept că se găsesc şi circumstanţe uşurătoare. La noi, era încă în floare hegemonia *lăutărismului* şi tranziţia de la timbrul scripcii, la polifonia unei orchestraţii avansate ar fi fost, fără îndoială, dificilă.

De aceea, şi uverturile operelor lui Caudella sunt simple suprapuneri de melodii lăutăreşti, văduvite şi de bruma de element pitoresc ce-l mai aveau, în timbrările stângace ale orchestrei. Insuficienta creatoare a promotorilor ori un mimetism feminin din parte-le?

Lămurirea ar cere un alt cadru şi de alte dimensiuni. Interesează însă aici doar sterilitatea aproape a

întregii producţiuni componistice, din acel timp, din punct de vedere al unei valori autentic muzicale, pentru ca să se evidenţieze, cu mult mai târziu, în lucrarea de debut a maestrului George Enescu, „Poema română”, multe din defectele înaintaşilor...

În vremea aceasta de superbă naivitate şi de ardentă patriotizare a artei muzicale, apare, în Bucovina, o fiinţă excepţională, care purta într-însa forţele unui mare talent. Locul naşterii este comuna Stupca, iar numele nou născutului, Ciprian Porumbescu.

Precocităţi de prodige. După câteva zile de îndrumare, sub atenţiunea lui Carol Miculi, directorul conservatorului din Lvov, micul Ciprian descifrează si cântă intervale din cele mai dificile. Îi lipsea, însă, dintru început, maestrul veritabil şi perspicace. Baza instrucţiunii îi este dată de nişte foarte onorabili diletanţi, ca Simon Maier, învăţătorul din satul Ilişeşti, şi apoi de magistratul Schlitzer din Suceava. La 19 ani, este de-acum un executant format la vioară, pian şi violoncel. Studiază compoziţia şi armonia. Singur, însă după tratate ori după indicaţiuni ale câtorva cunoscători. Este a doua insuficienţă de formaţie. Aşa se explica cum, chiar după studiile de perfecţionare de la Viena, Porumbescu compune valsul „Florile dalbe” ori „Camelii”. Mediocritate de inspiraţie şi intenţii. În anul 1881, data acestor compoziţii. Viena prezenta un aspect destul de evoluat şi concertele pe care le audia studiosul bucovinean prezentau desigur programe în care figurau şi Beethoven, Schumann, Wagner.

Atunci cum se explică lipsa aceasta de intuiţie şi implacabila copie fidelă a tuturor Ivanovici-lor vienezi? Ce perspectivă neplăcută prezintă trecerea în revistă a compoziţiilor lui Ciprian Porumbescu! Zâna Dunării, polca-mazurca, Hora detrunchiaţilor, Hora „Modernă", Cucoana Chiriţă. Puţine sunt operele care să depăşească proporţiile unui vals, polci, marş, hore.

Opereta „*Crai nou,* despre care presa de atunci menţiona că are o muzică… drăgălaşă, a stârnit o adevărată frenezie, pentru că în uvertura lui Porumbescu se aflau horele, cântecul bătrânesc, ditirambul, doina, haiducească – melodie eroică, şi lina romanţă de dragoste, care sunt un complex de fire tot atât de variate din sufletul poporului, sinteza unui trecut viforos, în care numai vigoarea internă a naţiunii a putut crea acea forţă ce a rezistat tuturor temporităţilor" (Ziarul Patria).

Ciprian Porumbescu devine un nume care circulă din gură în gură şi de la ţinut la ţinut. Muzica poporului, ignorată şi vulgarizată, este prezentată în toată puritatea liniei sale melodice. Bineînţeles că faptul impresiona şi exalta. Dar tot materialul folcloristic păcătuieşte prin aceea de a nu fi fost prelucrat şi adaptat la cerinţele unei lucrări, care să depăşească momentul de fals augur al apariţiuni sale. Şi ceea ce pentru contemporanii lui Porumbescu constituia o calitate, „lipsa de rafinament a tehnicii" formează azi defectul lucrării.

Dar se ignorează probabil că prima reprezentare a lui „Crai Nou" avu loc la 27 Februarie 1882, când compozitorul avea numai vârsta de 28 ani. Un an, după

aceasta, Porumbescu, după trudnice călătorii prin locurile întremătoare ale Italiei, Nervi, Florenţa, Genua (era măcinat de tuberculoză, pe care i-o dădu anul de închisoare pentru o manifestare naţionalistă), avea să moară, la Stupca, la 6 Iunie 1883. În vârstă, deci, de 29 ani.

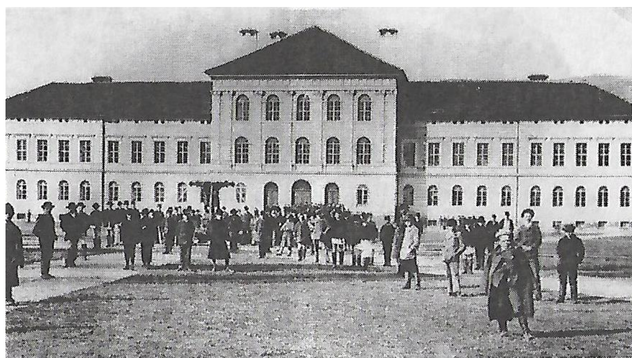
N-avem drept să credem că Ciprian Porumbescu, a cărui viaţă şi posibilităţi aduc drept analogie existenţa lui Mozart era să ajungă marele nostru simfonist al sec. XIX-lea, că, după ce ar fi întrerupt cu întreaga practică a bagatelei melodice, a genului comod şi perimant, ar fi dus la *maxime potente* virtuţile formidabilului său talent. Ne-o arată această impetuozitate marşul „Pe-al nostru steag”, compus pe când Ciprian studia la Viena şi era membru al „României June”. O existenţă tragică, sfârşită de un morb necruţător, şi fals distribuită eventual de un ideal politic care se opune operei de artă, care se frânge, idiot de brutal, tocmai când talentul avea să-şi exprime simţirile mature şi cunoştinţele înaintate.

Ciprian Porumbescu rămâne unul din marii noştri muzicanţi. E cunoscut prin marşul său, care circulă prin toată ţara şi prin „Serenada” de o candoare îngeresc de subtilă, tot ce-a înfruntat exigentele vremurilor noi.

Muzica lui religioasă (liturghii, psalmi, axioane, prohoade etc.) e şi azi o pilda de evocare caldă şi de limpede simţire creştină.

E, desigur, o operă neîncheiată, căci acest creator de melodie a murit în plină tinereţe, dar suficientă ca să-i facă numele atât de viu, mai ales în provinciile dezrobite.

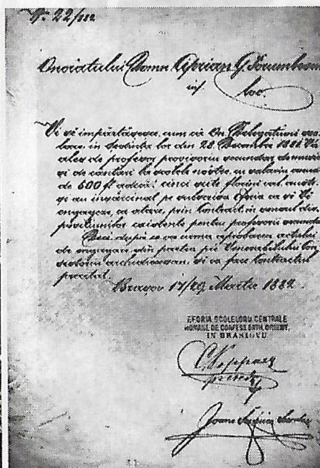
În faţa geniului aproape de izbucnire, omagiul paginii noastre îşi are marcat rostul şi sentimentul de pietate. / **Liviu Andrei**"[103].

Braşov. Şcoalele Naționale Centrale, în vremea lui Porumbescu

Biserica Sf. Nicolae din Şchei

Nr. 22/882

Onoratului Domn Ciprian G. Porumbescu, în loc.

[illegible]

Brașov 17/29 Martie 1882.

EFORIA SCOLELORU CENTRALE ROMANE DE CONFESS. ORTH. ORIENT. IN BRASIOVU

Actul de numire ca profesor

[103] Andrei, Liviu, *Ciprian Porumbescu*, în *Universul literar*, Anul XLIV, Nr. 41, Bucureşti 1928, pp. 654, 655

Axente Banciu

Familia Porumbescu şi Braşovul

„Venirea la Braşov a lui Ciprian Porumbescu mulţi o atribuie unei simple întâmplări. Sunt cei care nu cunosc legăturile mai vechi, pe care le aveau părinţii săi

cu oraşul nostru, despre care Ciprian va fi auzit adeseori vorbindu-se, în casa părintească; nici cunoştinţa, mai apoi prietenia, care-l lega de braşovenii Andrei Bârseanu şi I. C. Panţu, la Viena, unde se găseau împreună la studii (şi unde Ciprian Porumbescu înveşmântase, „într-o noapte”, în melodia azi pe toate buzele imnul unirii „Pe-al nostru steag e scris unire”, al lui Andrei Bârseanu), primul ajuns profesor aici, în acelaşi an cu Ciprian Porumbescu, iar al doilea, cu un an mai târziu; nici împrejurarea că la liceul din Braşov se mai găseau trei compatrioţi de-ai lui Ciprian Porumbescu, a căror prezenţă aici desigur încă a tras în cumpăna hotărârii acestuia (erau profesorii: Ipolit Ilasievici, din Panca, jud. Storojineţ, Lazăr Nastasi, din Siret, şi dl Gheorghe Chelariu, din Stroeşti. Primul, stabilit aici la 1869, al doilea, la 1871, şi al treilea, la 1880. Cu ultimii doi era şi în corespondenţă).

Despre *Emilia Porumbescu,* mama lui Ciprian, ştim că, încă înainte de naşterea acestuia, la 10 Decembrie 1850, răspundea, din Şipot, la apelul publicat de „Reuniunea femeilor române din Braşov”, în *Gazeta Transilvaniei* (nr. 29), de a veni în ajutorul orfanelor rămase pe urma revoluţiei din 1848-49.

„Trebuie să dăm dovezi la lume – spuneau femeile de aici, în Apelul lor – că bărbaţii noştri, care au făcut atâtea jertfe pentru naţiune, au de-a dreapta lor soţii demne de mărinimitatea lor. Să dăm dovezi naţiunilor străine că clasa cea mai cultivată a damelor române cunoaşte şi simte dimpreună cu bărbaţii lor trebuinţele naţiunii”.

Şi mama lui Porumbescu n-a întârziat să dea această dovadă. „Doresc, aşadar – scrie ea Comitetului Reuniunii – cu toată fervoarea, ca să mă pot şi eu mângâia cu Voi, Prea-Venerandelor, dimpreună cu putincioasa-mi con-făptuire spre lăudabila ţintă care vi-o prefipseţi Voi, conlucrătoarelor ale frumoasei societăţi a „Reuniunii Femeilor Române, doresc adică, să fiu şi să conlucru şi eu, ca „membră" a societăţii voastre, după cât mă va ierta starea şi împrejurările mele cele modeste. Spre acest sfârşit rog prea-venerandul comitet ca să-mi împărtăşească statutele şi condiţiunile sub care-aş putea intra în lăudabila-vă societate".

Cu aceeaşi ocazie, trimite şi 3 florini argint, rugându-se să fie primiţi ca „cei doi bani ai văduvei" şi exprimându-şi speranţa „că consurorile Bucovinene de starea mea nu numai îmi vor urma marii mele bunăvoinţe, însă debilei mele fapte, ci şi mă vor ruşina într-o cauză care, după cum zisei, nu e numai demnă de toată lauda, ci şi de toată mulţumirea şi respectarea".

Iar despre *Iraclie Porumbescu,* tatăl lui Ciprian, ştim, iarăşi, că încă la 1855, va să zică pe când Ciprian nu era decât de un an, publica, în „*Foaia pentru minte inimă şi literatură*" (nr. 31), balada populară *„Anniţia",* culeasă de el în Bucovina şi că, după data aceasta, legăturile lui cu „*Gazeta Transilvaniei*" deveniră tot mai strânse, după cum o dovedesc scrisorile trimise lui Iacob Mureşianu, iar după 1877, fiului acestuia, Aurel Mureşianu – câte au mai rămas şi pe care le publicăm aici, articolele publicate

în ziarul braşovean[104], ba chiar contribuţiile băneşti, ca cei 3 florini de argint pentru „fondul tipăririi cărţilor poporale”, de care aminteşte într-o scrisoare.

Împins, deci, de vechile legături, pe care şi le creaseră părinţii săi cu Braşovul, îndemnat şi de compatrioţii săi, stabiliţi aici, dar mânat, desigur, mai ales de faima româneştii vieţi care pulsa în acest centru cultural din apropierea vechii frontiere, sufletul tânărului bucovinean Ciprian Porumbescu – cu o conştiinţă naţională ţinută mereu trează de scumpele amintiri care străjuiesc atâtea urme ale gloriei româneşti din Ţara Fagilor – se cerea, ca al atâtor altora, răsad în acest oraş de vechi frământări, lupte şi înfăptuiri naţionale, în nădejdea îndreptăţită că, în atmosfera mai prielnică de aci, florile sufletului său tânăr, entuziast, nu se vor ofili,

---

[104] În *Gazeta Transilvaniei*, de la 17/29 Nov. şi 21 Nov./3 Dec. 1895, publică, în foileton, *două incidente* „Din viaţa celistului Francisc Servais”, datate din Frătăuţul nou. La sfârşitul foiletonului al doilea, I. P. adaugă: „Aceste două incidente mi le povesti Directorul Conservatorului din Lemberg, Bucovineanul *Carol de Miculi,* care, de la 1859, până la 1864, petrecu vacanţele conservatoriale la mine, când mă aflam staţionat într-o comună din fundoaiele Carpaţilor bucovineni, şi căruia Servais însuşi îi comunică aceste incidente, cu prilejul dării unui concert, în anul 1862, în Lemberg”. / În nr-ele 280-282, de la 19-21 Dec. st. v., tot din 1895, îşi publică studiul despre „Mănăstirea Putna”, iar în nr. 167 şi 168, anul LI amintirile: „Cum a venit Pumnul în Bucovina”. / „Episoadelor” sale „din timpul când generalul Bem răzbise până la Dorna, în Bucovina, respingând pe Urban şi al II regiment de grăniceri până peste hotarele Transilvaniei, dincoace, nu le-am putut da de urmă. Probabil că aceste „episoade”, amintite în scrisoarea de la 25 Nov. 1895, n-au mai putut fi aşternute pe hârtie, I. P. murind în curând (a fost înmormântat la 16 Febr. 1896).

ci, dimpotrivă, rod vor aduce. Cum s-a şi întâmplat. Spre nenorocul nostru, însă, pentru prea scurtă vreme.

Iată şi **scrisorile**, câte s-au mai păstrat, de la **Iraclie Porumbescu**:

Domnul meu![105]

Te rog ca să binevoieşti şi să primeşti alăturatul articol în coloanele mult stimatului Dumitale Journal. Rutenismul, la noi, foarte se încordează ca să se lăţească – asta-i cauza: da-i auzit ce s-a-ntâmplat la Lemberg? aud desigur că să se (fi) dat de o societate secretă, cu tendinţe panslaviste, şi ca la 200 de popi ruteni să fie arestaţi.

Aşa se vorbeşte pe la noi, iată şi o mai nouă versiune din Cernăuţi:

NB. Pe aici se vorbeşte că rutenii de la Leina ar fi făcut o săritură cam deşănţată în privinţa religioasă: ar fi făcut încercarea să se lase de uniaţie.

Cu circularul alăturat, fă ce ştii, eu socot să-l tipăriţi, să vadă publicul şi să judece fără părtinire, de nu scornesc oamenii fel de fel de invective, numai ca să apese adevărul ce le bate-n ochi. Gazeta lui Şaguna ni-o lăudat-o consistoriul, în zilele acestea, prin o circulară!

---

[105] Scrisorile se găsesc în proprietatea dlui Aurel A. Mureşianu, căruia îi mulţumesc şi aici pentru bunăvoinţa de a mi le fi pus la dispoziţie Ax. B.

În fine, te rog, Domnule, trimite-mi 4 calendare de ale Domnului Bariţiu, pe anul acesta, iară pentru restul banilor, câteva cărticele de cele mici „despre rachiu”. Poşta o plătesc eu.

Boian 8/20 Mai 1858

Cu toată stima
(ss) *Ir. Porumbescu*

*

Prea Onorate Domnule Dr!

Grăbindu-mă, alaltăieri, când ţi-am trimis comunicatul despre venirea lui Pumnul în Bucovina, ţi-am alăturat şi sfârşitul unei epistole de la fericitul Alexandru Hurmuzachi, în care epistolă îmi impută greu că de ce n-am fost la înmormântarea lui Pumnul: am alăturat, zic, acea epistolă, fără ca, în grabă, să fi motivat, de ce alăturez epistola.

O făcui aceasta ca să mă legitimez oarecum, că am titulă a vorbi despre Pumnul, ca unul al cărui raport, către neuitatul acel al nostru bărbat, s-ar putea în câtva pricepe din „dojana” ce alt al nostru neuitat bărbat, Alecu adică Hurmuzachi, îmi da, căci, deşi ştia el că sunt peste 15 mile depărtat de la Cernăuţi, n-am participat la îngroparea lui, a lui Pumnul.

Acel raport al meu către Pumnul, poate-l voi arăta, că a fost intim, şi prin un incident, ce 1-oi descrie; care incident ne aduse pe noi ambii înaintea judecătorului

militar (Kriegsgericht) fiind în respectivul timp aice „stare de asedie”, însă nu că doară am *fi fost* culpabili, ci căci *păream* a fi *noi* comis aceea ce ne trase înainte(a) acelui judecătoriat.

Zic, că *poate* voi publica acel incident: pentru că el e şi pentru astăzi un caz delicat faţă cu publicitatea. Ar trebui, adică, să citez nişte pasagii din corespondenţă-ne – a mea cu Pumnul şi al lui cu mine – care pasaje nu erau menite pentru judecători, fură însă aflate şi (indescifrabil).

Iată de ce am alăturat şi epistola lui Hurmuzachi comunicatului răspuns scrisorii mele către Domnia Ta. Alătur, deci, marca returnaţi-vă cu rugarea, ca să ai bunătatea a-mi remite acea epistolă.

La această rugare a mea, adaog şi aceea că, neaflându-Te Domnia Ta oareşicum în posibilitate a-mi primi comunicatul meu ultim, despre Pumnul, şi cel din „Unirea”, să mai ai şi acea bunăvoinţă, a mi le remite *nefrancat.* „Unirea” alt exemplar n-am, iar despre „venirea lui Pumnul în Bucovina”, spre a mai scrie odată pentru alt ziar, mi-ar pica cam greu, căci pătimesc de reumă în mâna dreaptă şi în tot trupul de bătrâneţe.

Cu toată stima
Fără dată
(ss) *Porumbescu*

*

Din Bucovina 7 Aug. (anul lipseşte)

Domnule:

Mulţumindu-ţi că mi-ai întărit debila-mi credinţă, te rog şi mai departe...

Totodată, alăturând 3 florini de argint, pentru „fondul tipăririi cărţilor poporale”, rugându-te ca să ai bunătate a-i da unde se cuvine.

Cu tot respectul
(ss) *Porumbescu*

Chiar aud cum că cu, 1 a lunii viitoare, să iasă în Cernăuţi o gazetă politică germană, cu numele „Der Bucoviner Korrespondent”, sub subvenţiunea guvernului şi sub redacţiunea unui evreu, Gherbel, *sic transit gloria mundi*: domnii Hurmuzaki s-au retras cu totul de la scena activităţii jurnalistice: însă tot încă foarte mult bine avem de la dânşii în privinţa intereselor noastre celor naţionale, nelăsând nici o ocaziune ne-ntrebuinţată, unde ar putea să ne ajute prin însemnătatea-le privată, şi însemnătatea li-i încă tot mare şi în comun respectată.

Confidenţial: Din vorba arhiducilor şi a lui Hess, am priceput spre bucuria noastră cea mai mare, că numai până ce se vor curăţi măcar ceva ţarinele, nu vor apuca ai noştri ofensiva: până-n trei săptămâni, însă, de acum trebuie să intre trupele noastre în Moldova (?) „oare cea... de pe urmă n-a fi mai...? (**NOTĂ:** ca forţe europene de pace, trupe austriece şi poloneze aveau să intre în Ţările Române, pentru a menţine ordinea, în condiţiile în care

ruşii şi turcii erau obligaţi, prin tratate internaţionale, să se retragă peste Prut, respectiv, Dunăre – n. n.)

La noi până acum încă tot au fost (printre preoţime) şi printre popor rusofili: dar acum toate s-au schimbat ca prin un farmec, şi numai mântuirea şi iar mântuirea principatelor prin *Austria* ni-e parola.

*

Din Bucovina 7 Aug. n.

Din ora de când se datează amestecul cauzei orientale, iară mai cu seamă de când au intrat muscalii în megieşitele noastre principate, noi, dacă am putut spera vreun sfârşit bun şi curând a vălmăşagului acestuia, căşunat prin *fierbintele zel* „tutelativ" a *recilor* nordieni, apoi niciodată nu l-am aşteptat din altă parte, decât de la Austria. Uitatu-ne-am noi în toate părţile, însă pretutindeni, cumpănind cu luare de seamă starea şi caracterul chestiunii acesteia, aflarăm orizontul sigurei sperări închis: iară acolo unde venirăm la cabinetul Austriei, un unic încă liber prospect zărirăm.

Ce e drept, poziţiunea Austriei, cea locală, în respect cu scena războiului, vaza şi puterea-i fizică şi morală în care se află ea, şi mai cu sama, de ceva, încoace, sunt nişte împrejurări care ne şi putură garanta, orişicând, o curmare nepregetată a certei acesteia nefericite; numai dacă nu se vor restrânge (Austria) într-o neutralitate absolută.

De un timp, însă, încoace, de când ne-nştiinţarăm despre convenţiunea din 14 Iunie, care se-ncheia între Poarta otomană şi-ntre cabinetul nostru, de au şi mai fost oareşicare cauză ne-ntemeiată, de a nu ne putea dezbate deoarece anxietate în privinţa *plecării* Austriei, sperările noastre cele primitive prea destul ni s-au împăcat. Căci noi, din nemijlocita interesare, pe care ca nişte austrieci o ducem pentru fericirea monarhiei, n-am putut fi fără grijă, cugetând la putincioasele eventualităţi: cu atâta mai mult, ca creştini şi români, am compătimit şi compătimim necontenit pentru bietele şi iar bietele principate, care însă de amoare protectorativă a pravoslavnicului lor epitrop acum mai că nici nu mai pot respira.

Aceasta a noastră îngrijire se mai înmulţi şi prin aceea că aşişi în primul manifest, pe care-l lăsară muscalii, intrând pe pământul Moldovei, către locuitorii acestei ţări, văzurăm prea-cunoscuta nesinceritate a Rusiei, care o păstrează ea pentru martirele principate danubiene. „Timeo Danaos et dona ferrentes” şi cât de uşor putu o asemenea mască purtată –vai Ceriule! – cu atâta seriozitate şi amiciţie simulată, să înşele pe un cabinet, care ar fi ceva mai ne-ager de ochi, precum din norocire e al nostru, acesta prezent. Toate acele ale noastre reflexiuni ancsii însă, acum sunt nimicite, şi spiritul orizonului nostru celui politic, în privinţa cauzei respective, e astăzi cel mai favorabil şi mai dedicat politicii şi măsurilor cabinetului nostru faţă cu prea-apucativele tendinţe ale guvernului petersburgic.

Şi oare cine mai poate avea credinţa „lui Toma” despre voia şi hotărârea Austriei, în privinţa tendinţelor

Rusiei în comun, şi în privinţa tendinţelor ei cu principatele danubiene în parte; cine oare, după atâtea dovezi faptice despre plecabilitatea Turciei spre cerinţele cele drepte şi loiale, nu ale Rusiei, ci ale timpului, nu cunoaşte că buba Rusiei nu e „pravoslavia”, ci „geografia” teritoriului său; că pe Rusia o aliciază[106] Carpaţii, Dunărea şi Marea Neagră, iară nu cheile bisericii „sfântului mormânt”, şi că aceste toate cabinetul Austriei, prea bine cunoscându-le, nu le poate privi cu ochi indiferent „neutral”?

Totodată, ne simţim în dreptate de a spera, desigur, cum că ne-indiferenţa aceasta a Austriei, împreunată cu fizica, morala şi politica ponderată, la care deveni ea prin prudenţă şi circumspectă: dar fundamentala şi exacta ei păşire în cauza orientală o va şti ea aplica şi mai departe, în interesul său, în interesul Europei, prin urmare şi în binele şi mântuirea bietelor principate danubiene[107].

*

Onoraţilor Domni!

Rog cu toată stima, să binevoiţi a primi şi publica, ca foileton, în preţuita „*Gazetă*” alăturatul comunicat.

---

[106] Din lat. allicio = a atrage (A. B.)

[107] Această scrisoare pare a fi fost destinată *Gazetei Transilvaniei*. O indică şi lipsa semnăturii. Eu n-am avut însă posibilitatea să controlez dacă a apărut sau ba în coloanele *Gazetei*. A. B.

Al doilea incident, cum zic la sfârşitul primului, îl voi trimite mâne, poimâine, că el şi aşa nu se potriveşte a fi publicat deodată cu primul, ba, mai mult interes, pare-mi-se, va avea, dacă nici în numărul proxim următor, ci, cel puţin, în cel de-al treilea după primul, va fi publicat.

Apoi vă rog, din ante de acele numere ale „*Gazetei*”, în care vor apărea – se-nţelege, din bunătatea Domniilor Voastre – aceste comunicări ale mele (care, la urma incidentului al 2-lea voi spune din ce izvor *solid şi sigur* le am: să-mi trimeteţi câte 5 exemplare, pentru care, cu mandatul poştal de ieri, am trimes, pe lângă cei 5 franci, încă 50 creiţari.

Cu toată stima

22/XI n. (18)95
(ss) *Iraclie Porumbescu*
paroh

NOTĂ. Rog pe bunul zeţar să nu-mi facă greşeli.

*

Onoraţilor Domni!

Trimit şi al doilea „incident”, rugându-vă, cum v-am rugat, să fiţi buni a-1 primi şi publica.

Totodată vă rog şi acuma să aveţi bunătatea a griji ca atât zeţarul, cât şi corectorul şi revizorul să nu lase greşeli, aşa în cuvinte cum şi în întrepuntaţiuni.

În curând, mi-oi permite a vă trimite încă două episoade ale mele, din timpul când generalul Bem răzbise până la Dorna, în Bucovina, respingând pe Urban şi al II-lea regiment de grăniceri până peste hotarele Transilvaniei, dincoace.

Cu toată stima

25/11 n. (18)95.
(ss) *Porumbescu*

P. S. Prin mandat trimit 1 franc pentru un pătrar de vin celora care vor feri comunicatele mele de greşeli.

*

Mult stimate Domnule!

Cinci exemplare din No. 49 primii şi le-am şi trimis pe unde am socotit.

Epistola mea cea mai din urmă (din care văzui, cu mulţumire, că şi scoasei unele cuvinte) cred că-ţi aduse 2 sau trei prenumeranţi: aşa aud că, la poşta din Câmpulung, văzând-o un preot (Ciupercovici), ştiu cum şi unde să se adreseze pentru primirea gazetei.

Domnule!, atâta sunt însărcinat cu oficiu-mi şi o mulţime de trebi particulare –din nou acum pe spate-mi căzute – încât nu pot să-mi iau o oră, ca să-ţi scriu ceva

mai interesant şi mai *bine* carta şi tocmeşte dar, până ce va fi culpa mea dacă nu mi-oi da mai multă silinţă.

Prea plecat
(ss) *Porumbescu*

*

Ciprian Porumbescu ceruse catedra de muzică de la Liceul român ortodox din Braşov pentru 1 Septembrie 1881. Atunci, însă, nefiind încă catedra liberă, n-a putut fi angajat. Angajarea, „până la efeptuirea alegerii prin Delegaţiunile şcolare”, se face abia în şedinţa Eforiei şcolare, ţinută la 5/17 Octombrie, acelaşi an, pe baza următoarei cereri:

Prea Onorată Eforie!

Referitor la Concursul publicat de prea onorata Eforia Nl. 96 a. c. pentru postul de profesor de muzică la şcolile medii din Braşov, îmi permit a adresa prezenta petiţie, cu respectuoasa-mi rugare de a-mi acorda menţionatul post.

Întemeiez petiţia mea cu următoarele documente:

1-2-3: Testimoniu de maturitate, absolutoriul şi testimoniul de stat de la facultatea teologică;

4-9: Testimonii de colocvii şi seminarii, împreună cu absolutoriul de la facultatea filosofică;

10-12: Testimoniile de muzică de la domnii profesori Worobcheviciu, Krenn şi de la Conservatoriul din Viena;

13-24: Unele din compoziţiile mele muzicale, parte lumeşti, parte bisericeşti, şi, în urmă

25: Şcoala mea de cântare pentru şcolile poporale şi normale, care de prezent se află sub presă (cu ortografia Academiei din Bucureşti).

Mai alăturez şi decretul c. r. căpitanat din Suceava, în urma căruia familia noastră şi-a schimbat numele Golembiowski în Porumbescu.

Rog, în urmă, cum că, în caz că prea-onorata Eforie ar afla de bine a-mi da postul din chestiune, a-mi trimite prea-graţios totodată şi un mic avans pentru voiajul meu la Braşov.

Stupca, posta Ilişeşti, Bucovina 13/25 Septemvrie 1881.

(ss) *Ciprian G. Porumbescu*
teolog şi filosof absolut

Delegaţiunile şcolare *l-au ales* „profesor provizoriu de muzică şi cântări, cu salariu anual de 500 florini vienezi albi, în şedinţa de la 28 Decembrie 1881, înaintând „actul de alegere” spre aprobare, Consistoriului Arhidiecezan, la 17 Martie, sub No. 22/1882.

Aprobarea din partea Consistoriului se dă, sub nr. 1135 Şc. De la 11 Mai 1882.

Pe baza acestei aprobări, s-a încheiat apoi următorul *Contract* între Eforia şcoalelor şi Ciprian Porumbescu.

1). Eforia şcolară angajează pe Domnul Ciprian G. Porumbescu de profesor secundar de cântări la gimnaziu, la şcoala comercială şi reală precum şi în cl. IV şi V de fete, cu salariu anual de 500 fl. adică cinci sute florini val-austr.

2). Domnul Ciprian G. Porumbescu primeşte postul de prof. secundar la prezisele şcoale cu salariu anual de 500 fl. v. a. şi se obligă a propune muzica vocală în acelea şcoale cu 12 oare pe săptămână, după planul dat lui de Direcţiunea şcoalelor noastre medii.

3). Eforia şcolară îşi susţine dreptul de a putea să demisioneze pe prof. secundar de cântări, după prealabila ascultare a Direcţiunii şcoalelor medii, pre-anunţându-i serviţiul cu 6, şase, luni înainte.

4). Profesorul secundar de cântări îşi poate cere demisiunea tot cu 6, şase, luni înainte de începerea anului scolastic.

5). Profesorul secundar de cântări se obligă a se supune necondiţionat dispoziţiunilor în vigoare ale institutului nostru de învăţământ.

Profesorul de cântări Ciprian Porumbescu nu numai că s-a supus „dispoziţiunilor în vigoare”, îndeplinindu-şi toate îndatoririle contractate, ci, în curând după sosirea sa la Braşov, pe lângă obligamentele impuse de catedră – în plus conducerea corului de la Biserica Sf. Nicolae şi cel al Reuniunii de cântări – cu toată sănătatea-i zdruncinată, a mai găsit răgaz în neostenita-i sete de activitate să şi creeze, să dea concerte, repre-zentaţii, să dezvolte o activitate care şi azi uimeşte.

Elanul şi febrilitatea cu care se pusese pe lucru se poate desprinde şi din următoarea cerere, adresată Eforiei şcolare, abia la 4 luni după stabilirea sa în Braşov:

Prea Onorată Eforie!

Subsemnatul, împreună cu mai mulţi colegi ai săi şi cu mai mulţi membri ai „Reuniunii române de gimnastică şi cântări”, are de cuget a da vreo câteva reprezentaţiuni teatrale, în favorul studenţilor bolnavi de la institutul nostru şi al mai multor instituţiuni filantropice naţionale din loc. Neavând altă localitate pentru scopul acesta, diletanţii mai sus numiţi îşi permit a ruga pe mult onorata Eforie a şcoalelor române medii din Braşov să binevoiască a le concede, pentru câtăva vreme, sala cea mare a edificiului şcolar.

Braşov, în 3 Februarie 1882.
cu deosebit respect
(ss) *C. G. Porumbescu* prof. de muzică.

Învoirea, fireşte, n-a întârziat, cum n-au întârziat nici repetiţiile, al căror rezultat a fost reprezentarea operetei „Crai Nou”, în trei seri (27, 28 Februarie şi 14 Martie stil vechi 1882). Ultima oară s-a jucat şi piesa într-un act „Rămăşagul”, de Vasile Alecsandri.

Cu această ocaziune, orchestra, dirijată de însuşi compozitorul Ciprian Porumbescu, a executat, pentru prima dată, *„Hora Braşovului”*, compoziţia sa, *dedicată publicului român din Braşov,* drept recunoştinţă pentru dragostea cu care a fost îmbrăţişat şi sprijinit.

Activitatea aceasta înfrigurată, fără repaos, îi agravară însă boala într-atâta încât, după abia un an de activitate, Ciprian Porumbescu se vede nevoit să înainteze Direcţiunii şcolare cererea de mai jos:

Prea Onorată Direcţiune!

Mizera mea stare sanitară, în care mă aflu de prezent, re-cere numaidecât a petrece un timp mai îndelungat într-o climă mai caldă, spre recâştigarea sănătăţii mele şi a-mi face posibil a funcţiona şi mai departe în oficiul meu.

Conform ordinăciunilor medicului, trebuie să plec cât de curând la Mentone, unde să petrec cel puţin trei luni: rog deci cu tot respectul pe prea onorata direcţiune a-mi mijloci prea graţios la locurile competente un concediu de 3 luni, adică de la 1 Noemvre, până la 1

Februarie 1883, lăsându-mi salariul meu pe deplin, ca să-mi pot recâştiga iarăşi sănătatea mea, nefiindu-mi în situaţiunea-mi prezentă posibil a satisface recerinţelor serviciului meu.

Braşov în 20 Octomvre 1882

(ss) *Ciprian Porumbescu*
profesor de muzică

La cerere e anexat următorul

Atestat medical

Subscrisul constată, prin aceasta, că, vizitând, azi, pe Domnul profesor de muzică de la gimnaziul superior, central greco-oriental, din loco: Ciprian Porumbescu, născut Stupca, în Bucovina, etate 27 ani, religie greco-orientală, a aflat că suferă de un morb greu cronic de plămâni şi, pentru vindecarea lui, este *absolut* necesară cercetarea locurilor climatice de la Mentone, Italia, pe timp cel puţin de *trei luni*, adică: Noembrie, Decembrie şi Ianuarie a anului curent.

Adevărul acestei aserţiuni constată prin propria subscriere.

Braşov în 19 Octombrie 1882
(ss) *Dr. Neagoe*
medic practicant

Directorul Şt. Iosif, încă a doua zi (21 Octombrie), înaintează cererea („cu opinare ca petentului să i se exopereze concediul cerut”).

Eforia, la rândul ei, înştiinţează pe „petent” că i-a acordat concediu de o lună (cât îi stătea ei în putere) „lăsându-i salariu deplin” şi înaintând cererea Consiliului Arhiepiscopal, „cu recomandaţiune ca să i se acorde concediul mai departe, pe lunile Decembre 1882 şi Ianuarie 1883”.

Consistoriul Arhiepiscopal, cu nr. 4185, Şc. din 9 Nov. 1882, aprobă în întregime concediul cerut, fără nici o reţinere din leafă, suplinitorii (Dr. N. Pop şi Pant. Dima) fiind plătiţi de Eforie cu câte 30 florini pe an.

Înainte de expirarea acestui concediu, Direcţiunea şcolară primeşte următoarea cerere:

Prea Onorat Directorat!

Cu sfârşitul lunii acestea expiră concediul meu, dat pe trei luni. Starea mea sanitară însă recere, pentru un succes favorabil al curei mele, ca să petrec cel puţin încă 3 luni în clima aceasta caldă, precum se vede din alăturatul atest, medical; rog deci pe prea onoratul directorat să binevoiască a mijloci, la locurile competente, ca să mi se prelungească concediul meu sub tot aceleaşi condiţiuni ca până acum, până la finea lunii lui Aprilie a. c.

Totodată îmi permit a ruga ca salariul meu să mi se plătească până inclusiv 1 April a. c., anticipative deodată la 1 Faur, având calamităţi neplăcute şi scăderi foarte mari, prin trimiterea lunară în sume mici.

Nervi, Italia 7/19 Ianuarie 1883.

(ss) *Ciprian Porumbescu*
prof. de muzică în conced.

La cerere e anexat următorul certificat medical.

Zeugnis.

Herr Ciprian Porumbescu aus Kronstadt, leidet an einen acuten bronchial- u. Lungenspitzenkatharh und ist zu seiner Genesung der Aufenthalt desselben in einen südlichen Klima nicht nur geboten sondern unentbehrlich. Wie sein Zustand gegenwärtig ist, musste derselbe unbedingt *noch 3-4* Monate in diesem Klima zubringen, da eine heimreise desselben sowie eine wiederaufnahme seiner berufsbeschäftigung vor Ablauf dieser Zeit nur die bedrohlichsten Folgen haben könnte.

Genua 16 Ianuar 1883.
(ss) *Dr. Breitinger*[108]

---

[108] **Transcriere**. / Domnul Ciprian Porumbescu din Braşov suferă de catarsis bronșic și pulmonar acut și pentru recuperarea sa o ședere într-un climat de sud este nu doar recomandabilă, ci indispensabilă. Având în vedere starea sa actuală, ar trebui să petreacă neapărat încă 3-4 luni în acest climat, deoarece întoarcerea sa acasă și întoarcerea la muncă, înainte de sfârșitul acestui timp, nu vor putea avea decât

Atât Direcţiunea, cât şi Eforia şcolară recomandă spre aprobare prelungirea concediului, până la 1 Aprilie, ceea ce se şi întâmplă.

La 29 Martie 1883, soseşte o nouă cerere, de astă dată din Stupca, unde sosise de la Nervi, în 17 Februarie stil vechi, după o călătorie de aproape patru zile şi după o noapte dormită la Iţcani.

Prea Onorată Eforie!

Concediul, pe care a binevoit Prea Onorata Eforie a mi-l da pentru căutarea atacatei mele sănătăţi, expiră cu finea lunii acesteia, însă, durere, sănătatea mea încă nu este restabilită şi, după cum îmi spun şi medicii, sub a căror căutare continuă mă aflu, nici n-am speranţă de a fi în curând aşa de sănătos, ca să pot reîncepe activitatea oficiului meu, ci, desprimăvărându-se bine, mai trebuie numaidecât să fac încă şi cura de Gleichenberg, în Stiria.

Sub atari împrejurări sunt inevitabil silit a mă ruga la Prea Onorata Eforie, cu toată onoarea şi supunerea, să binevoiască a-mi mai prelungi concediul pe şase luni, după care termin, aflându-mă restaurat în sănătatea mea, voi reîncepe bucuros împlinirea obligaţiilor mele, la care m-am angajat.

Ce se atinge de salariul meu, apoi cauza aceasta o las, cu toată supunerea, în bunăvoinţa sau posibilitatea

---

cele mai amenințătoare consecințe. / Genova 16 ianuarie 1883. / (ss) Dr. Breitinger.

Prea Onoratei Eforii de a mi-l lăsa, adică salariul şi ulterior sau ba.

La întâmplarea, însă, că au cu, au fără salariu, Prea Onorata Eforie nu mi-ar putea încuviinţa prelungirea concediului, de care mă rog, atunci, deşi cu adevărată durere, sunt necesitat a mulţumi Prea Onoratei Eforii, cu toată căldura şi cu toată sinceritatea inimii mele, pentru distinsa-i bunătate, ce mi-o arătă până acum, totodată, însă, a-mi da şi demisiunea din oficiul ce-l ocupai la şcolile centrale, nefiindu-mi nicidecum posibil a reîncepe activitatea mea de profesor de muzică la acele şcoli, în situaţiunea-mi sanitară, în care mă aflu şi care situaţiune, după cum zisei mai sus, mai reclamă numaidecât o ulterioară căutare a ei, în locul de cură Gleichenberg.

Stupca, în Bucovina 29 martie / 10 Aprilie 1883.

(ss) *Ciprian Porumbescu*
Profesor de muzică

A mai dus-o aproape două luni, de la data acestei cereri, Gleichenbergul însă, de care-şi legase ultimele speranţe de „restabilire” a sănătăţii, nu l-a mai putut vedea, căci, în **dimineaţa zilei de 25 Mai** stil vechi, zbuciumatu-i suflet se desprinse pentru totdeauna de lutul şubrezitului trup.

La 23 Iunie, acelaşi an, Eforia restituie, la cerere părintelui Iraclie Porumbescu, toate testimoniile (14) şi compoziţiunile muzicale (12 caiete note, din care 1 şcoală), pe care răposatul său fiu „le-a fost suşternut ca

bază şi ca motive la petiţionarea sa pentru postul de profesor de muzică vocală la şcoalele noastre".

La împlinirea anului de la moartea profesorului lor de muzică, Braşovenii „au ţinut mare parastas, în capela din cimitirul din Groaver, la care au luat parte Delegaţiunile şcolare, Eforia şcolară, corpul didactic de la toate şcoalele noastre din Braşov, studenţii, Reuniunea de cântări, Societatea comersanţilor, Casina română, meseriaşii şi numeros public, domni şi dame.

„Masa pe care era aşezată coliva era împodobită cu o cunună, pe ale cărei funte albe de mătase era tipărită, cu litere de aur: „Amicele şi amicii mult regretatului Ciprian Porumbescu, în Mai 1884".

După serviciul divin, a rostit profesorul Andrei Bârseanu un mare discurs, în care a scos la iveală părţile luminoase ale caracterului lui Ciprian Porumbescu, care, în aşa scurtă vreme, a cucerit inimile Braşovenilor, apreciind totodată şi deosebita importanţă a operei lui Porumbescu pentru direcţiunea dezvoltării artei muzicale naţionale la noi".

După 25 de ani de la închiderea mormântului din Stupca, tot un fost profesor al liceului în serviciul căruia fusese Ciprian Porumbescu, regretatul Dr. Valer Branişte[109], a publicat în 1908, la Lugoj, cea mai com-

---

[109] Dr. Valer Branişte făcuse, în şase rânduri, pe regizorul operetei „Crai Nou", având, în felul acesta, prilejul să pătrundă „în spiritul acestei creaţiuni" şi să vadă „profundul efect ce-l face asupra publicului nostru" şi pe care soarta-l dusese să vadă „locurile unde a

pletă „schiţă monografică” asupra lui Ciprian Porumbescu, din care am citat şi noi pasagiile din urmă.

Iar când s-au împlinit 50 de ani de la prima reprezentare a operetei „Crai Nou”, zi neuitată nu numai pentru spectatori, ci şi pentru artist, Braşovul, cel dintâi, şi-a adus din nou prinosul său de recunoştinţă sufletului neuitatului lui animator, prin reprezentarea operetei sale, la 31 Martie 1932, pregătită de corul Bisericii Sf. Nicolae, de sub conducerea profesorului Ioan Brânzea, şi dată sub conducerea maestrului Constantin Bobescu, care, cu această ocaziune, a publicat şi calde pagini de apreciere a operei înaintaşului său.

Bucovina, după cum era de prevăzut, încă şi-a făcut chestie de onoare din sărbătorirea demnă a amintirii talentatului ei fiu. „Muzeul Ciprian Porumbescu” şi, de la Octomvrie viitor, un bust[110], la Suceava, vor vecinici şi mai palpabil pe cel care s-a dăruit atât de generos neamului şi atât de dispreţuitor pentru tihna vieţii sale.

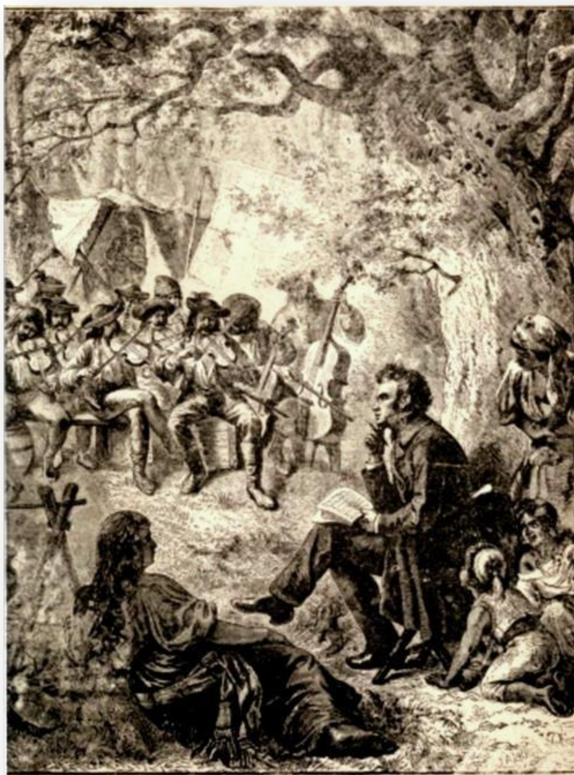
trăit şi lucrat, unde a copilărit şi a murit”, ajungând să înţeleagă „frământările vremilor cari le-a trăit”, pătrunzând astfel „în multe din intimităţile sufletului de Român şi de artist al lui Ciprian Porumbescu”.

[110] Bustul care se va dezveli, în Octombrie, la Suceava, e opera sculptorului I. Cârdei. Se ridică la iniţiativa revistei „Făt-Frumos”, de sub conducerea dlui prof. univ. Leca Morariu. Cum, însă, cheltuielile sunt mai mari decât sumele colectate, iniţiatorii fac apel, cu drept cuvânt, şi la publicul nostru. Şi Braşovenii nu pot lipsi de la această datorie, cum nu pot lipsi nici de la datoria eternizării în bronz a bardului nostru de la 1848. Sumele cu care se va contribui, oricât de mici, vor fi un semn de preţuire a memoriei celor care se legaseră atât de strâns sufleteşte de oraşul nostru.

Ca sufletul său să circule – şi asta e esenţialul – înduioşând, electrizând, fortificând mândria naţională şi sentimentul necesităţii *unirii care tot întârzie încă,* e nevoie însă de o cât mai largă răspândire a operei artistului. Şi, în privinţa aceasta, parcă ar avea o datorie şi Direcţia Educaţiei Poporului”[111].

[111] Banciu, Ax., *Familia Porumbescu şi Braşovul*, în *Ţara Bârsei,* Anul V, No. 5, Braşov 1933, pp. 400-415

Ioan Brânzea: Întru pomenirea lui C. G. Porumbescu

„S-a strecurat o jumătate de veac de când, sub lovitura brutală a morţii, în Bucovina, dispărea o figură reprezentativă a muzicii româneşti, compozitorul Ciprian Porumbescu.

Este un prilej de comemorare ce şi-a găsit ecoul cuvenit, căci numele său poate sta cu vrednicie alături de al celor care au contribuit la trezirea conştiinţei de sine pe care o are astăzi cultura noastră muzicală. Consideraţia aceasta ne face să evocăm amintirea lui cu pietatea cuvenită, arătându-ne vrednici de ceea ce ne-a lăsat moştenire, căci, numai aşa, cel aşezat în mormânt acum 50 de ani va odihni în pace.

Ciprian Porumbescu este un artist ce aparţine întregului nostru neam. Opera lui a devenit o temelie şi o reală contribuţie la educaţia generaţiilor ce i s-au succedat, încălzind cu flacăra spiritului său robust pe toţi care au trăit întru realizarea unui ideal naţional. Nu i-a fost rânduit însă de soartă să vadă aievea biruinţa deplină a neamului său iubit.

În cele ce vor urma nu vom psalmodia aducerea aminte a unei vieţi, sfârşită după 28 de primăveri, ci, cu gestul cucernic al celui ce aduce un prinos de recunoştinţă, ne vom ocupa mai mult de opera pe care ne-a lăsat-o.

*

Opera muzicală a lui Ciprian Porumbescu poate fi studiată mai bine în legătură cu împrejurările lui de vieţuire şi, uneori, în funcţie de istoria noastră naţională.

Descendent al unei familii preoţeşti, opera sa poartă, în mare parte, pecetea sentimentului religios în care a fost educat. Al doilea sentiment, tot atât de puter-

nic, care-i caracterizează opera, e cel naţional, sădit în sufletu-i sensibil tot în casa părintească. În general, simţirea muzicală şi românească a lui Ciprian a crescut într-un mediu „care răsuna de suspinul codrilor, jalea văilor şi şopotul izvoarelor, închegate în melodiile poporului nostru”.

Talentul nu i s-a putut afirma însă în toată puterea. L-au împiedecat şi scurtimea vieţii, şi suferinţele cauzate de o boală neiertătoare, care prea de vreme hârbuiseră trupu-i voinic. De aceea „opera lui este abia un început, pe care nu a ajuns să-l continue şi să-l termine. Ce ne-a rămas sunt aşchiile, care au căzut când maestrul a început să cioplească forma artistică pe care nu i-a fost dat să o termine” (Dr. Valer Branişte). Dar n-a putut să-şi desăvârşească nici cultura muzicală, pentru ca din îmbinarea ei cu talentul înnăscut să rezulte o operă muzicală de o superioară valoare. Din cauza aceasta, din cele 255 compuneri ale sale, multe au o factură melodică şi ritmică nemţească, o consecinţă a mediului muzical din Cernăuţi şi Viena.

Aceeaşi impresie o fac şi unele din compoziţiile în care a încercat să-şi exprime cugetarea muzicală prin produsul artistic al poporului nostru, cum este şi cazul cu opereta „Crai nou”, scrisă, în mare parte, în genul muzicii populare româneşti. Împrejurarea că, între creaţiunile sale, găsim şi lucrări mai puţin îngrijite, se explică prin viaţa-i prea scurtă şi prea agitată, care nu i-a dat răgazul necesar perfecţionării şi emancipării de sub influenţa mediului în care a trăit şi a şcolii la care a urmat.

Totuşi, lui Porumbescu îi revine meritul de a fi fost primul între contimporanii săi care, într-o vreme când muzica populară românească era prea puţin luată în seamă, înţelegându-i rostul, şi-a îndreptat privirea asupra ei, spre a clădi pe această temelie clasicismul artei naţionale româneşti.

Este acesta un merit atât de mare, încât ar justifica recunoştinţa noastră chiar dacă activitatea muzicală a lui Porumbescu s-ar fi redus la atâta.

Dar firea sa impulsivă şi activă ne-a dăruit şi lucrări, şi încă în toate genurile de muzică, desfăşurând, pe oriunde l-a dus soarta, o activitate care şi azi uimeşte.

Prin lucrările sale, Ciprian Porumbescu a rămas, între contemporanii săi, o remarcabilă expresiune a artei muzicale. Multe din lucrările ce le voi aminti, păstrate în manuscris, sunt împrăştiate pe la diferite familii, care au avut legături de prietinie cu familia compozitorului. Unele au fost copiate, altele ne-au rămas doar numai cât numele. Cele mai multe sunt resfirate prin arhivele diferitelor societăţi corale din Bucovina (Cernăuţi, Suceava) şi Ardeal, iar altele sunt în păstrarea muzeului „Ciprian Porumbescu" din Cernăuţi.

Fericită şi vrednică de toată recunoştinţa a fost ideea Reuniunii de cântare „Ciprian Porumbescu" din Suceava, care a scos la lumina tiparului mai multe fascicole din compoziţiunile patronului spiritual şi avem nădejdea că editura Reuniunii va continua, chiar în ciuda

crizei financiare, să popularizeze prin tipar rezultatul unei munci împlinite până la sacrificiul de sine.

Literatura muzicală vocală ne-a îmbogăţit-o Ciprian Porumbescu cu: Coruri bărbăteşti, mixte, pentru 3 voci şi 2 voci, având caracter religios, laic-popular şi naţional.

Cu caracter ştiinţific şi muzică de dans, ne-a lăsat o serie întreagă de lucrări pentru diferite instrumente de coardă: pian, vioară şi violoncel. Solo pian, solo vioară cu acompaniament de pian, duete, terţete, quartete, quintet de coarde şi orchestraţie. Valsuri, potpuriuri, polci, hore, marşuri, reverii şi o serie de romanţe pentru voce şi pian.

Muzica religioasă: Imnurile liturghiilor Sf. Ioan Gură de Aur, cor mixt, Sf. Vasilie, 3 voci, şi Sf. Grigore, în 4 voci. O liturghie pentru 2 voci şi alta în unison. Imnuri funebre, între care amintesc pe „Adusu-mi-am minte", în 4 voci, de o profundă inspiraţie. „Prohodul Mântuitorului", cor mixt, Antifoane, troparele şi irmoasele praznicelor, pentru 3, 4 şi 5 voci, psalmii 88, 95, 100 şi 149, pentru 2 şi 4 voci, alte fragmente liturgice şi „Tatăl nostru", pentru 4 voci, mai multe pricesne şi un oratoriu pentru Vinerea cea Mare, după cuvintele de la evanghelistul Luca, Cap. XXIII. 44-46.

Iată o comoară întreagă de muzică religioasă, din care şi astăzi se alimentează repertoriul corurilor bisericeşti din ţară.

Muzică laică-populară şi naţională:

Coruri bărbăteşti: Lacrima Patria Română, Luna Mai, Noapte consolatoare, Cântec sicilian, Pe cerul Bucovinei, Cântec vânătoresc, Zefir-un melodie, Salutare, Numele tău, Românul, Imn festiv, *Tricolorul,* Iarna, cu solo de tenor, cvartetul comic „Cisla”, Iată ziua triumfală, Sunt arboros, Cântec bacanal, Cântecul soldatului, Sosirea primăverii, Tabăra română, Sergentul, Hai Române, Marşul economilor, Marşul Cântăreţilor, Imnul nopţii, Hai să ciocnim, Banchetul, Imnul gintei latine, Hora Severinului, Primăvara. Şcoala, Frühlingsnacht, Alte garde-polka, Cât îi ţara românească, Ţară mândră şi măreaţă, pentru 5 voci, şi două cantate cu acompaniament de pian: Altarul mănăstirii Putna şi La malurile Prutului.

Coruri mixte: Frunză verde mărgărit, Oda ostaşilor români, Frunză verde foi de nalbă, cu solo de sopran, Cântecul Margaretei, Serenadă etc., etc.

Pentru 3 voci egale: Hai la vale, Hora primăverii etc.

Pentru 2 voci: Român verde ca stejarul, Imnul lui Ştefan cel Mare, O zi frumoasă a sosit, Unui nor etc., etc.

Dar lui Ciprian Porumbescu îi datorim şi cea dintâi operetă românească, *„Crai nou”,* scrisă după libretul lui Vasile Alecsandri, cea mai mare lucrare a sa, în care şi-a concentrat tot talentul. Cu „Crai nou”, Porumbescu a deschis o nouă direcţiune în viaţa muzicală

a neamului nostru, direcţiune ce a fost continuată, cu mai puţin succes, de un alt bucovinean, de Tudor Cavaler de Flondor (mort în 1908), în operetele: „Noaptea Sf. Gheorghe” şi „Moş Ciocârlan”, dar cu mai multă vigoare şi caracter exclusiv românesc, în creaţiunea artistică a Dlui Tiberiu Brediceanu („Şezătoarea” şi „Seara mare”), iar din generaţia mai tânără, tot pe această cale a pornit şi Sabin V. Drăgoi, în „Năpasta”, şi „Constantin Brâncoveanu”.

Acţiunea „Crai nou”, scoasă din viaţa de la ţară, izbuteşte s-o îmbine cu acorduri dulci şi vesele, nelipsind nici cele duioase, pe care autorul le scoate din tezaurul muzicii populare.

„Din opereta sa „Crai nou” –spune Dl. T. Brediceanu – se vede clar tendinţa principiului că numai motivele curat poporale pot servi de bază la crearea unei muzici artistice româneşti. Porumbescu e primul care, alegând frumoase melodii din popor, încearcă prelucrarea şi potrivirea lor pentru trebuinţele scenei”.

Premiera operetei s-a reprezentat la Braşov sub bagheta autorului, în seara zilei de 11 Martie 1882, în sala festivă a liceului „Andrei Şaguna”, după ce o luase în studiu cu corul bisericii „Sf. Nicolae” şi al „Reuniunii de cântări”. A fost, atunci, o însufleţire de nedescris, iar autorul a avut un succes peste aşteptările sale, fapt care îl îndeamnă să scrie, după a doua reprezentare, tatălui său: „Astăzi am ajuns să-mi văd dorinţa împlinită, mi-am văzut visul cu ochii”.

Valoarea operetei „Crai nou”, deşi păstrată numai în manuscris, n-o mai contestă nimeni. În cursul a 50 de ani, ea a continuat să se reprezinte cu succes. În Bucovina, Ardeal şi Banat şi-a deschis calea de popularizare şi în sânul poporului, iar astăzi cred că nu există societate corală care să n-o fi reprezentat pe scenă.

În zilele din urmă, s-a dat la Opera din Cluj şi Radio-Bucureşti, la 11 Aprilie 1932, iar la Braşov, am avut subsemnatul satisfacţia să o pregătesc, cu corul bisericii „Sf. Nicolae” şi cu sacrificii nebănuite, pentru ca, în seara zilei de 31 Martie 1932, să comemorăm cu vrednicie şi cu o sală arhiplină împlinirea a 50 de ani de la premiera ei.

În general, muzica lui Porumbescu impresionează prin expresie şi prin nota melancolică. Aceste piese te pun parcă în faţa ochilor unui copil bolnav, care te priveşte. Sunt compoziţii inspirate de viaţa lui în suferinţă. Aşa, spre pildă, amintesc: O roză veştejită, C-un plâns amar venit pe lume, Curgeţi lacrimi, Aş fi murit, După un an de suferinţă, A căzut o rază lină, – toate romanţe pentru voce şi pian.

Are bucăţi care-i evocă amintiri şi emoţii mai vechi, ca: „Bertha”, nocturnă pentru pian, Te-ai dus, O dimineaţă pe Tâmpa (Mai 1882), Stejeriş, Suvenir de Iaşi, Viena, Nervi şi Roma, Ich liebte dich, Cât te-am iubit, Ich liebe dich, romanţe pentru pian şi voce, Suspinul prizonierului, arie pentru violină, flaut şi pian, scrisă în închisoarea din Cernăuţi unde ajunsese din cauza sentimentelor lui naţionale şi „Balada” pentru

vioară şi pian. De timbrul unei tristeţi apropiate nu pot scăpa nici compoziţii mai vesele, ca de pildă : Odă la vin, Dorul, Lăsaţi-mă să cânt, Fata popii, O dorinţă, Frunză verde de chiperi, Trandafirul etc.

Valsuri: „Camelii", cântat mai întâi la Viena, în 1880, de orchestra vieneză, sub conducerea lui Johann Strauss, Galgenhumor, Fleurs d'Automne, Basme Iasiane, La malurile Prutului etc.

Polci: Zâna Dunării (14 Febr. 1880), dedicată doamnelor patronese ale balului român din Viena, Ochişorii albaştri, Dalbă Nalbă, Fluturaşii de noapte, Ilenuţa, Despărţirea de patrie, Pe câmpiile Stupcii (locul natal), Une miniature, Cri-cri etc.

Hore: Hora Braşovului, dedicată Societăţii braşovene, după succesul avut cu reprezentarea premierei „Crai Nou", Hora „Bărbăteasca", Hora Măriorica, dedicată surorii sale, Hora Şoimului, Hora Prahovei, dedicată dnei Elena Dobrin, Hora detrunchiaţilor, Peneş Curcanul, Hora naţională, toate pentru pian şi Hora de salon, pentru violoncel şi pian.

Ultimul strigăt de durere al unei vieţi învinse este „Tempi passati" pentru pian, care este şi ultima sa compoziţie, scrisă înainte de a-şi închide pentru totdeauna ochii visători.

Ciprian Porumbescu ne-a lăsat şi câteva cântece de veselie pentru o voce, publicate la Viena, în 1880, sub titlul: „Colecţiune de cântece sociale pentru studenţii

români”. Această broşură cuprinde cele două cântece naţionale, care, prin melodiile lor simple dar frumoase, de o expresie şi demnitate cumpănită – cum trebuie să fie orice cântec menit a fi popularizat – au trecut în patrimoniul comun al neamului nostru.

Este vorba de „Imnul României June”, devenit „Imnul Unirii”: Pe-al nostru steag e scris unire... şi „Cântecul Tricolorului”.

Membrii societăţii literare „România Jună” din Viena simţeau nevoia unui imn propriu, aşa cum aveau şi societăţile studenţeşti germane. Pleiadă entuziastă, veselă, tânără şi visătoare, încrezătoare în realizarea idealului izbăvirii şi libertăţii naţionale, tineretul nostru academic simţea lipsa unui stimulent muzical pentru cadenţarea pasului milităresc şi mai ales pentru exaltarea inimii. Şi fiindcă se păstra viu succesul lui Alecsandri, de la Montpellier, cu „Cântecul Gintei latine”, din spirit de imitaţie şi „România Jună” pune un premiu de doi galbeni pentru cel mai reuşit text. La cercetarea manuscriselor, comitetul a aclamat cu însufleţire imnul avântat „Pe-al nostru steag e scris unire”... al lui Andrei Bârseanu. Aici apare rolul lui Porumbescu, cu fizionomia artei sale. Peste două zile, împarte coriştilor melodia „lirică şi săltăreaţă” a textului şi a noului imn, eroic în măsură, care mulţumi pe toţi.

Dimitrie Onciul, fost coleg la Universitatea din Viena cu Andrei Bârseanu, în cuvântarea pe care a ţinut-o la Academia Română, în memoria acestuia, reaminteşte cu duioşie următoarele:

„Neuitată îmi este şedinţa în care, prima dată, s-a cântat imnul nostru, deşteptând un entuziasm general. Era anul 1880. Treizeci şi şase de ani pe urmă, în seara zilei de 16 August 1916, când goarna chema feciorii români la luptă, pentru dezrobirea Ardealului, primul cântec de luptă ce l-am auzit în parcul de la Călimăneşti, unde mă aflam pentru cură, era „Pe-al nostru steag e scris unire”...

Nu pot descrie adânca emoţie, ce m-a cuprins, atunci, la auzul acestui imn, care mi-a încălzit sufletul în tinereţe şi mi-a întinerit bătrâneţile în acel mare moment de însufleţire.

În sunetul lui, un mănunchi de studenţi români au pornit la luptă pentru cultura naţională, în sunetul lui ostaşii români au pornit la luptă pentru dezrobirea neamului, în sunetul lui s-a înfăptuit unitatea naţională”.

Acestea sunt împrejurările în cari s-a zămislit acest imn, care, graţie melodiei sale şi a versului său expresiv, se cântă şi trăieşte ca Imn al Unirii, deşi era să fie imnul Societăţii „România Jună”.

Din răsunetul lui de atunci auzim şi azi, ca un ecou îndepărtat, îndemnul la înfrăţire şi unire. „Pe-al nostru steag”... a fost, pentru suflarea românească, aerul unei dimineţi de primăvară, cu veselia unei zile ce se apropia şi sub cântecul păsărilor ce priveau răsăritul unui nou soare.

Iată cum a înţeles Porumbescu să-şi pună arta şi în serviciul cauzei naţionale. Ca soldat credincios în lupta ce se ducea de mica oaste a „României June”, şi-a înţeles rostul ce putea să-l aibă în pregătirea izbânzii.

Dar imnul „Pe-al nostru steag”, spre deosebire de alte cântece naţionale care s-au popularizat (Deşteaptă-te Române, La arme etc.) a ajuns să înregistreze o nouă izbândă. De doi ani, el a devenit **imnul naţional al poporului albanez**: un neaşteptat omagiu ce se aduce memoriei lui Porumbescu, după o jumătate de veac de la moartea lui, de o ţărişoară care înţelege să-şi împletească de acum năzuinţele ei cu melodia imnului nostru.

Meritul lui Porumbescu, ca autor de cântece naţionale, ca educator şi îndrumător naţional prin cântecul românesc, devine şi mai mare, dacă luăm în considerare împrejurarea că activitatea sa, în această direcţie, şi-a dezvoltat-o în epoca când Bucovina era sub stăpânirea Austriei şi când fraţii bucovineni, ca şi noi, Ardelenii aveam nevoie de pregătirea sufletească pentru ziua cea mare a Unirii.

Dar *„Cântecul tricolorului*”! Câţi nu l-au cântat, cu ochii umeziţi de lacrimi, fără să se gândească însă că şi textul şi muzica sunt creaţiunea lui Porumbescu. Câte fapte istorice se pot lipsi de aceste două cântece naţionale? Dacă Ciprian Porumbescu nu ne-ar fi lăsat decât „Pe-al nostru steag” şi „Cântecul tricolorului”, şi prinosul de recunoştinţă pe care i-l aducem ar fi îndeajuns de justificat.

Nu pot încheia, fără să amintesc şi manuscrisul, ce era să fie, pentru timpul său, de mare preţ, dacă ar fi văzut lumina tiparului: este manualul în două părţi – una teoretică, alta practică – *„Elementele muzicei vocale pentru şcoalele poporale şi normale”*, care ni-l relevă pe Ciprian Porumbescu şi ca autor didactic.

„Omagiul ce se aduce, deci, azi, frumoaselor însuşiri şi merite ale lui Ciprian Porumbescu ne dovedeşte că, deşi s-au scurs cinci decenii de la moartea sa, el a rămas şi, suntem convinşi, va rămânea şi în viitor bine fixat în galeria figurilor alese ale neamului nostru, în virtutea puterii de viaţă a unei bune părţi din opera pe care ne-a hărăzit-o”[112].

[112] Brânzea, Ioan, *Întru pomenirea lui C. G. Porumbescu*, în *Ţara Bârsei*, Anul V, No. 5, Braşov 1933, pp. 425-432

Romulus Cândea

Arborosenii. Trădători austriaci și naționaliști români

„**IV. Arboroasa**. La noua Universitate din Cernăuţi s-au înfiinţat multe societăţi studenţeşti. Au înfiinţat şi Românii una, în ziua de 10/22 Decemvrie 1875, la iniţiativa lui T. V. Stefanelli, fost membru al „României

June” din Viena[113]. Scopul societăţii era inofensiv la aparenţă, deci acceptabil şi pentru bănuitoarele autorităţi austriece: cultivarea, pe teren cultural-literar şi pe teren social, şi ajutorarea membrilor săraci. Dar într-un articol al lui Stefanelli, despre Arboroasa, autorul arată că scopul ei trebuie să fie şi „de a dezvolta şi întări individualitatea naţională”[114].

Societatea „Arboroasa” îşi avea sediul în Reşedinţa mitropolitană şi era protejată de autorităţile bisericeşti în mod tacit. Printre membrii „Arboroasei” prevala, cum era şi explicabil, numărul teologilor; al doilea preşedinte, şi ultimul a fost chiar Ciprian Porumbescu[115]. Din şapte conferinţe ţinute de Arboroseni, în anul 1876, patru au avut conţinut naţional. La cabinetul societăţii veneau 30 reviste şi ziare, dintre care 16 din România, 14 din Viena, Budapesta, Blaj, Sibiu şi Braşov. Printre membrii sprijinitori ai societăţii găsim pe profesorii de la Teologie: A. Comoroşan, V. Mitrofanovici, Isidor Onciul, Eusebie Popovici, Const, Popovici, Vas. Repta (mitropolitul de mai târziu) şi pe singurul Român de la Filozofie, I. G. Sbiera[116]. Societatea studenţilor era mult

---

[113] Vezi interesanta şi vioaia broşură a dlui *Ilie Dugan,* Istoricul societăţii Junimea. Partea I-a: Arboroasa. Bucureşti, 1930; *T. Bălan* strânge foarte sârguincios amănuntele privitoare la „Procesul Arboroasei”, Cernăuţi, 1937; mai importante sunt documentele, strânse din arhive şi din alte locuri, mai puţin accesibile cetitorului obicinuit, şi publicate la pag. 71-95.

[114] Publicat în *Calendariul* Societăţii pentru cultură pe anul 1877 p. 111-113

[115] Din 53 de studenţi români de la Universitate, 44 erau membri ai „Arboroasei”

[116] Raportul anual al „Arboroasei”, Cernăuţi 1876, p. 4, 5, 9.

simpatizată de Români; era un copil răsfăţat al societăţii româneşti din Cernăuţi. La seratele „literare” şi „sociale” venea şi lume străină. În 24 Aprilie 1877, la cea dintâi serată din acest an, a fost, mai ales la „partea neoficială”, multă veselie, mult entuziasm la tinerii studenţi, care cântau şi cântece naţionale, între altele semnificativul „Moldovă plină de jale”, care-i înduioşa pe toţi, topindu-le inima în durere.

Profesorul Wrobel, care nu ştia româneşte, era şi el – din cu totul alte motive – atât de însufleţit, că le ţinu tinerilor Valahi un vibrant discurs care „produse o adevărată furtună de entuziasm”, cum scrie un ziar evreo-german[117].

Şi totuşi... Peste opt luni de zile, „Arborosenii” fură arestaţi, aruncaţi la beci, iar societatea fu desfiinţată de autorităţile austriece.

La Iaşi, în toamna anului 1876, se inaugura, în Piaţa Beilicului, bustul de marmoră al lui Grigore Ghica Vodă, dăruit de Domnitorul Carol. Iar în „Curierul de Iaşi”, din 1 şi 3 Octomvrie 1876, Eminescu scrie două frumoase şi mişcătoare articole despre „Grigore Ghica Voevod”. În al doilea articol, marele poet numeşte Bucovina „vatra strămoşească şi începătura domniei şi neamului moldovenesc”; plin de revoltă, Eminescu aminteşte că, după ce s-a luat vatra, „se asasinează, prin influenţa

---

[117] *Czernowitzer Zeitung*, în No. 97 din 28 Aprilie 1877. Vezi şi *Familia* lui Vulcan, anul 1877, No. 17. Vezi şi Amintirile lui *C. Moraria*, în Făt-Frumos, a. IV, 1929, p. 174.

morală a Austriei, Domnul care a îndrăznit a protesta contra neruşinatei răpiri”.

Profetice erau cuvintele de la încheierea articolului:

„Fie voia stăpânului ţărilor ca din neamul Măriei Sale Prea înălţatului nostru Domn să se nască răzbunătorul pierderilor noastre şi întregitorul patriei!”[118].

Tot Eminescu publică, în 1877, când se împliniră 100 de ani de la asasinarea lui Ghica-Vodă, în „Curierul de Iaşi” din 30 Septemvrie 1877, un vibrant şi foarte aspru articol la adresa Austriei jidovite: „Oameni a căror unică ştiinţă stă în vânzarea cu cumpănă strâmbă şi înşelăciune au fost chemaţi să civilizeze cea mai frumoasă parte a Moldovei”. De la durerea Bucovinei se întoarce la cea a Moldovei: „De plâns e ţara care, prin moartea lui (a lui Ghica) totuşi n-a fost scutită de cea mai aspră *trunchiare*”**[119].** Şi iarăşi ochii înlăcrimaţi ai tinerilor studenţi de la Cernăuţi se vor fi oprit lacom asupra acestui cuvânt de misterioasă chemare.

Altă coardă vibra în sufletele tinere din „Arboroasa” decât în sufletul gravului profesor Wrobel! Ziarele din Iaşi, cu articolele omenoase, fuseseră confiscate de autorităţile austriece. Dar noi ştim că la „Arboroasa” veneau şi „Convorbirile Literare”, şi „Curierul de Iaşi”; şi tinerii studenţi vor fi citit, cu acelaşi suflet flămând, aceste foi şi reviste, cum citeam, mai târziu, noi, elevii de

---

[118] *M. Eminescu,* Scrieri politice, ed. Murăraşu p. 75-81.
[119] *M. Eminescu,* Scrieri politice, ed. Murăraşu, p. 90.

liceu, când pe faţă, când în tainice ascunzişuri, „Sămănătorul” lui Nicolae Iorga. Chiar procurorul Mehoffer a recunoscut că ziarele confiscate totuşi au fost citite în Bucovina.

Încă în Februarie 1877, Comitetul societăţii „Arboroasa” trimise Ministerului instrucţiunii şi al cultelor din Bucureşti o adresă de mulţumire pentru ajutorul de 1.000 Lei; „Arboroasa” primi, mai târziu, 250 Lei din această sumă,votată de Adunarea Deputaţilor pentru societăţile din Austro-Ungaria. În această adresă, „Arborosenii” se numesc „fraţii detrunchiaţi de la comuna lor maică”.

În şedinţa din 30 Septemvrie (12 Octomvrie) 1877, vicepreşedintele societăţii, Zaharia Voronca, făcu propunerea, care fu primită, de a se trimite la Iaşi „omagiu de condoleanţă”, cu prilejul aniversării unui veac de la asasinarea lui Grigore Ghica. Telegrama fu trimisă a doua zi, de Voronca, în numele „junimii române din partea detrunchiată a vechii Moldove”[120].

Autorităţile austriece aflară despre aceasta abia mai târziu, când fură înştiinţate de consulul austriac din Iaşi, care cunoştea textul telegramei.

Din ordinul guvernatorului Bucovinei, baronul Ieronim Alesani, se făcură cercetări la sediul „Arboroasei”, în 11 Noiemvrie 1877. În aceiaşi zi, societatea fu

[120] Facsimilul acestei telegrame, la *I. Dugan,* Ist. Junimii, I, p. 21; procesul verbal asupra şedinţei „Arboroasei”, la *T. Bălan,* Procesul Arboroasei, p. 88-90, anexa 25.

desfiinţată. În 15 Noiembrie, cei patru Arboroseni din comitet: vicepreşedintele Z. Voronca, secretarul C. Morariu, casierul O. Popescul şi bibliotecarul E. Siretean, fură arestaţi. Preşedintele C. Porumbescu, fiind la Stupca, la părinţi, fu adus de jandarmi. Arborosenii fură duşi la închisoare şi ţinuţi în arest, într-un hal de murdărie fără seamăn, alături de ucigaşi şi de borfaşi de rând[121]. Doar sub presiunea simpatiei Românilor pentru „delincvenţi" şi în urma stăruinţelor bunului om, care era spiritualul seminarial M. Dracinschi[122], tratamentul le fu puţin îmbunătăţit.

Arestarea Arborosenilor produse stupoare la Români, ca şi la ceilalţi, din motive opuse. Între presa iudeo-germană din Bucovina şi cea românească din Iaşi se iviră aspre polemici. Ziarul evreo-german „Bukowina", la început uluit, nu ştia ce să creadă: dacă a fost „crimă" la Arboroseni sau numai „naţionalism exuberant", învinuind Consistoriul de lipsă de supraveghere asupra studenţilor de la Teologie, care şi-ar fi exprimat public simpatiile lor pentru un „hospodar român", într-un „mod foarte puţin măgulitor pentru patria" austriacă![123].

Trimiterea telegramei, al cărei text ziarele austriece evitau să-l publice, stârni din nou asalturi ale Rutenilor împotriva Românilor. Ţinta atacurilor fu Consistoriul şi îndeosebi arhimandritul Silvestru Morariu, considerat ca unul din principalii instigatori. Se atacă cu vigoare Consistoriul, suspectat de „iloialitate"; i se

---

[121] *C. Morariu* în *Făt-Frumos,* a IV*,* 1929*,* p. 175.
[122] *I. Dugan,* Ist. soc. „Junimea", I, p. 43.
[123] „Bukowina", No. 2 din 1 Dec. 1877

aruncă în faţă învinuirea, sfidându-se în mod grobian realitatea, că ar fi compus în majoritate din „renegaţi ruteni” (veşnicul cântec al pretorienilor guvernelor austriece!); şi se plângeau Rutenii, cu ajutorul presei evreo-germane, de tendinţele de românizare forţată ale Consistoriului, care ar dori să arate că Bucovina este „rumänisches Land”[124].

În timpul cât Arborosenii au stat închişi, o asiduă corespondenţă se schimbă între autorităţile provinciale de la Cernăuţi şi cele centrale de la Viena, şi unele, şi altele neliniştite şi cam înspăimântate de spiritele pe care le stârniseră. La Români era o agitaţie necontenită şi guvernatorul Alesani, care trebuia să facă din cetăţenii încredinţaţi administraţiei lui prea loiale oi blânde şi bune de tuns, ar fi dorit să se sfârşească odată sau să nu fi început acest proces cu buclucaşe surprize.

V. Procesul. Procesul „Arboroasei” ţinu trei zile (1-3 Februarie 1878), într-o agitaţie nemaipomenită; o mulţime de Români, mai ales preoţi, ţinură să asiste la şedinţe[125]. Şi ce şugubeaţă este uneori istoria! Preşedintele secţiunii penale a tribunalului, D. Bendella, ca şi marele proprietar Alecu Vasilco, preşedintele juraţilor, erau…

---

[124] Vezi articolul violent şi insinuant „Das gr. or. Consistorium” din ziarul „Bukowina”, No. 4 de la 1 Ian. 1878.

[125] Procesul „Arboroasei” a stârnit atâta vâlvă, încât ziarul „Bukowina”, No. 6 din 1 Februarie 1878, şi după el şi „Czernowitzer Zeitung”, publică dezbaterile după note stenografice şi le tipări şi în broşură, răspândindu-le în oraşele: Cernăuţi, Suceava, Rădăuţi, Siret, Vijniţa şi Cozmeni.

membri fondatori ai „Arboroasei”[126], iar apărătorul de căpetenie al studenţilor a fost avocatul naţional-german Dr. Rott. Studenţii inculpaţi puteau fi pedepsiţi cu închisoare de la 1-5 ani, stând sub acuzaţia că ar fi „aţâţat la dispreţul şi ura împotriva unităţii de stat a imperiului şi împotriva administraţiei de stat a Austriei”.

Aceşti cinci studenţi erau, după concepţia procurorului general. trădători. *Şi au fost, de fapt, trădători ai cauzei austriece şi mărturisitori ai unităţii sufleteşti* a Românilor, care trebuia să preceadă pe cea definitivă, politică. În aceasta rezidă frumuseţea actului lor de răzvrătire tinerească.

Cei cinci „Arboroseni” au rezistat cu iscusinţă interogatorului, care fu lungit prin tot felul de intervenţii, privind istoria, politica externă, psihologia, medicina, ale foarte instruitului procuror general Mehoffer. Ciprian Porumbescu răspunde cu umor, avântându-se în consideraţiuni filologice destul de încurcate cu privire la „detrunchiarea” crengilor de la copac, vara-n furtună şi iarna de frig, şi face preţioasa mărturisire că băieţii s-au inspirat dintr-un articol din „Curierul de Iaşi”. Mai puţin a fost întrebat Orest Popescul. Blând polemizează cu procurorul studentul Constantin Morariu, care, spre stupefacţia Austriecilor, spune că „Ghica a fost un binefăcător al ţării”. Placid şi cu o calculată prefăcătorie naivă, Eugen Sireteanu se refugiază în domeniul fără de hotar al slăbirii subite

---

[126] În Raportul anual al „Arboroasei”, Bendella e lăudat pentru că lucrează la sporirea fondurilor societăţii; el avea pe lista sa de colectă şi pe Alecu Vasilco, cu 15 florini; în 1876, Vasilco se înscrie membru fondator cu suma de 100 florini.

a memoriei, care face pe acest bătăios preot de mai târziu să „nu ştie” nimic şi să „nu-şi aducă aminte” de nimic, spre marea disperare a preşedintelui şi a procurorului.

Foarte agresiv, deşi neagă unele lucruri prea evidente, probabil la sfatul prealabil dat de apărători, a fost Zaharie Voronca: „Sub comuna maică – decretează la interogator acest tânăr războinic – am înţeles naţiunea, şi cine ne poate opri să considerăm România de maica noastră?!”.

Ce prevăzător fusese guvernatorul Alesani, care o clipă se ocupase cu gândul de a demisiona, mai bine decât de a-i da acestui proces o nebănuită întindere!

Observaţiile martorului Buliga, cel dintâi preşedinte al „Arboroasei”, care face şi dânsul filologie şi mai complicată decât a lui Ciprian Porumbescu, era doar specialitatea lui!, despre felul cum se „detrunchiază” crengile de la trunchiul copacului, şi îndelunga discuţie dacă Leon Cernescu, secretarul şi autorul procesului verbal al şedinţei cu pricina, din 30 Septemvrie 1877, era atunci surd sau numai „ohrenleidend” (surd) şi în ce grad, contribuiră, fără îndoială, la complecta dezorientare a juraţilor, dintre care numai preşedintele era Român.

Procurorul Mehoffer, incisiv şi neîngăduitor, deşi elegant şi cuviincios în formă şi spiritual în discuţie, cere, după o lungă călătorie, întreprinsă *more austriaco* prin istoria Românilor, aspră pedepsire.

Dar ce splendidă a fost pledoaria, pe plan sentimental şi politic, a decanului baroului din Cernăuţi, Dr. Rott! Ce mult trebuie să-şi fi stăpânit anumite îngrijorări în tainiţele sufletului său acest vechi şi convins Austriac, cu reminiscenţe revoluţionare, ca să poată apăra nişte turbulenţi băieţi, care scurmaseră într-o rană ascunsă a Austriei, ce se putea deschide când nici nu bănuiai!

Se vede, din cuvintele lui, că studentul legionar – e expresia lui – de la 1848, care a stat pe baricade la Viena, nu putea să nu simpatizeze cu tinerii răzvrătiţi de pe banca acuzaţilor. Istorie a făcut dl procuror, dar Rott o cunoaşte mai bine şi citează din scrierile lui Hurmuzachi! Filologie? Şi Rott se dedă la subtilităţi filologice şi iese elegant din încurcătură, declarând, isteţ, că n-a găsit cuvântul „detrunchiat" în nici un dicţionar! Adresă către ministerul din Bucureşti? Dar România este o ţară prietenă cu Austria! Dr. Rott nu neagă: în România poate să existe un partid care să urmărească „anexarea" Bucovinei la România, dar – urmează concluzia uluitoare pentru bieţii juraţi, puşi să apere integritatea împărăţiei austriece: „Was geht denn das uns an?!" („Ce înseamnă asta pentru noi?!")...

Că „băieţii" ăştia se simt Români? Doar „nimeni nu poate evada (herausrennen!) din pielea lui şi să-şi nege originea!". Că tinerii s-au îndurerat şi s-au entuziasmat de anumite acte istorice? Mai grave lucruri s-au petrecut cu Italienii din Trieste, care au făcut o serbare funebrală în onoarea lui Victor Emanuel, care era „notoriu creatorul unităţii italiene". Şi autorităţile austriece au făcut „mină bună la un joc rău".

Dacă studenţii români au calificat un act istoric, nu poate fi oprit nimeni să-şi afirme dezaprobarea unui astfel de act din trecut, căci trecutului nu i se poate pune termen, altfel n-ai mai avea dreptul de a te exprima „missbilligend” („dezaprobator”) nici despre izgonirea celor dintâi oameni din rai!

După hrana îmbelşugată, administrată bieţilor juraţi, care trebuie să fi avut sentimentul că ei sunt victimele, zic, după hrana dată lor din belşug din domeniile jurisprudenţei, medicinii, istoriei, filologiei şi psihologiei, Dr. Rott i-a covârşit cu consideraţii istorice, morale, etern umane, naţionale şi cu argumente sentimentale. Dar tot dânsul întinde juraţilor şi puntea de scăpare. Nu credea nici Rott, dar şi-a sugerat convingerea, pentru a le făuri judecătorilor părerea: ce au făcut „diese jungen Leute” („aceşti tineri”) a fost un lucru inofensiv: „ein Kinderspiel” („o nebunie”).

Faţă de această pledoarie, în care a predominat politicul şi sentimentalul, celelalte apărări şi replici cad, fatal, pe planul al doilea. Verdictul? Toţi acuzaţii sunt achitaţi în unanimitate de voturi.

Procesul acesta politic trebuia să aibă urmări altundeva. Guvernul ar fi dorit ca studenţii cei patru – Porumbescu era absolvent – să nu mai fie reprimiţi în Seminar şi să fie escluşi din Universitate.

Situaţia Consistoriului a fost, toată vremea, destul de grea. Pentru a nu dezlănţui furia autorităţilor adminis-

trative, încă la începutul anului Mitropolitul Teoctist Blajevici publică o pastorală foarte lungă, în care discută istorie, teologie, capitalism, războiul ruso-româno-turc, pacea din Austria, binefacerile materiale din biserica bucovineană, ca să ajungă la concluzia că „unii au început a struni coardele de naţionalitate mai cu tărie", pe când creştinismul este doar „mai pe sus de idea naţionalitate"[127].

Seminariştii fură reprimiţi. Faţă de cererea „k. k. Landes-Prăsidium"-ului, Universitatea constată, în şedinţa Senatului academic din 5 Februarie l878, că nu poate fi vorba de o eliminare provizorie, înainte de terminarea anchetei disciplinare. Chiar şi faţă de adresa cominatorie a ministerului de instrucţie, care ameninţa că va lua el însuşi măsuri provizorii, Senatul, în şedinţa sa din 11 Martie, era de părere că nu se pot lua măsuri provizorii. Abia în şedinţa din 10 Aprilie, Senatul academic îi pedepseşte pe Z. Voronca – drept „autor intelectual" – cu „relegare" (eliminare) pentru 2 semestre, pe C. Morariu, cu o mustrare, întărită cu ameninţarea pentru pedepse şi mai aspre, şi pe O. Popescul şi E. Siretean cu simplă mustrare[128]."[129].

[127] *Foaea Ordinăciunilor,* 1878, No, l.
[128] Vezi Procesele verbale ale Senatului academic, asupra şedinţelor din 5 Februarie, 11 Martie şi 10 Aprilie 1878. Prof. Zieglauer nu putu să nu propuie, ceea ce s-a şi admis, ca în motivare studenţii să fie învinuiţi şi de „manifestaţiuni incompatibile cu datoriile faţă de patria austriacă".
[129] Cândea, Romulus, *Arborosenii. Trădători austriaci şi naţionalişti români*, Cernăuţi 1937, pp. 22-37

Participanții la desvelirea bustului

Silvia Bălan-Brătianu: Stupca lui Ciprian Porumbescu

(după amintirile unui contemporan)

Anul acesta (1943 – n. n.), la 6 iunie, s-au împlinit 60 de ani, când în Stupca idilică, graţioasă şi însorită în luna lui Cireşar, ca un peisagiu din „Georgicele” poetului latin Virgiliu, a adormit întru Domnul Ciprian Porumbescu, care întregeşte cu raza geniului său gloria culturală şi artistică a Bucovinei.

Dacă ursita nu tăia brusc, după numai 28 de ani. firul acestei vieţi în floare, Bucovina se mândrea astăzi

de a fi dat ţării pe unul din cei mai mari muzicieni români.

Nu vom analiza opera lui Ciprian Porumbescu: îmi declin competenţa unei critici muzicale, iar sentimentul de pietate nu-mi îngăduie să abordez acest subiect ca diletantă. Vreau să dau o modestă şi mică contribuţie la biografia lui, începând să întregesc, prin amintirile unui stupcan septuagenar, care este tatăl meu, povestea anilor mai plini de zbucium decât de bucurii, pe care Ciprian Porumbescu i-a trăit în satul Stupca de pe valea Sucevei, până ce a coborât în mormânt, în ţintirimul Stupcii. Aş vrea, în acelaşi timp, să evoc imaginea Stupcii, mergând cu 60, cu 70, cu 80 de ani înapoi, aşa cum ea l-a crescut, cum l-a înveselit şi mai ales cum l-a inspirat pe Ciprian al nostru, cu farmecul frumuseţii ei pitoreşti şi cu farmecul vieţii ei româneşti.

Ciprian Porumbescu nu s-a născut în Stupca, ci în munţii Carpaţilor bucovineni, la Şipotele Sucevei. Dar, pe când era în vârstă fragedă, tatăl său, preotul Iraclie Porumbescu, a fost mutat la parohia din Stupca, comună mare şi bogată, lângă Suceava. Stupca e sat vechi moldovenesc şi fusese întâi sat domnesc, ascultător de ocolul Sucevei, apoi, la începutul secolului al 17-lea, sat mănăstiresc, dăruit de domn mănăstirii Solca, iar la începutul secolului al 18-lea, în urma mişcărilor religioase şi politice, precum şi a anilor de secetă care se abătuseră asupra Transilvaniei de Nord, mai multe familii ardeleneşti emigrară în Moldova şi se aşezară în satul Stupca. Numele lor indică şi astăzi originea lor ardelenească: astfel sunt Brătenii originari din Brătea, jud. Odorhei,

Căilenii din Căila, jud. Năsăud, Logiganii din Logig, jud. Cluj, şi alţii.

Infiltraţia considerabilă a elementului ardelenesc în populaţia de baştină moldovenească, a dat acestei vechi aşezări româneşti un caracter specific, atât din punct de vedere social-economic, cât şi sufletesc, o notă oarecum aparte, datorită îmbinării fericite şi armonice a blândeţii şi sensibilităţii moldoveneşti cu dârzenia şi combativitatea ardelenească.

Aici părintele Iraclie Porumbescu a găsit ogorul prielnic pentru misiunea lui de păstor sufletesc şi de apostol al românismului, care se aservise unui mare ideal: ridicarea ţărănimii româneşti la un nivel de cultură potrivit însuşirilor cu care a dăruit-o firea şi pregătirea acestui element pentru lupta de afirmare naţională ce avea să o susţină în Bucovina atunci înstrăinată. Tot aici, fiul cel mai mare al părintelui Iraclie, Ciprian, a găsit ambianţa prielnică sufletului şi talentului său de artist.

Când a venit părintele Iraclie Porumbescu la Stupca, primar sau, cum i se zice la noi, în Bucovina, „vornic" al satului era bunicul meu după tată, Toader Brăteanu, descendent de emigrant ardelean, căsătorit cu Domnica Căileanu, şi ea coborâtoare din Ardeal, din grănicerii năsăudeni. Unul din cei 15 copii ai bunicilor mei, Andrei, fratele mai mare al tatălui meu, în aceeaşi vârstă cu Ciprian Porumbescu, a fost tovarăşul lui nedespărţit de joacă şi de şcoală. Iar după ce acest unchi al meu muri, la vârsta de numai 15 ani, Ciprian a păstrat,

până la moarte, legături prieteneşti cu familia fostului său camarad.

La înmormântarea lui Ciprian, tatăl meu, pe atunci elev al liceului ortodox-român din Suceava, având vârsta de 14 ani, a păşit în fruntea procesiunii funebre, ducând crucea.

Datorită tatălui meu, amintirea lui Ciprian Porumbescu ne-a încălzit mie şi surorilor mele, ca un soare luminos, copilăria. Sufletul lui a vibrat în casa mea părintească cu dulci cântări şi cu minunate povestiri: portretul lui tineresc ne-a privit din broboada aceluiaşi tricolor, în peregrinările noastre prin cele patru sate bucovinene, în care tata, timp de 40 de ani, şi-a desfăşurat activitatea de director şcolar, începând cu Ilişeştii dragostei nefericite a lui Ciprian, trecând ar apoi prin munţii împăduriţi de la Bucşoaia. la satul istoric al lui Luca Arbure, în judeţul Rădăuţi, iar de aci, în lunca Siretului, la Tereblecea. Tatăl meu fusese trimis la liceul din Suceava de păruitele Iraclie Porumbescu şi de boierul Alecu Popovici, proprietarul moşiei Stupca, cu menirea de a fi, după terminarea studiilor sale, învăţător în Stupca. Nu ştiu dacă soarta sau stăpânirea austriacă au vroit ca tata să nu fie numit dascăl în satul lui natal. Ştiu însă că mulţi ani această întorsătură neaşteptată l-a durut adânc, mai ales că iubea Stupca cu adevărată patimă. Nu era zi în care să nu vorbească de satul lui, îi vedea aievea priveliştea pitorească, sta în gând de vorbă cu ţăranii, îi petrecea cu ochii la muncă, la biserică, la joc, iar Ciprian Porumbescu făcea parte integrantă din Stupca, era fala şi mândria ei.

Şi astfel se face că l-am cunoscut pe Ciprian Porumbescu înainte de a şti scrie şi ceti. Înainte de a putea îngâna un cântec.

Mamei şi bunicii lui îi cereau să ne spună basme cu Feţi-frumoşi şi Cosânzene; dar pe tata îl rugam stăruitor: „Spune-ne poveşti cu Stupca şi cu Ciprian!”, căci una era pentru noi nedespărţită de celălalt.

Când, mai târziu, elevă de liceu, am citit înduioşătoarea mărturisire a bătrânului cronicar Ion Neculce: „Am scris singur, dintru a mea ştiinţă, cât s-au tâmplat de au fost în viaţa mea... că au fost scrise în inima mea”, l-am văzut înaintea ochilor pe părintele meu povestindu-ne viaţa lui Ciprian Porumbescu, aşa cum era „scrisă în inima” lui. Iar când neuitatul meu profesor de limba latină, Oreste Luţia interpreta „Georgicele” lui Virgiliu, îmi apăreau ca de după o cortină şi ca o prelungire a peisajului latin câmpiile Stupcii, colinele ei zâmbitoare, pădurea umbroasă şi – în mijlocul satului – casa preoţească, înconjurată de pomăt, gradină de zarzavat şi stupină, casa în care a crescut, a cântat, a compus şi a murit Ciprian Porumbecu.

Era o casă minunată, patriarhală, în care te simţeai învăluit de o atmosferă binefăcătoare ca într-un cuib vătuit. Clădită din lemn, în stil românesc, cu foişor în faţă şi cu cerdac spre răsărit, era aşezată la marginea toloacei, având în spate decorul unor vesele coline. În faţa casei, o grădină de flori, cu straturi îngrijite, plantate cu trandafiri. De la foişorul casei treceai direct în grădiniţa cu flori, printr-o alee de viţă de vie, iar de aici dădeai în

pomătul cu meri, peri, caişi, cireşi şi pruni. La capătul spre miază-noapte se afla o întinsă grădină de legume, cu loc de păşune pentru vite. Copiii satului priveau cu ochii mari, printre şipcile gardului, grădina casei preoţeşti, care li se înfăţişa, mai cu seamă primăvara, ca un adevărat rai pământesc. Mai ales însă erau nedezlipiţi de gardul curţii cu păsări, în care pufneau curcanii cu nasurile roşii şi cu guşile mărgelate, iar păunii splendizi şi picherile mucalite, care nu se văzuseră în Stupca până la venirea părintelui Iraclie, erau pentru aceşti copii nişte vietăţi de pe alt tărâm.

Casa copilăriei lui Ciprian era înconjurată din trei părţi de toloaca satului, mărginită, spre apus şi miază-noapte de bătrâna pădure boierească, cu fagi şi stejari seculari şi cu luminişuri de dumbrăvi minunate, vestite până prin satele vecine pentru viorelele mari şi parfumate şi pentru bogăţia de fragi, zmeură şi mure.

În această fericită ambianţă a crescut copilul Ciprian. Aici s-a zbenguit, bătând mingea pe toloacă, cu copiii vecinilor. Dumineca, mergea cu cârdurile de fete şi flăcăi în pădure, să culeagă viorele şi ghiocei, fragi, zmeură şi mure. Sorbea cu toată fiinţa lui farmecul peisajului bucolic, de care a rămas legat sufleteşte până la moarte. Mai târziu, ca adolescent şi bărbat tânăr, stupcanii îl vedeau rătăcind, ceasuri întregi, pe câmpii, prin pădure, printre holde sau urcându-se sus. la stână. A avut parte, din copilărie, de poezie răsfirată în jurul lui, oriunde-i rătăcea privirea, o poezie trăită, poezia senină şi duioasă a unui pământ primitiv, pe care invaziile duşmane nu au putut-o tulbura. Această poezie s-a

întâlnit, în imaginaţia şi sufletului copilului predestinat, cu ritmul infinitului, pe care pronia i l-a dăruit din leagăn, cu vocile misterioase, pe care numai el le auzea şi care, atunci când i s-a împlinit ursita, s-au revărsat în valuri de melodii.

„Rapsodia românească”, „O seară la stână”, minunata „Baladă” pentru vioară, sunt expresia muzicală a vrajei în care se simţea învăluit Ciprian Porumbescu când contempla natura românească, acolo, pe meleagurile Stupcii. În aceste compoziţii, pe fondul cântecelor populare, tânărul muzician a brodat arabescurile de acorduri minore, în care se tânguie fluierul ciobănesc, sub scânteieri de stele: melancolia şesurilor se îngână cu glas de clopot şi murmur de pădure, peste imn de rugă picură lumină de candelă şi toate, toate se îneacă în valuri de melodii vrăjite. Dar, deodată, ritmul lent trece brusc într-un vivace tumultuos ca şi zbuciumul de veacuri al poporului care stăpâneşte aceste pământuri cu orizonturi largi şi munţi albaştri şi negri, cu holde de grâu şi ape adânci; ciocniri de spada şi chiote de vitejie se înteţesc într-un crescendo răscolitor. Apoi accentele înfrigurate se potolesc: zbuciumul omenesc, zbuciumul românesc s-a sfârşit şi sufletul şi-a găsit liniştea în armonia netulburată a firii. Motivul iniţial al „Baladei” revine ca eminesciana „eternă pace”, iar acordul final pare că evocă, transpusă în armonii, scânteierea turlelor Sucevei voievodale, care-şi întinde aripile ocrotitoare peste Stupca, în care avea să se frângă viaţa netrăită a unui rapsod român.

Dar din ambianţa copilăriei lui Ciprian Porumbescu fac încă alte aspecte variate ale Stupcii de odinioară,

care au avut netăgăduită influenţă asupra formării personalităţii sale. Mai întâi, şcoala din Stupca, care a stat sub conducerea directă a părintelui Iraclie, până la anul 1869. Şcoala aceasta a început, pe vremuri, în tinda şi clopotniţa bisericii şi se cam asemăna cu scoală din Humuleştii lui Ioan Creangă. Atâta doar că părintele Iraclie era foarte sever şi nu glumea când era vorba de învăţătură şi de ridicarea satului prin şcoală. Până la anul 1869, nu au existat, în Bucovina austriacă, şcoli primare româneşti de stat, ci şcolile săteşti erau puse sub conducerea şi supravegherea Consistoriului mitropolitan din Cernăuţi: directorul şcolii era preotul satului. Şcoala săteasca se numea „Şcoala trivială" şi în ea se învăţa scrisul şi citirea cu buchii, cu alfabetul chirilic, apoi calculul şi cântul. Citire se mărginea exclusiv la cititul ceaslovului (ca în şcoala lui Creangă), iar dintre discipline se cultiva mai ales cântul, şi anume cântările bisericeşti.

La anul 1869, şcolile primare fură despărţite de biserică şi trecură în administrarea statului, dându-li-se un regulament de funcţionare şi o programă analitica. Şi „Şcoala trivială" din Stupca se transformă în şcoală de stat; totuşi, cât a păstorii acolo, preotul Iraclie Porumbescu a rămas părintele sufletesc al şcolii. El venea zilnic să controleze bunul mers al şcolii, de multe ori însoţit de boierul Alecu Popovici şi de soţia acestuia, contesa Elena Logothetti, neuitata preşedintă a Societăţii Doamnelor române din Bucovina. Uneori îl aducea la şcoală pe fiul său, Ciprian, elev la liceul din Suceava, iar mai târziu student-teolog, rugându-l să organizeze un cor religios cu elevii, cu care să dea răspunsurile la Sfânta Liturghie.

Iată-l deci pe Ciprian Porumbescu învăţător la şcoala din Stupca.

Spunea tatăl meu, care i-a fost astfel elev, că acestea erau clipe de înălţare sufletească şi de sărbătoare pentru copiii din Stupca. Cu instinctul lor nefalsificat de copii ai naturii şi cu intuiţia românului născut poet şi cântăreţ, ei adulmecau genialitatea de artist a maestrului lor improvizat. Acesta îşi păstrase seninătatea şi vioiciunea de copil. Dacă cântările religioase mergeau bine, ca recompensă şi destindere îi învăţa pe elevii lui mici cântece populare, armonizate de el. Dintre acestea, mai cu seamă unul făcea deliciul băieţilor, atât pentru versurile pline de umor fin şi de o ironie lipsită de răutate, cât şi pentru ritmul lui săltăreţ si mucalit:

„Cât era cioroaica barză
Mai venea la noi, la varză;
De când s-a coţofenit,
Nici la zăr n-a mai venit".

Alăturea de părintele său, în strădaniile acestuia pentru ridicarea şi cultivarea ţăranului român, Ciprian Porumbescu s-a pregătit, în Stupca, pentru misiunea lui de luptător naţional, care avea să culmineze în generoasa dăruire de sine a Arboroseanului întemniţat. Pe de altă parte, nu se putea ca aspiraţiile naţionale să nu fi avut repercusiune asupra creaţiunilor sale muzicale. În acestea este izvorul de inspiraţie al marşului „Pe-al nostru steag", al imnurilor „Treicolorul", „Zorile frumoase pe cer se arată".

Ciprian Porumbescu era şi stihuitor: el a împletit, în strofele cântecelor populare, versuri de inspiraţie naţională. Aşa a amplificat el „Pluguşorul” tradiţional:

„Astăzi unul se-noieşte,
Pluguşorul meu porneşte”).

intercalând patru strofe de vibrant naţionalism:

„Sus ne cer ne străluceşte
O stea nouă, ce vesteşte
Că se curmă de acum
Al nevoilor greu drum.

Asta-i steaua României,
A Unirii şi-a frăţiei,
Stea de viaţă, stea de spor,
Stea de binevoitor.

Fă-o, Doamne, să lucească
Steaua noastră românească,
Să steie tot între noi,
Să nu mai avem nevoi!

Orice rele şi nevoi
Să se ducă dintre noi,
Să se ducă pe pustie
Şi în veci să nu mai vie!”.

Camuflat sub refrenul „Mânaţi, măi, hăi, hăi!” şi sub egida urăturilor populare de Anul nou, acest cântec făcea, prin elevi de liceu şi studenţi, ocolul Bucovinei ca

cea mai entuziastă propagandă românească iredentistă, pentru Unire. Iar dintre răspânditorii cântecului, elevii din Stupca au fost pionerii, deschizătorii de drum.

Un aport nepreţuit în orientarea muzicală a lui Ciprian Porumbescu au avut-o lăutarii vestiţi din Stupca. Valeriu Branişte, unul din biografii lui, spune că Stupca a fost un fel de conservator al muzicanţilor noştri populari. Într-adevăr, Stupca, fiind sat boieresc, după eliberarea ţiganilor, foştii robi boiereşti, ţigani lingurari, fierari şi lăutari, se aşezaseră pe toloaca satului, în bordeie săpate în pământ. Lăutarii ţigani din Stupca erau vestiţi nu numai în Bucovina, ci şi în Moldova. Ei ziceau cu foc din vioară, cobză, cimpoi, fluier şi nai, dar cântau şi din gură şi întrebuinţau şi instrumente primitive de tot: frunza, solzul de peşte, pieptenele, fierăstrăul.

La sărbători mari, de Crăciun, Anul Nou, Bobotează, de Paşti şi Rusalii, lăutarii cântau pe la case, începând la curtea boierească, trecând apa, la casa preotului, de aici la învăţător, la vornicul şi apoi, rând pe rând, pe la casele gospodăreşti. Unii dintre lăutari ajunseseră înstăriţi, aveau case frumoase şi gospodării bine rânduite şi erau „în rând cu lumea”, cum se zice pe la noi. Aceştia aveau aşa numite „bande” muzicale bine organizate, adevărate orchestre şi fanfare şi-şi ziceau „muzicanţi cu trambleturi”.

Cei mai vestiţi lăutari, pe timpul lui Ciprian Porumbescu, erau: Pârsână, Bibul, Ionel al lui Leontieş, Cimpoeşul şi Bidirel, pe care l-am cunoscut şi eu, când

eram mică, ca un bătrânel mărunt, dar plin de temperament, la nunta unei mătuşi a mele.

Atât ca băiat mic, cât şi ca elev şi student, Ciprian a fost aproape nedespărţit de aceşti lăutari: îi cerceta aproape zilnic şi nu putea îndeajuns asculta cântecele lor. Ca elev de liceu şi ca student, spune tatăl meu, chema la el acasă mai ales pe Bibul, pe Ionel a lui Leontieş şi pe Pârsână şi, cântând din vioară, alăturea de ei, o ruga adesea pe soru-sa, Măriora, să acompanieze la pian acest cvartet improvizat. Iar satul, care la început se cam nedumerise de aceste „toane" ale domnişorului Ciprian de a cânta cu ţiganii, se obişnuise până la urmă cu aceste concerte.

De asemenea, Ciprian nu lipsea, nici o Duminică, de la joc, căci în tot judeţul se duse vestea jocurilor stupcane ca: Cioful, Bătuta, Corăbiasca, Brâul, Sârba şi Arcanul, cărora muzica celebrilor lăutari le dădea un ritm deosebit de înfocat. Prin lăutarii stupcani, Ciprian Porumbescu a cunoscut şi a pătruns cântecul popular românesc, care, în cele mai valoroase din compoziţiile sale, formează punctul de plecare al evocărilor sale muzicale.

Pe lângă lăutarii pe care i-am numit, Ciprian s-a inspirat şi din cântecele unei lăutăresc, Ilinca Ţiganca, vestită dincolo de hotarele Stupcii şi a cărei amintire s-a păstrat până astăzi între bătrânii stupcani, care o consideră ca fala Stupcii de altădată. Ciprian o aminteşte şi în scrisorile lui. De nenumărate ori, tatăl meu mi-a descris-o pe Ilinca atât de plastic, încât, fără a o fi văzut vreodată, figura ei mi s-a întipărit in minte, plină de viaţă. Pe lângă

vocea ei de alto puternica şi totuşi dulce, parcă era catifelată, Ilinca avea chipul atrăgător, simpatic, avea „vină-ncoace şi lichici”, ziceau stupcanii. De statură mijlocie, oacheşă, cu ochi mari, negri, totdeauna înrouraţi, cu gura mică, buzele roşii şi dinţii albi şi regulaţi ca un şirag de mărgele, Ilinca era mai mult ca frumoasă, era delicioasă, mai ales că se gătea şi se îmbrăca foarte cochet. Părul ei negru şi bogat îl purta prins pe cap cu o beteală de fir aurie, iar pe spate în două cozi lungi; purta ie înflorită cu cusături bătrâneşti, catrinţă bătută-n fir şi încinsă cu bârneţe alese, iar în picioare pantofi negri cu tocuri joase.

Mulţi ani după moartea lui Ciprian Porumbescu, sora lui, Mărioara Raţiu, care. petrecând vara, ani de-a rândul, la Bucşoaia, la cumnată-sa Laura Porumbescu (soţia lui Ştefan Porumbescu), îi vizita şi pe părinţii mei şi le-a vorbit despre impresia profundă care o făcuse asupra lui Ciprian vocea de alto profund a lăutăresei Ilinca, mai ales când îi cânta:

„Frunză verde de piper,
Câte stele sunt pe cer
Toate până-n ziuă pier.
Numai luna şi o stea
Ştie de patima mea”.

Părintelui Iraclie îi plăcea mai mult cântecul cu notă locală stupcană, creaţiune, dacă nu poetică, atunci cel puţin muzicală a Ilincăi:

„Ieşi, Ilincă, de la pânză

Că te strigă Gheorghe-n frunză;
În frunză de pădureţ,
Gheorghe a lui Bocăneţ”.

Observ că familia Bocăneţ este una din familiile fruntaşe din Stupca.

Foarte gustat zice că era un cântec al Ilincăi, specific lăutăresc, dulceag şi superficial ca vers, însă, după cum mă asigură tata, foarte duios şi impresionant ca melodie (mărturisesc că nu am putut verifica această apreciere). E în genul poeţilor Văcăreşti:

„Lumea-i trist amăgitoare,
Ticăloasă-nşelătoare;
Nu-mi pasă, nu vreau să ştiu,
Amorez eu vreau să fiu.

Fie alţii împăraţi,
Fie domni, fie bogaţi!
Eu sunt mult, mult mai avut
Când am ochi dulci, să-i sărut”.

În scrisorile trimise din Viena şi Italia părintelui şi fraţilor săi, Ciprian aminteşte, pe lângă lăutăreasa Ilinca, cu multă simpatie de Safta. Aceasta era Safta a lui Alecu Prisăcaru, ţărancă fruntaşă din Stupca. Rămasă văduvă, a luat în mâinile ei harnice şi pricepute frânele casei Porumbescu, atunci când soţia părintelui căzu greu bolnavă. Pe patul de moarte, preoteasa o imploră să nu-i părăsească pe cei patru copii minori şi pe preotul. Safta rămase să conducă gospodăria părintelui Porumbescu şi

să-i îngrijească copiii. Cu sfinţenie a păstrat tradiţia românească şi atmosfera patriarhală în familia Porumbescu. Datoria ei, ambianţa copilăriei i-a rămas lui Ciprian neştirbită şi după moartea mamei. Atât părintele Iraclie, cât mai cu seamă sensibilul şi emotivul Ciprian au nutrit pentru Safta profundă recunoştinţă şi aleasă preţuire.

De ajunul Crăciunului, Safta aşeza masa, ca pe timpul răposatei preotese, cu 12 feluri de bucate de post, aşa cum o cere tradiţia bucovineană, care nu numai că se păzea cu sfinţenie, în casa părintelui Iraclie, ci acesta se străduia ca şi sătenii să o păstreze.

În ajunul Crăciunului şi al Bobotezei, părintele Iraclie umbla cu icoana, iar Ciprian îl însoţea, căci avea o adevărată slăbiciune să-i caute pe ţărani pe la casele lor şi să le cunoască viaţa de aproape. Îşi păstrase, chiar şi ca student, sufletul de copil şi-i plăceau zburdălniciile. De aceea, când umbla cu icoana, o gloată de copii se ţinea după el, strigând „Chiraleisa" (şi aici o apropiată înrudire cu copilăria lui Creangă), Ciprian obişnuia să arunce între copii câte un pumn de creiţari şi râdea cu lacrimi de învălmăşeala ce se isca, copiii izbindu-se cap în cap şi rostogolindu-se prin zăpadă, ca să culeagă câte un gologan.

În amurg, părintele Iraclie şi fiul său se întorceau în căsuţa lor dragă, la masa de ajun. Şi acuma începea un adevărat rit. Părintele, înconjurat de copiii săi şi de rude, binecuvânta masa. Apoi primea, din mâna Saftei, păhărelul de ţuică fiartă cu secărică şi cuişoare şi închina, spunând apăsat: „Întâilea pahar pentru Safta!". Aşa

înţelegea el să cinstească vrednicia şi abnegaţia aceleia care le înlocuise copiilor pe mama şi casei stăpâna.

„Cum aş fi dorit să petrec sfântul Ajun acasă”, scrie Ciprian Porumbescu, la 31 decembrie 1882, din Nervi, în Italia, scrisoare cunoscută graţie osârdiei necurmate a dlui prof. Leca Morariu. Aici, la Nervi, Ciprian, căutându-şi sănătatea, avea să petreacă cel din urmă Crăciun al vieţii sale.

„O, cât de unic e minunatul borş cu urechiuşe, continuă el în aceeaşi scrisoare, peştii, poamele, ghebele cu usturoiul, plăcintuţele calde cu curechi... Safta trebuie să beie rachiu îndoit, un păhăruţ în sănătatea mea!... Ilinca, dac-a fi să cânte, rog să-i daţi 20 de bani deosebit, spunându-i că-s de la mine”. Cum subliniază porumbescologul nostru, dl Leca Morariu: „Până la moarte, Ciprian a rămas legat de ambianţa copilăriei sale”.

Tot Stupca a fost martoră şi părtaşă la nefericitul roman de dragoste al lui Ciprian Porumbescu. La depărtare numai de 4 km de Stupca, despărţit de aceasta prin fermecătoarea pădure boierească, se află satul românesc Ilişeşti, în care, pe timpul Austriei, au fost colonizaţi un mare număr de nemţi, şvabi din sudul Germaniei, din Wurtemberg şi Baden. Contemporan cu părintele Iraclie Porumbescu era preotul Gorgon, pastorul evanghelic al nemţilor din Ilişeşti, predicator celebru, teolog savant, bărbat de o bogată şi profundă cultură universală, mare amator de muzică. Cu toate că-i despărţea credinţa si obârşia etnică, cultura lor generală şi preţuirea reciprocă i-a apropiat unul de altul pe amândoi preoţii, pe cel

ortodox român din Stupca şi pe cel protestant-german din Ilişeşti. Iar între copiii părintelui Iraclie şi copiii pastorului Gorgon se înjghebă o calda prietenie, pe când Ciprian era încă elev. Fiica pastorului, Bertha Gorgon, avea să fie muza şi dragostea nefericită a lui Ciprian. Un portret al ei, la vârsta de 17 ani, ne-o înfăţişează cu chip suav, blândă, fragedă, mlădioasă. Frumuseţea ei, departe de a fi clasică şi nicidecum demonică, s-ar putea caracteriza doar numai prin acele intraductibile şi indefinisabile epitete germane „lieblich” şi „hold”, care cuprind în ele noţiunea de dulce, de ingenuă, de curăţenie sufletească, de boboc de floare imaculat.

Ciprian Porumbescu şi Bertha Gorgon s-au iubit profund, dar iubirea lor a fost sortită să rămână neîmplinită, un „ideal pierdut în noaptea unei lumi... ce credea în basme”. Un complex de împrejurări a zădărnicit pecetluirea fericirii lor prin căsătorie. În acele vremuri de luptă naţională a românilor bucovineni împotriva stăpânirii austriece, pastorul Gorgon socotea căsătoria fiicei sale cu un preot ortodox-român ca o abdicare de la misiunea lui divină de preot german evanghelic şi conducător spiritual şi naţional al coloniştilor nemţi. Bătrânul Gorgon îl iubea şi-l aprecia pe Ciprian, dar punea mai presus de fericirea personală împlinirea datoriei şi considera ca supremă datorie obligaţia de a fi, şi în viaţa lui particulară, şi în viaţa de familie, pildă vie de păstrător al tradiţiei, pentru turma ce o păstorea. Cu o obiectivitate ce-l cinsteşte ca om de caracter, el i-a demonstrat lui Ciprian că, şi pentru un preot ortodox-român. căsătoria cu o străină de neam şi lege este incompatibilă cu misiunea lui religioasă şi naţională.

A mai fost apoi şi sănătatea şubredă a lui Ciprian, mai târziu boala lui de piept, care au spulberat visul celor doi îndrăgostiţi.

Din acest zbucium sufletesc între fericire şi deznădejde s-au înfiripat cântece de o gingăşie înduioşătoare, ca acel delicat lied „A căzut o rază lină”, în care natura fermecătoare din Stupca lui dragă, acoperită cu mii de flori, răsărite ca prin minune din raza lină a soarelui de primăvară, corespondează cu sufletul artistului, în care, sub raza lină din ochii iubitei, s-a trezit un amor fără de sfârşire.

Sau acest juvaer de răscolitor lirism „O roză veştejită”, în ale cărui bemoluri se stinge încet, ca o luminiţă, visul unei iubiri serafice. O clipă, amintirea scurtei fericiri reînvie în acel forte de note sonore ca o chemare de corn din pădurea prin care a trecut Ciprian de atâtea ori, pornind, din Stupca, la Ilişeşti, ca să vadă pe Bertha. Apoi bemolurile resemnării revin din nou şi acoperă cu vibrarea lor deznodământul fatal al unei drame romantice, curmată cu mână aspră şi de oameni, şi de soartă.

Bolnav, retras în casa părinteasca din Stupca, Ciprian a compus acest cântec pentru Bertha, ca răspuns la urările de sănătate pe care ea i le trimisese, însoţite de câţiva trandafiri din grădina ei. Acest răspuns muzical a fort un sfâşietor adio pentru totdeauna.

*

Cele 11 săptămâni de temniţă grea, petrecute în penitenciarul umed şi rece din Cernăuţi, pentru afirmarea românească a Comitetului Societăţii studenţeşti ..Arboroa-sa”, de sun preşedinţia lui Ciprian Porumbescu, au implantat în trupul lui firav germenul unei boli neiertătoare: tuberculoza.

În 1875, Stupca l-a văzut pe cântăreţul ei, într-o zi de noiembrie rece şi ploioasă, dus între baionete de jandarmii austrieci din Ilişeşti, care primiseră ordin să-l aresteze, să-l ridice din casa părintească şi să-l transporte, sub escortă, la Cernăuţi (NOTĂ: procurorul care a dispus arestarea era… românul Zotta – n. n.).

Primarul din Stupca de atunci, Ion Moroşanu, i-a povestit tatălui meu că el, împreună cu boierul Alecu Popovici şi cu părintele Iraclie au insistat pe lângă şeful de post din Ilişeşti ca Ciprian să nu fie dus între baionete, el obligându-se, cu cuvânt de onoare, să se prezinte singur la parchetul tribunalului Cernăuţi, iar boierul Alecu Popovici se declarase gata să depună drept garanţie întreaga sa avere, foarte mare, ca Ciprian să fie lăsat pe picior liber. Toate insistenţele au fost zadarnice. Stăpânirea austriacă (NOTĂ: slugărnicia lui Zotta – n. n.) vroia, cu orice preţ, să-i pedepsească exemplar pe studenţii români, care, în loc să prăznuiască, împreună cu ea, centenarul răpirii Bucovinei, trimiseseră Primăriei din Iaşi, din „partea detrunchiată a vechii Moldove”, o telegramă de condoleanţe, la centenarul decapitării lui Grigore Ghica.

Părintele Iraclie, care nu se putea desface din îmbrăţişările copilului său, fu îmbrâncit de jandarmi, cu patul puştii, şi ameninţat cu arestarea. Ciprian a fost dus, sub escortă, la gara Iţcani, iar de aici, cu trenul, la Cernăuţi. În urma lui, ţăranii din Stupca, uluiţi, amărâţi până în adâncul sufletului, îşi amestecau suspinele cu lacrimile îndureratului părinte. După 11 săptămâni de temniţă, procesul de înaltă trădare se judecă la Curtea cu juri. Inimosul avocat german Rott (NOTĂ: evreu, ca şi ceilalţi doi, care au considerat că apărarea studenţilor români, arestaţi de procurorul român Zotta, reprezintă o datorie de onoare şi au refuzat orice plată – n. n.) obţinu pentru cei cinci detrunchiaţi, Ciprian Porumbescu, Constantin Morariu, Ortizie Popescu, Zaharia Voronca şi Eugen Sireteanu, un verdict de achitare.

Totuşi, Ciprian Porumbescu a ieşit din temniţă condamnat la moarte (NOTĂ: purta bacilul turberculozei, moştenit de la mama sa). Cei câţiva ani, şase de toţi, care i-au mai fost dăruiţi, sunt anii de eroică luptă a spiritului, a dragostei de viaţă şi a voinţei de a trăi, cu boala care-i sfâşia pieptul. Nu vroia să se dea biruit. A plecat la Viena pentru studii, la Conservator. Aici, în metropola muzicii, a cunoscut valsurile, polcile, cadrilele, galopurile, gavo-tele lui Johann Strauss, cu care Ciprian Porumbescu este întrucâtva congenial: valsul lui „La malurile Prutului”, polca „Pe câmpiile Stupcii” pot sta alături de muzica de dans straussiană.

Când boala îl chinuia prea mult, venea la Stupca, se retrăgea în casa părintească, ca un căprior rănit. Aici îl

îngrijea, cu dragoste şi abnegaţie, bătrâna Safta şi soru-sa Mărioara.

Încă o ultimă sforţare de scăpare: soarele Italiei. Ciprian pleacă, în noiembrie 1882, la Nervi, în Italia. Are fericirea de a vorbi cu Verdi (NOTĂ: informaţie absolut inexactă – n. n.) şi de a vedea Roma. Dar nici climatul dulce al Italiei nu putu săvârşi minunea. În primăvara anului 1883, Ciprian se întoarse la Stupca pentru a muri.

În timpul zăcării era senin, uneori vesel, fredona, fluiera melodii şi compunea chiar. O chema pe Ilinca Ţiganca, îi chema şi pe cei trei lăutari favoriţi şi le cerea să-i cânte. A trăit în cântece şi a murit în cântece.

La 9 Iunie 1883, Stupca întreagă, cu mic, cu mare, l-a dus la groapă. Nu a lipsit nimeni din acea Stupcă din care Ciprian Porumbescu face şi astăzi parte integrantă, dar care şi ea era suflet din sufletul lui, cum o mărturisea el însuşi, 6 luni înainte de moartea lui, într-o carte poştală. scrisă tatălui său, la 8 Decembrie 1882, din Nervi:

„Pădurea Stupcii azi toată ziua mi-i in cap: parcă o văd albă şi plină de zăpadă... Doamne, Doamne, vedea-voi încă scumpa mea Stupca? O, numai încă o dată s-o văd, ş-apoi...”. Puncte, puncte... Noi ghicim, cu strângere de inimă, ce a vrut să spună.

Pământul Stupcii, care l-a inspirat de atâtea ori, l-a primit pe rapsodul adormit în sânul lui, spre vecinică odihnă. La căpătâiul lui, părintele Iraclie, frânt de durere,

i-a aşezat, întru împlinirea dorinţei din urmă, tricolorul românesc, cu inscripţia ultimei strofe a compoziţiei lui Ciprian:

„Iar când fraţilor m-oi duce
De la voi şi-o fi să mor,
Pe mormânt atunci să-mi puneţi
Mândrul nostru tricolor"

După 60 de ani de la moartea lui Ciprian Porumbescu, satul Stupca, de la poalele Carpaţilor, în care, în zilele foarte senine de toamnă, sc aud, prin aerul subţire, frânturi din clopotele Sucevei, a rămas pentru noi, românii din Bucovina, simbolul unei comori naţionale, care a fost coborâtă în glia românească înainte de a fi dat artei noastre strălucirea ce i-o făgăduise.

În numai 28 de ani de viaţă, ce ne-a putut dăruii Ciprian Porumbescu mai mult decât tinereţea lui zbuciumată şi chinuită!?

Cel care putea fi o flacără dătătoare de nou şi puternic impuls muzical românesc a fost numai „o rază lină", prevestitoare de iluzii ce nu s-au împlinit, „o roză veştejită" pe inima fierbinte a Bucovinei româneşti, în care undele melodiilor lui, când vijelioase, când suave, murmură mereu. / Silvia Bălan-Brătianu"[130].

[130] *Revista Bucovinei*, Anul II, No. 6, Cernăuţi, iunie 1943, pp. 272-285

Dragoş Vitencu

„Cyprian, Sohn des Herakles”

Oricât s-ar fi străduit părintele cu şcolirea puzderiei de copii pe care i-a dăruit Dumnezeu şi doamna Emilia, n-ar fi putut ieşi la socoteală. Mai întâi, nici vremea nu-i ajungea şi apoi şcoala-i şcoală şi tata, tată.

Cu toată încercarea nereuşită, făcută cu Emilian, l-ar fi îndemnat inima să ia din nou calea Cernăuţilor, spre căscioara profesorului Pumnul, unde, pe lângă „limbămţânt” (gramatică), „tâmplământ” (istorie) şi „comput” (aritmetică) şi mai ales pe lângă ghionturile cucoanei Catinca, soaţa profesorului, dar mai presus de toate aceste, se făcea ucenicie de românism. Mai cu seamă, pentru Ciprian, târgul Cernăuţilor era un loc de unde şi-ar fi putut lua mai uşor zborul spre Liov, Viena sau chiar Paris, ca să caute cuvenita îngrijire talantului pus în el de Dumnezeu.

Dar, cât ar fi chibzuit şi plănuit împreună cu doamna preoteasă, criţarii nu ieşeau la bună socoteală, căci venerabilul consistoriu nu era prea omenos cu răsplătirea slujitorilor lui, iar părintele Iraclie foarte omenos cu pungile hitioane din beşică de porc ale huţanilor din Şipote. De aceea a făcut „salutarea lui plecăţivă” (cum ar fi zis bădiţa Pumnul) visurilor zadarnice şi şi-a trimis copii să cerceteze şcoala poporală nemţească din Ilişeşti, unde socrul Sfinţiei sale era feşter.

*

Când i-a venit rândul lui Ciprian să plece, lacrimile i-au umplut ochii mari şi inimoşi, dar părintele s-a asprit la el, anume ca să-şi amăgească supărarea:

– Ia, măi, nu mai face berea mâţii!

Tocmai fiindcă pedagogia părinteasca nu l-a prea deprins să fie asuprit, Ciprian, speriat, şi-a înghiţit lacri-

mile îndata-mare şi şi-a aşezat, frumuşel, cutia cu vioara în fânul căruţei care avea să-l ducă la Ilişeşti. Aici s-a împăcat repede ou împrejurările.

La scoală a fost, de la început, printre cei dintâi. Se uitau puii de şvabi cu gurile căscate la acest copil străin, venit în mijlocul lor, care vorbea nemţeşte ca ei (isprava mămuţei, săraca!), Ştia scrie şi ceti, aşa că puţin mai avea ce să-l îndrepte domnul Meier (isprava părintelui, bietul!), şi cânta din scripcă parcă-ar fi fost un om mare (ispravă personală a lui Ciprian). Apoi, Ciprian era bun, bun din cale-afară. Nu ridica două degete ca să se plângă de Schultz pentru că-l pişcă şi nici măcar pe Kipper nu l-a pârât, când l-a poreclit „blöder Vallach" („român prost" – n. n.), de ciudă că i-a luat locul la note. Dar l-au descoperit pe Kipper ceilalţi, care au auzit ocara, şi domnul Meier a fost foarte supărat. Pentru că domnul învăţător superior Simon Meier preţuia bunele însuşiri ale elevului său. După rugămintea moşului Ştefan, la care locuia Ciprian, domnul Meier s-a prins să-l îndrumeze în lumea pistruiată a portativului, la care îi deschisese deacum portiţa, în Şipote, domnul Carol Miculi.

Poate că Simon Meier şi-a făcut socoteala aşa, numai cu jumătate de gând, că posteritatea îi va fi recunoscătoare pentru că a fost profesorul unui „k. und k. Kammermusiker", poate că acest gând creştea întreg la conştiinţa că aleasa creştere nemţească va alunga din viaţa lui Ciprian pacostea sângelui românesc al tatălui, făcând din el un austriac perfect. Martori n-avem pentru gândurile şi nădejdile Oberlehrerului Meier.

Se vede lucrul, însă, că feşterul Ştefan Klodnitzky îşi temea ginerele, preot ortodox, pentru că nici o clipeală din viaţa lui Ciprian, şcoala nemţească, pe care a făcut-o şi porţia de sânge nemţesc al mamei nu au tras în cumpănă (NOTĂ: 95 % din scrisul lui Ciprian Porumbescu, inclusiv jurnalul şi scrisorile, a fost exprimat doar în limba germană – n. n.), când era vorba să-şi arate arama de român (NOTĂ: Ciprian ne-a trăit aşa cum visa să fim, nu cum eram – n. n.). Ceea ce se va adeveri, de mai multe ori, în cursul acestei povestiri.

Deocamdată ajunge însă să ştim că, în scurtă vreme, Ciprian a înghiţit toată ştiinţa din Ilişeşti şi a fost trimis la „şcoala latinească” din Suceava, care şcoală, deşi era hrănită cu banii fondului bisericesc român, se chema „kaiserlich-königliches Gymnasium”, iar în condicile ei, feciorul părintelui Iraclie de la Şipote a fost botezat „Cyprian Golombiowski, Soh des Herakles”.

La Suceava, bunele deprinderi şcolăreşti ale lui Ciprian au început să se cam clatine. În tot cursul gimnaziei a trecut, de la frunte, la coadă, şi apoi iar la frunte, şi tot aşa, încoace-încolo, ca un barometru în luna lui Prier. Nu toţi profesorii aveau înţelegerea domnului Meier de la Ilişeşti şi, mai ales, a domnului Ştefan Nosievici.

Nu ştiţi cine-i domnul Nosievici? Un necunoscut, care, pe lângă multe alte cântece, a măiestrit binecunoscutul marş „Drum bun, drum bun, toba bate”, şi care, profesor de matematici fiind, îngăduia ca Ciprian să dezlege problemele logaritmice cu arcuşul pe strune. De-ar fi fost foţi ca el!

[**Ştefan NOSIEVICI**, 01.12.1833, Boian – 12.11.1869, Suceava. Şcolit la Cernăuţi (teologie, 1853-1856) şi Viena (fizică şi matematici, 1856-1860), profesor la gimnaziile din Cernăuţi (1860-1863) şi din Suceava (1863-1869), fondator al Societăţii Filarmonice din Suceava şi dirijor al corului „Sol „ (1867-1869), autor al primului studiu folcloric bucovinean, „Despre cântecul poporal român" (1865), Nosievici a compus „Drum bun, toba bate", „Sub o culme de cetate", toate publicate, în 1885, de Societatea „Armonia"].

Ceilalţi erau şi mai buni, şi mai răi, după cum i-a lăsat Dumnezeu şi după cum li se năzărea. Dar au trecut prin viaţa lui Ciprian, fără să lase urme prea adânci. Ce-i păsa de ei şi de întreaga şcoală! Îşi făcea datoria, fiindcă ştia că trebuie. Dacă-l prindeau în duşuri bune, dădea răspunsuri care îi lăsa cu gura căscată. Dar, de cele mai multe ori, gândurile îi rătăceau pe aiurea.

Suceava îşi avea frumuseţile ei. Erau ruine, turnuri şi biserici, dar mai ales erau gazde ce aveau fete cu ochi de veveriţă, iar în pivniţe poloboace, între doagele cărora zaţul cu iz îmbietor îşi socotea vechimea cu leaturi încă, nu cu ani. Viaţa de gimnazist în acele binecuvântate vremuri se alcătuia din învăţătura trebuitoare, dar mai ales din serenade, maialuri (petreceri publice în luna mai – n. n.) şi alte asemenea prilejuri, în care vioara lui Ciprian îşi cucerea loc de frunte.

Acel loc de frunte i l-au recunoscut colegii, care l-au făcut căpetenia diferitelor înjghebări cântăreţe, ca or-

chestră, cor, cvartet de coarde, şi i-l recunoştea Suceava întreagă, când i se aduna sub fereastră să-i asculte plânsul viorii.

Fireşte, această faimă nu putea fi pe placul celor mai mulţi dintre profesori. Dar părintele Iraclie nu se supăra. Nu se supăra nici doamna Emilia, a cărei sănătate, de la o vreme, dădea semne de majorare. Ştiau ei ce ştiau şi mai ales ştiau că Ciprian al lor nu-i va face de râs.

*

Când veneau feeriile, îl aduceau la Stupca, unde-şi mutase părintele parohia. Ciprian îndrăgi toate locurile pe unde a trăit şi, lăcrămos cum era, la fiecare plecare plângea măcar puţintel, măcar ce să fi fost. Dar ca Stupca nici un loc pe lume nu i-a fost drag.

Şi la Şipote era frumos, poate chiar mai frumos decât la Stupca. Borangicul Sucevei, ferfeniţit de colţurile pietroaielor, era o icoană ce nu putea fi uşor uitată. Dar sufletului duios al lui Ciprian îi priau mai bine dealurile molcome, parcă mângâiate de Dumnezeu cu mâna, ale Stupcii, decât aspra sălbătăcie a Şipotelor. Mal ales serile din Stupca nu aveau asemănare. În alte sate, lumina lunii nu mai prindea, pe lângă glasurile vietăţilor necugetătoare, decât doar şoaptele tăinuite ale ibovnicilor. La Stupca, văzduhul nopţii furnica nu numai de cântecele privighetorilor, dar şi de suspinurile arcuşurilor lăutăreşti. Aici era Ierusalimul la care se adunau scripcari din patru vânturi, ca să primească ungerea de meşter.

Două erau satele Bucovinei, unde se întâmpla acest lucru: Hliniţa, la miază-noapte. şi Stupca, la miază-zi.

Şi uneori, târziu, noaptea, când cei din urmă ţigani amuţeau, se mai auzea un singur glas de vioară, parcă mai altfel decât celelalte. Şi atunci ţi se părea că încremenesc toate în satul lunatec al Stupcii şi numai mintea cine ştie cărui flăcău, întârziat din somn de chinurile inimii, îndrăznea să cugete:

– Iii, săracu' domnişoru' părintelui ! Şădi pi prispî şi cântî tătî nopticica, hojma, ca un greiere... / Dragoş Vitencu"[131].

[131] *Revista Bucovinei*, Anul II, No. 6, Cernăuţi, iunie 1943, pp. 268-271

Victor Morariu

Dezvelirea bustului lui Ciprian Porumbescu

„Pe deasupra tuturor mizeriilor zilelor noastre, vechea capitală a lui Ştefan a trăit o zi mare, zi de înalte şi curate emoţii. Aniversarea a 80-a a naşterii Celui ce doar-

me la Stupca, sărbătorit prin mult aşteptata dezvelire a chipului lui de bronz. A fost o mare manifestaţie de cea mai frumoasă armonie, înfăptuire vie a devizei „Pe-al nostru steag e scris: Unire!”. Într-adevăr, în ziua aceasta, Suceava românească una s-a simţit, ca în vremurile cele mai bune.

Plouase în ajun, când comitetul executiv era cuprins de îngrijorare, dar, duminică, am văzut împlinită încrederea cuiva, care spunea că nu se poate ca bunul Dumnezeu să nu ţină seamă de intervenţia părintelui Iraclie şi a preotului Constantin Morariu pentru vreme frumoasă, pe seama cântăreţului care îl slăvise în nemuritoare cântări şi pe care Părintele Ceresc, iubindu-l prea mult, ni l-a luat prea timpuriu la Sine.

Oaspeţii începuseră a veni încă din ajun, între ei, I.P. Cuvioşia Sa egumen al Suceviţei, Ortisie Popescul, octogenarul stejar arborosean, prietenul şi tovarăşul de suferinţă al lui Ciprian Porumbescu.

Iar în dimineaţa zilei de 15 octombrie, se vedeau mereu trăsuri, aducând oaspeţi şi delegaţii, unele chiar cu steaguri.

În parcul oraşului, înconjurat de stâlpi înghirlandaţi şi pavoazaţi, se înălţa, pe soclu, bustul învelit, deocamdată, încă mister pentru cea mai mare parte din lumea ce se adunase: reprezentanţii autorităţilor, ai societăţilor culturale şi ai corporaţiilor; numeroasă asistenţă din oraş şi din judeţ; elevi şi eleve, soldaţi şi săteni.

Dar veniseră şi oaspeţi de departe; lipseau, însă, cei pe care îi aşteptam mai cu drag şi cu dor: familia Cionca-Raţiu. O telegramă de la Cluj ne lămurea că-i oprise acasă un caz de îmbolnăvire.

Telegrame mai trimiseră: maestrul Augustin Bena, directorul Academiei de Muzică din Cluj; veteranul avocat George Dobrin din Lugoj, cel dintâi Moş Corbu (în premiera de la 1882 a operetei „Crai nou"); Societatea muzicală „Hilaria" din Oradea Mare şi prof. Gheorghe Socoliuc, exilat, de un capriciu ministerial, la Soroca.

Serbarea s-a început cu parastasul şi doxologia mare, săvârşită, în faţa, bustului de Părintele Ortisie Popescul, cu mare sobor.

Răspunsurile le execută corul bisericesc al Reuniunii „Ciprian Porumbescu", sub conducerea domnului Aurelian Isar.

Urmează momentul culminant: preşedintele Reuniunii, domnul Ilarie Berezniţchi, anunţă dezvelirea; pânzele cad şi iată-L aievea pe dulcele şi îndureratul măiestru, cu privirea visătoare şi inspirată, îndreptată – observă cineva – chiar înspre Stupca tinereţilor sale. Este clipa triumfului definitiv al artistului Ion Cârdei, care a ştiut, într-adevăr, să însufleţească bronzul, să-i dea acea expressie şi acea frumuseţe, pe care în zadar o căutăm în searbădul pretins Eminescu, din faţa Catedralei cernăuţene. Şi iată-l, acum, pe părintele Ortisie, profund mişcat, îndreptându-se către chipul marelui prieten, cu duioase vorbe de bun sosit şi de amintire a ceasurilor de bucurie,

dar şi de restrişte, petrecute împreună. Cu evlavie, ascultăm încă odată – mulţi poate întâia oară – peripeţiile procesului „Arboroasei”.

Corul intonează „Imnul festiv”, cu următorul text, adaptat de domnul prof. Victor Morariu, la textul şi la melodia lui Ciprian Porumbescu, „Imn de urare” :

O sfântă zi, o zi de sărbătoare
Ne umple azi de farmec îngeresc
Azi îţi deschidem loc de-nchinare,
Astăzi urmaşii Te slăvesc.

Tu ce-ai cântat: „Pe-al nostru steag: Unire!”
Tu ce-ai slăvit frumosul Tricolor
Tu ce ne-ai fost „Crai nou” de mărire,
Azi Te slăveşte al Tău popor.

Cu-n dulce vers, cu-n imn de bucurie
Ne ridicăm spre bunul Dumnezeu:
A Tale cânturi pururi să fie
Izvor de viaţă neamului Tău.

Urmează cuvântul preşedintelui Ilarion Berezniţchi, îndeosebi pentru a aduce mulţumirile cuvenite acelora, prin jertfa şi devotamentul cărora s-a putut înfăptui frumoasa operă. În fruntea acestora stă revista „Făt-Frumos” a d-lui Leca Morariu, cu colecta ei, de 25.000 lei, apoi Consiliul Judeţean al Sucevei şi cel Comunal, cu subvenţii de câte 10.000 lei.

Se perindă, apoi, la tribună un şirag de oratori: domnul prof. univ. şi fost ministru Dr. Ion I. Nistor (din partea Academiei Române), Părintele Inspector misionar Dr. Orest Tarangul (în numele Bisericii), domnul dir. P Jelescu (Conservatorul din Cernăuţi), prof. George Onciul (în numele învăţământului din Bucovina), domnul prof. Brânzea (în numele liceului „Andrei Şaguna", din Braşov, unde domnia sa e profesor de mu¬zică, fiind, în acelaşi timp, şi dirijorul corului de la biserica Sf. Nicolae, deci, în ambele calităţi, urmaş al lui Ciprian Porumbescu); domnul prof. Constantin Loghin (Societatea pentru Cultură şi Literatură Română, din Cernăuţi); domnul E. G. Alberti, de la Universitatea din Cernăuţi (în numele Italiei); domnul prof. univ. Dimitrie Marmeliuc („Junimea literară"); domnul prof. Constantin Botezatu (venit în fruntea unei delegaţii a cohortei de cercetaşi „Aron Pumnul", din Cernăuţi); domnul Dr. Aurel Morariu, în numele ziarului „Glasul Bucovinei"; domnul prof. univ. Leca Morariu („Armonia", Cernăuţi); în sfârşii, reprezentanţii studenţimii cernăuţene: domnul Galatiuc („Junimea"), O. Sabin („Dacia"), Coclici („Dacia", din Iaşi) şi Cojoc (Cercul studenţesc „Ciprian Porumbescu", din Iaşi).

Dacă e să spunem care din cuvântările astea a făcut impresia cea mai adâncă, nu pregetăm a afirma că a fost a solului Italiei, domnul lector univ. E. G. Alberti, care ne-a desfătat auzul chiar cu muzica dulce a limbii sale. „Con profonda emozione ed elevazione di spirito ho assistito ed assisto a questa pia cerimonia che onora uno dei migliori figli dela dolce Bucovina".

Aşa şi-a început cuvântul distinsul ş,i mult simpaticul „fratello”, pentru a evoca, apoi, gloria acelui „il più grande dei Voevozi romeni, quello Stefano”, legată de „questa nobili città di Suceava”.

Trecând la Porumbescu, arată, după jurnalul lui, „cosi amorosamente studiato del mio illustre amico, il professore univ. Leca Morariu”, dorul lui de Italia, de Roma şi fericirea ce a simţit-o când, în sfârşit, i-a fost dat să-şi vadă împlinit visul acesta „Ma, all’ Italia il Porumbescu e legato non solo da queste vincoli de sentimento”, ci însăşi arta sa „s'è alimentata della grande arte musicali italiana, e di quest’arte è fratello spirituale”. O notă comună a muzicii lui Porumbescu cu cea italiană, a timpului său, o găseşte oratorul în faptul ce amândouă îşi trag inspiraţia „degli tratti d’animo semplici e fondamentali”, şi că amândouă caută „nell’espressione musicale del popolo la sua fisionomia nazionale”. Relevă, apoi, valoarea artistică a bustului, „schisita opera d’arte d’un assai dotato artista”.

Călătorul talian, ce va trece, în viitor, pe aici, va privi cu veneraţiune la acest „Bucovineano”, care a arătat, în mod miraculos, „quanto profondi siano i legami che tengono avvinte nella storia e nello spirito la Romania e l’Italia”. În sensul legăturii acesteia, dintre cele două naţiuni, oratorul încheie cu vorbele lui Porumbescu: „Sulle nostre bandiere e scritto: Unione!”.

Rostită cu clasica dicţie eminamente italiană, cuvântarea aceasta a putut fi înţeleasă aproape deplin de cei prezenţi.

A urmat solemnitatea predării bustului, din partea preşedintelui Societăţii, către domnul Niculae Caba, primarul Sucevei, care declară că-l primeşte sub ocrotirea oraşului.

Printre discursuri, cvartetul „Armoniei" a intonat „Adusu-mi-am aminte", iar corul sucevean (al Reuniunii „Ciprian Porumbescu"), „Imnul Regal" şi „Cântecul Tricolorului".

Serbarea s-a sfârşit cu fotografierea în grup a tuturor persoanelor proeminente din asistenţă. În cursul serbării, s-a pus în vânzare şi o ilustrată, cu fotografia bustului, apărută în colecţia revistei „Făt-Frumos", care are o parte atât de covârşitoare în realizarea eroicei iniţiative – eroică, dacă avem în vedere că a fost pornită şi dusă la capăt în aceşti ani de criză. E o pilduitoare izbândă a spiritului, a idealismului, asupra materiei.

Serbarea şi-a aflat încoronarea prin şezătoarea festivă, de la ora 6, seara, în Sala Festivă a Casei Naţionale, împodobită cu acel splendid portret al lui Ciprian Porumbescu, pe care îl datorăm pictorului Ion Cârdei. Încă un cuvânt de mulţumire al preşedintelui Reuniunii, Ilarion Berezniţchi, îndeosebi la adresa oratorilor; apoi corul domnului Aurelian Isar intonează, din nou, „Tricolorul", urmat de „Foaie verde foi de nalbă" şi de „Cât îi ţara românească".

A urmat conferinţa domnului George cav. de Onciul, apreciatul profesor al Conservatorului nostru, din

Cernăuţi, autorul celui dintâi manual românesc de „Istoria muzicii”, conferinţă care a fost o revelaţie.

Vorbind despre Ciprian Porumbescu, compozitorul, cu pătrundere şi claritate ştiinţifică, dublată de o caldă şi nespus de simpatică însufleţire, conferenţiarul lămureşte definitiv locul lui Porumbescu în istoria muzicii generale şi a celei româneşti, arătând că el se situează la începutul perioadei a doua a „evului” românesc, ca unul care face tranziţia de la folclorul muzical, la muzica de casă, de salon, „galantă”, totdeauna melodică, voit simplă, fără a cădea în banal, renunţând, din principiu, la acel eşafodaj de artificii tehnice, în care unii din pretenţioşii compozitori de astăzi îneacă, îngroapă motivele populare româneşti.

Locul lui e, astfel, alături de acel Philipp Emanuel Bach, care reprezintă reacţia contra muzicii severe şi dificile a părintelui său, marele Johann Sebastian Bach, cultivând muzica uşoară, amabilă, elegantă şi pregătind clasicismul lui Haydn şi Mozart, dar şi alături de romanticii Schubert, Chopin şi Mendelssohn.

Expunerile teoretice au fost ilustrate, la pian, cu multă fineţe, de către doamna Onciul, soţia conferenţiarului. Astfel, am putut asculta o piesă de Philipp Emanuel Bach, cu factură evident porumbesciană; am putut distinge, apoi, în „O seară la stână”, motivul folcloric al buciumului şi, apoi, al doinei, de motivele „de salon” şi – surpriza surprizelor! – ne-am putut încredinţa de înrudirea motivului iniţial din „Adusu-mi-am aminte” cu un motiv din celebra sonată „Pathétique” – înrudire care nu e pla-

giat şi care ni-l arată pe Porumbescu ridicându-se, pe alocuri măcar, la înălţimile clasicismului.

Astfel, conferinţa aceasta, atât de nouă, atât de unică în felul său, ne-a dat marea satisfacţie de a ne vedea cultul nostru pentru muzica lui Porumbescu legitimat şi în faţa forului ştiinţei, care chiar acum îl mai consacră oficial şi în alt mod: dând numele lui Ciprian Porumbescu Conservatorului din Cernăuţi, omagiu pe care ni l-a adus la cunoştinţă, tot cu prilejul serbării acesteia, însuşi domnul director Petru Jelescu.

Şi ne-a mai confirmat conferenţiarul Onciul încă un adevăr, în care noi credeam mereu şi credem cu tărie: că opera lui Ciprian Porumbescu trăieşte aievea şi va trăi pururi.

Şezătoarea s-a încheiat cu corurile „Serenada" (soprană solo: domnişoara Viorica Bălan), „Cântec de primăvară" şi măreţul „Pe-al nostru steag".

A urmat dansul, într-o atmosferă de vie însufleţire, alimentată, în partea fizică, şi de bogatul bufet, oferit şi servit de devotamentul nedezminţit al Societăţii Doamnele Române, din Suceava.

Şi, ca să rămână mărturie de ceea ce va să zică iniţiativa particulară şi ofranda oamenilor de bine, dăm, mai jos, după raportul domnului preşedinte Ilaron Berezniţchi, citit în şedinţa comitetului din 14 decemvrie 1933, şi numele acelora care au contribuit, cu obolul lor, la rea-

lizarea acestei opere frumoase: bustul Ciprian Porumbescu.

Deci:

– cheta revistei „Făt-Frumos", condusă de domnul prof. univ. Leca Morariu: 25.000 lei;

– subvenţia Prefecturii jud. Suceava, de 10.000 lei, prin domnul prefect Vasile Ienceanu;

– subvenţia primăriei Suceava, în 1933, prin domnul primar Niculae Caba: 10.000 lei;

– din subscripţia depusă pe carnetul nr. 142, la Banca Cibereac: 3811 lei;

– lista de subscripţie a domnului prof. univ. Victor Morariu: 1.000 lei;

– Societatea „Doamnele Române", Suceava: 200 lei;

– subvenţia acordată di Prefectura Sucevei în 1931: 5.000 lei;

– domnul director de şcoală Constantin Baciu, Braşca: 100 lei;

– din vânzarea a două exemplare din piesa „Reverie", Ciprian Porumbescu: 80 lei;

– venitul de la reprezentaţia dată de Reuniune, în 24 ianuarie 1033, în cadrul Ligii Culturale, cu piesa „Zorile”, de Şt. O. Iosif: 2.000 lei;

– domnul farmacist Nicolae Caba: l60 lei;

– venitul net de la trei academii muzicale, ţinute în 18 februarie, 30 martie şi 27 aprilie 1933: 1.300 lei;

– venitul de la spectacolul din Burdujeni, dat de Reuniune, în mai 1933, cu „Trei crai de la răsărit”: 300 lei;

– colecta ziarului „Glasul Bucovinei”, din Cernăuţi: 5.000 lei;

– venitul de la conferinţa „Crăciunul de la Silvestri”, de Ionel Teodoreanu, ţinută la Siret, în 27 aprilie 1933, de domnul prof. Ştefan Pavelescu: 1.150 lei;

– de la Asociaţia Profesorilor Secundari, din Rădăuţi: 500 lei;

– domnul Ilie Vişan, prefectul judeţului Rădăuţi: 1.000 lei;

– colecta domnului prof. Ştefan Pavelescu printre elevi: 100 lei;

– doamna Bucher: 50 lei;

– colecta Părintelui Inspector misionar Dr. Orest Tarangul (Sânziene, 1933): 1.567 lei;

– de la Societatea muzicală „Fluieraşul” din Gura-humorului, condusă de domnul Alexandru Sahleanu, membrul nostru fundator: 600 lei;

– Liceul de fete Suceava (pentru un basorelief „Porumbescu”. de Ion Cârdei): 200 lei;

– De la doamnele Tudan şi Gribovschi (Costeşti): 100 lei;

– preotul Gheorghe Gaţa, Târgu-Jiu: 500 lei;

– Liceul „Nicu Gane” din Flăticeni: 1.535 lei;

– din vânzarea a 50 ilustrate cu Ciprian Porumbescu, donate de domnul prof. Constantin Botezat: 250 lei;

– Ateneul Român, din Suceava: 1.500 lei.

Deci, suma globală a tuturor ofrandelor incurse pentru bustul lui Ciprian Porumbescu, din 1929 şi până la 15 octombre 1933, e de 70.329 lei.

Suma aceasta s-a cheltuit astfel: domnului Gheorghe Bilan, sculptor: 2.500 lei, premiu;

– domnului Ion Cârdei: 2.500 lei, premiu;

– turnatul bustului în bronz: 25.000 lei;

– spesele cu transportul bustului Suceava-Bucureşti şi îndărăt (drumul domnului Ion Cârdei, ambalaj, trăsuri etc.): 5.000 lei;

– gipsul pentru bust (domnului Ion Cârdei): 500 lei;

– domnului Petru Mendeac, sculptor în piatră, pentru soclu: 23.000 lei;

– domnului Ion Cârdei, pentru bust: 15.000;

La un loc = 73.000 lei"[132].

Corul reuniunii (fotografiat 25. III 1938)

[132] Morariu, Victor; Pavelescu, Ştefan, *Reuniunea muzical-dramatică „Ciprian Porumbescu"*, în *Istoria muzical-dramatică a Sucevei*, pp. 233-242

„Crai nou”, la Caransebeş

„**Opereta „Crai Nou”, la Caransebeş**. În luna Martie 1944, în preajma pribegiei Bucovinenilor, din care atât de mulţi au ajuns pe meleagurile Banatului, Societatea română de muzică şi cântări din Caransebeş a dat donuă strălucite reprezentaţii cu nemuritoarea operetă a lui Ciprian Porumbescu, urmate de un matineu. Aceeaşi reprezentaţie s-a dat, apoi, şi la Lugoj, cu acelaşi succes desăvârşit.

Spre bucuria Bucovinenilor, sosiţi mai târziu, opereta s-a mai repetat, Sâmbăta în 27 Mai 1944. Atât cele două primadone, dna Olga Zgăverdia (Dochi|a) şi dna Adriena Popescu (Anica), cât şi soliştii bărbaţi: dl Gusti Almăjanu (Leonaş), dl Constantin Ursulescu (Bujor) –aceştia amândoi de la opera Cluj-Timişoara – dnii

Ion Dragomir (Ispravnicul) şi Andrei Jucos (Moş Corbu) au fost la înălţime.

Uvertura, admirabil pusă la punct, a fost viu aplaudată de sala arhiplină. De asemenea, corurile, puternice, pline şi precise, şi scenele de joc.

Reprezentaţia din 27 Mai a fost precedată de cuvântul introductiv al unuia dintre refugiaţi, dl prof. univ. Victor Morariu, care a arătat că „Crai Nou”, la Caransebeş, înseamnă Bucovina în Banat, „surpriza cea mai mângâietoare, întâmpinarea cea mai frumoasă ce putea s-o facă sufletelor noastre îndurerate acest mândru Banat”.

Vorbitorul a dat apoi o sumară schiţă a vieţii şi operei lui Ciprian Porumbescu, o scurtă caracterizare a libretului şi a muzicii operetei, în care se distinge ca element predominant cel folcloric, naţional, dar şi cel de operetă vieneză şi cel de romanţă şi operă italiană.

A făcut apoi istoricul operetei: premiera, la 27 şi 28 Februarie 1882, sub conducerea compozitorului, la Braşov, unde a fost un delir de entuziasm; reprezentările din Banat (la Oraviţa Montană, 1888, Biserica-Albă, 1896) şi nu e întâmplare că, de la Braşov, „Crai Nou” a trecut întâi în provincia unde tradiţia muzicală era mai puternică, adică în Banatul cel renumit prin corurile sale de plugari”.

În Bucovina, s-a reprezentat târziu, abia la 1898 şi 1899, de către societatea „Armonia”. Dar realizările

culminante au fost cele de la Suceava, ale societăţii „Ciprian Porumbescu”, la 19, 20 şi 21 Martie 1922, când se împliniseră 40 de ani de la premieră, deci reprezentaţii jubiliare. Reuniunea de muzică „Ciprian Porumbescu” din Suceava l-a mai reprezentat pe „Crai Nou” la Câmpulung, Vatra Dornei, Rădăuţi şi Botoşani şi l-a reluat, la 1933, când se împlineau 80 de ani de la naşterea şi 50 de ani de la moartea lui, şi când s-a dezvelit bustul compozitorului, opera sculptorului Ioan Cârdei. „Al doilea bust, opera sculptorului bucovinean O. Bilan, se găseşte, dacă se mai găseşte, la Stupca, unde Porumbescu îşi doarme somnul de veci, astăzi tulburat de visuri fioroase”.

Vorbitorul a încheiat omagiind meritele Societăţii de cântări din Caransebeş, de sub preşedinţia dlui consilier eparhial Zgăverdia şi îndeosebi ale eminentului dirijor, dl căpitan Ion Manole, care are meritul de a fi dirijat opereta şi la Satu-Mare (1937) şi care s-a impus printr-o frumoasă serie de realizări corale şi instrumentale” / **V. PRIBEAGUL**”[133].

---

[133] *Revista Bucovinei*, Anul III, Nr. 5, Cernăuţi-Timişoara 1944, p. 198

Necrologurile lui Ciprian Porumbescu

1883: „Cu adâncă întristare, venim a înregistra pierderea unuia dintre cei mai zeloși și mai talentați din-

tre puținii noștri cultivatori ai artei muzicale, în genere, și ai muzicii naționale românești, îndeosebi. Miercurea trecută, în 25 mai vechi, a răposat, în comuna Stupca, din Bucovina, tânărul Ciprian G. Porumbescu, profesor de muzică la școlile centrale române de aici, din Brașov, și director al corului la biserica Sf. Nicolai. Mult regretatul răposat a suferit de o cumplită boală de piept, agravată din ce în ce mai tare, prin neobosita și poate prea încordata sa activitate. În zadar a consultat pe cei mai experți dintre medicii brașoveni, în zadar a petrecut iarna trecută în Italia... neîndurata moarte tot l-a răpit din brațele familiei sale, din brațele amicilor săi, din mijlocul neamului românesc, căruia i-a făcut, i-ar fi putut face, de aici, înainte, însemnate servicii pe terenul artelor frumoase. Foaia noastră a vorbit, în mai multe rânduri, despre lucrările răposatului Porumbescu, accentuând talentul, zelul și diligența tânărului compozitor"[134].

„Înmormântarea profesorului de muzică Ciprian Porumbescu. În 25 mai (6 iunie) a. c., repauză, la Stupca, în Bucovina, în casa părintească, Ciprian Porumbescu, absolvent auditor de teologie și filosofie, în etate de 29 de ani.

Răposatul fu născut în Șipot, în 2/14 octombrie 1854. Gimnaziul îl termină la Suceava, iar teologia, în Cernăuți, fiind, totodată, și alumn al Seminarului arhidiecezan. În decursul studiilor teologice și după terminarea lor, răposatul (ca cunoscător de artă muzicală, care din frageda sa copilărie o cultiva cu predilecție, și anume pe vioară și clavir) se ocupa și cu cântarea corală, atât

[134] *Gazeta Transilvaniei*, nr. 63 din 1/13 iunie 1883

bisericească, cât și lumească, parte ca cântăreț și parte ca componist al mai multor piese liturgice și funebrale. În cele lumești, compuse răpoatul mai multe cântece românești, atât în text, cât și în melodie, numite „studențești”, care și apărură, mai pe urmă, la Viena, într-o cărticică.

După finirea teologiei, nutrind răposatul intensiv dor de a se perfecționa în arta muzicală, se decise a studia filosofia și a face cursul muzical la Conservatorul din Vie-na, spre a putea deveni, cândva, profesor gimnazial de muzică.

Primul an al cursului filosofic (neiertând mijloacele materiale ale părintelui său, să-l trimită la Viena) îl făcu la Universitatea din Cernăuți, iar ultimii doi ani, la Viena, în care timp studia și la Conservatorul de acolo, „învățământul de armonie”, „de compoziție” și „contrapunctul”, cu succes excelent.

În timpul acesta, arătă răposatul continuă progresare și dezvoltare în arta muzicală, și anume ca componist al mai multor opuri, publicate și interpretate, cu multă laudă, de cei competenți, dintre care opuri se execută unul (valsul „Camelii”) chiar și de renumitul artist Ed. Strauss, cu capela sa, la balul românesc din Viena, în anul 1880.

Îi mai rămase răposatului a se perfecționa încă în arta muzicii superioare, special bisericească.

Spre acest scop, Î. P. S. părintele Mitropolit al Bucovinei îi mijloci, pentru un an, un stipendiu din Fon-

dul religionar gr. or. al Bucovinei, pe care răposatul îl și întrebuință, spre a petrece acel an în Viena și, parte, a lua lecții speciale de la artistul și organistul de Curte, dl Krenn, parte, a participa la toate executările (concertele – n. n.) mai principale bisericești de acolo, ce-și împlini, cu succes de tot lăudat, exprimat într-un testimoniu (certificat – n. n.) de la numitul organist.

Numele răposatului ca componist cu talent și zel era, în public, bine cunoscut. Ziarele românești îl amintiră, în mai multe rânduri, cu laudă. Deci primi îndemnarea să se pună în competiția pentru postul de învățător de muzică, la școlile centrale române din Brașov și pentru postul de director (dirijor – n. n.) al corului de la biserica Sf. Nicolai de acolo, care posturi le și ocupă, în toamna anului 1880.

În Brașov, manifestă răposatul, în ambele sale pozițiuni, zelul și capacitatea cea mai mare, recunoscute de toți cu laudă deosebită. În cele bisericești, organiză el un cor de 20 de studenți gimnaziali (liceeni – n. n.) și 12 damicele, pe care răposatul îi instrui în cântările liturgice, cele mai multe de dânsul compuse, și așa execută cântarea corală, la numita biserică, cu cel mai frumos succes și spre cea mai deplină mulțumire a creștinilor ortodocși orientali de acolo. În cele lumești, compuse răposatul opereta „Crai nou”, reprezentată, în Brașov, de trei ori, prin diletanți, cu succesul cel mai aplaudat chiar și de publicul străin, mai multe cântări și opuri, atât solistice, cât și orchestrale, toate executate în Brașov, parte într-un concert public, dirijat de răposatul, și parte

de capela orășenească de acolo, la multe ocaziuni publice, apoi lăudate în ziarele române și germane.

Aceste lucrări multe, grele, continue îl prea obosiră pe răposatul și-i atraseră o boală de piept, care, în toamna anului trecut (1882 – n. n.), progresase într-atâta, încât medicii îl sfătuiră să meargă, peste iarnă, la Italia, ceea ce și făcu.

În Italia, și anume în Nervi, mai la vale de Genoa, petrecu răposatul, din decembrie, până în martie. Însă, spre nefericire, iarna aceasta (iar mai cu seamă lunile Faur, Marte și April) fu, și în Italia, excepțional de rece și furtunoasă, și el nu simți oareșcare folos pentru sănătatea sa. Făcu, însă, numai o călătorie până la Roma, unde petrecu zece zile, și veni, apoi, acasă, la părintele său, cu scopul de a călători, în vară, la Gleichenberg; pătimi, însă, tot mai greu, 12 săptămâni, până ce, în urmă, nemiloasa moarte îi curmă viața.

Iată cum se exprimă „Gazeta Transilvaniei”, nr. 63 din 1/13 iunie 1883 (număr de gazetă deja pierdut – n. n.), asupra răposatului:

Înmormântarea răposatului urmă în 27 mai vechi, în Stupca, funcționând protopresviterul Humorului, dl de Andruchovici, cu parohii I. Procopeanu, din Capu Câmpului, și C. Tușinschi, din Bucșoaia, acompaniat de corul Seminarului din Cernăuți, transmițând gremiul acestui institut și o cunună de doliu fostului și neuitatului său coleg.

În biserică, cuvântă parohul I. Procopeanu, iar la mormânt, protopresviterul Andruchovici, după care vorbiră și doi academici, A. Procopovici și G. Popovici (poetul T. Robeanu, preşedintele, de atunci, al „Junimii” – n. n.), în numele Societății academice „Junimea” din Cernăuți, care societate trimise și o cunună de doliu emeritului său membru Porumbescu. Atari cunune trimiseră și damicelele corului bisericesc din Brașov, și Societatea „România Jună” din Viena, dimpreună cu scrisori de condoleanță foarte onorante pentru memoria răposatului.

La înmormântare fu de față nu numai întreaga comună Stupca, cu mic, cu mare, ci mare mulțime și din comunele vecine, Ilișești, Drăgoiești și Corlata.

Era un moment în care toți erau pătrunși de cea mai adâncă jale, când corul Seminarului, însuși mișcat, execută, la mormânt, cântarea „Adusu-mi-am aminte”, propria compoziție muzicală a celui ce, acuma, era în pământ. În timpul acestei cântări, mai că nu vedeai față fără lacrimi, iar cei mai de aproape ai bietului Ciprian erau învinși de durere. Facă prea bunul Dumnezeu ca, în curând, să se aline această durere a familiei și, îndeosebi, a părintelui duios, lovit, în mai multe rânduri, de întâmplări ca aceasta, rourându-i în inimă balsamul mângâierii și întărindu-l cu brațul său înalt, ca să-și poată împlini chemarea nu numai ca preot, dar și ca părinte de familie, față cu care, fiind văduv de mai mulți ani, are de îndeplinit datorii duble”[135].

---

[135] *Amicul Familiei*, Anul VII, Nr. 16, 1/13 septembrie 1883, pp. 140, 141

„Ne împlinim o tristă datorinţă, pe care ne-ar fi plăcut să nu ni se dea ocaziune a o face. Ne împlinim o neplăcută datorinţă, anunţând trecerea din viaţă a neobositului cultivator al muzicii naţionale, **Ciprian G. Porumbescu**.

Noi, românii, am pierdut foarte mult prin moartea lui Porumbescu, urmată aşa pe neaşteptate, căci de la talentul şi diligenta lui aşteptam roade îmbelşugate pe înţelinatul câmp al muzicii noastre naţionale. Ciprian Porumbescu după, absolvirea studiilor sale filosofice, la Universitatea din Viena, s-a aplicat ca profesor de muzică la gimnaziul nostru din Braşov, fiind totodată şi conducătorul corului vocal de la biserica sântului Nicolae din Braşov. Activitatea lui era nemărginită şi, după cum ne asigură foştii săi colegi, doară aceasta a fost cauza cea mai de aproape a trecerii lui aşa de timpurie.

Atacat la piept, în iarna anului scolastic curente, s-a dus în Italia nordică, spre a-şi repara sănătatea, însă toate în zadar, căci în 25 Mai stil vechi şi-a dat nobilul suflet în mâinile creatorului, sub îngrijirile surorii sale şi a încărunţitului taică, în casa părintească, Stupca, în Bucovina.

În suferinţe mari şi la grele nevoi, ne cade bine dacă vedem că se află oameni care împart cu noi durerea. Regretăm pierderea tânărului Porumbescu, o regretăm din inimă, şi mai tare o regretăm cei ce l-am cunoscut în persoană, căci ştim ce am pierdut. Primească părintele Iracliu Porumbescu şi sora răposatului sincera noastră condoleanţă pentru pierderea ce au suferit, şi dacă con-

doleanţa noastră îi va putea în câtva mângâia, primească-o ca ultimul tribut pentru răposatul”[136].

Comitetul Reuniunii PORUMBESCU 1937

---

[136] *Telegraful Român*, Nr. 64. Anul XXXI, Sibiu, sâmbătă 4/16 iunie 1883, p. 257

Nina Cionca

Ciprian Porumbescu

„ORIGINI

Nedeslușite sunt începuturile familiei de ţărani români purtând străinul nume de Golembiovschi, încă de pe timpul când Moldova era întreagă. Să fi fost, cândva, nişte ţărani poloni, care să fi trecut în mănoasa Moldovă

şi s-au aşezat în satul Suceviţa, de lângă ctitoria voivodală, precum mărturiseau locuitorii bătrâni ai satului?[137] Sau rezonanţa străină era doar o traducere a numelui românesc, cum s-a practicat după 1876, când Bucovina fusese alipită Galiţiei?!

Iraclie Porumbescu, tatăl lui Ciprian, confirmă ideea originii polone a neamului său, într-una din „Amintirile" sale: „Auzii de la bunicul şi tatăl meu că, în vremurile vechi, să fi emigrat în Moldova un antecesor al lor, din Polonia, care era polon. Şi să fi fost încă şi nobil.

Bunicul şi tatăl meu se născură, acolo (Cozmeci, Galiţia, după cum rezultă din registrul parohiei Breaza, în care era înscris Ioan Golembiovschi – n. n.), care, după aceea, deveni Bucovina, şi fură botezaţi în legea ortodoxă a ţării, fură crescuţi între români, se căsătoriseră cu romånce şi aşa veni că şi eu fui botezat în legea părinţilor mei şi crescut între români"[138].

Aceste vorbe le rosteşte tânărul de vreo 19 ani, în faţa unui nobil polon, în timpul chinuitei lui pribegii la Lemberg, la învăţătură, pentru a-i câştiga bunăvoinţa. Deci, originea nobilă a familiei de ţărani e mai degrabă o născocire de circumstanţă a înfometatului flăcău, căruia i se furaseră ultimii bănuţi din traistă.

---

[137] Siretean, *Ştiri noi despre familia Porumbescu,* revista *Şcoala,* Cernăuţi, anul VII, nr. 8, 1924, pp. 149, 150

[138] Iraclie Porumbescu, *Numele meu străin mântuitor,* cf. *Scrierile lui Iraclie Porumbescu,* adunate şi însoţie de o schiţă monografică de Leonida Bodnărescu, partea I, Cernăuţi, 1898, pp. 135

Oricum ar fi fost, neamul era de ţărani români, de mai bine de un veac, când s-a născut Iraclie, la 9 martie 1823. Tatăl său, Tănase, era vornic în Suceviţa, iar mama sa se numea Varvara.

IRACLIE

De mic copil, fu dat la mănăstire, în grija egumenului Ghenadie Platenchi, care-l şi botezase. Când acesta a fost strămutat la Putna, luă şi copilul cu el. În scurtă vreme, Iraclie deprinse buchiile şi cântarea psaltică atât de bine, încât, pe la 6 ani, cânta „Axionul" înaintea icoanei Maicii Domnului.

Elev al gimnaziului din Cernăuţi, Iraclie avu parte de multe suferinţe. A fost slugă, pentru a se putea întreţine la învăţătură.

Studiile gimnaziale le termină la Lemberg, adesea răbdând de foame, unde este şi aruncat în închisoare ca revoluţionar polon.

În 1843, se întoarce în Bucovina. Se înscrie la seminarul diecezan din Cernăuţi, pe care-l termină în 1850.

În anul al doilea de studii, Iraclie Porumbescu devine secretarul foii „Bucovina", a fraţilor Hurmuzachi. În casa acestora şi la conacul de la Cernauca, cunoaşte revoluţionari români refugiaţi din Moldova, Ţara Românească şi Transilvania, căci toţi găsiră adăpost la marele vornic Doxachi Hurmuzachi, tatăl „Grahilor noştri" – cum le spunea Iraclie celor cinci fii: Constantin, Eudoxiu,

Gheorghe, Alexandru şi Nicolae. Aici, se găseau, după înfrângerea revoluţiei de la 1848, printre alţii, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Costache Negri, Al. I. Cuza, căpitanul Filipescu[139].

Vasile Alecsandri i-a oferit lui Iraclie Porumbescu momente de afectuoasă prietenie. De câte ori îl întâlnea, i se adresa, în semn de salut, cu versurile:

„Porumbiţă întristată,
Eu ca tine sunt străin
Şi-ntr-o ţară-ndepărtată
Tu cânţi tristă, eu suspin".

Iraclie semna, la acea dată, versuri patriotice cu numele de „Porumbescu". Aron Pumnul i se adresa cu „Frate Porumbe". Din scrisori, însă, reiese că legalizarea numelui românesc se va face abia în 1881.

Zile de neuitat pentru Iraclie! Alecsandri şi-a luat răgazul să-i corecteze un poem istoric şi, mai ales, să-i dezvăluie crezul său estetic. De la el a dobândit Iraclie înţelegerea profundă şi justă a creaţiei populare şi a simţului pentru limba românească vie. Emoţionante sunt cuvintele poetului, care au căpătat valoare de document: „Cel mai scurt cântec, cea mai mică poveste, să nu o bagatelizezi, să nu o ignorezi, să o scrii; ele sunt frânturi din întreguri mai mari, ori conţin în sine un întreg sintetic, pe care analiticul îl va desfăşura şi dezlega"[140].

[139] Ibidem, p. 120
[140] Ibidem, p. 128

Atmosfera românească din casa lui Doxachi Hurmuzachi modelează personalitatea lui Iraclie, îi formează concepţia de viaţă, închinată luminării poporului şi luptei împotriva tendinţei de germanizare. Tot datorită fraţilor Hurmuzachi, Iraclie Porumbescu dobândeşte scriitura autentică românească, predominantă în opera sa literară.

ŞIPOTE

În satul Şipotele Sucevei, din „fundoaiele Carpaţilor bucovineni", şi-a început Iraclie Porumbescu cariera de preot, după căsătoria sa cu Emilia Klodniczki, căsătorie celebrată în ctitoria lui Ştefan cel Mare din Volovăţ.

Emilia era fiica brigadierului silvic Ştefan Klodniczki din Voivodeasa, sat învecinat cu Suceviţa. Portretul ei, schiţat de Iraclie, povestind cum a văzut-o pentru prima dată, secerând holda, împreună cu două surori, ne-o evocă modestă, delicată, bună, deprinsă cu muncile câmpului şi ale gospodăriei. Apropierea s-a făcut firesc, ca în faptele hotărâte de soartă. Poloneza şi catolica Emilia Klodniczki îşi dăruieşte, întru tot, sufletul alesului soţ român. Ea va naşte nouă copii, dintre care doar trei vor rămâne în viaţă.

La Şipote, locuinţa preotului nu se deosebea de bordeiele ţăranilor. „Locuinţa mea de atunci numai aşa aş putea-o numi casă, dacă tot casă-i acea clădire din patru pereţi de bârne necioplite şi neunse, cu crăpăturile dintre bârne neastupate decât cu muşchi de pădure, cu un cuptor

mare şi cu o fereastră în faţă, cu alta micuţă înspre ogradă; jos, fără nici o podeală”[141].

În această casă, s-a născut, la 2/14 octombrie 1853, Ciprian Porumbescu, fiind al doilea copil. Grea le-a fost viaţa dintru început, dar greul cel mare îl avea vrednicul preot, care, cu vorbă bună, curaj şi autoritate, avea să potolească ultimele răzmeriţe ale huţulilor, scăpându-şi, astfel, enoriaşii de închisoare şi corvezi. Abia isprăvi cu bine această trudă, că Mitropolitul Eugenie Hacman hotărî strămutarea lui Iraclie la Boian, unde bântuia pericolul răspândirii religiei greco-catolice, deja îmbrăţişată de ucraineni. Doi ani a avut de luptat şi, mai ales, de rezistat în faţa violenţelor noilor prozeliţi (1857-1859), reuşind, în cele din urmă, să readucă la credinţa strămoşească pe cei mai mulţi dintre săteni. În sfârşit, familia se reîntoarce la Şipote, mai săracă decât la plecare. Dar, în scurtă vreme, cu un împrumut de la Consistoriu, se mută în casă nouă, în care putea găzdui oaspeţi, după buna tradiţie moldovenească. Unul dintre aceştia a fost Carol Miculi, pianist concertist, compozitor şi director al conservatorului din Lemberg. Acesta obişnuia să-şi petreacă verile la Şipote (1859-1864), la vechiul său prieten, Iraclie, pe care-l cunoscuse în casa lui Hurmuzachi. Venea Miculi, cale lungă, cu pianul încărcat într-o căruţă cu fân, trasă de şase cai, pentru a culege cântece româneşti, în cele 4 caiete a câte 12 arii naţionale române (Eroare: cele 4 caiete au fost publicate între anii 1849-1852 – n. n.), rămase de la el, multe vor fi fost culese şi transcrise pentru pian la Şipote. „Când răsfoieşti albumul publicat de Miculi şi dai de „Buciumul”, nu te poţi opri

141 Ibidem, p. 171

să nu cugeţi la acele buciume, pe care le relevă scrisul Porumbescului... şi, mai ales, să fredonezi „Cântecul lui Darie”, „Haiducul Darie” şi „Moş Matei Bercheşeanu”, de acelaşi Iraclie”.

De la acest muzician, a învăţat Ciprian, la 6 ani, să citească notele muzicale, însă talentul său şi urechea muzicală se vădiseră mai de timpuriu. La 3-4 ani, asculta scripca lăutarului care înveselea claca. Copilul îşi dori o scripcuţă de la oraş; când o primi, nu s-a mai despărţit de ea.

În toamna anului 1860, Ciprian este trimis la şcoală, la Ilişeşti, unde locuiau bunicii din partea mamei. Aici, preotul Dimitrie Bucevschi înfiinţase o şcoală românească, în propria-i casă. „Copiii din acea şcoală s-au trezit, într-o bună zi, cu un băieţaş frumos, cu ochii mari şi fruntea lată sub părul negru, pieptănat în sus. Era îmbrăcat „în haine nemţeşti”. Printre şcolari, se afla şi Simeon Florea Marian, băiatul lui Grigoraş al popii, gospodar din Ilişeşti... Ciprian s-a făcut, în scurtă vreme, iubit prin cântecul lui, care-i fermeca pe ceilalţi copii, în toate pauzele timpului de învăţământ. Când uita, cumva, să cânte, toţi îl înconjurau şi-l rugau să mai cânte una. Şi „cânta cu scripca de te tăia la inimă” – spunea mama”[142].

Şederea copilului la Ilişeşti a însemnat un pas în plus în studiul „metodic” al viorii, atât cât sc putea deprinde de la învăţătorul Simon Maier, care preda la şcoala evanghelică din sat. Doar un an îi fu dat lui

---

[142] „Glicheria, mama lui Filaret Doboş”, cf. Leca Morariu, op. cit., p. 198

Ciprian să înveţe cu acest profesor improvizat, căci Simon Maier fu mutat în altă comună.

STUPCA

Anul de graţie 1865 aduce familia preotului Porumbescu la Stupca, sat de români, mare şi frumos, aşezat între dealuri line, acoperite de holde, imaşuri şi păduri. O mare parte din locuitorii acestui sat proveneau din Transilvania şi Maramureş, migraţia fiind cauzată de persecuţiile religioase asupra românilor care refuzau să treacă la catolicism. Numele lor amintea de locurile de obârşie: Bârgăuan din Bârgăul de Jos, Moroşan din Moisei-Maramureş, Căilean (Doina) din Căila şi mulţi alţii, majoritatea din ţinuturile Năsăudului, Bistriţei, Maramureşului şi Sf. Gheorghe. Printre primele familii stabilite în Stupca au fost familiile Marcu, Căilean şi Oniga. Unul dintre urmaşii oniganilor afirma: „Un străbunic al meu mi-a spus că ai noştri, cei bătrâni, n-au vrut să-şi lase legea. Şi-au luat oile, vitele şi, cu ce s-a putut, au trecut munţii în Ţara Moldovei”.

Casa parohială era aşezată la marginea satului, lângă toloacă. Era construită din lemn, ca toate casele româneşti, având, în faţă, un foişor şi un cerdac, şi era compusă din patru camere mari, despărţite prin tindă. În curte, se afla şura, bucătăria şi „canţelaria”, o încăpere în care preotul îşi primea enoriaşii, le asculta plângerile, ba mai şi boteza. În bucătărie, se poate citi, şi azi, pe o grindă din tavan, numele lui Ciprian, scrijelit cu briceagul (după modelul grinzii casei din Breaza a lui Ioan Golembiovschi, fratele lui Tănase, pe care Ciprian,

pe când familia locuia la Şipote, l-o fi vizitat, împreună cu tatăl său, care trăise, în tinereţe, o dragoste amară la Breaza –n. n.). Doar această clădire se mai păstrează. Casa mare a fost dărâmată şi vândută.

În faţa foişorului, se întindea grădina de flori, plină de trandafiri, cu alei prunduite. În spatele casei, era stupina şi pomătul.

Avea casa aceasta un aer de cuib al mângâierilor pentru cei trei fraţi, Ciprian, Ştefan şi Mărioara. Când se adunau, în vacanţă, de pe la cele şcoli din Suceava sau Cernăuţi, pianul aştepta în salon să i se atingă clapele de către degetele lungi şi delicate ale Mărioarei, în timp ce tonul viorii lui Ciprian se înălţa limpede, cântând doine, romanţe, hore sau câte un vals. Ştefan avea şi el o voce frumoasă, de bariton, voce moştenită de la tata, care, atunci când cânta în vechea biserică de lemn, „răsuna departe pe uliţele satului" – aşa spuneau bătrânii.

Farmecul acestui sat era întregit de o colonie de ţigani, dintre care mulţi erau lăutari, vechii robi de pe moşia boierească. Iniţial, bordeiele lor erau stabilite la marginea pădurii, într-un loc numit „Subzâzânoaie", de unde boierul i-a mutat în cealaltă parte a satului, către Ilişeşti, căci prea dădeau iama prin copacii stăpânului.

Bătrânii îşi aminteau cum „domnişorul Ţâprian" intra în bordeiele ţiganilor, cânta cu ei, de-a valma, şi, uneori, mai chema pe câte unul şi acasă.

Vioara lui avusese o poveste stranie. În anul 1866, an de cumplită foamete, apare un grup de oameni înfometaţi la uşa preotului, cerşind mâncare. Cel mai bătrân dintre ei îl roagă să-i cumpere vioara, pe care, de mult nu mai putea cânta, de bătrâneţe şi slăbiciune: „Din mână cinstită mi-a venit scripca aceasta, în mână cinstită să ajungă. Cumpără-o că-i de soi, e scripcă domnească”. Vioara era foarte stricată şi înnegrită. Iraclie a trimis-o la Lemberg, la un lutier cinstit, iar, când a fost reparată, se putea citi în interior, pe o etichetă îngălbenită: „Fecit Cremonae Nicolaus Amatti”[143].

ELEV LA SUCEAVA

La 10 ani, în 1863, Ciprian devine elev al „Gimnaziului greco-oriental” din Suceava, cu limba de predare germană.

Ca să nu sufere chinul înstrăinării, copilul fu dat în gazdă la un unchi din partea mamei, „bunul unchi Mally”, evocat, de multe ori, în scrisorile şi în „jurnalele” compozitorului. Cu acest unchi, se ducea, duminica, la biserica romano-catolică, unde asculta orga. Tot cu el, va fi asistat la producţiunile Asociaţiei de cântare (Gesangverein) şi la concertele cvartetului de coarde, condus de violonistul Leon Goian. Dar cea mai mare plăcere trebuie să fi simţit băiatul, crescut în mediul sătesc, la auzul doinelor şi horelor vestitului taraf condus de Kir Grigore Vindereu, la petreceri, baluri şi serbări de tot felul.

---

[143] Iraclie Porumbescu, op. cit., pp. 175-179

Din clasa întâia, până într-a şasea, Ciprian a avut ca profesor de matematică, fizică şi muzică pe compozitorul Ştefan Nosievici, dirijor al Asociaţiei de cântare sucevene. Va fi descoperit acel profesor vocea plăcută şi urechea muzicală ale elevului, va fi ascultat şi cum cânta la vioară, deoarece nu numai că-i dădea note mari, chiar şi la matematică, dar îl chema acasă, ocupându-se de instruirea lui muzicală. Din păcate, Nosievici se stinse, de tuberculoză, în 1869.

După pierderea maestrului, Ciprian a mai luat lecţii de vioară cu organistul Valentin, care era şi violonist, şi cu un ajutor de judecător, Schlotzer. Dar mai mult cânta şi studia după cum îi dicta muzicalitatea lui înnăscută. Începu, chiar, să dea lecţii de vioară. Din mărturisirile unui elev al său, Josef Fischof, aflăm că, pe la 1870, Porumbescu dădea audiţii muzicale cu un cvintet compus din colegi de liceu. Repetiţiile le făcea la locuinţa sa, de pe strada Cutului, unde venea, adesea, şi Grigori Vindereu, celebrul lăutar al Bucovinei, cu rădăcini în Tişăuţii Sucevei. „Uneori, în prezenţa lăutarului, Porumbescu se pierdea în adevărate reverii şi fantezii pe vioara sa... darul lui de a fermeca din vioară adevărate sunete de vrajă era covârşitor”[144].

SERBAREA DE LA PUTNA

În anul 1871, când Ciprian era în clasa VII-a de liceu, urma să aibă loc, la Putna, marea serbare închinată memoriei lui Ştefan cel Mare, celor 400 de ani de exist-

[144] Iosef Fischof, *Der einzige uberlebende Schuler Ciprian Porumbescu,* Czernowitzer Morgenblatt, 29 octombrie 1933.

enţă a ctitoriei, precum şi primul congres al studenţilor români. Festivitatea fusese iniţiată şi pregătită de către studenţii români, membrii ai Societăţii Academice „România Jună” din Viena, şi fusese fixată pentru vara lui 1870, dar, din cauza războiului franco-german şi a falimentului băncii unde s-au depus sumele necesare, adunate prin colectă publică, serbarea a fost amânată pentru 15 august 1871.

Întreaga desfăşurare a festivităţilor a fost concepută de Mihai Eminescu, împreună cu Ioan Slavici. Apeluri au fost făcute în toate jurnalele româneşti pentru a chema, la această întrunire naţională, oaspeţi de pretutindeni şi studenţi din toate universităţile occidentale. Eminescu a publicat un articol admirabil, în „Convorbiri Literare”, al cărui mesaj era că această serbare va marca „nu numai comemorarea lui Ştefan cel Mare, ci şi întărirea conştiinţei naţionale în faţa problemelor pe care le ridică viitorul nostru”.

Pentru reuşita serbării, s-au strâns fondurile, neaşteptat de repede. Decorurile au fost realizate de pictorul bucovinean Epaminonda Bucevschi. În semn de omagiu pentru marele erou, au fost aduse daruri, între care o urnă votivă din argint, din partea Societăţii Academice „România Jună”, din Viena, în interiorul căreia s-a pus pământ adus din toate ţinuturile locuite de români.

Oaspeţii de onoare, care au participat la serbare, au fost: Mihail Kogălniceanu, A. D. Xenopol, H. Cerchez, primarul Iaşului, Ion G. Sbiera, colonelul Boteanu, din partea armatei române. Ca reprezentant al autorită-

ţilor austriece din Bucovina, prefectul Orest Renney, în loc să fie observatorul cu ochi vigilent, la toasturi a ridicat paharul întru propăşirea poporului român şi a patronat întreaga acţiune. Alexandru Xenopol, delegat al studenţilor din Berlin, a rostit discursul festiv.

Imensul public participant (aproximativ 3.000 de persoane), majoritatea ţărani, a dovedit cât de puternică era ideea unităţii naţionale. Astfel încât ziua de 15 august 1871 a devenit „piatra de hotar ce desparte, pe planul istoriei, un trecut nefericit de un viitor frumos". Cei de faţă au dobândit conştiinţa că fiecare, pe măsura puterilor sale, are menirea de a fi „un credincios agent al istoriei" (Aceste cuvinte au fost scrise de Eminescu, într-o scrisoare pe care a trimis-o, împreună cu Pamfil Dan, lui Dumitru Brătianu, datată Cernăuţi 3/15 august 1871).

Ciprian venise cu tatăl său. Cu firea lui sensibilă şi înflăcărată, simţea că trăieşte momente de o importanţă fără seamăn. Desigur, se apropia de toţi acei studenţi, căci inima lui nu-l lăsa să stea deoparte, ci-l îmboldea, întotdeauna, în mijlocul acţiunii; putu, deci, să strângă mâna lui Eminescu, mâna lui Slavici şi să-l revadă pe Epaminonda Bucevschi, pe care-l cunoscuse la Ilişeşti; putea să le vorbească şi, mai ales, să asculte cuvintele lor avântate.

Când masa festivă s-a terminat, pe câmpul din faţa mănăstirii s-a încins o horă mare, în care s-au prins, de-a valma, intelectuali şi ţărani, ca într-o frăţie de viaţă şi de acţiune. Cânta Grigori Vindereu cu vestitul său taraf. Tatăl şi fiul stăteau unul lângă altul, muţi de

emoţie. La un moment dat, Ciprian se îndreaptă spre Grigori Vindereu, cere vioara şi începe el să cânte. Ce horă o fi cântat? Hora mare, cu care se începe orice joc la Stupca? (*Hora lui Traian*, după mărturia lăutarului Batalan – n. n.) Sau poate o horă ce se năştea, atunci, în întreaga sa fiinţă... O cântă cum numai el ştia să cânte. Iar când melodia s-a sfârşit, în uralele mulţimii, alergă la tatăl său şi, cu lacrimi în ochi, spuse:

– Tată, am cântat Daciei întregi!

Sub impresia emoţiei de atunci, va scrie, mai târziu, „Altarul mănăstirii Putna”, „După un veac de suferinţă” şi „Tabăra română”.

CERNĂUŢI

După terminarea liceului, în 1873, Ciprian Porumbescu se înscrie la Institutul teologic din Cernăuţi. Nu avea altceva de ales, căci nu avea bani ca să studieze muzica – singura-i mare chemare – la vreun conservator din marile oraşe ale lumii. Spera să obţină o bursă după ce-şi va termina cu bine aceste studii, bursă pentru perfecţionarea sa în muzică.

Din acest an, 1873, datează prima sa compoziţie, intitulată „O dorinţă”, pe versuri de Matilda Cugler, şi publicată pe cheltuiala sa, ca „op. l” .

Îl preocupă studiul pianului şi al violoncelului. Fără profesor, făcând exerciţii de unul singur, descifrează

tainele acestor instrumente. Munca aceasta îi este predestinată, îi dă încredere, îl face să uite lipsurile materiale.

ARBOROASA

În anul 1875, împlinindu-se un veac de stăpânire austriacă, împăratul Francisc Iosif I dăruieşte Bucovinei „Universitatea Cernăuţeană" drept simbol al „luminoasei sale domnii". Studenţii se constituie în societăţi naţionale, conform tradiţiilor congregaţiilor ger mane. La 10 decembrie, studenţii români înfiinţează societatea „Arboroasa". Tudor Stefanelli, prietenul lui Eminescu, compune versurile pentru imnul societăţii, iar Porumbescu scrie melodia. La înfiinţarea societăţii, corul studenţilor, sub conducerea lui Ciprian, intonează frumo-sul imn:

„În ţara mândr-a fagilor,
În vechiul ei pământ
Ce are-n sine oasele
Lui Ştefan, Erou Sfânt,
Un falnic glas ne zguduie
Din somnul nostru greu
Uniţi să fim în cuget,
Uniţi în Dumnezeu".

În anul 1877, Ciprian Porumbescu este ales preşedinte al „Arboroasei". Noul conducător imprimă membrilor un spirit avântat şi o nuanţă de patriotism care putea oricând fi considerată de oficiali ca revoluţionară. Personalitatea lui captivează, dă încredere celor ce lucrează pentru organizarea de serate artistice şi literare, cu un program care putea trezi suspiciunea siguranţei. Mo-

mentele contestatare sunt surprinse într-un repertoriu bine compus şi executat strălucit. Este anul cel mai bogat al şezătorilor studenţeşti. De la 1 ianuarie şi până la 12 aprilie 1877, Porumbescu abundă de inspiraţie, scriind mult şi bine. Pentru a înţelege cum era o serată muzicală şi artistică a studenţilor români din Cernăuţi, sub conducerea lui Ciprian Porumbescu, să dăm citire programului, aşa cum a fost relatat de Czenowitzer Zeitung:

„După ce preşedintele a salutat oaspeţii, s-a cântat „Deşteaptă-te române" şi „Imnul festiv" al Arboroasei. Constantin Morariu a ţinut o cuvântare, „O sută de ani asupra Bucovinei". Au urmat corurile: „Salutare", „Iarna", „Tabăra română", „Hai să ciocnim", „Patria Română". După pauză, Zaharia Voronca a declamat piesa „Miron şi Florica", de Negruzzi, la care s-a răspuns Ciprian cu o parodie a acestei piese, apoi s-a citit revista humoristică „Cocoveica", redactată de Porumbescu. După ora 11 noaptea, s-a cântat: „Că-i domn cu guler şi cu frac", „Bate fierul până-i cald" şi „Cisla". Prin urmare, toate compoziţiile sunt ale lui Ciprian Porumbescu, excepţie făcând „Deşteaptă-te române". „Că-i domn cu guler şi cu frac", „Hai să ciocnim" şi „Cisla" sunt scrise chiar pe versuri proprii".

De o uimitoare productivitate, autor şi actor, trebuie să fi fascinat întreaga societate românească cu lumina genialităţii sale"[145].

---

[145] Teodor Bălan, *Procesul Arboroasei*, Cernăuţi 1937, p. 38

În acelaşi an, se mai ţin două serate, în care prezintă corurile: „Luna Mai”, „Altarul Mănăstirii Putna”, „Hai române”.

Acest timp de strălucire a „Arboroasei” se datorează, întru totul, personalităţii conducătorului societăţii, care avea darul de a însufleţi şi cuceri. Bun ca soarele, frumos, inteligent, spiritual, vesel, de o corectitudine proverbială, sensibil până la lacrimi pentru tot ce este frumos şi nobil, capabil de intense trăiri sufleteşti, între care, lucind ca o nestemată, cea mai înaripată iubire – de patrie.

În vara anului 1877, Ciprian Porumbescu absolvă facultatea de teologie. Dar el nu va fi niciodată preot. În schimb, aici şi-a lărgit cunoştinţele de istorie universală, de istorie a literaturii române, de gramatică şi stilistică română, de limbi clasice, în afara studiilor teologice. Dar, mai ales, a învăţat armonie şi cântare corală cu Isidor Vorobchievici, autor al primului manual de armonie muzicală, apărut în 1869, la Cernăuţi.

Isidor Vorobchievici era şi conducătorul corului teologilor, care, aproape în întregime, era şi corul „Arboroasei”. De multe ori, Vorobchievici lăsa locul său tânărului dirijor şi compozitor, care, în fastuoasa catedrală metropolitană din Cernăuţi, prezintă multe compoziţii bisericeşti de ale sale, între care „Tatăl nostru”, acel cântec liturgic de o strălucitoare armonie, şi cântecul funebral „Adusu-mi-am aminte”, răscolitor, unic în literatura noastră corală bisericească.

Constantin Morariu își amintea: „Cântările bisericești îmi vor rămâne pururea neuitate, mai ales melodiile lui Ciprian din Liturghia Sfântului Grigorie, „Acum puterile cerești cu credință purtați" și heruvicele din Săptămâna patimilor: „Cinei tale celei de taină", „Să tacă tot trupul", „Pace". Că și acum aud melodiile acestea, răspândindu-se prin bolțile catedralei din Cernăuți ca niște imnuri tainice de îngeri".

La terminarea studiilor, profesorul Vorobchievici îi înmânează un certificat, în vederea obținerii unei burse, din care desprindem: „C. Porumbescu posedă un talent muzical evident, care, printr-un studiu continuu pe terenul științei muzicale și printr-o adevărată aprofundare a ființei și a scopului acestei arte sublime, ne îndreptățește la cele mai frumoase nădejdi"[146].

Din iulie 1877, se trăiau, cu mândrie și înfrigurare, evenimentele Războiului de independență. Mulți tineri bucovineni trecură granița și se înrolară în armata română, doamnele române din Bucovina colectau bani, lucrau haine groase pentru ostașii de pe câmpul de luptă și pentru răniți.

În același timp, se pregăteau mari festivități austriece la Cernăuți, în ziua de 12 octombrie 1877, monumentul Mariei Tereza urma să fie dezvelit, cu mare pompă. Când, aici, serbările vor fi în toi, la Iași se vor comemora 100 de ani de la decapitarea lui Grigore Ghica, domnul Moldovei care s-a opus trunchierii țării[147].

---

[146] Constantin Morariu, *Ciprian Porumbescu*, Cernăuți 1926
[147] Ilie Dugan, *Arboroasa*, București, 1930, p. 20

Exact în 12 octombrie, în timpul serbărilor, conducerea „Arboroasei” se întruneşte pentru a discuta „chestiuni interne”, şi Ciprian soseşte de la Stupea, tot la această dată, pentru a se interesa de bursa promisă de mitropolitul Bendella, spre a studia muzica religioasă la Atena sau Petersburg. Intră în încăperea unde se aflau arborosenii lui şi conduce şedinţa. Zaharia Voronca, vicepreşedintele societăţii, se adresează celor de faţă cu cuvintele: „Fraţilor, în octombrie, nemţii serbează 100 de ani de la răpirea Bucovinei. O serbare de bucurie, pe când, la Iaşi, se va serba una de doliu. Se cade să trimitem şi noi o telegramă simţită, din mâinile noastre, fraţilor noştri îndureraţi!”. „Să trimitem!”, au strigat cu toţii, într-un singur glas. Textul telegramei a fost: „Primăriei Iaşi, Arboroasa, societatea junimii române din partea detrunchiată a vechii Moldove, aduce condoleanţa membrilor săi pentru Domnitorul decapitat. Comitetul”. Această telegramă a fost publicată în „Curierul”, din Iaşi, în 14 octombrie 1877, apoi reprodusă şi comentată de toate ziarele româneşti.

ARESTAREA

La 15 noiembrie 1877, membrii comitetului, Zaharia Voronca, Constantin Morariu, Orest Popescul şi Eugen Sireteanu au fost arestaţi pentru „înaltă trădare”. Arestarea lui Ciprian Porumbescu s-a petrecut la Stupea, în 18 noiembrie, de unde l-au adus la Cernăuţi, escortat de jandarmi.

Când poarta penitenciarului s-a închis în urma lui, cu zgomotul acela metalic al porţilor grele, pe care deţinutul nu-l mai poate uita niciodată, Ciprian Porumbescu a urcat o nouă treaptă a destinului său. „Păţit-am multe, bune şi rele, până şi închis am fost”, obişnuia să spună părintele său, care trecuse şi el, în anii tinereţii, prin astfel de încercări, învăţându-şi fiul să nu se dea bătut, să reziste cu tot cugetul, care, atunci când este tare, e ca oţelul unei săbii bune.

Bănuia că, pe aproape, trebuie să fie şi „fraţii lui comilitoni”, Voronca, Morariu, Popescul şi Sireteanu, dar, până să poată afla, de la vreun paznic, astfel de veşti, e introdus în celula sa. Avea cam 4 m lungime şi 2 m lăţime. Fereastra dădea spre o curte interioară, în mijlocul căreia era o capelă. Dar iată că nu era singur. Pe unul din priciuri, stăteau ghemuiţi doi ţărani cu priviri întunecate. După o seamă de întrebări, află Ciprian cu cine are onoarea să împartă timpul şi suferinţele: cu un criminal şi cu un hoţ. Ucigaşul poate îşi făcuse singur dreptate, ca haiducii din poveştile tătuchii, iar celălalt luase de la cei ce au prea mult...

Află, în curând, de la tatăl său, care veni să-şi vadă fiul, la „vorbitoriu”, tot ce s-a mai petrecut în ultima vreme. Află cum că telegrama trimisă la Iaşi a declanşat primul proces politic al Bucovinei (după cel din 1780, al egumenului de la Sf. Ilie, Macarie – n. n.), în care conducerea „Arboroasei” este acuzată de „înaltă trădare şi de tulburare a liniştii publice”. Procurorul şi comisarii au efectuat o percheziţie în localul „Arboroasei”, confiscând actele, biblioteca societăţii, precum şi întreaga

avere, care se ridica la aproape 5.000 de florini. Şi au mai aflat şi care sunt capetele de acuzare:

„1). Trimiterea telegramei de condoleanţe, la Iaşi, în timpul jubileului din Cernăuţi;

2). Cu ocazia unei serbări anterioare, arborosenii au ţinut toasturi în cinstea vitezei armatei române care a cucerit Griviţa;

3). Profesorul de drept roman, care şi-a permis să insulte poporul român, a fost fluierat în clasă;

4). Societatea întreţine corespondenţă cu Ministerul Instrucţiei Publice din România şi obţine subvenţia de 250 lei".

În acelaşi timp, s-au făcut percheziţii şi la Societatea „România Jună" din Viena. Acestea erau crimele cu care studenţii români au lezat „blânda şi luminoasa" stăpânire habsburgică.

Ciprian avu o singură dorinţă: să i se aducă... vioara.

Consternarea şi revolta au cuprins întreaga lume românească. Ziarele de pretutindeni informau despre soarta deţinuţilor, a celorlalţi studenţi, bruscaţi şi percheziţionaţi, punctele de acuzare etc. Iar societatea română bucovineană începu să-şi arate devotamentul pentru „cauza deţinuţilor politici", care întruchipau, la acea dată, năzuinţele tuturor românilor din Imperiul Austro-Ungar.

Boierul Alecu Popovici din Stupca îşi pune întreaga sa avere cauţiune pentru eliberarea lor. Un comitet de doamne strânge bani, cumpără haine calde, vinuri întăritoare, pentru a veni în ajutorul celor închişi în aceste zile de iarnă. Li se aduce mâncare şi din partea colegilor teologi, care renunţă la porţia lor de la masa comună...

Toate aceste gesturi aveau ecou în sufletul celor cinci fraţi de suferinţă, care nu se puteau vedea, îmbărbăta şi sfătui. într-una din vizitele lui Iraclie, care o aduce şi pe Mărioara, vizitele fiind permise, acum, numai în faţa judecătorului de instrucţie, Isidor cavaler de Zotta, avu Ciprian două mari bucurii: află despre căderea Plevnei şi primi vioara, precum şi o gramatică franceză. Pe scoarţele acestei gramatici, a scris versurile la compoziţia „Suspinul prizonierului”.

Ce mângâiere vor fi avut colegii lui, când vor fi auzit, între zidurile închisorii, vioara lui Ciprian, dulcea vioară, evocată de Constantin Morariu, până la bătrâneţe, cu acea căldură pe care ţi-o dau îndepărtatele, dar tot mai trezele amintiri.

Odată, vrând să-şi mângâie părintele şi surioara încercănată, Ciprian povesti că prietenul lui, criminalul, a început să bocească, la auzul cântecului viorii sale. Apoi adăugă:

„Doamne, dacă cu violina mea am muiat inima unui ucigaş, cât de fericit aş fi dacă aş avea cu mine, soţ de celulă, măcar o oră, pe acuzatorul meu, pe procuror”.

PROCESUL

Sosi şi ziua procesului, 1 februarie 1878. După 11 săptămâni de cercetări, acuzaţia rămâne aceeaşi: înaltă trădare şi tulburare a liniştii publice. Conform Codului Penal în vigoare, procurorul cerea o pedeapsă de la 1, la 5 ani temniţă grea. Acest procuror, Meehofer, dorea avansare, decorare, plecare la Viena – cine ştie! –, căci zelul pe care îl depunea de a incrimina faptele culturale sau naţionale pare tuturor exagerat. Şi, ca dovadă că acest buclucaş proces trebuia să sfârşească cu victoria studenţilor, trei mari avocaţi, doi nemţi şi un evreu, se oferiră să apere, în mod onorific şi ca pe o chestiune de onoare, pe cei cinci acuzaţi. O mulţime imensă a luat parte la dezbatere. Cei ce nu au putut pătrunde în sala palatului metropolitan, unde se ţinea procesul, stăteau în jurul clădirii, aşteptând neclintiţi sentinţa, care va fi pronunţată abia peste trei zile.

După citirea actului de acuzare, într-o linişte împietrită, primul interogat a fost Ciprian Porumbescu. Atitudinea lui demnă şi curajoasă, răspunsurile inteligente au stârnit strigăte şi ovaţii în sală. Cu privire la telegramă, cuvintele lui au fost: „Arboroasa a dorit să onoreze, în persoana lui Grigore Ghica, bărbatul eminent căruia nici o naţie nu i-ar fi refuzat respectul”; cât despre cuvântul „detrunchiat”, cuvânt simbolic pentru o stare de fapt şi în jurul căruia se învârteau oamenii legii, discutându-i sensurile ascunse, Ciprian dă o explicaţie plină de diplomaţie, de şiretenie: „Cuvântul „detrunchiat” înseamnă despărţit de trunchiul naţiunii mame... dar nu prin forţă, ci prin împrejurări politice!” (înţeleagă ei ce-o

vrea). Şi, apoi, adăugă: „Faptul că aţâţi români trăiesc despărţiţi de fraţii lor este un fapt real, pe care procurorul şi autorităţile austriece nu-l pot nega”.

Ceilalţi acuzaţi au răspuns, la rândul lor, cu stăpânire de sine, cu demnitate şi inteligenţă, doar Zaharia Voronca s-a transformat în acuzator al procurorului: „Dumneata consideri pielea noastră material din care săţi faci decoraţii? Dar te înşeli, cariera dumitale altfel va sfârşi!”. Agitaţia creşte în sală.

Pledoaria decanului baroului, Dr. Iosef Roth, readuce calmul, cumpătarea justă a faptelor, astfel că, în cele din urmă, procesul s-a terminat cu punerea în libertate a conducătorilor „Arboroasei”, în uralele întregii asistenţe.

Urmările încep să se facă resimţite. Ciprian pierde orice bursă pentru perfecţionarea sa muzicală, Zaharia Voronca este eliminat din facultate, pentru un an, „Arboroasa” este desfiinţată şi aşa va rămâne, o amintire a unui timp sublim, dar, ce e mai tragic, Ciprian Porumbescu iese din închisoare cu „coliva-n piept”, cum a spus el, căci, acolo, în frigul şi umezeala celulei, a avut prima vărsare de sânge.

Înainte de a se întoarce acasă, se fotografiază cu cei patru părtaşi de suferinţă. E atâta mândrie pe figurile lor, că au ieşit din greaua încercare tot uniţi, precum au intrat, şi mai căliţi.

Bucuria românilor din Bucovina e de nedescris. Acest proces trebuise să fie un fel de sperietoare, un proces de „cuminţire” a studenţilor români şi a intelectualităţii, care manifesta aversiune pentru prea desele şi zgomotoasele serbări ale stăpânirii în vechea Ţară a fagilor, ţară ce nu avea nimic comun cu Austria, nici ca tradiţie, nici ca istorie şi nici ca spirit al neamului. Aversiunea aceasta o resimţeau cu toţii, dar, mai mult, unii intelectuali şi, mai ales, tinerii, obligaţi să-şi stâlcească limba, la deprinderea unei limbi străine graiului lor străbun, pentru ca să participe, apoi, ca oameni de cultură, la morga ostentativă arborată de către tot ceea ce era străin de ţara aceasta.

Că mult adevăr grăit-a Iraclie Porumbescu, când a spus: „Ţara aceasta a Bucovinei, bună sau rea, e munca neamului nostru şi încă nu muncă, ia aşa uşoară şi ieftină, ci muncă plătită cu sânge şi cu mii de vieţi; aşa, dară, toţi care veniseră încoace mai târziu, veniră la masa gata. Nu s-ar cădea deci ca ei, pre cei ce au muncit pentru această masă să-i împingă şi să-i dea aşa înapoi, de la prag, prin tindă”.

Şi iată că cei cinci arboroseni devin eroi ai neamului, iar detenţiunea şi procesul lor – mărturii de luptă şi rezistenţă pentru toţi cei ce vor urma.

Bolnav, dar neînvins, Ciprian Porumbescu se reîntoarce acasă pentru a-şi reface sănătatea zdruncinată. Dar nici aici nu are pace. Fusese vorba să se scoată o broşură, la Procesul Arboroasei. Cum nimeni nu se mişca la Cernăuţi, Ciprian scrie tovarăşilor săi de suferinţă

scrisori neliniştite, revoltate. Admiră pe transilvăneni, mai întreprinzători şi mai activi. „Am primit o epistolă de la redactorul „Telegrafului Român” din Sibiu. Oamenii de acolo mai mult s-au interesat de cauza noastră”. „Ce-i cu recursul Arboroasei? Cred că ar fi foarte raţional a persista la dânsul, căci este multă speranţă că Arboroasa va mai exista”. Dar Arboroasa nu va mai exista. „Junimea” va moşteni principiile, scopurile, insignele şi chiar sediul Arboroasei.

Ciprian însuşi va face parte din noua societate academică, nu ca preşedinte, ci ca secretar de externe. Peste un an, se va înscrie la facultatea de filozofie.

ÎNVĂŢĂTOR

Până la reîntoarcerea la Cernăuţi, îşi ajută tatăl, care, pe lângă munca de păstor sufletesc al satului, era şi învăţător. „Foarte înalt, foarte vesel şi frumos, cu capul lui semeţ şi buclat, după ce ne-a salutat pe noi, copiii, iar noi ne-am aşezat la locurile noastre şi se făcu linişte, de noi ne auzeam sufletul, domnul cel nou, nici una, nici două, prinde a face şcoală cu noi. Dar ce şcoală! Când a prins a proslăvi cântecul românesc şi a spune că noi, românii, neam de ţărani şi de ciobani, avem cântări mai frumoase decât naţiile cele domnite, ochii i se umeziră de-a binelea. Când, în urmă, minunatul nostru învăţător prinse a cânta el însuşi, cu glasul lui vesel şi duios, câteva cântece româneşti... un pui de suspin purcese, de undeva, din fundul laiţelor”[148] (între cântecele lui Ciprian, cu

[148] Silvia Bălan-Brăteanu, *Stupca lui Ciprian Porumbescu*, „Revista Bucovinei2 nr. 6, 1943

copiii din sat, era şi „Tricolorul”, după cum a mărturisit Saftuca Cotruţ strănepotului său, Dumitru Oniga din Stupca.) Când copiii deprinseseră cântecele, învăţătorul le spunea: „Nu-mi pare rău de trudă, că cel puţin vă las o amintire care nu-ţi uita-o toată viaţa. Şi, Doamne, frumos e cântecul ce nu-1 poţi uita!”[149].

Lunile petrecute, acasă, sunt destul de bogate în compoziţii: „Hora detrunchiaţilor”, „Mătuşa Angheluţa”, „Bătrâneasca”, „Peneş Curcanul”, „Retrocesiuni basarabene”, „Basme Iaşane”, „O seară la stână”, „Souvenir de Iassy”, „Cupletul Dornei”, „Două perle”, „Aş fi murit, Măriorica”, „Din hop în hop”, „La lună”, „Boala mea”.

STUDENT LA FILOZOFIE

În noiembrie 1878, Ciprian se reîntoarce la Cernăuţi. Nu putea trăi tară muzică. Oraşul îi oferea unele concerte ale Filarmonicii şi, apoi, putea să lucreze cu corul Mitropoliei, să-şi dirijeze compoziţiile bisericeşti.

Se înscrie în anul II de filozofie, studiile anterioare fiindu-i echivalate cu un an la noua facultate. O face dintr-o necesitate a inteligenţei lui pătrunzătoare, care-şi cerea, mereu, lărgirea orizontului. Şi mai spera să obţină o bursă pentru studiul muzicii la Viena.

În scurt timp, îşi reia activitatea socială studenţească. Spiritul său mereu activ trebuia să acţioneze, să facă planuri, să discute probleme, să creeze momente de

---

[149] Dr. Gh. Mihuţă, *Ciprian Porumbescu învăţător*, „Revista Bucovinei” nr. 5-6, 1934

trăiri. Animator al societăţii în care se găsea sau pe care o căuta, se va dărui, din nou, în astfel de ocazii.

Preşedinte la „Junimea" era Dimitrie Onciul, marele istoric de mai târziu. Unele şedinţe sociale se ţineau la Hotel de Russie, altele la Ciprian, acasă. Pentru junimenii lui, Ciprian redactează o foaie humoristică studenţească, „Bondarul Junimii", în care verva şi umorul lui se pot desfăşura în voie şi, uneori, mai face haz de necaz. „Preşedintele tribunalului penal, auzind că s-a format o societate română nouă, care, neavând încă casă şi masă, a rezervat, în curţile sale, 5 chilii pentru Comitetul societăţii".

Pentru a nu atrage atenţia „observatorilor" asupra sa, mai frecventează şi alte societăţi: Sesehalle (societate de lectură), Gesangsverein (societate de cântare) şi Societatea pentru cultura şi literatura română. Aceasta îi va aloca o bursă.

În Gesangsverein, Ciprian face cunoştinţă cu Eusebiu Mandicevschi, la acea dată având o serioasă pregătire muzicală, prilej bun pentru a discuta compoziţie. Mandicevschi îi revizuieşte unele lucrări, fapt care îl umple de admiraţie pe autodidactul Ciprian.

Lipsa unei vieţi sociale, ca pe timpul Arboroasei, îi domoleşte setea de a compune, în schimb îl preocupă istoria culturii universale şi istoria muzicii. La imboldul lui Dimitrie Onciul, în cadrul unei şedinţe literare a Junimii, Ciprian ţine o disertaţie despre muzica antică a romanilor.

Textul lucrării e o mărturie pentru temeinica sa cultură clasică, documentându-se din Pausanias, Horaţius, Ovidius, Plinius, Cicero, Suetonius, Juvenal etc., fie prin trimiteri, fie dând fragmente, în original, cu privire la instrumentele folosite de romani în viaţa zilnică, precum şi la festivităţile în care se practica muzica. Informaţiile despre istoria muzicii sunt la zi. Astfel, el este primul muzician român care face investigaţii în acest domeniu şi putem afirma că nici astăzi nu se pot aduce prea multe complectări subiectului.

BERTHA

S-au cunoscut în 21 iulie 1878. Data este notată, în jurnalul lui din 1879, ca un eveniment de o covârşitoare importanţă, sărbătorindu-l, de acum înainte, în fiecare an cu sfinţenie. Era a patra din cele şase fiice ale pastorului evanghelic Gorgon, din Ilişeşti. Bertha avea 16 ani, ochi de viorele, bucle castanii, simplă, modestă, drăgălaşă, cum o va descrie mai târziu Mărioara Porumbescu.

Apariţia acestei fete în viaţa lui îi va stârni un dor nemărginit de duioşie şi puritate, din care va creşte o iubire înaripată, puternică şi pură, cum numai la marii idealişti a putut exista.

În vara anului 1879, Ciprian trăieşte bucuria de a o revedea, de a respira aerul care o înconjoară, de câte ori se duce să facă muzică cu pastorul, un foarte bun pianist, care iubea muzica clasică. Pastorul îi arată multă afec-

ţiune eroului procesului Arboroasei, când este vorba de muzică şi numai atunci. Petreceau, ore întregi, dimineaţa şi după masă, cântând sonate de Beethoven şi Haydn.

Bertha se simte atrasă de Ciprian cu înduioşare, emoţie, admiraţie. Tonul viorii lui o înfioară, frumuseţea lui atât de singulară o subjugă. E veselă, copilăroasă, zburdalnică, dar cu acea decenţă a bunei creşteri. Cuvintele ei sunt, întotdeauna, măsurate, iar privirile, albastrele priviri, atât de dulci, vorbesc în locul buzelor. Întreaga ei făptură parcă se oglindeşte în versurile lui Heinrich Heine:

„Du bist wie eine Blume
So hold und schon und rein
Ich schau dich an und Wehmut
Schleicht mir ins Hertz hinein...”.

(„Eşti ca o floare / Atât de dulce, de frumoasă și pură, / Mă uit la tine și melancolia / Se strecoară în inima mea...”).

Ciprian scrie un Lied, de o puritate melodică răscolitoare, pe aceste versuri, care inspiraseră şi pe Schubert.

Iată o scenă din casa pastorului, redată de Ciprian, în jurnal, cu toată emoţia momentelor trăite. După ce cântă o doină, îndrăzneşte să cânte „Du bist wie eine Blume”. „Dumnezeule, ce sentimente m-au zguduit... Atât de misterios vibrau sunetele viorii, în sala cea mare, până ce ajungeau la urechile iubitei şi îi aduceau durerea

mea, dragostea mea, şi sânul ei frumos se ridica, mai repede bătea inimioara... Cântecul se apropia de sfârşit, încă o trăsătură uşoară cu arcuşul şi un suspin profund se smulge din pieptul cel scump. Am fost atât de mişcat, că n-am putut să stau în casă. În cursul serii, am discutat multe cu ea. La cină, am stat alături de Bertha şi am vorbit atât de plăcut! Ea mi-a arătat mâna ei, pe care am găsit-o atât de frumoasă şi micuţă".

Alteori, nu-şi pot vorbi, doar ochii se caută cu acele priviri grele, lungi, adânc grăitoare. „Nu vreau să descriu acest sentiment fericit, care mă captivează, totdeauna, pe nesimţite, în apropierea ei, nu vreau să vorbesc de ochii ei plini de suflet, care-mi pătrund atât de adânc în fiinţa mea... O iubesc nespus de mult şi o voi iubi mereu".

Cuvintele acestea prevestitoare sună grav. Ştia el, oare, că n-o va putea uita niciodată, că imaginea ei îl va urmări pretutindeni, oricât de departe îşi va duce paşii?

În această vară incandescentă, iubirea creşte ca fructele care se coc. Iubirea îl îmbolnăveşte. „Noaptea, am avut febră, fantezii înspăimântătoare, capul mi-a ars ca focul şi sângele a curs în vinele mele ca plumbul topit". Jurnal, 16 septembrie 1879.

Ca să-l smulgă din chinul acesta, tată său se hotărăşte să-l trimită la Viena, chiar şi fără bursă, prin mijloace proprii, numai să plece. Iraclie ştia prea bine că această iubire va rămâne neîmplinită. Îşi cunoştea vecinul de parohie. Îi ştia morga germană, aerul acela de supe-

rioritate, cu care îi trata pe cei ce nu se puteau mândri cu un Bach, un Mozart sau un Goethe.

Şi-apoi, oricât i-ar fi plăcut să facă muzică cu acest tânăr şi să-i vie în casă să discute cu el, de aici şi până la căsătorie cu bobocul lui de fată – a, nu, niciodată!

Discuţii aprige se nasc, în casa de la Stupca, între tată şi fiul care nu vrea să plece departe de meleagurile unde trăieşte iubita, dar, până la urmă, încrederea în puterea iubirii îl face să accepte pregătirile de drum.

5 octombrie. „M-am dus cu Marica, pe jos, până la Ilişeşti, să-mi iau rămas bun de la tot ce am mai drag pe lume. Toţi erau acasă. Am stat de vorbă până scara; după aceea, însă, adio, Bertchen scumpă, cu inima sângerândă am strâns, de adio, fiinţei aceleia scumpe mânuţa dulce; încă o privire, o privire duioasă, căci n-am să mai văd această dragă fiinţă, un an întreg. Aş fi izbucnit în lacrimi, însă nu trebuie s-o fac; n-am voie să arăt cât de drag îmi este acest înger!

Deci, adio, scumpă Bertha, rămâi cu bine! Dumnezeu să te ocrotească! La revedere! Şi, cu sufletul tremurând, am trecut dealul, peste care n-am să mai trec atât de curând, încă o privire spre scumpul Ilişeşti, încă un salut şi a dispărut sătuleţul acela drăgălaş în întunericul nopţii. Trist, m-am înapoiat, cu surioara mea dragă, acasă...

Cu melancolia despărţirii, am scris un vals trist, pentru pian, *Fleur d'automne*".

VIENA

În 8 octombrie 1879, Ciprian Porumbescu părăseşte dealurile blânde ale Stupcii, pornind cu trenul, prin Galiţia, spre Viena.

La gară, îl aşteaptă pictorul Epaminonda Bucevschi, pe care nu-l mai văzuse de la Putna. În casa lui va locui, în primele săptămâni. Marele oraş îl copleşeşte cu măreţia lui: monumente, palate, catedrale, străzi, vitrine, viaţa cu pulsul ei accelerat, totul îi fură ochii şi cugetul... Uimit de tot ce vede, scrie lungi scrisori celor de acasă, scrisori interesante nu numai ca document de epocă, ci şi ca mărturii ale spiritului său vioi, ascuţit, curios să pătrundă tot ce poate cuprinde.

Se înscrie la Facultatea de filozofie, în anul III, şi la Conservator, ca ascultător extraordinar. Urmează cursul de armonie, cu Anton Bruckner, pian, cu Leopold Landeskorn, cursul de cor şi exerciţii de cor, cu Faistenberger.

Imediat după sosire, ia contact cu studenţii români de la Societatea „România Jună”, care-l aşteptau cu bucurie pe eroul Arboroasei şi pe autorul scenetei „Cisla”, pe care o şi jucaseră, cu un an înainte, de Revelion. Abia sosit între ei, îşi formează un cvartet vocal şi o mică orchestră. Imediat, Ciprian devine sufletul „României June”, organizează serate muzicale şi literare, aşa cum făcuse la Cernăuţi. Apoi, la o halbă de bere, se încing discuţii până târziu, se comentează evenimente politice şi, foarte ades, în starea de „iluminare”, cum zicea Cipri-

an, se intonează câte un cântec proaspăt compus. „Die romanze vom Floh” (Romanţa purecelui), „Cântecul lui Mephisto” – pe versurile lui Goethe, „Die alte Garde” (Vechea gardă – devenit şi imn al studenţilor germani), „Banchetul”, compus în ziua sosirii, 11 noiembrie 1879. Alteori, „Pivniţa lui Ştefan” este localul în care studenţii români de la Viena îşi petrec serile lor de chef şi veselie. „Marşul din Pivniţa lui Ştefan”, cu dedicaţia „amicilor mei Victor Mihalaş şi Vasile Sângiorzan, spre suvenire din seara de 12 decembrie 1879”, evocă o astfel de seară. Colegii săi vienezi, în scrisori târzii, trimise la Stupca după moartea lui Ciprian, vorbesc despre animatorul serilor prelungite ale junimiştilor. „În orele lui de veselie, nimeni nu l-a întrecut”, mărturiseşte Augustin Braun, în scrisori adresate lui Iraclie Porumbescu. Uneori, Ciprian improviza versuri şi cântece, învăţându-şi convivii, cântând cu ei de dragul plăcerii ce se înjgheba printr-un astfel de cântec. Multe din aceste melodii au fost „prinse ca din zbor, cântate şi răscântate, fără a fi puse pe hârtie”, mărturiseşte acelaşi coleg. Apoi, Ciprian vorbea cu înflăcărare despre tot ce îi era drag, sentimentul patriotic fiind filonul de aur al rostirii lui. „Avea un talent oratoric excepţional, posedând avânt şi căldură în expunere. Ştia, prin întorsături pline de efect şi printr-o bogăţie de imagini, pe care i le dădea o fantezie nespus de vie, să captiveze”.

În iureşul vieţii studenţeşti din capitala austriacă, românii aveau de înfruntat un mare pericol – pierderea contactului cu limba maternă şi cu cântecul din patrie. Cântecele studenţeşti germane, simple, antrenante, trebuiau concurate cu orice preţ. Românii aveau nevoie de

limbajul lor şi cântecul, la acea dată, îndeplinea această funcţie. Prin el, oamenii se găseau fraţi de limbă şi aspiraţii, dincolo de graniţe, şi puţini erau aceia care să nu ştie să cânte. Corul se înjgheba uşor, urechea era antrenată, vocile se formau prin exerciţiu. Aşa erau, pe atunci, petrecerile studenţeşti (cneipele). Cântecul patriotic alterna cu romanţa şi cu doina, cu cântecul popular şi cu cel şugubăţ, din copilărie.

În februarie 1880 apare „Colecţia de cântece sociale pentru studenţii români compuse şi dedicate junimii academice române de Ciprian Golembiovschi Porumbescu, candidat de profesor şi elev al conservatorului din Viena". Desprindem, din prefaţa lucrării, scrisă de autor, câteva rânduri pentru a ilustra ideea care a dat naştere acestei culegeri: „Ideea de a introduce, în cercurile studenţilor români, cântece vioaie şi sociale e veche, dar, din felurite cauze, nu a putut să se realizeze până în prezent. Lipsa de astfel de cântece, mai ales pentru asociaţiile studenţeşti ale universităţii, e foarte mare. În considerarea acestei lipse, m-am decis, deci, a scoate, din complexul lucrărilor mele muzicale, vreo câteva cântecele, a le compune o selecţiune şi a le da la lumină spre întrebuinţarea studenţilor şi colegilor mei...".

Colecţia cuprinde următoarele cântece:

„1). Cântecul gintei latine;
2). Imnul Unirii:
3). Cântecul Tricolorului;
4). Inimă de român;
5). Hora;

6). Gaudeamus igitur;
7). Haideţi fraţi cu bucurie;
8). Nu-i viaţă mai plăcută;
9). Leliţă de la munteni;
10). Hai să ciocnim;
11). Bericică cristalină;
12). Fraţi, la masa asta-ntinsă;
13). Tu, Ileană dintre brazi;
14). Quo usque tandem;
15). Să ciocnim;
16). Anacreon cântă să bem;
17). Frunză verde de piper;
18). Dragoş Vodă cel vestit;
19). Pân-era cioroaica barză;
20). Ţiganii se sfătuiră".

Puţine lucrări au avut o popularitate aşa de mare ca această cărticică, ale cărei exemplare s-au vândut multă vreme după trecerea din viaţă a lui Ciprian.

Iată dar „Imnul Unirii", trecut între aceste cântece, împreună cu cel al „Tricolorului" (despre care ştim că îl cântau copiii din Stupca, pe când Ciprian le era învăţător). „Imnul Unirii" a fost compus pe versurile lui Andrei Bârseanu, pentru a deveni imnul Societăţii „România Jună".

Deoarece societatea nu avea încă un imn al ei – ca toate celelalte societăţi studenţeşti –, s-a fixat un premiu de doi galbeni pentru textul cel mai bun. S-a ales şi un juriu, care să judece versurile, dar, la termenul fixat, se prezintă doar Andrei Bârseanu, cu versurile în mână.

Juriul se declară nemulţumit cu versurile „prea abstracte" ale imnului, dar Ciprian Porumbescu, care-i sugerase autorului metrica şi lungimea versurilor, ca să încheie discuţiile, spune: „Mie-mi plac şi am găsit, deja, melodia". După două-trei zile, distribuie coriştilor notele cu imnul cel nou, căruia i-a mai adăugat el o strofa, în care este vorba de „România Jună".

Nici cei care l-au cântat, atunci, nici autorul însuşi nu-şi dădeau seama că au intonat, pentru prima dată, Imnul manifest al întregului popor român, care va trece din generaţie în generaţie, ca ceva firesc, ca ceva ce parcă ar fi existat întotdeauna.

„Pe-al nostru steag e scris unire,
Unire-n cuget şi-n simţiri...".

Dacă n-ar fi fost, în colecţia de cântece studenţeşti, decât aceste două imnuri, ea şi-ar fi îndeplinit cu prisosinţă menirea. Cu câtă naturaleţe şi uşurinţă compunea Ciprian Porumbescu cântece patriotice, cântece care nu se ofilesc, nu dispar, ci, dimpotrivă, primesc, cu timpul, străluciri noi, sensuri noi!

Activitatea muzicală în sânul „României June" înfloreşte şi cucereşte atenţia publicului. Cu ocazia Revelionului, valsul „Florile Dalbe", compus de Ciprian, este executat de orchestra lui Eduard Strauss, precum şi valsul „Camelii", dedicat doamnei Theresa Ed. Kaunitz, una din patroanele balului. Succesul acestor valsuri atrage atenţia publicului participant asupra tânărului compozitor, ovaţionat de compatrioţi, cât şi de străini. Balurile româneşti

de la Viena erau momente atractive în viaţa capitalei, căci, uneori, însuşi marele Iohann Strauss, regele valsului, apărea, cu orchestra sa şi cu magica-i baghetă, să însufleţească inimile dansatorilor.

Aceasta este Viena care-i intră în suflet, cu aerul ei exuberant de bună dispoziţie. Ea îi transmite, zi de zi, câte ceva din însuşirile sale, modelându-i felul de a gândi, de a privi viaţa, de a înţelege arta, de a pricepe şi de a gusta muzica bună. Cu toate că, de multe ori, îi este foame şi frig, căci banii trimişi de „sărmanul tată” nu-i prea ajung, adesea, merge la operă, la teatru, la concerte, sacrificând, pentru aceste spectacole, puţinele resurse financiare. Cu ochii lui scânteietori, cu ţinuta distinsă, chiar atunci când purta haine uzate, dar curate, întotdeauna glumind pe seama lipsurilor, reuşeşte să creeze veselie, să dăruiască din prea plinul inimii sale colegilor şi prietenilor.

„Activitatea muzicală în sânul societăţii „România Jună”, n-a cunoscut, niciodată, un atare avânt ca în timpul conducerii ei de către animatorul Ciprian Porumbescu. Şedinţele sociale erau, totdeauna, însoţite de producţii ale corului său şi ale orchestrei conduse de studentul român, care, întocmai ca la „Arboroasa”, ştia să-şi antreneze colegii şi prietenii, ştia să-i deprindă, uşor şi cu voie bună, în a executa cât mai bine partiturile muzicale – aproape întotdeauna compoziţii proprii”[150].

Cine ştie de câte ori a renunţat la mâncare pentru a vedea un spectacol de teatru şi mai ales de operă? Dar

[150] Ion Grămadă, *România Jună, monografie istorică,* Arad, 1912

merită să asculţi, în această capitală a muzicii europene, tot ce a dat mai grandios, în ultima vreme, creaţia muzicală, operele lui Wagner, să vezi o înscenare măreaţă, uluitoare a operei „Siegfried”, să trăieşti desprinderea totală a tot ce este în tine viaţa omenească, să te cutremuri. „Nu mai ştii dacă trăieşti, ori nu. Cred că, în astfel de momente, ai putea să fii omorât, fără să-ţi dai seama că te desparţi de viaţă. Şi, la naiba, am ascultat destulă muzică până acum, şi bună!”, notează el într-o scrisoare către sora sa.

Şi cât de puţini erau aceia care-l înţelegeau pe Wagner, în timpul vieţii sale! Chiar şi profesorul Eduard Hanslik, care preda istoria muzicii la universitate (figură pe care o descrie Ciprian, într-una din scrisorile sale, cu umor caustic) făcea parte din ceata „denigratorilor” marelui Wagner, în timp ce acest străin, românul Porumbescu, după ce ascultă „Amurgul Zeilor”, nu mai poate dormi noaptea.

Cu certificatul de absolvire al unui an de Conservator, cu „absolutoriu” în filozofie, se întoarce, acasă, în 19 iulie 1880.

MAREA CUMPĂNĂ

Dealurile blânde ale Stupcii îl primesc cu alinarea lor, cu ţârâit de greieri, miros de fân cosit, linişte şi lumină lină. Dusese o viaţă plină, o viaţă bogată în impresii, în cunoştinţe necesare formaţiei sale, dar prea obositoare. Dar reculegerea în cuibul părintesc e chinuită de dorul de a o revedea pe Bertha. Nici o clipă nu o

uitase, la Viena. Era doar „îngerul lui păzitor”. Ei îi închina primul gând din zi şi ultimul, înainte de a adormi.

Însă vacanţa din vara lui 1880 îi frânge inima. Ea nu-i acordă nici o privire. Speranţele i se clatină, Bertha refuză să-l înţeleagă. Dar, oare, l-ar fi putut înţelege? „Spune-i lui Ciprian – îi scrie ea unei prietene – că eu ştiu de viaţa pe care a dus-o la Viena, ah! nu pot să-l cruţ deloc”. Atât putea ea, o fată crescută în prea aspre precepte morale, să înţeleagă, să simtă, să se pătrundă de iubirea lui divinizatoare. Nu-şi dădea seama ce rană îi deschide în suflet.

Aşa s-a născut „Resignation”, romanţă-lied, cu accente dureroase, una dintre cele mai inspirate cântece de dragoste ale sale, pe versuri proprii, în limba germană. Transcrierea dorului ce creşte din durere, în tonuri şi cuvinte pe care el le simte neputincioase să spună tot ce simţea, îl purifică şi îl înalţă. Gândul alunecă de la singurătatea lui neînţeleasă, la suferinţele de veacuri ale poporului acestuia, obidit şi neînţeles, măreţ în dureroasa lui existenţă. Apar, pe acelaşi manuscris, schiţe la „Balada”.

Se împlineşte, în curând, o lună de suferinţă pentru Ciprian. Mărioara nu-l poate vedea înlăcrimat. Pleacă cu el la Pojorâta, unde Ştefan este brigadier silvic. După o zi senină în mijlocul pădurilor de brad, Ciprian scrie „Zefir de toamnă”, pentru ca mâinile lungi şi mângâietoare ale surorii sale să alunece pe clapele pianului.

Melancolia toamnei, cu plimbările pe toloacă, spre pădure, plimbări ce nu mai sfârşesc la Ilişeşti, ei se

opresc undeva, pe creasta dealului, sub cerul smălţuit de stele – dintre care câte una, ca o lacrimă a bolţii, cade în nemărginire.

Pe caietul de note, apare „Te-ai dus, iubite”, romanţă pentru voce şi pian, pe versuri de Matilda Cluger. Imaginea iubitei se îndepărtează în noaptea însingurării. Apoi, scrie „Dorul”, acel cântec pentru vioară şi pian, cu strigătul lui sfâşietor.

Mâna toamnei deprinde frunze galbene. Începe luna octombrie, luna fatidică, luna naşterii sale, a împlinirilor spirituale. Hora culorilor joacă-n grădină şi în pădurea fermecată. Prin fereastra deschisă, zâmbeşte o nalbă târzie. Ciprian compune o polcă, „Nalba”, de dragul ei.

În 18 octombrie, scrie „Reveria” pentru vioară şi pian, după ce, în 16 octombrie, mai apare o schiţă la „Balada”.

În sfârşit, în 21 octombrie 1880, definitivează „Balada”, această perlă a sufletului său, pe care a zămislit-o încet, în aerul de aur al toamnei, când natura oficiază marea ofrandă vegetală spre o adormire temporară, căci viaţa va ţâşni, din nou, prinsă în dansul ciclurilor. Aşa este şi soarta omului de pe acest pământ al nostru – căderi în faţa urgiilor, reculegeri spre noi avânturi. Spunea Mărioara că-n zori l-a găsit plângând, dar cu un zâmbet straniu, al imenselor împăcări. Avusese o noapte de har.

Dar iubirea unde-i? Dezmeticit din visarea-i înaltă, ghimpele dorului îl chinuie iar. Acolo, doar peste deal, e fata care nu vrea să-l mai vadă. De obicei, Ciprian îşi anunţa sosirea la Stupca, trimiţând note pastorului, după care urma o invitaţie. Notele fuseseră trimise şi în această dureroasă vară şi toamnă, dar fără ecou. Tata vrea să-şi ştie fiul plecat din nou la Viena, având chiar o bursă din partea consistoriului, deoarece mitropolitul Silvestru Morariu îl susţine pe Ciprian, în vederea preluării postului de profesor de muzică bisericească la Facultatea de teologie.

Înainte de a părăsi câmpiile Stupcei (scrisese chiar o polcă-mazurcă dedicată Berthei), Ciprian ia o hotărâre crucială: scrie două scrisori, una adresată doamnei Gorgon, cealaltă – Berthei. „Că te iubesc, scumpă domnişoară, permite-mi pentru prima şi ultima oară acest cuvânt, desigur că nu ţi-a scăpat şi eu am ştiut să tăinuiesc atât de rău aceasta. Numai un lucru vreau să adaog: că te iubesc infinit de mult, că te ador, că eşti viaţa mea, tot ce am pe lume... De când te-am văzut, m-a cuprins acel sentiment de fericire, căruia i-ai dat amprenta sublimului, fără să ştii. Dumneata ai devenit idealul gândurilor, dorinţelor şi speranţelor mele şi, cuprins de adâncă sfinţenie, mă apropii, timid şi şovăind, de dumneata ca să te întreb dacă voieşti să-l realizezi şi să-mi fi soţie... De acest răspuns va depinde dacă bietul Ciprian va mai valora pe lumea aceasta ceva sau nu...”.

Câtă teamă şi frământare a trăit el, înainte de a scrie aceste rânduri, în care iubirea lui se spune toată, înaltă, pură, veşnică!

În aşteptarea răspunsului, al cărui sens îl presimţea, scrie un vals drăcesc, „Galgenhumor” (Veselia condamnatului), când iată că soseşte răspunsul temut:

„Aşadară, totuşi – Dumnezeul meu – de ce trebuie să suferim sila de a-ţi face inimă rea dumitale, pe care te stimăm şi te iubim? Dar altfel nu se poate. E în contra tuturor principiilor noastre. Nu ne putem da copila unui preot ortodox” etc. Ca şi cum Ciprian ar fi fost, vreodată, preot!

Refuzul părinţilor Berthei, deşi îl presimţea, e ca o lovitură neîndurătoare a soartei. În serile de iarnă ce au urmat, în conul de lumină al lămpii de petrol, privirile blânde ale tatălui, îngrijirea duioasă a Mărioarei, prietenia caldă a lui Ştefan, când venea acasă, vindecau rănile sufletului cu marea putere a dragostei celor de un sânge. De dragul lor, compune „Dedicaţiune”, pentru voce şi pian, pe versuri de Vasile Bumbac, şi „En miniature”, o polcă pentru pian.

De Crăciun, o nouă compoziţie pentru Bertha, „Ich liebte dich” (Te-am iubit), pe text de Herman Ling, o romanţă frumoasă, cu accente de resem-nare, şi „Pe malurile Prutului”, cor bărbătesc cu acom-paniament de pian, un vals atât de frumos cum puţine sunt, dar, din păcate, netranscris pentru orchestră, rămâne relativ necunoscut.

În 19 februarie 1881, Ciprian părăseşte Stupca, luându-şi rămas bun de la cuibul părintesc cu o polcă, „Bun rămas patriei”.

DIN NOU, LA VIENA

După un drum obositor prin Lemberg şi Cracovia, în 23 februarie 1881, notează în jurnal: „Am ajuns, în sfârşit, la Viena, în draga şi scumpa mea Vienă”. Descinde, ca şi în anul trecut, la Epaminonda Bucevschi, dar, în curând, îşi găseşte o locuinţă, pe Gumpendorferstrasse 69, foarte aproape de bunul său prieten.

Viena, în anul acesta, ca şi în cel precedent, îi oferă opere, concerte, spectacole, precum şi „misele” din bisericile şi catedralele sale. Ia ore particulare de la Sulzer Solomon, compozitor şi teoretician vienez, ore de armonie de la Mandicevschi şi de la Franz Krenn, organist, teoretician, profesor de armonie la Conservator şi dirijor al corului bisericii Sf. Mihail. Acesta a compus 29 de mise şi alte compoziţii religioase.

În scrisori, Ciprian aminteşte câteva nume de muzicieni şi compozitori. El tatonează diferite curente, fapt care denotă interesul său pentru problematica muzicii hieratice culte. În ce măsură contactul cu aceştia a fost susţinut, e greu de precizat pe baza documentelor.

De ce nu s-a mai înscris la Conservator, nu ştim. Se pare că n-a mai fost primit, deoarece încălcase regulamentul, care interzicea studenţilor să publice compoziţii proprii. Singurul document pe care îl va aduce cu sine este cel al unui examen de profesor de muzică pentru şcoli medii şi, de la Franz Krenn, un certificat în care se arăta că a condus el însuşi corul în biserica Sf. Mihail,

sub îndrumarea profesorului său. Certificatul se află la liceul român din Braşov.

Încă din anul trecut, îl preocupa ideea ocupării postului de profesor la liceul din Braşov, deoarece la facultatea de teologie din Cernăuţi mai funcţiona încă Vorobchievici.

Deocamdată, important era să se „îmbibe de muzică”, să studieze, cu partiturile în mână, operele mari, pe care urma să le audieze. „Studiez pe dragul meu „Fidelio”, deoarece, duminică, se va reprezenta”, scrie surorii sale. Aproape în fiecare zi, are program muzical. Theater an der Wien îi oferă operete, pe care le analizează, în scrisorile sale, cu multă competenţă, adăugând câte ceva şi cu privire la arta cântăreţilor, pe atunci în mare vogă: Girardi, Gallmeyer. Fireşte, şi alţii. Totul îl interesează: teatrele Vienei, Praterul, Parlamentul – cu dezbaterile sale, concertele de muzică bisericească în Biserica Franciscanilor şi la Capela curţii, pentru toate are o vorbă de duh, fie de extazul trăirii, fie incisivă, cu observaţii necruţătoare, pe care le scrie surorii sale, iubitoare de muzică şi dornică de a afla totul.

În anul acesta, are parte şi de unele bucurii. Editorul Ţieranu din Oraviţa îi publică două compoziţii, „Cântec de primăvară” şi „Coloane Române”, dar foarte adesea foamea îl chinuie. Se plimbă pe strada Maria Hilfer, mulţumindu-se cu mirosul fripturilor, care emana din restaurante. Alteori, când nu avea bani, se adresa lui Bucevschi, pictorul cu o oarecare faimă în Viena, a cărui casă şi masă îl aşteptau primitoare. În total, a stat la

Viena 14 luni. Timpul acesta l-a maturizat sufleteşte, i-a îmbogăţit cunoştinţele muzicale şi intelectuale, l-a pregătit pentru munca ce o va desfăşura la Braşov.

BRAŞOV

La 11 noiembrie 1881, sosea, în gara Braşovului, Ciprian Porumbescu, aşteptat de Andrei Bârseanu, Vasile Voinea, Baiulescu, prieteni junimişti de la Viena, precum şi de Gheorghe Chelaru şi Lazăr Nastasi, amândoi bucovineni, profesori la liceul român. Cu Lazăr Nastasi se împrieteneşte prin scrisori, înainte de a-şi putea strânge mâna. El este acela care-l chema la Braşov cu atâta insistenţă, încă din ianuarie 1880, şi tot el este acela care-i va deveni cel mai scump prieten la greu.

Aflase multe despre viaţa culturală a Braşovului de la aceşti prieteni, despre cele trei „Reuniuni de cântare" (română, germană şi maghiară), despre concertele de orgă de la Biserica Neagră, despre teatrul în care poposeau trupe străine şi chiar despre concertele Orchestrei oraşului, sub conducerea lui Hermann Geifrig, compozitor, dirijor, organist şi iubitor de muzică românească. În cadrul concertelor Reuniunii române, Geifrig prezentase şi compoziţii proprii, de inspiraţie populară românească: „Hora Dorobanţilor de la Griviţa", „Durerea săteanului român".

De la gară, până la locuinţa în care-l instalează Nastasi, pe Angergasse, nr.1431, Ciprian observă oraşul. Casele, legate una de alta ca-ntr-o colectivitate strânsă, cu acoperişuri ţuguiate şi ferestre cu obloane verzi, îi

aminteau atât de bine unele cartiere vechi ale Vienei. Simţea, deja, atmosfera oraşului, cu aerul său de trăinicie şi ordine, prielnic unei munci serioase.

Primul drum în oraş îl face, cu Nastasi, la şcoală. O clădire masivă, cu clase mari şi luminoase şi cu o sală de festivităţi încăpătoare, în care se vedea dirijând corul liceului. Directorul, Ştefan Iosif, tatăl poetului Şt. O. Iosif, îl primeşte cu căldură şi-l prezintă celorlalţi profesori. Avea ceva specific Gimnaziul acesta românesc, întemeiat în 1850, din fondurile celor două biserici române din localitate, un spirit de camaraderie şi libertate bine înţeleasă între profesori şi elevi, ceea ce sporea eficacitatea învăţământului. Ca semn distinctiv, elevii români purtau chipiuri asemănătoare cu cele ale ofiţerilor români din războiul de independenţă, iar pe căptuşeala chipiului, pe creştet, ca o stemă ascunsă, Tricolorul.

La câteva zile după sosire, i se oferă conducerea corului bisericii Sf. Nicolae, din Schei. Emoţionantă este istoria acestei biserici, la construirea căreia au participat domni din Ţara Românească şi Ţara Moldovei. Vlad Călugărul a început construirea ei în 1495. Au continuat lucrările Neagoe Basarab, Petru Cercel şi Aron Vodă. Cel din urmă a şi zugrăvit-o, în anul 1595.

La „Reuniune”, i se oferă postul de dirijor secund (Geifrig rămâne dirijor prim). Astfel, Ciprian, cu firea lui activă, trebuia să fie pretutindeni prezent, să-şi dăruiască talentul şi energia, în toate împrejurările. Această veşnică activitate avea să însemne cheltuire a sănătăţii, dar,

întrucât numai prezentul conta, nu avea vreme să se gândească la fizicul lui fragil, cu care se obişnuise.

Deja, la 6 ianuarie 1882, are loc o producţiune a „studenţilor” (elevii liceului). „Gazeta Transilvaniei” consemnează următoarele: „Sala gimnaziului era plină de un frumos public, care a ascultat, cu cel mai mare interes, producţiunile literare şi muzicale ale studenţilor. În special, s-a distins noul profesor de muzică, Ciprian G. Porumbescu, care a ştiut, în scurt timp, să organizeze un cor de studenţi, a căror producţiuni îi face mare onoare. „Hora Sinaii”, prelucrată de d-sa pentru cor, a fost mult aplaudată şi a trebuit să se repete”.

Ideea de a scrie o operetă românească îl preocupa de mult pe Ciprian Porumbescu. „Îmi aduc aminte – scrie el tatălui său – că, într-o seară de vară, mergeam cu d-ta, cu caii lui Alexandru Botuşan, la Burla şi, pe drum spre Comăneşti, se ivise vorba despre mine, despre viitorul meu şi, între altele, spuneaţi că să sfârşesc teologia şi pe urmă o să se vadă ce mai va fi. Iar eu, în juna-mi extază, mă cugetam numai la muzică şi vă spuneam dorinţa mea cea mai fierbinte este de a putea compune, odată, o operetă şi să mă văd, oarecând, în mijlocul orchestrei, dirijând”.

Încă de la Viena, executase, cu orchestra de la „România Jună”, unele fragmente din „Crai Nou”, prin urmare, piesa lui Alecsandri îl interesa de mai multă vreme.

Vocile bune ale „diletanţilor” de la Reuniune, căldura cu care răspundeau aceştia la toate indicaţiile lui, orchestra oraşului, ce se putea oricând angaja, îi dau încredere.

„Dispunea de toate calităţile unui creator de operetă: avea vână melodică, umor, talent poetic şi dramatic. A trăit în capitala Austriei, patria valsului şi a operetei lui Strauss. Şi-a însuşit toate trăsăturile valoroase ale genului clasic, pe care le-a trecut, apoi, prin filtrul său cu substanţă populară” (V. Cosma).

Seara de 27 februarie 1882. Imensa hală, ridicată special pentru acest experiment, cu sprijinul bănesc al marelui negustor braşovean Ioan Bucur Pop, situată în curtea liceului, e neîncăpătoare pentru numerosul public – mulţi stăteau în picioare şi chiar pe coridor. După terminarea spectacolului, publicul era în delir. „Când m-am urcat pe scenă spre a mulţumi publicului, încurajat fiind de fetiţele şi feciorii care strigau necontenit „Porumbescu”, îmbătat de vuietul din partea publicului şi căzând cortina, îmbrăţişat fiind din toate părţile de fete şi flăcăi, care, în momentele aceste, îşi uitară chiar marginile etichetei şi a bunei cuviinţe, sărutându-mi chiar mâinile, aceste momente, când toţi, cu lacrimi în ochi, care de care se întorcea să-mi strângă mai tare mâna şi eu stăteam între dânşii fără a fi în stare a putea zice barem un cuvânt, curgându-mi lacrimile de bucurie peste faţă, aceste momente vor rămâne neşterse în viaţa mea”, mărturiseşte Ciprian tatălui său, într-o scrisoare, după spectacol.

În seara următoare, are loc a doua reprezentare, cu mai mare succes, după cum scrie Mărioara tatălui, la Stupca.

În zilele următoare, Ciprian aşteaptă o cronică în „Gazeta Transilvaniei”, dar aceasta întârzie. Este o reţinere pe care nu şi-o poate explica nimeni din cei ce au asistat la cele două spectacole. În 3 martie, apare, în „Kronstadter Zeitung”, o scurtă, dar elogioasă prezentare a operetei, din care desprindem: „Dacă nu vrem să trecem cu vederea acest succes, în care mândria naţională şi preferinţa personală îşi spun cuvântul, trebuie să recunoaştem că lucrarea poate să conteze pe succes, mai ales în rândul specialiştilor. Ea est concepută cu mare îndemânare şi rutină; mai ales corurile sunt minunat compuse, romanţele vor face întotdeauna adâncă impresie asupra ascultătorilor”.

În 5 martie, apare mult aşteptata cronică în „Gazeta Transilvaniei”, scrisă cu cinism pentru momentul crucial al muzicii româneşti pe care-l marca „Crai Nou”. Se remarcă, de la început, frumuseţea româncelor artiste, progresul Reuniunii, apoi trece la dictonul „cine cutează, câştigă” şi la complectarea că „prima încercare a unui componist este totdeauna cutezanţă”. Dar rândurile care l-au iritat pe Porumbescu sunt: „Muzica ce a compus-o pentru „Crai Nou” este foarte plăcută şi ne dovedeşte că a studiat cu multă diligentă operele compozitorilor moderni: Offenbach, Genee, Strauss, Souppe, Lecoqq”. Fără de această „fericită frază”, Ciprian Porumbescu n-ar fi publicat, în gazetă, răspunsul în care includea viziunea lui asupra muzicii, fraza manifest a întregii muzici

româneşti, ce se va dezvolta abia după moartea lui: „Dacă este vorba de vreun componist pe care l-am studiat şi-l studiez şi acum, cu multă diligentă, atunci îmi permit a spune că componistul acesta este însuşi poporul nostru”.

Desigur că şi cronicarul anonim din gazetă avea, oarecum, dreptate, deoarece influenţe străine se simt în valsul Dochiţei, în marşul „Pe plaiuri de munte”, în „Hadeţi, haideţi”, în aria Anicăi, dar filonul românesc este mult prea puternic şi autentic. De o rară frumuseţe este hora din actul I şi din uvertură, în care compozitorul creează imaginea dansului dezlănţuit. Foloseşte melodii populare autentice ca „Bâr oiţă de la munte”, devenită cântecul Anicăi, „Copiliţă de la munte”. Apoi, toate acele marşuri patriotice, simple, melodice, avântate, care smălţuiesc cu vioiciune întreaga lucrare.

După un veac de atunci, când evenimentele s-au aşezat în istorie şi când invidia unui confrate s-a topit demult, opereta „Crai Nou” e privită la justa ei valoare. „Ciprian Porumbescu este considerat creatorul operetei româneşti, în ciuda faptului că operete româneşti s-au mai scris. Eduard Caudella, Ion Wachmann, Alexandru Flechtenmacher au prezentat operete pe scenele din Bucureşti şi Iaşi. Dar, în afară de Baba Hârca, de Flechtenmacher, pe text de Matei Milo – care este mai degrabă un vodevil – toate celelalte sunt doar încercări, având o muzică slabă, împănată de împrumuturi străine, cu prea puţină inspiraţie folclorică, şi aceasta, tratată orăşeneşte. Căci niciunul din aceşti compozitori nu simţea organic intonaţia cântecului popular românesc.

Factorul durabil, în „Crai Nou”, rămâne muzica... Expresivitatea întotdeauna directă şi neforţată... Izvorul principal îl reprezintă melodiile lăutăreşti, de origine sătească, alături de care răsună formele orăşeneşti, în specificul operetei. El are meritul că, preluând unele atribute constitutive, le valorifică de pe poziţia unui muzician român, prin racordarea la specificul popular”[151].

În tot acest timp de emoţii şi de muncă, dragostea şi atenţiile Mărioarei, care rămâne cu el până la sfârşitul anului şcolar, îi sunt un mare sprijin moral. Surioara aceasta nu s-a temut, niciodată, de boala lui, împărţea cu el aceeaşi cameră, îl îngrijea când avea crize, îl acompania la pian. Dar cu nimic mai prejos nu era dragostea lui Ciprian pentru sora lui, mai ales după ce cunoscuse ghimpele îndoielii cu privire la Bertha. Erau aşa de fericiţi cei doi fraţi împreună, încât şi-au promis să nu se mai despartă niciodată. Frumoasă, inteligentă, sensibilă, apariţia Mărioarei în societatea braşoveană a stârnit multă admiraţie şi mulţi tineri îi dădeau târcoale. Dar ea nu a venit să se mărite, a venit să-şi îngrijească fratele şi să se bucure de succesele lui.

Abia s-a liniştit după emoţiile cu opereta lui, că un nou gând îl preocupă: formarea unui cor puternic ţărănesc la biserica din Schei. Face o propunere conducerii bisericii, din care reiese că vrea să instruiască un cor „chiar din inima poporului, căci popor avem de-ajuns... înţeleg pe junii şi bărbaţii din popor, precum şi soţiile şi

---

[151] Octavian Lazăr Cosma, *Hronicul muzicii româneşti*, vol. IV, Bucureşti 1976, pp. 468, 469

fetele lor, înţeleg poporul acestei parohii cum este, fără deosebire de grad de cultură. Cum se fac în alte părţi coruri de plugari aşa putem şi noi crea un cor şi încă puternic, din sânul poporului nostru”. Tonul insistent şi însăşi repetiţia accentuată a cuvântului popor indică ideea lui obsedantă – să facă ceva pentru propăşirea culturală a românilor şi pentru sentimentul de unitate naţională, căci nimic nu-i uneşte mai mult pe oameni ca o cântare în grai strămoşesc, zisă din toate piepturile deodată. Ca urmare, un număr de 50 de persoane (ţărani din Schei şi intelectuali) se înscriu în corul lui, pentru care scrie o seamă de piese religioase, din care amintim: „Pre Tine Te lăudăm”, „Sfânt, Sfânt e Domnul”, „Axion la naşterea Domnului” (datat Braşov, 31/ 12,1881), „Axion de Rusalii” (21 mai, 1882), „Priceasna de Paşti” (4 aprilie 1882), „În mormânt viaţa, Iisus, Te-am pus” (vinerea mare), „Axionul Floriilor”, „Fie numele Domnului binecuvântat” (31 decembrie 1881), „Îngerul a strigat”.

Perioada braşoveană îi oferă încă o mare experienţă: drumul la Chizătău. La 8/20 septembrie, corul plugarilor din Chizătău-Banat, cel mai vechi cor românesc de acest fel, împlinea 25 de ani de activitate. În cinstea acestui jubileu, s-a aranjat primul concurs de coruri româneşti, adunând în localitate 10 coruri săteşti. Ciprian Porumbescu a fost invitat să facă parte din juriu.

Întotdeauna, dragostea de popor a fost un sentiment vital la Porumbescu, dar niciodată ea nu s-a exprimat cu atâta convingere şi precizie. Banatul îl uimeşte. „Când se urcă primul cor, cel din Belinţ, se făcu o tăcere adâncă. Toţi se uitau cu drag la voiniceştile staturi

ale plugarilor noştri şi la costumele lor albe ca zăpada. Era ceva încântător, când vedeai pe aceşti români, luaţi de la coarnele plugului, aşezaţi, acum, în semicerc şi ţinând cu siguranţă notele în mână... Iată că dirijorul, în opinci şi cu cămeşă lungă, ridică braţul său bine făcut şi, ajutat de un simplu flaut, dă tonul şi tactul necesar. El urmăreşte cu atenţie vocile ce răsună cu putere şi, la caz de lipsă, mai dă ajutor într-o parte sau alta. Mă văd silit a constata că producţia ţăranilor a întrecut orice aşteptare. Corurile lor sunt nişte instituţii pe baze solide, care pot servi în orice loc spre fala neamului românesc. Când, la urmă, toate corurile – 300 de cântăreţi – au intonat „Deşteaptă-te române”, n-a rămas ochi neînlăcrimat. Publicul, peste 2.000 de oameni, stătea cu pălăria în mână şi fiecare putea să-şi spună că un asemenea popor, plin de viaţă şi de inteligenţă, nu poate să dispară niciodată, ba, mai mult, că lui îi aparţine viitorul (fragment din „Foiletonul” semnat de Ciprian Porumbescu în „Gazeta Transilvaniei”, 17/29 sept. 1882).

În toamna aceasta, boala îi dă târcoale mai aprig ca oricând. Clima rece şi umedă a Braşovului, cântarea în biserica întunecată şi nesănătoasă, continua activitate la Reuniune, şcoală, biserică, îi slăbesc mult rezistenţa. Este într-o stare febrilă tot timpul. Şi, totuşi, pregăteşte un concert cu orchestra oraşului, în sala „Redutei”, cu compoziţii proprii. În săptămâna premergătoare, a fost grav bolnav, a zăcut în pat cu criză de hemoptizie. Bolnav, luând tranchilizante, se ridică din pat, în ziua de 27 octombrie, dimineaţa, dirijând o repetiţie generală şi, seara, concertul care se deschide cu marşul „La Carpaţi”, care a trebuit să fie repetat, urmat fiind de un cvartet de

coruri: „Mugur, Mugurel”, „Catincuţa” (mazurcă), apoi „Uvertura la Crai Nou”, aplaudată frenetic, „Ah, suflete” (aranjament orchestral), „Rapsodia Română”, cu cel mai mare succes, fiind bisată, şi aria „Te-ai dus”, din opereta „Crai Nou”, transcrisă pentru cvartet de corni. După acest concert, doctorii Neagoe şi Baiulescu, care îl îngrijeau tot timpul, îl sfătuiesc să plece în Italia, să-şi vadă de sănătate.

Deprimat, scrie tatălui său că lucrările nepublicate se află în grija lui Nastasi, „despre toată averea mea – la vreo catastrofă eventuală – puteţi d-voastră ca tatăl meu să dispuneţi după plăcere”. Iar surioarei dragi: „Cântă la pian compoziţiile mele şi gândeşte-te la mine, unică şi scumpă soră, voi ţine mult la tine până la moarte, plin de dragoste şi credinţă”.

Prietenii îl înconjoară cu nespusă dragoste, Reuniunea dă un concert în folosul lui, va fi suplinit gratuit la şcoală de Pandele Dima, fratele compozitorului Gheorghe Dima, şi de Niculiţă Pop, iar la biserică, de Vasile Voinea, salariul întreg fiindu-i trimis, regulat, în Italia.

„A trecut ca un meteor peste plaiurile Braşovului”, va scrie Gheorghe Chelariu, mult mai târziu.

NERVI

În 15 noiembrie 1882, în gara Braşovului, Ciprian Porumbescu îşi ia rămas bun de la mulţimea de prieteni şi admiratori care l-au însoţit pe peron. Cu lacrimi în ochi,

le strânge mâna, apoi îi îmbrăţişează, o dată, cu privirea, de la fereastra vagonului, trenul îl fură din faţa acelor oameni, cu care i-ar fi plăcut să trăiască şi să muncească. Un an, un singur an, fusese în mijlocul lor dar, amintirea lui va stărui luminoasă, aici, ca un Crai Nou.

După o lungă călătorie, prin Cluj, Budapesta, Triest, Veneţia, Genova, ajunge la Nervi, o mică localitate balneară în golful genovez. Se instalează într-un hotel-pensiune. Marea îl încântă. Stă, ore întregi, la malul ei, privind talazurile care vuiesc cu putere. În scrisori şi în jurnal, descrie societatea bolnavilor din acel pension, schiţează siluete şi caractere cu o mână sigură, de om care mânuieşte pana cu multă plăcere. Tonul glumeţ îi dă vigoare sufletească, de care are atâta nevoie! Aici, se împrieteneşte cu un pianist vienez, cu care, într-o seară, interpretează pentru societatea din holul hotelului „Potpourri" din „Crai Nou".

Medicii din Braşov i-au interzis să ia vioara cu sine. Abia sosit, Ciprian scrie lui Nastasi să-i trimită vioara. În lumea aceasta cosmopolită, de bolnavi veniţi din toate ţările, apar două siluete feminine, Emily von Popen şi Hedvig Gernet, amândouă din Reval. Ciprian face cunoştinţa lor, după ce-i soseşte vioara. Compune o „Nocturnă", pe care o interpretează cu pianistul Weissmandl, cu care dă adevărate concerte pentru cei din pension. Din clipa aceea, cele două estoniene îl înconjoară cu dragostea şi admiraţia lor. Se leagă o prietenie, cu plimbări şi conversaţii, care durează doar nouă zile, căci ele părăsesc localitatea. Emilly pictează o copertă pentru „Nocturnă". Amândouă rămân în corespondenţă

cu Mărioara şi Iraclie, multă vreme după stingerea lui din viaţă. Hedwig, mica stea a nordului, va scrie părintelui, nemângâiat în ani târzii şi goi: „L-am iubit aşa de fierbinte şi dincolo de orice margini”.

Tot aici, cunoaşte pe un bătrân doctor polonez, Szerlecki, ale cărui observaţii, cu privire la firea lui şi muzicalitatea lui Ciprian, sunt demne de menţionat: „E de părere că aş avea ceva copilăresc în mine, pe care să mă străduiesc să-l păstrez şi care mă va ajuta cu uşurinţă să trec peste toate pericolele vieţii. Mai spune că felul meu de a cânta e ca un discurs profund studiat. Susţine că vorbesc din inimă la direct inima omului”.

Dar, cu toată clima Italiei, boala lui se înrău-tăţeşte. Starea sufletească oscilează, de la exaltare, la prăbuşiri, şi, peste toate, ca un leit motiv obsedant, cu accente grave, pulsează dorul de patrie.

Întrucât timpul trecea şi banii se împuţinau, Ciprian începe să se gândească la întoarcerea acasă. Nu putea, însă, părăsi Italia, fără a vedea Roma. La începutul lui februarie, pleacă spre Cetatea Eternă. Trece prin Florenţa, unde admiră operele de artă ale lui Rafael, Benvenuto Cellini şi Michelangelo. Roma îl copleşeşte cu măreţia ei. E mereu cu lacrimi în ochi, căci impresiile trezesc emoţii puternice, pe care le trăieşte cu întreaga fiinţă. În forul roman, „am plâns şi m-am gândit la bietul poporul nostru, care e atât de mic şi slab: putea-va el rezista, în decursul timpurilor, năvălirilor puternice străine? Ce putere ingenioasă a dezvoltat Imperiul roman – şi iată rămăşiţele gloriei lui!”.

Impresiile trăite la Roma rămân să strălucească până în ultima clipă în sufletul lui, ca un refugiu în lumea veşniciei artei.

Prietenia cu Marco Sala a început în 23 ianuarie, când Ciprian notează în jurnal că Marco Sala îi trimite un maldăr de cântece, pe care le cântă, apoi, cu compozitorul lor, în holul hotelului. În zilele următoare, fac muzică, împreună, aproape tot timpul. În luna februarie, jurnalul e fragmentar. Aflăm, în 13 februarie: „A murit Richard Wagner, în Veneţia, în Palazzo Vendramin! O lovitură colosală pentru Germania şi pentru întreaga lume muzicală”. Iar în 22 februarie: Vine bătrânul Ricordi, a cărui cunoştinţă o voi face.

Apoi, apare compozitorul Arrigo Boito, al cărui portret vorbit, schiţat de Ciprian, e interesant pentru istoria muzicii: „un om înalt, cu un mers puţin obosit şi aplecat – o frizură simplă cu cărare la mijloc; brun, ochelari, mustaţă, o faţă puţin inteligentă, dar cu o trăsătură de blândeţe, bunătate şi, aş zice, durere. Nu pare, la înfăţişare, artist, şi mai puţin un artist italian, care sunt toţi atât de mândri şi aroganţi. El e şi poet şi şi-a scris singur şi textul la muzică. O operă nouă, „Nero”, pare să fie terminată şi va fi, în curând, reprezentată”. În 23 februarie, notează că e foarte bolnav, iar în 24 primeşte bani de la tata. Plecarea spre patrie a putut avea loc în 25 februarie 1883 sau în zilele următoare.

Nici jurnalul, nici scrisorile nu menţionează vizita la Verdi.

SCUMPĂ PATRIE!

În locul celui întremat în mirifica Italie, soseşte, la Iţcani, în plină iarnă, un om bolnav, tuşind sub fularul gros de lână, tremurând de frig şi de oboseală, după o călătorie de 4 zile şi 4 nopţi cu trenul. Fiind prea obosit, rămâne, peste noapte, la Iţcani, iar, a doua zi, îl aduce la Stupca o birjă neagră, închisă.

În odaie e cald, toate sunt la locul lor, masa e întinsă, toţi sunt în jurul lui, tata, Ştefan, cu soţia sa, Laura; apoi Mărioara îi face patul, de care nu se va mai despărţi.

Când, între perinele ridicate, se trezeşte liniştit, după câte o noapte de chin, are vreme să se gândească la câte au fost, la prietenii de departe, la cei din Braşov, la corul lui din Schei, la bunul Nastasi. Primeşte scrisori din Italia, din Viena, de la pianistul Weismandl, de la Riga. Scrie, la Braşov, lui Nastasi, insistă să cânte Dima, cu corul lui, de Paşti, „Irmosul învierii”, la care ţine aşa de mult.

Mărioara doarme pe o canapea, lângă el, ca să-i fie mereu aproape. El o roagă să-i cânte compoziţiile lui din Italia, „Nocturna”, „Gavota” şi „Souvenir de Nervi”, apoi cere caietul de note şi încearcă să mai scrie ceva. A fost, cândva, un Crai Nou, acum nu mai e decât o umbră, aşteptând în faţa unei porţi să se deschidă.

„Îl văd, cu ochii lui mari şi frumoşi, cum se uita trist şi dureros la mine, zicându-mi:

– Măriorică, tu trebuie să fii pregătită pentru sfârşitul meu, să fii sprijinul tătuţei, să nu plângi, să nu te prăpădeşti, căci zilele mele sunt numărate. Eu mor!...

Şi eu trebuia să fiu tare, să mă ţin să nu izbucnesc în hohote de plâns, să-l mângâi, zicându-i că se va face bine. Vom pleca, amândoi, la Gleichenberg şi va veni sănătos de acolo. Mă întreba, câteodată:

– Vei fi tu, Măriorică, în stare să mă conduci, să mă sprijini de braţ?

Se scula încet şi eu trebuia să merg, cu el, prin casă, să vadă dacă îl pot conduce la braţ. Sărmanul frate, cât a suferit! Numai eu şi sufletul meu cunoaştem suferinţele sale.

Cu vreo două zile înaintea morţii, a venit fratele Ştefan, cu cumnata, Laura. Sărmanul Ciprian s-a bucurat mult, văzându-şi fratele. Luni seara, am stat cu toţii pe lângă el. A mâncat destul de bine, a făcut glume cu Ştefan, a cerut un pahar de vin – şi a adormit. Eu stăteam, ca întotdeauna, lângă el. La 12 noaptea, se trezeşte şi zice:

– Măriorică, mi-e foarte rău. Să vină toţi lângă mine. Să vie şi bătrâna Safta (femeia care ducea greul gospodăriei, după moartea mamei.) Să ştiţi că, la două ceasuri, sunt mort...

Şi-a luat rămas bun de la toţi, cu vocea limpede, cu privirea clară şi frumoasă:

– Nu lăsaţi să moară munca mea!, au fost ultimele lui cuvinte. Picioarele i se răciseră, dar el era conştient.

Încet, a adormit ca un sfânt” (Scrisoare adresată profesorului Leca Morariu, 21 septembrie 1931).

În jalea familiei lui, a prietenilor şi a cunoscuţilor veniţi de departe, corul teologilor din Cernăuţi, cântându-i acel zguduitor „Adusu-mi-am aminte”, Constantin Morariu ţinând discursul funebru, Ciprian Porumbescu a fost prohodit şi coborât în casa de lut a veşniciei sale, în cimitirul stupcan unde-l aştepta mama.

Era după-amiaza zilei de 9 iunie 1883.

Omul ieşea din existenţa pământeană, dar intra în gloria nemuririi sale şi chiar într-o mitologie care nu putea să-l ocolească pentru râvnele naţionale, câte trăise şi prin care se afirmase.

La 30 de ani neîmpliniţi, „a luat cu sine, în mormânt, o comoară de cântece”, cum şi-a exprimat regretul Vasile Alecsandri, către părintele Iraclie.

Sentimentul patriotic care i-a aureolat existenţa emoţionează şi azi pe toţi cei ce se simt legaţi organic de ţară, dându-i girul actualităţii. Exemplul lui de dăruire pentru cauzele naţionale, cu neînfrântă devoţiune, ne este un grav îndemn.

Vizionar al unităţii noastre naţionale, la serbarea de la Putna, Ciprian Porumbescu este, mai ales, un vizionar al dezvoltării ulterioare a muzicii româneşti, care, la toţi compozitorii ce i-au urmat, ilustrează concepţia sa de inspiraţie din muzica poporului.

Desigur, pregătirea profesională, rămasă neterminată, mereu întreruptă de condiţiile materiale şi, mai ales, de boala care l-a chinuit toată viaţa, nu a permis acestui muzician din naştere să atingă o culme universală.

Un lucru, însă, nu i se poate contesta: darul unei invenţii melodice naturale şi spontane, trăsătura lirică originală care şi-a pus pecetea pe orice compoziţie a sa. Îndeosebi valoroasă se dovedeşte a fi muzica corală, Porumbescu înscriindu-se printre clasicii noştri ai acestui gen.

Perenitatea cântecelor sale îşi are izvorul în combustia interioară a creatorului lor, care nu ştia să trăiască fără arderi intense. Aceasta ni se comunică şi nouă, aşa precum îşi mărturisea emoţia prietenul său, Dimitrie Onciul, vorbind, peste ani, despre ziua de 16 august 1916: „Când goarna cheamă feciorii români la luptă pentru dezrobirea Ardealului, primul cântec de luptă ce l-am auzit era „Pe-al nostru steag e scris unire". Nu pot descrie adânca emoţie ce m-a cuprins, atunci, la auzul acestui imn care mi-a încălzit sufletul la tinereţe şi mi-a întinerit bătrâneţile"."[152].

---

[152] Cionca, Nina, în Porumbescu, Ciprian, *Puneţi un pahar cu vin şi pentru mine*, Suceava 2003, pp. 5-45

c u p r i n s

Nina Cionca: Ciprian Porumbescu, p. 336

Mica florăreasă de Bucevschi